

प्रारम्भिक फ़ारसी व्याकरण

(अनुवाद)

डॉ. राजिन्द्र कुमार

चन्द्रगुप्त भारतीय

शुभं यातामनु रथा अवृत्सत ।

ऋग्वेद (5/55/7)

(सन्मार्ग पर चलने वालों का जीवनरथ प्रतिदिन आगे बढ़े और उन्नति करे ।)

اهدنا الصراط المستقيم ، صراط الذين انعمت عليهم.
(قرآن)

"मा را به راه راست هدایت کن ، راه کسانی که به ایشان نعمت بخشیده ای."

प्रारम्भिक फ़ारसी व्याकरण

डॉ. राजिन्द्र कुमार

अनुवाद

चन्द्रगुप्त भारतीय

©

Chandargupta Bhartiya

Published By	: Great Book Contractor 1741, Rodgran, Lal Kuan, Delhi – 110006
Writer	: Dr. Rajinder Kumar Department of Persian University of Delhi, Delhi – 110007
Translation	: Chandragupta Bhartiya bhartiyachandragupta@gmail.com
Composing	: Chandragupta Bhartiya bhartiyachandragupta@gmail.com
ISBN No.	: 978 – 81 – 927023 – 2 – 2
Copies	: 100
Price	: 300
First Edition	: 2014
Printed & Published by	: Great book Contractor 09210492083

समर्पित

पूज्यनीय माँ तथा पिताजी के चरणकमलों में

विषयानुक्रमणिका

1. आशीर्वचन		13
2. प्राक्थन	پیشگفتار (पीशगुफ़्तार)	15
3. फ़ारसी लीपि	خط فارسی (खत्ते-फ़ारसी)	19
4. फ़ारसी वर्णमाला	الفبای فارسی (अलिफ़बाए-फ़ारसी)	20
5. फ़ारसी-शब्द-संरचना		22
6. विराम चिह्न (Punctuation)	نقطه گذاری (नुक्ते-गुजारी)	24
7. स्वर वर्ण	مُصوتها / واکه ها (मुसव्वितहा / वाकेहा)	25
8. संकेत-चिह्न		27
9. क्रियार्थक संज्ञा (Infinitive)	مصدر (मसदर)	29
10. क्रिया	فعل (फ़े'ल)	30
11. संयुक्त क्रिया	فعل مرکب (फ़े'ले-मुर्कब)	41
12. क्रिया के प्रकार	انواع فعل (अनवा'ए-फ़े'ल)	46
13. संज्ञा	اسم (इस्म)	48
14. लिङ्ग	جنس (जिन्स)	56
15. सम्बन्ध कारक	إضافه (इज़ाफ़त)	57
16. वाक्यों के प्रकार	انواع جُمله ها (अन्वाए-जुम्लेहा)	62
17. वचन (एकवचन-बहुवचन)	جمع و مُفرد (जम' व मुफ़रद)	72
18. Definite Article	معرفة (म'अरिफ़)	76
19. Indefinite Article	نکره (नकरे)	78
20. Objective maker	نشانه مفعول (निशाने-मफ़'उल)	82
21. Direct object	مفعول مُستقیم (मफ़ू'ले-मुस्तक़ीम)	83
22. Indirect object	مفعول باواسطه (मफ़ू'ले-बावास्ते)	83
23. Demonstrative pronouns	ضميرهای اشاره (जमीरहाए-इशारे)	84
24. Demonstrative adjective	صفت اشاره (सिफ़ते-इशारे)	85
25. व्यक्तिवाचक सर्वनाम (Personal Pronouns)	ضميرهای شخصی (जमीरहाये-शख़्सी)	88
26. सम्बन्धवाचक सर्वनाम (Possessive Pronouns)	ضميرهای ملکی (जमीरहाए-मिल्की)	90

27. प्रत्यय (Conjugational Endings)	شِنَاسه های صَرَفِی (शिनासेहाए-सर्फ़ी)	98
28. कर्मात्मक सर्वनाम (Objective Pronouns)	ضَمیر های مَفْعُولِی (जमीरहाए-मफू'ली)	103
29. सम्बन्ध सूचक सर्वनाम	(जमीरहाये-मौसूली - मوصोली)	105
30. Reflexive / Emphatic Pronouns	ضَمیر های تَاکِیدِی (जमीरहाये-ताकीदी)	108
31. सामान्य वर्तमानकाल (Present Indefinite / Present Continuous)	مُضَارِعِ اِخْبَارِی / حَال (मुजारेए-अखबारी / हाल)	111
32. वाक्य-रचना (syntax)	نحو (नहव)	113
33. वर्तमानकाल (Present Perfect Continuous)	ماضِی نقلِی استمراری / مستَمِر (माजीए-ए-नक़लि-इस्तमरारी / मुस्तमिर)	121
34. वर्तमानकाल (Present Perfect)	ماضِی نَقْلِی / قَرِیب (माजीए-ए-नक़ली / क़रीब)	122
35. सन्देशास्पद वर्तमानकाल (Present Subjunctive)	مضَارِعِ التَّزَامِی (मुजारे'ए-इल्लजामी)	126
36. To let : (बिन्दु संख्या - 9)	گُذَاشْتَن (गुजाश्तन)	133
37. चाहिए (Should / Must) : (बिन्दु संख्या - 11)	بَايَد (बायद)	135
38. सकना (Can / May) : (बिन्दु संख्या - 13)	تَوَانِستَن (तवानिस्तन)	138
39. भूत काल (Past Indefinite Tense)	زَمَانِ ماضِی مَطْلُق / سَادَه (जमानेए-माजीए-मुल्लिक / सादे)	143
40. भूत काल (Past Continuous Tense)	ماضِی استمراری / نَتَمَام (माजीए-ए-इस्तमरारी / नतमाम)	149
41. Passive Participial Adjective	صِفَتِ مَفْعُولِی (सिफ़ते-मफू'ली)	153
42. भूत काल (Past Perfect)	ماضِی بَعِيد / دُور (माजीए-ए-ब'ईद / दूर)	154
43. Past Subjunctive	ماضِی التَّزَامِی (माजीए- इल्लजामी)	157
44. भविष्य काल (Future Tense)	زَمَانِ آيِنْدَه / مَسْتَقْبَل (जमाने-आयन्दे / मुस्तक़बिल)	161
45. सम्बन्धकारक (Prepositio)	حُرُوفِ اِضَاف (हुरूफ़े-इजाफ़े)	165
46. संख्याएँ (Cardinal Numbers)	اَعْدَادِ اصْلِی (ए'दादे-असली)	176
47. संख्याएँ (Ordinal Numbers)	اَعْدَادِ وَصْفِی (ए'दादे-वस्फ़ी)	180
48. Simple Conjunction	حُرُوفِ رِبْطِ سَادَه (हुरूफ़े-रब्ते-सादे)	185

49. Compound Conjunctions	حُرُوفِ رِبْطِ مُرْکَب (हुरूफ़े-रब्ते-मुरक़ब)	190
50. Correlative Conjunctions	حُرُوفِ رِبْطِ مُزْدَوِج / جُفْتِ (हुरूफ़े-रब्ते-मुजदवज / जुफ़्ती)	192
51. क्रिया विशेषण (Adverb)	قید (क़ैद)	194
52. विशेषण (Adjective)	صِفَت (सिफ़त)	206
53. Degree	سَنَجِش / دَرَجَات (सन्जिश / दरजात)	212
54. Active and Passive Verb	فعل معلوم و فعل مجهول (फ़े'ले-मालूम व फ़े'ले-मजहूल)	215
55. Conditional Sentence	جُمْلَه های شَرْطِی (जुम्लेहाये-शर्ती)	221
56. Direct and Indirect Reported speech	نَقْل قول (नक़ले क़ौल)	224
57. परिशिष्ट (Appendix)	ضَمیمه (ज़मीमे)	226

आशीर्वचन

प्रस्तुत पुस्तक “प्रारम्भिक फ़ारसी व्याकरण” जो कि चन्द्रगुप्त भारतीय द्वारा अंग्रेजी से हिन्दी में अनुदित की गई है, फ़ारसी भाषा को सीखने वालों के लिए एक वरदान साबित होगी। चन्द्रगुप्त भारतीय ने मेरी अंग्रेजी भाषा में लिखित पुस्तक “ELEMENTARY PERSIAN GRAMMAR” का सरल हिन्दी में अनुवाद किया है। यह पुस्तक न केवल फ़ारसी व्याकरण का अंग्रेजी से हिन्दी में अनुवाद मात्र है, अपितु अनुवाद के साथ-साथ पुस्तक में फ़ारसी के शब्दों तथा वाक्यों का हिन्दी में लिप्यन्तरण भी किया गया है, जो कि उच्चारण की दृष्टि से फ़ारसी सीखने वालों के लिए अत्यधिक लाभप्रद सिद्ध होगा।

मूल पुस्तक जो की अंग्रेजी में लिखित है वह अंग्रेजी भाषा के व्याकरण का अनुसरण करते हुए लिखी गई है, उसी का अनुसरण यहाँ पुस्तक के हिन्दी अनुवाद में भी किया गया है। अतः अंग्रेजी भाषा के व्याकरणगत विभिन्न नियमों व उनके व्यवहारिक प्रयोगों का सामान्य ज्ञान, पुस्तक के अध्ययन तथा अर्थ की स्पष्टता की दृष्टि से आवश्यक होगा।

चन्द्रगुप्त भारतीय द्वारा किया गया यह प्रयास, न केवल उपयोगिता की दृष्टि से अपितु नवीनता की दृष्टि से भी अत्यन्त सराहनीय है। इन्हीं शब्दों के साथ मैं चन्द्रगुप्त भारतीय के इस प्रयास की सफलता की कामना करते हुए ईश्वर से प्रार्थना करता हूँ कि वे अपने जीवन के हर क्षेत्र में सफलता प्राप्त करें तथा नए आयाम बनाए।

डॉ. राजिन्दर कुमार

(एसोसियेट प्रोफ़ेसर)

फ़ारसी विभाग, देहली विश्वविद्यालय,

देहली – 110007

(वर्ष - 2014)

प्राक्थन

प्रत्येक भाषा की अपनी एक व्याकरण होती है जो उस भाषा को अन्य भाषाओं से पृथक् व विशिष्ट बनाती है तथा उस भाषा को न जानने वालों को सीखाने में अपनी महत्वपूर्ण भूमिका निभाती है। व्याकरण ज्ञान किसी भी भाषा तथा उसकी भाषागत संरचना को समझने का एक प्रमुख साधन है, जिसके द्वारा जिज्ञासुगण किसी भी अन्य भाषा, अपरिचित भाषा अथवा विदेशी भाषा को सरलता से समझ सकते हैं तथा उसे व्यवहार में लाकर प्रयोग कर सकते हैं।

फ़ारसी अपने आप में एक मधुर तथा सरस भाषा है जिसकी अपनी एक विशिष्ट व्याकरण है। प्रस्तुत पुस्तक “प्रारम्भिक फ़ारसी व्याकरण” उन विद्यार्थियों तथा जिज्ञासुओं के लिए है जिनकी रूचि फ़ारसी भाषा को सीखने तथा उसे व्यावहारिक प्रयोग में लाने की है। प्रस्तुत पुस्तक - फ़ारसी विभाग, देहली विश्वविद्यालय के प्राध्यापक डॉ. राजिन्दर कुमार, जो कि मेरे गुरु भी हैं- की अङ्ग्रेजी में लिखित पुस्तक Elementary Persian Grammar का हिन्दी अनुवाद है जो पूर्णतः मूलानुगामी है। यद्यपि उदाहरणों में आमूलचूल परिवर्तन किए गए हैं तथापि व्याकरणिक दृष्टि से प्रस्तुत पुस्तक मूल पुस्तक के नियमों का ही अनुसरण करती है। पुस्तक का अनुवाद पूर्णतः संस्कृत अथवा हिन्दी भाषी जिज्ञासुओं को ध्यान में रखते हुए किया गया है।

अनुवाद का कार्य वस्तुतः अत्यधिक कठिन तथा उबाऊ होने के साथ ही अत्यधिक नियन्त्रित भी होता है जिसमें अनुवादक को अपनी बात कहने की तनिक भी स्वतन्त्रता नहीं होती है, जिसका अनुभव मुझे कार्य के दौरान समय-समय पर होता रहा। तथापि मेरे लिए यह उस रूप में कठिन तथा उबाऊ नहीं रहा जिस रूप में सामान्यतः लोगों के द्वारा महसूस किया जाता है।

कुछ रूपों में यह पुस्तक एक नवीन प्रणाली का अनुसरण करती है जैसे कि फ़ारसी भाषा का देवनागरी लिपि में लिप्यन्तरण, जो की संस्कृत अथवा हिन्दी भाषी छात्रों के शुद्धोच्चारण के लिए अत्यधिक लाभप्रद सिद्ध होगा। फ़ारसी लेखन में सामान्यतः मात्राओं (जीर, जबर, पीश, तश्दीद तथा सुकून आदि) का प्रयोग नहीं किया जाता है जिसके कारण फ़ारसी-भिन्न-भाषी के लिए फ़ारसी का सही उच्चारण के साथ पढ़ पाना कठिन हो जाता है यही कारण रहा है कि मैंने फ़ारसी के प्रत्येक वर्णों, शब्दों तथा वाक्यों का देवनागरी लिपि में लिप्यन्तरण किया है। जिस कठिनाई का सामना मैंने स्वयं फ़ारसी सीखने के दौरान अनुभव किया उसे अपने बाद वाली पीढ़ी के लिए आसान बनाने का प्रयत्न किया है। ध्यातव्य हो कि देवनागरी लिप्यन्तरण के साथ ही आरम्भ के कुछ अध्यायों में फ़ारसी के शब्दों तथा वाक्यों के साथ मात्राओं का प्रयोग किया गया है तथा बाद में फिर इनके प्रयोग को हटा दिया गया है जिसका मुख्य कारण यह रहा है कि छात्र तथा जिज्ञासुजन इस बात को जान सके तथा समझ सके कि फ़ारसी में मात्राओं का प्रयोग केवल नए छात्रों को फ़ारसी भाषा सीखाने के लिए किया जाता है अन्यथा फ़ारसी भाषा अथवा फ़ारसी साहित्य में मात्राओं का प्रयोग

सामान्यतः नहीं किया जाता है। अतः जिज्ञासुजनों को पंगुत्व से बचाने के लिए अर्थात् मात्राओं पर निर्भर न रहने के लिए ऐसा किया गया है। उर्दू, फ़ारसी अथवा अरबी भाषाओं में मात्राओं के सहारे पढ़ने को एक कमी के रूप में देखा जाता है। परन्तु पुस्तक में फ़ारसी शब्दों तथा वाक्यों का देवनागरी लिपि में लिप्यन्तरण सर्वत्र किया गया है। उच्चारण की दृष्टि से मूल फ़ारसी भाषी किस तरह से शब्दों का उच्चारण करते हैं इसे विशेषरूप से ध्यान में रखकर फ़ारसी शब्दों का हिन्दी में लिप्यन्तरण किया गया है।

यद्यपि प्रस्तुत पुस्तक हिन्दी भाषा में अनुदित है तथापि छात्रों की सरलता तथा सुविधा को ध्यान में रखते हुए अंग्रेजी के उन शब्दों को अंग्रेजी में ही लिखा गया है जिनका हिन्दी अनुवाद अंग्रेजी से अधिक कठिन प्रतीत हो रहा था। एक भाषा से दूसरी भाषा में पूर्णतः वैसा शब्दानुवाद जो पाठकों को पढ़ने में कठिन लगे अथवा उनकी समझ में न आए तो वह शब्दानुवाद अत्यधिक मेहनत करने के बाद भी व्यर्थ ही हो जाता है अतः इससे उचित यह होगा कि किसी अन्य भाषा का शब्दानुवाद करने की अपेक्षा भावानुवाद करते हुए अनुवाद में वैसे प्रचलित शब्दों का प्रयोग किया जाए जो जनसामान्य में अधिक प्रचलित हो तथा सभी को सरलता से समझ में आ जाए। इसी बात को ध्यान में रखते हुए इस प्रकार का प्रयोग प्रस्तुत पुस्तक में किया गया है।

फ़ारसी शब्दों का जहाँ हिन्दी लिप्यन्तरण किया गया है वहाँ यह विशेषरूप से ध्यान देने की आवश्यकता है कि शब्द के अन्तिम - हे (ه) - का उच्चारण नहीं दिया गया है यथा - खाने (خانه) - वस्तुतः लिखने में तो यह “खानेह” लिखा जाता है परन्तु उच्चारण अथवा बोलने-चालने की भाषा में “खाने” पढ़ा जाता है। यहाँ पर शब्द का अन्तिम - हे (ه) शान्त रहता है अर्थात् उच्चरित नहीं होता है। इसी प्रकार अन्य शब्द को भी हम समझ सकते हैं यथा - दादे (داد)¹, दे (ده)², रफ़्ते (رفته)³, खुर्दे (خرده)⁴, आमदे (آمد)⁵ आदि। इसके कुछ अपवाद भी हैं जैसे - दह (ده) अर्थात् दस (10) आदि।

परिशिष्ट में आए शब्दकोष आदि को मूल पुस्तक से ही यथावत् स्वीकार किया गया है। इसमें किसी भी प्रकार का कोई परिवर्तन नहीं किया गया है।

सम्पूर्ण पुस्तक का अनुवाद डॉ. राजिन्दर कुमार के मार्गदर्शन में किया गया है तथा उनसे मिले सुझावों एवं निर्देशों का पालन करते हुए पुस्तक की वास्तविक रूपरेखा तैयार की गई है। मैं डॉ. राजिन्दर कुमार का हृदय से आभार व्यक्त

¹ दे कर

² दो

³ जा कर

⁴ खा कर

⁵ आकर

करता हूँ तथा धन्यवाद ज्ञापन करता हूँ कि उन्होंने प्रस्तुत पुस्तक का अनुवाद करने की स्वीकृति प्रदान की। उनके मार्गदर्शन के बिना प्रस्तुत पुस्तक का पूर्ण होना सम्भव न था। मैं उनके स्नेह तथा असीम धैर्य का आभारी रहूँगा जो उन्होंने मुझे दिया। प्रूफ़ रीडिंग के दौरान होने वाली त्रुटियों को बहुत ही स्नेहपूर्वक मुझे समझाया तथा अपने गुरुतुल्य धैर्य का परिचय देते हुए सम्पूर्ण पुस्तक का निरीक्षण मुझे अपने साथ बिठाकर किया।

मैं अपनी ईरानी मित्र खानुमे-सामाने सावजीपोर (फ़ारसी विभाग, देहली विश्वविद्यालय की पी.एच.डी. की छात्रा, मूलतः ईरान की) का हृदय से आभार व्यक्त करता हूँ कि उन्होंने फ़ारसी की त्रुटियों तथा शब्दों के सही उच्चारण की ओर मेरा ध्यान दिलाकर पुस्तक के हिन्दी लिप्यन्तरण में निरन्तर मेरा सहयोग करती रहीं।

चन्द्रगुप्त भारतीय (2014)

फ़ारसी लिपि

1. फ़ारसी भाषा में कुल 32 वर्ण होते हैं।
2. मूलतः इसकी लिपि, अरबी-लिपि कहलाती है।
3. यह भाषा दायीं से बायीं ओर लिखी जाती है।
4. 32 में से 23 वर्णों का लघु रूप, शब्द बनाने में प्रयोग किया जाता है, जबकि शेष 9 वर्ण अपने पूर्ण रूप में ही लिखे जाते हैं फिर चाहे वो शब्द के आदि, मध्य अथवा अन्त में आ रहे हों।
5. कुछ वर्णों के लिखित रूप में भिन्नताएं पाई जाती हैं, जिनको हम आगे विस्तार से समझने की कोशिश करेंगे।

फ़ारसी वर्णमाला

(الفبای فارسی)

हिन्दी वर्ण / ध्वनि	उच्चारण	फ़ारसी वर्णमाला
अ	अलिफ़	ا
ब	बे	ب
प	पे	پ
त	ते	ت
स	से	ث
ज	जीम (j)	ج
च	चे	چ
ह	हे	ح
ख ⁶	खे (Kh)	خ
द	दाल	د
ज़	ज़ाल (Z)	ذ
र	रे	ر
ज़	ज़े (Z)	ز
ज़	ज़े (zh)	ژ
स	सीन	س
श	शीन	ش
स	साद	ص
ज़	ज़ाद (Z)	ض
त	ता	ط
ज़	ज़ा (Z)	ظ
अ, ए ⁷	ए'न	ع

⁶ ख (خ) – वर्ण का उच्चारण हिन्दी अथवा संस्कृत वर्ण "ख" के उच्चारण से भिन्न है। हिन्दी अथवा संस्कृत के ख वर्ण का उच्चारण सामान्य-कण्ठ से होता है जो एक महाप्राण वर्ण है यथा – खाना (भोजन), आदि। जबकि फ़ारसी वर्ण ख (خ) का उच्चारण कण्ठ के आन्तरिक हिस्से से अत्यधिक घर्षण करने के उपरान्त होता है, उदाहरणार्थ – खुदा (خدا), खाने (خانه), खाहर (خواهر) आदि

⁷ अ अथवा ए/ऐ (ع) – यदि हिन्दी अथवा संस्कृत में अ तथा ए वर्ण के उच्चारण स्थान की बात करें तो क्रमशः अ का उच्चारण स्थान कण्ठ है तथा ए/ऐ कण्ठ-तालु है। इसके विपरीत फ़ारसी में उच्चरित ع वर्ण कभी अ की तो कभी ए/ऐ की ध्वनि देता है जो नासिका तथा कण्ठ दोनों के सम्मिलित उच्चारण स्थान से उच्चरित होता है तथा यह अलिफ़ के अ-वर्ण की ध्वनि से भिन्न होता है। उदाहरणार्थ – ऐ'नक (عينك), फ़े'ल (فعل), आदि।

ग ⁸	ग़ैन	غ
फ़ ⁹	फ़े	ف
क़ ¹⁰	क़ाफ़	ق
क	काफ़	ک
ग	गाफ़	گ
ल	लाम	ل
म	मीम	م
न	नून	ن
व	वाव/वाऔ	و
ह	हे	ه
य	ये/या	ی

⁸ ग़ (غ) – वर्ण का उच्चारण भी संस्कृत अथवा हिन्दी के ग वर्ण की ध्वनि से भिन्न है, हिन्दी अथवा संस्कृत में ग वर्ण का उच्चारण स्थान कण्ठ है जबकि फ़ारसी के ग़ वर्ण का उच्चारण कण्ठ के अत्यधिक आन्तरिक हिस्से से बल अथवा घर्षण से होता है। उदाहरणार्थ – ग़म (غم), ग़ज़ल (غزل), आदि।

⁹ फ़ (ف) – संस्कृत अथवा हिन्दी भाषा में फ़- ध्वनि नहीं है, इसके स्थान पर फ-ध्वनि है, जिसका उच्चारण स्थान ओष्ठ है तथा जो एक महाप्राण वर्ण है। यथा – फ़ल। जबकि फ़ारसी वर्ण फ़ (ف) का उच्चारण सरलता पूर्वक ओष्ठ से होता है जैसे – फ़ील (فیل) – हाथी, रफ़्तन (رفتن) – जाना आदि।

¹⁰ क़ (ق) – संस्कृत अथवा हिन्दी में हमें - क़ (ق) - ध्वनि प्राप्त नहीं होती है, इसके स्थान पर यहाँ पर क-ध्वनि है, जिसका उच्चारण सामान्य कण्ठ से होता है। जबकि फ़ारसी के - क़ (ق) – ध्वनि का उच्चारण कण्ठ के अन्तरिक भाग से बलपूर्वक किया जाता है। जैसे – क़ुरान (قرآن) आदि।

फ़ारसी-शब्द-संरचना

(फ़ारसी वर्णों से शब्द बनाने के नियम)

फ़ारसी भाषा में वर्णों के तीन रूप होते हैं।— आदि, मध्य तथा अन्त।

- I. वर्ण का आदि रूप - जब वर्ण से शब्द का आरम्भ होता है। इस अवस्था में वर्ण अपने से बाद वाले वर्ण से जुड़ता है।
- II. वर्ण का मध्य रूप - वर्ण जो खुद अपने से पहले वाले वर्ण से जुड़ा होता है तथा अपने बाद भी किसी वर्ण से जुड़ता है।
- III. वर्ण का अन्तिम रूप - जब वर्ण स्वयं किसी से जुड़ा होता है परन्तु उसके बाद अन्य कोई वर्ण नहीं होता है।

सामान्यतः शब्द के अन्त में सभी वर्ण अपने पूर्ण रूप में लिखे जाते हैं परन्तु ऐन (ع), गौन (غ) तथा हे (ه) का रूप शब्द के मध्य तथा अन्त में परिवर्तित हो जाता है। यथा – ऐन (ع) – शम' (شَمْع) – मोमबत्ती, गौन (غ) – जीरा (جِيرَا) – चीख, तथा हे (ه) – खाने (خَانِه) – घर

फ़ारसी वर्णमाला के सभी वर्ण, शब्द के स्वरूप में आने पर अपने पूर्व के तथा बाद के वर्ण से जुड़ जाते हैं, परन्तु कुछ वर्ण जैसे – अलिफ़ (ا), दाल (د), ज़ाल (ذ), रे (ر), जे (ج), जे (چ) तथा वाव (و) ऐसे वर्ण हैं जो स्वयं तो अपने से पहले वाले वर्ण से जुड़ जाते हैं परन्तु अपने बाद किसी अन्य वर्ण से खुद को नहीं जोड़ते हैं।

दाल (د), ज़ाल (ذ) वर्ण, अपने से पहले वाले वर्ण के द्वारा बीच से जुड़ते हैं, जैसे कि – खुदा (خُدا), जुदा (جُدا) आदि

वर्ण रे (ر), जे (ج), तथा जे (چ) किसी भी परिस्थिति में वर्ण (ا), दाल (د), ज़ाल (ذ), तथा वाव (و) से अथवा स्वयं से पूर्व अथवा बाद में नहीं जुड़ते हैं। यथा – दर्द (دَرْد) – दर्द, वारिद (وَارِيْد) – प्रवेश, दिज़ (دِيْज) – किला, जरदूज़

(زردوز) – स्वर्ण-कढ़ाई करना¹¹, ज़र्रेह (زره) – सूक्ष्म, वादादन (وادادن) – छोड़ना, दूद (دود) – धुँआ, आवाज़ (آواز) – आवाज़, बज़लेगू (بذله گو) – हास्यरस लेखक, परीदन (پریدن) – उड़ना अथवा उछलना, बाब (باب) – अध्याय/ दरवाज़ा, सज़ावार (سزاوار) – योग्य, ख़ाहर (خواهر) – बहन

वर्ण वाव (و) जब वर्ण ख़े (خ) से जुड़ता है और उसके बाद अलिफ़ (ا) होता है तो अधिकांशतः वाव (و) का उच्चारण नहीं होता है। यथा – ख़ाब (خواب) – सपना, सोना, ख़ासतन (خوابستن) – चाहना, ख़ाहर (خواهر) – बहन

कई बार हे (ه) वर्ण जब शब्द के अन्त में आता है तो उसका उच्चारण नहीं होता है, वह -ए- की तरह पढ़ा जाता है। यथा – ख़ाने – (خانه) – घर

¹¹ gold-embroider

विराम चिह्न (Punctuation)

نقطه گذاری (नुक्ते गुजारी)

हिन्दी	चिह्न	उच्चारण	फ़ारसी (فارسی)
पूर्णविराम	.	नुक्ते	نقطه
अर्धविराम	‘	वीरगूल	ویرگول
प्रश्नवाचक चिह्न	؟	अलामते-सुवाल	علامت سوال
विस्मयादिबोधक चिह्न	!	अलामते-तअजुब	علامت تعجب
अवतरण चिह्न ¹²	" "	अलामते-नक़ले-क़ौल/गीऊमे	علامت نقل قول / گیومه
अर्धविराम ¹³	؛	नुक्ते-वीरगूल	نقطه ویرگول
विराम ¹⁴	:	दू नुक्ते	دونقطه
लघु कोष्ठक	()	दू कमानक/परान्तिजहाए-रू-ब-रू	دو کمانک/پرانتزهای روبه رو
दीर्घ कोष्ठक	[]	दू कुल्लाब	دو قلاب
Dash	-	खत्ते-फ़ासले	خط فاصله
Slash	/	मूमय्यज	ممیز
बराबर	=	तसावी / मुसावी	تساوی / مساوی
तारा	*	सितारे	ستاره

¹² Inverted Commas

¹³ Semicolons

¹⁴ Colon

स्वर वर्ण

مُصَوَّت ها / واكه ها (मुसव्वितहा / वाकेहा)

फ़ारसी भाषा में दो प्रकार के स्वर होते हैं – दीर्घ स्वर तथा ह्रस्व स्वर।

दीर्घ स्वर

واكه هاى بلند (वाकेहाये-बुलन्द)

उच्चारण	फ़ारसी वर्ण	दीर्घ-ध्वनि
आलिफ़	ا (آ)	आ- आब (آب) - पानी
वाव	و	ऊ- नूर (نور) - प्रकाश
ये	ی	ई- शीर (شیر) – शेर / दुध

मद के साथ अलिफ़ (ا) (यथा – अलिफ़+मद = آ) का प्रयोग प्रायः शब्द के आरम्भ में ही होता है तथा दीर्घ आ की ध्वनि देता है। जबकि, यदि अलिफ़ (ا) किसी शब्द के मध्य अथवा अन्त में आता है तब उस पर मद (آ) नहीं लगा होता है तथापि वह दीर्घ आ की ही ध्वनि देता है। लेकिन इस नियम के अपवाद हैं।

ह्रस्व अथवा लघु स्वर

مُصَوَّت هاى / واكه هاى کوتاه

(मुसव्वितहाये/वाकेहाये कोताह)

उच्चारण	फ़ारसी	ह्रस्व मात्रा का नाम	ह्रस्व-ध्वनि
अ	ا	ज़बर/फ़तहे (زبر/فتحه)	अ- रब (رَب) ईश्वर
इ	اِ	ज़ीर/कसरे (زیر/کسره)	इ- शिश (شیش) छः
उ	اُ	पीश/ज़म्मे (پیش/ضمه)	उ- कुजा (کُجا) कहाँ?

ज़बर/फ़तहे (زبر/فتحه) – (َ) :- यह मात्रा वर्ण के ऊपर आता है तथा अ-ध्वनि देता है। जिस वर्ण के ऊपर यह आता है उस वर्ण को मफ़तूह (مفتوح) कहते हैं। यथा – दर (دَر) – दरवाज़ा, बर (بَر) – ऊपर आदि।

ज़ीर/कसरे (زیر/کسره) – (ِ) :- यह मात्रा वर्ण के नीचे आता है तथा इ-ध्वनि देता है। जिस वर्ण के नीचे यह आता है उस वर्ण को मकसूर (مکسور) कहते हैं। यथा – शिश (شیش) – छः, दिल (دِل) – हृदय आदि।

पीश/ज़म्मे (پیش/ضمه) – (ُ):- यह मात्रा वर्ण के ऊपर आता है तथा उ-ध्वनि देता है। जिस वर्ण के ऊपर यह आता है उस वर्ण को मज़मूम (مضموم) कहते हैं। यथा – कुन (کُن) – कर, गुल (گُل) – फूल आदि।

उपर्युक्त इन ह्रस्व मात्राओं के संकेत को हरकात/ऐराब (حرکات/اِعراب) कहते हैं। शब्द के प्रत्येक वर्ण जो इस प्रकार के स्वर संकेत से युक्त होते हैं मुतहरिक (متحرک) कहलाते हैं।

ये ह्रस्व मात्राएँ वर्ण के ऊपर अथवा नीचे लगे होते हैं परन्तु सामान्यतया लिखने में इनका प्रयोग नहीं होता है।

यदि अलिफ़ (ا) तथा ऐन (ع) दीर्घ स्वर वर्ण से युक्त हो तो ये अ-(आ), इ-(ई), उ-(ऊ/ओ) की ध्वनि देते हैं। यथा – ऊ (او)-वह, ईरान (ایران), आब (آب) – पानी, ऊद (عود)- aloeswood, ईद (عید) – त्योहार, 'आज (آج) – हाथी दाँत।

यदि अलिफ़ (ا) तथा ऐन (ع) ह्रस्व स्वर वर्ण से युक्त हो तो ये अ, इ, उ की ध्वनि देते हैं। यथा – उजाक़ (أجاق) – आग्नस्थान, इदारे (اداره) – कार्यालय, अब्र (ابر) – बादल, उम्र (عمر) – आयु, इबारत (عبارت) – phrase, अदद (عدد) – संख्या।

संकेत चिह्न

संकेत चिह्न	ध्वनि	संकेत चिह्न का नाम	संकेत चिह्न का फ़ारसी नाम
آ - (آسمان)	आ	मद	مد
آ - (بچه)	एक ही वर्ण की संयुक्त ध्वनि	तशदीद	تشديد
ع - (شیء)	ऐन	हमजे	همزه
آ - (مثلاً)	अन	तनवीन	تنوين
- (سرد)	वर्ण की अर्ध ध्वनि (हलन्त)	सुकून	سكون
- (حتی)	अ	अलिफ़ मक्कसूरे	الف مقصوره

1.- मद (آ) – यह संकेत चिह्न केवल अलिफ़ (ا) के ऊपर आता है तथा अधिकांशतः शब्द के आरम्भ में प्रयोग किया जाता है। मद लगने से अलिफ़ दीर्घ हो जाता है तथा आ – स्वर की ध्वनि देता है। यथा – आ – आ, आराम (آرام) – सुख, आब (آب) – पानी, आसमान (آسمان) – आकाश आदि।

2. – तशदीद (آ) – जिस वर्ण के ऊपर तशदीद लगता है वह वर्ण संयुक्त ध्वनि देता है। यथा – बच्चे (بچه) – बच्चा आदि। जिस वर्ण के ऊपर तशदीद लगा होता है वह वर्ण मुशद्द (مُشدّد) कहलाता है।

3.- हमजे (ع) – यह वर्ण के ऊपर लगता है तथा ऐन (ع) की ध्वनि के नज़दीक होता है। यथा – मो'मिन (مؤمن) – pious man, मसा'यल (مسایل) – समस्याएँ, श'य (شیء) – वस्तु आदि।

4.- तनवीन (آ) – अरबी भाषा का क्रिया-विशेषणात्मक रूप है। यह संकेत चिह्न शब्द के अन्त में अलिफ़ (ا) के ऊपर लगता है जो प्रायः अन की ध्वनि देता है। जैसे – मसलन (مثلاً) – यथा, जैसे, वाक़यन (واقعاً) – वास्तविकता आदि।

5.- सुकून (ُ) – सुकून जिस वर्ण के ऊपर लगता है उसकी ध्वनि को अर्ध कर देता है। यथा – सर्द (سرد) – ठण्डा, मर्द (مرد) – आदमी आदि। जिस वर्ण के ऊपर सुकून आता है वह वर्ण साकिन (ساکن) कहलाता है।

6.- अलिफ़ मकसूरे – यह हमेशा ये (ی) के ऊपर लगता है तथा अर्ध स्वर- अ की ध्वनि देता है। यथा – हत्ता (حتی) – even, 'ईसा (عیسی), मूसा (موسی) आदि।

* फ़ारसी भाषा में दो अथवा दो से अधिक शब्दों के मध्य सम्बन्ध बताने के लिए जीर (زیر) – (ِ) का प्रयोग , इजाफ़त अर्थात् सम्बन्ध कारक के रूप में किया जाता है। यथा-

अ.- संज्ञा के साथ – अशोक का भाई – (बिरादरे-अशोक) – برادر اشوک

आ.- सर्वनाम के साथ - मेरी बहन – (खाहरे-मन) – خواهر من

इ.- विशेषण के साथ – सुन्दर लड़की – (दुखतरे-जीवा) – دختر زیبا

ई.- कारक (preposition) के साथ – उसके लिए (बराए ऊ) – برای او

क्रियार्थक संज्ञा (Infinitive)

मसदर (مصدر)

सामान्यतः सभी मसदर “अन” (نَ) से समाप्त होते हैं यथा आमदन (آمدن), रफ़्तन (رفتَن), गुफ़्तन (گفتَن) आदि। इनको अधिक विस्तार से हम निम्न प्रकार से समझ सकते हैं -

अर्थ	मसदर (مصدر)	उच्चारण
आना	آمدن	आमदन
जाना	رفتَن	रफ़्तन
कहना / बोलना	گفتَن	गुफ़्तन
बैठना	نشستن	निशस्तन
लिखना	نوشتن	निविशतन
करना	کردن	करदन

संयुक्त-क्रियार्थक-संज्ञा (Compound Infinitive)

मसदरे-मुक्कब (مصدر مُركب)

अर्थ	मसदरे-मुक्कब (مصدر مُركب)	उच्चारण
	मसदरे-मुक्कब	
सूचित करना	اعلان کردن	एलान करदन
समाप्त करना	انجام دادن	अंजाम दादन
लौटना	برگشتن	बर गश्तन
पसंद करना	دوست داشتن	दूस्त दाश्तन
काम करना	کار کردن	कार करदन

क्रिया (Verb)

फ़े'ल (فعل)

फ़ारसी भाषा में Infinitive - मसदर (مصدر) के अन्तिम नून (ن) को हटा देने से वह स्वतः भूतकालिक क्रिया (Second form of verb in English) बन जाता है। वर्तमानकालिक क्रिया बनाने के अलग-अलग नियम हैं। सामान्यतः फ़ारसी भाषा में दो प्रकार की क्रियाएं होती हैं, एक सामान्य क्रिया जिसे फ़े'ले-सादे (فعل ساده) कहते हैं और दूसरी संयुक्त क्रिया जिसे फ़े'ले-मुक्कब (فعل مرکب) कहते हैं।

सामान्य क्रिया - फ़े'ले-सादे (فعل ساده) :-

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़ुज (تلفظ)	रीशे/मादे माज़ी (ریشه/ماده ماضی)	रीशे/मादे मुज़ारेए/अम्री (ریشه/ماده مضارع/امری)
आना	آمدن	आमदन	آمد	आमद
देखना	دیدن	दीदन	دید	दीद
जाना	رفتن	रफ़तन	رفت	रफ़त
मारना	زدن	ज़दन	زد	ज़द
होना	شدن	शुदन	شد	शुद
करना	کردن	करदन	کرد	क़द
पकड़ना	گرفتن	गिरफ़तन	گرفت	गिरफ़त
कहना/बोलना	گفتن	गुफ़तन	گفت	गुफ़त
बैठना	نشستن	निशस्तन	نشست	निशस्त

Infinitive - मसदर (مصدر) से वर्तमान काल की क्रिया बनाने के कुछ नियम हैं, जो निम्न प्रकार से हैं –

1.- जब Infinitive - मसदर (مصدر) के अन्त में یدن हो तो वर्तमानकालिक क्रिया बनाने के लिए इसे हटा देते हैं। यथा –

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़ुज (تلفظ)	रीशे/मादे माज़ी (ریشه/ماده ماضی)	रीशे/मादे मुज़ारेए/अम्री (ریشه/ماده مضارع/امری)
सोचना	اندیشیدن	अंदीशीदन	اندیشید	अंदीशीद

काटना	بردن	बुर्दन	برد	बुर्द	بر	बुरू
पूछना	پرسیدن	पुर्सीदन	پرسید	पुर्सीद	پرس	पुर्स
डरना	ترسیدن	तर्सीदन	ترسید	तर्सीद	ترس	तर्स
चवाना	جویدن	जवीदन	جوید	जवीद	جو	जव
स्वाद लेना	چشیدن	चशीदन	چشید	चशीद	چش	चश
खरीदना	خریدن	खरीदन	خرید	खरीद	خر	खर
पहुँचना	رسیدن	रसीदन	رسیدن	रसीद	رس	रस
समझना	فهمیدن	फ़हमीदन	فهمید	फ़हमीद	فهم	फ़हम
काँपना ¹⁵	لرزیدن	लर्जीदन	لرزید	लर्जीद	لرز	लर्ज

अपवाद

(استثنايات) इसतिस्नायात

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़्फ़ुज (تلفظ)	रीशे/माहे माज़ी (ريشه/ماده ماضی)	रीशे/माहे मुज़ारे/अम्री (ريشه/ماده مضارع/امری)
उत्पन्न करना	آفریدن	आफ़रीदन	आफ़रीद	आफ़रीन
चुनना ¹⁶	چیدن	चीदन	चीद	चीन
देखना	دیدن	दीदन	दीद	वीन
सुनना	شنیدن	शनीदन	शनीद	शन्व
चुनना ¹⁷	گزیدن	गुजीदन	गुजीद	गुजीन

2.- जब Infinitive - मसदर (مصدر) के अन्त में -ن हो तो वर्तमानकालिक क्रिया बनाने के लिए इसे हटा देते हैं। यथा –

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़्फ़ुज (تلفظ)	रीशे/माहे माज़ी (ريشه/ماده ماضی)	रीशे/माहे मुज़ारे/अम्री (ريشه/ماده مضارع/امری)

¹⁵ tremble¹⁶ to pluck, pick up, heap up¹⁷ to choose, select, elect

लाना	آوردن	आवुर्दन	آورد	आवुर्द	آور	आवर
फ़ेकना	افکندن	अफ़कन्दन	افکند	अफ़कन्द	افکن	अफ़कन्दन
ले जाना	بردن	बुर्दन	برد	बुर्द	بر	बर
मोड़ना ¹⁸	پیچاندن	पीचान्दन	پیچاند	पीचान्द	پیچان	पीचान
डराना ¹⁹	ترساندن	तर्सान्दन	ترساند	तर्सान्द	ترسان	तर्सान
घुमाना	چرخاندن	चर्खीन्दन	چرخاند	चर्खीन्द	چرخان	चर्खान
पढ़ना, गाना, बुलाना	خواندن	खान्दन	خواند	खान्द	خوان	खान
खाना, पीना	خوردن	खुर्दन	خورد	खुर्द	خور	खुर
गाड़ी चलाना,	راندن	रान्दन	راند	रान्द	ران	रान
रखना, छोड़ना	گذااردن	गुज़ारदन	گذاارد	गुज़ारद	گذاارد	गुज़ार
रहना, रुकना	ماندن	मान्दन	ماند	मान्द	مان	मान

अपवाद

इसतिस्नायात (استثنايات)

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़्फ़ुज (تلفظ)	रीशे/मादे माज़ी (ريشه/ماده ماضی)	रीशे/मादे मुज़ारे/अम्री (ريشه/ماده مضارع/امری)
आना	آمدن	आमदन	آمد	आमद
दबाना ²⁰	افشردن	अफ़शुर्दन	افشرد	अफ़शुर्द
मारना	زدن	ज़दन	زد	ज़द
वापिस देना ²¹	سپردن	सिपुर्दन	سپرد	सिपुर्द
दबाना ²²	فشردن	फ़िशुर्दन	فشرد	फ़िशुर्द
करना	کردن	कर्दन	کرد	कर्द
मरना	مردن	मुर्दन	مرد	मुर्द

¹⁸ to twist¹⁹ To frighten²⁰ to press, squeeze²¹ to deposit, handover²² to press, tread

गिनना شمردن शुमुर्दन شمرد शुमुर्द شمار शुमार

3.- वर्तमानकालिक क्रिया बनाने के लिए Infinitive मसदर (مصدر) के स्वर में कभी-कभी परिवर्तन भी हो जाता है। यथा –

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़ुज (تلفظ)	रीशेए/मादे माजी (ریشه/ماده ماضی)	रीशेए/मादे मुजारेए/अम्री (ریشه/ماده مضارع/امری)
होना	شدن	शुदन	شد	शुद
लेना	بُردن	बुर्दन	برد	बुर्द
पकाना	پُختن	पुख्तन	पिख्त	पुख्त

यहाँ Infinitive में पेश (ُ), जो उ की ध्वनि देता है, वर्तमान कालिक क्रिया में ज़बर (َ), अ-ध्वनि हो जाता है।

4. - जब Infinitive मसदर (مصدر) के अन्त में وِदन हो तो वर्तमानकालिक क्रिया बनाने के लिए इसे हटा देते हैं तथा इसके स्थान पर अलिफ़ (ا) एवं याए-मजहूल (یای مجهول) (ی) आ जाता है। यथा –

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़ुज (تلفظ)	रीशेए/मादे माजी (ریشه/ماده ماضی)	रीशेए/मादे मुजारेए/अम्री (ریشه/ماده مضارع/امری)
परखना ²³	آزمودن	आज़मूदन	आज़मूद	आज़मा (ई)
जोड़ना, बढ़ाना	افزودن	अफ़ज़ूदन	अफ़ज़ूद	अफ़ज़ा (ई)
मापना, नापना	پیمودن	पैमूदन	पैमूद	पैमा (ई)
अपहरण करना ²⁴	ربودن	रुबूदन	रुबूद	रुबा (ई)
गाना	سرودن	सुरूदन	सुरूद	सरा (ई)
प्रशंसा करना ²⁵	ستودن	सुतूदन	सुतूद	सता (ई)
to be worn, torn	فرسودن	फ़र्सूदन	फ़र्सूद	फ़र्सा (ई)
आज्ञा देना	فرمودن	फ़र्मूदन	फ़र्मूद	फ़र्मा (ई)
खोलना	گشودن	गुशूदन	गुशूद	गुशा (ई)
दिखाना	نمودن	नुमूदन	नुमूद	नुमा (ई)

²³ to experience

²⁴ to abduct, rob

²⁵ To praise

अपवाद

इसतिस्नायात (استثنايات)

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़ुज (تلفظ)	रीशे/मादे माज़ी (रिशे/मاده ماضی)	रीशे/मादे मुजारेए/अम्री (रिशे/ماده مضارع/امری)
होना ²⁶	بودن	बूदन	بود	बूद
			बोद	बाश/हस्त/अस्त

5. - जब Infinitive मसदर (مصدر) के अन्त में اदन हो तो वर्तमानकालिक क्रिया बनाने में इसे हटा देते हैं।

यथा –

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़ुज (تلفظ)	रीशे/मादे माज़ी (रिशे/ماده ماضی)	रीशे/मादे मुजारेए/अम्री (रिशे/ماده مضارع/امری)
गिरना	افتادن	उफ़तादन	अफ़ताद	उफ़ताद
खड़ा होना	ایستادن	ईस्तादन	अइस्ताद	ईस्ताद
भेजना ²⁷	فرستادن	फ़िरेस्तादन	फ़रस्ताद	फ़िरेस्ताद
रखना ²⁸	نهادن	निहादन	नेहाद	निहाद

अपवाद

इसतिस्नायात (استثنايات)

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़ुज (تلفظ)	रीशे/मादे माज़ी (रिशे/ماده ماضی)	रीशे/मादे मुजारेए/अम्री (रिशे/ماده مضارع/امری)
देना ²⁹	دادن	दादन	दाद	दाद
खोलना ³⁰	گشادن	गुशादन	गुशाद	गुशाद

²⁶ to be, exist

²⁷ to send

²⁸ to put, place

²⁹ to give, pay

³⁰ to wide, open

6. - जब Infinitive मसदर (مصدر) के अन्त में ختن हो तो वर्तमानकालिक क्रिया बनाने के लिए इसे हटा देते हैं और इसके स्थान पर ز लगा देते हैं। यथा –

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप		वर्तमान-कालिक मूल रूप	
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़ुज (تلفظ)	रीशेए/माद्दे माज़ी (ریشه/ماده ماضی)		रीशेए/माद्दे मुजारेए/अम्री (ریشه/ماده مضارع/امری)	
सीखना	आमोख़्तन	आमूख़्तन	आमोख़्त	आमूख़्त	आमूज़	आमूज़
फ़ेंकना	अन्दाख़्तन	अन्दाख़्तन	अन्दाख़्त	अन्दाख़्त	अन्दाज़	अन्दाज़
गवाँ देना ³¹	बाख़्तन	बाख़्तन	बाख़्त	बाख़्त	बाज़	बाज़
पकाना	पख़्तन	पुख़्तन	पख़्त	पुख़्त	पज़	पज़
to rush, attack	ताख़्तन	ताख़्तन	ताख़्त	ताख़्त	ताज़	ताज़
सीलना ³²	दोख़्तन	दूख़्तन	दोख़्त	दूख़्त	दूज़	दूज़
बहना ³³	रीख़्तन	रीख़्तन	रीख़्त	रीख़्त	रीज़	रीज़
बनाना	साख़्तन	साख़्तन	साख़्त	साख़्त	साज़	साज़
भागना	ग़रीख़्तन	ग़रीख़्तन	ग़रीख़्त	ग़रीख़्त	ग़रीज़	ग़रीज़
बजाना ³⁴	नोख़्तन	नवाख़्तन	नोख़्त	नवाख़्त	नवाज़	नवाज़

अपवाद

इसतिस्नायात (استثنايات)

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप		वर्तमान-कालिक मूल रूप	
फ़े'ल (فعل)	मसदर	तलफ़ुज (تلفظ)	रीशेए/माहे माज़ी		रीशेए/माहे मुज़ारेए/अम्री	
	(مصدر)		(ریشه/ماده ماضی)		(ریشه/ماده مضارع/امری)	
पहचानना	شناختن	शिनारख़्तन	شناخت	शिनारख़्त	شناس	शिनास
ख़रीदना	فروختن	फ़ूरूख़्तन	فروخت	फ़ूरूख़्त	فروش	फ़ूरूश
तोड़ना, फ़ाड़ना ³⁵	گسیختن	ग़ुसीरख़्तन	گسیخت	ग़ुसीरख़्त	گسل	ग़ुसिल

³¹ to lose³² to sew, stitch, stare³³ to pour, shed, throw³⁴ to pay an instrument, caress, fondle³⁵ to break, tear

7. - जब Infinitive मसदर (مصدر) के अन्त में شتن हो तो वर्तमानकालिक क्रिया बनाने के लिए इसे हटा देते हैं तथा इसके स्थान पर ر लगा देते हैं। यथा –

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़ुज (تلفظ)	रीशेए/माहे माज़ी (ریشه/ماده ماضی)	रीशेए/माहे मुज़ारेए/अम्री (ریشه/ماده مضارع/امری)
मानना ³⁶	انگاشتن	इन्गाश्तन	अङ्काश्त इन्गाश्त	अङ्गार इन्गार
कल्पना	پنداشتن	पिन्दाश्तन	पिन्दाश्त पिन्दाश्त	पिन्दार पिन्दार
पास होना ³⁷	داشتن	दाश्तन	दाश्त दाश्त	दार दार
रोपना ³⁸	کاشتن	काश्तन	काश्त काश्त	कार कार
रखना, छोड़ना	گذاشتن	गुज़ाश्तन	गुज़ाश्त गुज़ाश्त	गुज़ार गुज़ार
नियुक्त करना ³⁹	گماشتن	गुमाश्तन	गुमाश्त गुमाश्त	गुमार गुमार
लिखना, चित्र बनाना	نگاشتن	निगाश्तन	नगाश्त निगाश्त	नगार निगार
to set-up, cease detain, persuade,	واداشتن	वादाश्तन	वादाश्त वादाश्त	वादार वादार

अपवाद

इसतिस्नायात (استثنايات)

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़ुज (تلفظ)	रीशेए/माहे माज़ी (ریشه/ماده ماضی)	रीशेए/माहे मुज़ारेए/अम्री (ریشه/ماده مضارع/امری)
मिलाना ⁴⁰	سريشتن	सिरीश्तन	सिरीश्त सिरीश्त	सिरीश सिरीश
मारना ⁴¹	کشتن	कुश्तन	कुश्त कुश्त	कुश कुश
गुज़रना ⁴²	گذشتن	गुज़श्तन	गुज़श्त गुज़श्त	गुज़र गुज़र

³⁶ to suppose³⁷ to have³⁸ to plant, sow³⁹ to appoint, assign⁴⁰ to knead, mix, mould⁴¹ to kill, murder, put out

घुमना	گشتن	गश्तन	گشت	गश्त	گرد	गर्द
लिखना	نوشتن	निविश्तन	نوشت	निविश्त	نویس	निवीस

8. - जब Infinitive मसदर (مصدر) में अन्तिम अलिफ़ (ا) के बाद فتن हो तो वर्तमानकालिक क्रिया बनाने के लिए فتن को हटा देते हैं तथा अलिफ़ के बाद बे (ب) जोड़ देते हैं। यथा –

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़्ज़ (تلفظ)	रीशे/मादे माज़ी (ریشه/ماده ماضی)	रीशे/मादे मुज़ारे/अम्री (ریشه/ماده مضارع/امری)
चमकना ⁴³	تافتن	ताफ़्तन	ताफ़्त	ताब
शीघ्रता करना	شتافتن	शिताफ़्तन	शिताफ़्त	शिताब
खोजना	یافتن	याफ़्तन	याफ़्त	याब

अपवाद

इसतिस्नायात (استثنايات)

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़्ज़ (تلفظ)	रीशे/मादे माज़ी (ریشه/ماده ماضی)	रीशे/मादे मुज़ारे/अम्री (ریشه/ماده مضارع/امری)
बुनना	بافتن	बाफ़्तन	बाफ़्त	बाफ़
फ़टना, बाँटना ⁴⁴	شکافتن	शिकाफ़्तन	शिकाफ़्त	शिकाफ़

9. - जब Infinitive मसदर (مصدر) में अन्तिम पेश (ز)- (ُ) के बाद فتن हो तो वर्तमानकालिक क्रिया बनाने के लिए فتن को हटा देते हैं तथा पेश (ز)- (ُ) के बाद وب जोड़ देते हैं। यथा –

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़्ज़ (تلفظ)	रीशे/मादे माज़ी (ریشه/ماده ماضی)	रीशे/मादे मुज़ारे/अम्री (ریشه/ماده مضارع/امری)
परेशान होना	آشفتن	आशुफ़्तन	आशुफ़्त	आशूब
झाड़ू लगाना	رُفتن	रुफ़्तन	रुफ़्त	रुब
to thrash, knock	کوفتن	कूफ़्तन	कूफ़्त	कूब

⁴² to pass, cross, overlook

⁴³ to glow, twist, shine, casuse

⁴⁴ to split, cleave

अपवाद

इसतिस्नायात (استثنايات)

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप		वर्तमान-कालिक मूल रूप	
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़ुज़ (تلفظ)	रीशेए/मादे माज़ी (ریشه/ ماده ماضی)		रीशेए/ मादे मुज़ारेए/ अम्री (ریشه/ ماده مضارع/ امری)	
स्वीकारना	पज़ीरु फ़तन	पज़ीरुफ़तन	पज़ीरु फ़त	पज़ीरुफ़त	पज़ीर	पज़ीर
सोना	ख़फ़तन	ख़फ़तन	ख़फ़त	ख़फ़त	ख़ाब	ख़ाब
खिलना	शक़फ़तन	शुक़फ़तन	शक़फ़त	शुक़फ़त	शक़फ़	शुक़फ़
कहना	ग़फ़तन	ग़फ़तन	ग़फ़त	ग़फ़त	गू (ई)	गू (ई)
पकड़ना	ग़रफ़तन	ग़िरफ़तन	ग़रफ़त	ग़िरफ़त	गीर	गीर
जाना	रफ़तन	रफ़तन	रफ़त	रफ़त	रू	रव
to pierce, bore, puncture	सफ़तन	सुफ़तन	सफ़त	सुफ़त	सुन्ब	सुन्ब
to enamour, decive	फ़रिफ़तन	फ़रीफ़तन	फ़रिफ़त	फ़रीफ़त	फ़रीब	फ़रीब

10. - जब Infinitive मसदर (مصدر) में अन्तिम अलिफ़ (ا) के बाद स्तन हो तो वर्तमानकालिक क्रिया बनाने के लिए स्तन को हटा देते हैं तथा अलिफ़ के बाद याए-मजहूल (یاى مجهول) जोड़ देते हैं। यथा-

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप		वर्तमान-कालिक मूल रूप	
फ़े'ल (فعل)	मसदर	तलफ़ुज़ (تلفظ)	रीशेए/मादे माज़ी		रीशेए/मादे मुज़ारेए/अम्री	
	(مصدر)		(ریشه/ماده ماضی)		(ریشه/ماده مضارع/امری)	
सजाना ⁴⁵	آراستن	आरास्तन	آراست	आरास्त	آرا (ی)	आरा (य)
पहनना ⁴⁶	پیراستن	पीरास्तन	پیراست	पेरास्त	پیرا (ی)	पीरा (य)
to befit, suit, be worthy of	شایستن	शायस्तन	شایست	शायस्त	شا (ی)	शा (य)

⁴⁵ to decorate, arrange, put in order

⁴⁶ to dress up, trim (off), decorate

अपवाद

इसतिस्नायात (استثنايات)

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़्ज़ (تلفظ)	रीशेए/मादे माज़ी (ریشه/ماده ماضی)	रीशेए/मादे मुज़ारेए/अम्री (ریشه/ماده مضارع/امری)
उठना, उगना	खास्तन	खास्तन	खास्त	ख़िज़
चाहना	खास्तन ⁴⁷	खास्तन	खास्त	खाह
कम होना ⁴⁸	कास्तन	कास्तन	कास्त	काह

11. - जब Infinitive मसदर (مصدر) में अन्तिम पेश (उ)- (ُ) के बाद स्तन हो तो वर्तमानकालिक क्रिया बनाने के लिए फ़तन को हटा देते हैं तथा पेश (उ)- (ُ) के बाद و तथा याए-मजहूल (یاى مجهول) जोड़ देते हैं। यथा –

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़्ज़ (تلفظ)	रीशेए/मादे माज़ी (ریشه/ماده ماضی)	रीशेए/मादे मुज़ारेए/अम्री (ریشه/ماده مضارع/امری)
ढूँढना	जस्तन	जुस्तन	जस्त	जु (य)
उगना, उगाना	रस्तन	रुस्तन	रस्त	रु (य)
धोना	शस्तन	शुस्तन	शस्त	शु (य)

12. - कुछ Infinitive मसदर (مصدر) जिनके अन्त में स्तन होता तो है परन्तु वर्तमानकालिक क्रिया बनाने के लिए इसका कोई नियम नहीं होता है। यथा –

क्रिया	Infinitive	उच्चारण	भूत-कालिक मूल रूप	वर्तमान-कालिक मूल रूप
फ़े'ल (فعل)	मसदर (مصدر)	तलफ़्ज़ (تلفظ)	रीशेए/मादे माज़ी (ریشه/ماده ماضی)	रीशेए/मादे मुज़ारेए/अम्री (ریشه/ماده مضارع/امری)
बंद करना	बस्तन	बस्तन	बस्त	बन्द
जुडना	पि़ोस्तन	पेयवस्तन	पि़ोस्त	पेयवन्द
उछलना	जस्तन	जस्तन	जस्त	जह

⁴⁷ यह लिखने में ख़्वास्तन आता है पर इसे पढ़ते ख़ास्तन हैं।

⁴⁸ to decrease, deduct, diminish

जानना	دانستن	दानिस्तन	دانست	दानिस्त	دان	दान
To escape	رستن	रस्तन	رست	रस्त	ره	रह
कातना	ريستن	रीस्तन	ريست	रीस्त	ريس	रीस
To exist	زيستن	ज़ीस्तन	زيست	ज़ीस्त	زی	ज़य
रोना	گریستن	गिरीस्तन	گریست	गिरीस्त	گری	गिरी
बैठना	نشستن	निशस्तन	نشست	निशस्त	نشین	निशीन
देखना	نگرستن	निगरिस्तन	نگرست	निगरिस्त	نگر	निगर
तोड़ना	شکستن	शिकस्तन	شکست	शिकस्त	شکن	शिकन

संयुक्त क्रिया

फ़े'ले-मुर्कब (فعل مرکب)

संयुक्त क्रियाएँ कई प्रकार की होती हैं, जिनमें एक चीज़ समान होती है और वो है - Infinitive मसदर (مصدر)। मसदर के साथ संज्ञा, preposition, क्रियाविशेषण, phrase अथवा विशेषण आदि को जोड़कर संयुक्त-क्रिया अथवा फ़े'ले-मुर्कब (فعل مرکب) बनाया जाता है। वाक्य में जब इनका प्रयोग होता है तो केवल मसदर में काल व वचन के अनुसार परिवर्तन होता है - संज्ञा, preposition, क्रियाविशेषण, phrase अथवा विशेषण आदि यथास्थिति पूर्ववत् ही बने रहते हैं, इनमें किसी भी प्रकार का कोई परिवर्तन नहीं होता है जैसे -

a. संज्ञा - [इस्म (اسم)] के साथ संयुक्त-क्रिया के कुछ उदाहरण -

क्रिया	संयुक्त क्रिया				
फ़े'ल (فعل)	फ़े'ले-मुर्कब (فعل مرکب)				
	संज्ञा - इस्म (اسم)	Infinitive मसदर (مصدر)	भूत-कालिक	वर्तमान-कालिक	
पढ़ना	درس دادن (दर्स दादन)	درس‌پاठ (दर्स)	دادن देना (दादन)	درس‌داد درس‌ده (दर्स दाद) (दर्स दह)	درس‌ده
बुखार होना	تب داشتن (तब दाश्तन)	تب‌बुखार (तब)	داشتن ⁴⁹ रखना (दाश्तन)	تب‌داشت (तब दाश्त)	تب‌دار (तब दार)
दरवाजा खटखटाना	در زدن (दर ज़दन)	در‌दरवाजा (दर)	زدن ⁵⁰ मारना (ज़दन)	در‌زد (दर ज़द)	در‌زن (दर ज़न)
राजा होना	پادشاه شدن (पादशाह शुदन)	پادشاه‌राजा (पादशाह)	شدن होना (शुदन)	پادشاه‌شد (पादशाह शुद)	پادشاه‌شو (पादशाह शव)
काम करना	کار کردن (कार करदन)	کار‌कार्य (कार)	کردن करना (कर्दन)	کار‌کرد (कार करद)	کار‌کن (कार कुन)

⁴⁹ to have

⁵⁰ to hit

b. – preposition [حرف اضافه (हर्फ़े-इजाफ़े)] के साथ संयुक्त-क्रिया के कुछ उदाहरण –

क्रिया	संयुक्त क्रिया				
फ़े'ल (فعل)	फ़े'ले-मुरक़ब (فعل مرکب)				
	preposition (حرف اضافه)	Infinitive مصدر (مصدر)	भूत-कालिक	वर्तमान-कालिक	
बाहर आना	در آمدن	में	आना آمدن	در آمد	در آ (ی)
	(दर आमदन)	(दर)	(आमदन)	(दर आमद)	(दर आ (ई))
बाहर लाना	در آوردن	में	लाना آوردن	در آورد	در آور
	(दर आवुर्दन)	(दर)	(आवुर्दन)	(दर आवुर्द)	(दर आवुर)
to be	بر (آن) بودن	ऊपर	होना بودن	بر (آن) بود	بر (آن) است
determined	(बर(आन)बूदन)	(बर)	(बूदन)	(बर(आन)बूद)	(बर(आन)अस्त)

c.- adverb [کَیْد (क़ैद)] के साथ संयुक्त-क्रिया के कुछ उदाहरण –

क्रिया	संयुक्त क्रिया				
फ़े'ल (فعل)	फ़े'ले-मुरक़ब (فعل مرکب)				
	adverb क़ैद (کَیْد)	Infinitive مصدر (مصدر)	भूत-कालिक	वर्तमान-कालिक	
उठाना	برداشتن	ऊपर	रखना ⁵¹ داشتن	برداشت	بردار
	(बर्दाश्तन)	(बर)	(दाश्तन)	(बर्दाश्त)	(बर्दार)
वापिस लौटना	برگشتن	ऊपर	घुमना گشتن	برگشت	برگر
	(बर्गश्तन)	(बर)	(गश्तन)	(बर्गश्त)	(बर्गर)
to pass	درگذشتن	में	to pass گذشتن	درگذشت	درگذر
away	(दर्गुजश्तन)	(दर)	(गुजश्तन)	(दर्गुजश्त)	(दर्गुजर)
खड़ा होना	بلندشدن	ऊँचा	شدن	بلندشد	بلندشو
	(बुलंद शुदन)	(बुलंद)	(शुदन)	(बुलंद शुद)	(बुलंद शु)

⁵¹ to have

d. – विशेषण [सिफ़त (صفت)] के साथ संयुक्त-क्रिया के कुछ उदाहरण –

क्रिया	संयुक्त क्रिया				
फ़े'ल (فعل)	फ़े'ले-मुरक्कब (فعل مرکب)	विशेषण- सिफ़त(صفت)	Infinitive (مصدر)	भूत-कालिक	वर्तमान-कालिक
बुरा करना	بدکردن	बुरा	करना	بدکرد	بدکن
	(बद कर्दन)	(बद)	(कर्दन)	(बद कर्द)	(बद कुन)
to wide, broad	पेहन کردن	पेहन ⁵²	करना	पेहन کرد	पेहन کن
	(पहन कर्दन)	(पहन)	(कर्दन)	(पहन कर्द)	(पहन कुन)
प्रकाश करना, साफ़ करना	روشن کردن	प्रकाश	करना	روشن کرد	روشن کن
	(रोशन कर्दन)	(रोशन)	(कर्दन)	(रोशन कर्द)	(रोशन कुन)
खुश/सुखी रहना	خوش گذراندن	खुश	ग़ज़रान्द ⁵³	خوش گذراند	خوش گذران
	(खुश गुज़रान्दन)	(खुश)	(गुज़रान्द)	(खुश गुज़रान्द)	(खुश गुज़रान)
पुराना होना	کهنه شدن	पुराना	शुदन	کهنه شد	کهنه شو
	(कोह्ने शुदन)	(कोहने)	(शुदन)	(कोह्ने शुद)	(कोह्ने श)

e.- phrase [इ'बार्त (عبارت)] के साथ संयुक्त-क्रिया के कुछ उदाहरण –

क्रिया	संयुक्त क्रिया				
फ़े'ल (فعل)	फ़े'ले-मुरक्कब (فعل مرکب)	Phrase (عبارت)	Infinitive (مصدر)	भूत-कालिक	वर्तमान-कालिक
to shout, uproar	داد و بیداد کردن	داد و بیداد	करना	داد و بیداد کرد	داد و بیداد کن
	(दाद व बीदाद कर्दन)	(दाद व बीदाद)	करना करदन (कर्दन)	(दाद व बीदाद कर्द)	(दाद व बीदाद कुन)

⁵² wide, broad

⁵³ to pass

to dissipate, ruin	بر باد ده (बर्-बाद दाद)	بر باد (बर्-बाद)	دادن देना (दादन)	بر باد داد (बर्-बाद दाद)	بر باد ده (बर्-बाद दह)
to be proudy, haughty	باد در سر داشتن (बाद दि सर दाश्तन)	باد در سر (बाद दि सर)	54 रखना داشتن (दाश्तन)	باد در سر داشت (बाद दर सर दाश्त)	باد در سر دار (बाद दर सर दार)
to do archery, shoot	تیر اندازی کردن (तीरन्दाजी कर्दन)	تیر اندازی (तीरन्दाजी)	करना کردن (कर्दन)	تیر اندازی کرد (तीरन्दाजी कर्द)	تیر اندازی کن (तीरन्दाजी कुन)

संयुक्त Infinitive मसदर (مصدر) जब वाक्य में प्रयोग होता है तो केवल मसदर में काल व वचन के अनुसार परिवर्तन होता है, संज्ञा, preposition, क्रियाविशेषण, phrase तथा विशेषण आदि यथास्थिति पूर्ववत् ही रहते हैं, इनमें किसी भी प्रकार का कोई परिवर्तन नहीं होता है। यथा –

क्रिया फ़े'ल (فعل)	Infinitive मसदर (مصدر)	भूत-कालिक मूल रूप रीशेए/मादे माजीए- (रिशे/मादे माज़ी)	वर्तमान-कालिक मूल रूप रीशेए/मादे मुजारेए/अम्री (रिशे/मादे मज़ारे/अमरी)
पढ़ना	درس دادن (दर्स दादन)	درس داد (दर्स दाद)	درس ده (दर्स दह)
काम करना	کار کردن (कार करदन)	کار کرد (कार करद)	کار کن (कार कुन)
बाहर लाना	در آوردن (दर आवुर्दन)	در آورد (दर आवुर्द)	در آور (दर आवुर)
वापिस लौटना	برگشتن (बर्गश्तन)	برگشت (बर्गश्त)	برگر (बर्गर)
खड़ा होना	بلند شدن (बुलंद शुदन)	بلند شد (बुलंद शुद)	بلند شو (बुलंद शू)

54 to have

Intransitive verb से transitive verb तथा transitive verb से double transitive बनाने के लिए मसदर के वर्तमान कालिक मूल रूप (root) में اندن या انیدن लगाते हैं। यथा –

क्रिया	Infinitive	वर्तमान-कालिक	suffex		अर्थ
फ़े'ल (فعل)	(مصدر)	मूल रूप (root)	اند	انيد	
उड़ना	پريدن (परीदन)	پر (पर)	پراند (परानद)	پرانيد (परानीद)	उड़ाना
खाना	خوردن (खुर्दन)	خور (खुर)	جوراند (खुरानद)	خورانيد (खुरानीद)	खिलाना
स्वाद लेना	چشيدن (चशीदन)	چش (चश)	چشانند (चशानद)	چشانيد (चशानीद)	चखाना
दौड़ना	دويدن (दवीदन)	دو (दव)	دواند (दवानद)	دوانيد (दवानीद)	दौड़ाना
पहनना, ढकना	پوشيدن (पोशीदन)	پوش (पूश)	پوشانند (पूशानद)	پوشانيد (पूशानीद)	पहनाना

क्रिया के प्रकार

(انواع فعل) अनवा'ए-फ़े'ल

1. Intransitive verb फ़े'ले-लाज़िम/नागुज़र (فعل لازم/ناگذار) :

वह आया / आयी।	आमद	آمد
वह गिरा / गिरी।	उफ़ताद	افتاد
वह खड़ा हुआ / खड़ी हुई	ईस्ताद	ایستاد
वह गया / गई	रफ़्त	رفت
वह मरा / मरी	मुर्द	مرد
वह बैठा / बैठी	निशस्त	نشست

2. Transitive verb फ़'ले-मुत'दी/गुज़रा (فعل متعدی/گذرا) :

उसने (स्त्री./पु.) लाया।	आवुर्द	آورد
उसने (स्त्री./पु.) खाया / पिया।	खुर्द	خورد
उसने (स्त्री./पु.) दिया।	दाद	داد
उसने (स्त्री./पु.) पकड़ा।	गिरफ़्त	گرفت
उसने (स्त्री./पु.) लिखा।	निविशत	نوشت

3. Common verb फ़े'ले-मुशतरक/दोगाने (فعل مشترک/دوگانه) :

Intransitive	बारिश हुई।	बारान बारीद।	باران بارید.
Transitive	वह (स्त्री./पु.) रोया / रोई।	ऊ अज़ चश्म अश्क बारीद।	او از چشم اشک بارید.
Intransitive	पानी बहा / गिरा।	आब रीख़्त।	آب ریخت.
Transitive	उसने (स्त्री./पु.) पानी ज़मीन पर गिराया।	ऊ आब रा बे ज़मीन रीख़्त।	او آب را به زمین ریخت.
Intransitive	उसने (स्त्री./पु.) जलाया / वो जली।	ऊ सोख़्त।	او سوخت.
transitive	उसने (स्त्री./पु.) लकड़ी जलायी।	ऊ चूब रा सोख़्त।	او چوب را سوخت.

4. Causative transitive

(فعل گذرای/سببی/متعدّی با واسطه) फ़े'ले-गुज़राई/सबबी/मुत'दी बा वासते :

उड़ाना	परान्दन	परानدن
खिलाना	खुरान्दन	خوراندن
चखाना	चिशानीदन	چشانیدن
दौड़ाना	दवानीदन	دوانیدن
पहनाना	पोशान्दन	پوشاندن
समझाना	फ़हमान्दन	فهماندن

*फ़ारसी भाषा की क्रियाएँ स्त्रीलिङ्ग अथवा पुल्लिङ्ग में समान होती हैं ।

संज्ञा - इस्म (اسم)

(انواع اسم - अन्वाए-इस्म - संज्ञा के प्रकार)

1.- जाति वाचक संज्ञा (इस्मे-आम - اسم عام):-

औरत/महिला	زن	बादल	ابر	देश	کشور
	(जन)		(अब्र)		(किशवर)

2.- व्यक्ति वाचक संज्ञा (इस्मे-खास - اسم خاص):-

सूर्य	خورشید	दारा	دارا	ईरान	ایران
	(खुर्शीद)		(दारा)		(ईरान)

3.- Abstract noun (इस्मे-म'अनी - اسم معنی):-

प्यास	تشنگی	व्यवहार	رفتار	बुद्धि	هوش
	(तिशगी)		(रफतार)		(हूश)

4.-समुह वाचक संज्ञा (इस्मे-जम' - اسم جمع):-

कारवाँ	کاروان	सेना	فوج	लोग	مردم
	(कारवान)		(फौज)		(मर्दुम)

5.-सामान्य संज्ञा (इस्मे-बसीत/सादे - اسم بسیت/ساده):-

मोती	گوهر	कागज	کاغذ	गेहूँ	گندم
	(गौहर)		(कागिज)		(गन्दुम)

6.- compound noun (इस्मे-मुक्कब - اسم مرکب):-

बात-चीत	گفتگو	शब्दकोष	لغت نامه	विद्यार्थी	دانش آموز
	(गुफ्तगु)		(लुगत नामे)		(दानिश-आमुज)

7.-primitive noun (इस्मे-जामिद - اسم جامد):-

हवा	باد	पृथ्वी	زمین	पानी	آب
	(बाद)		(जमीन)		(आब)

8.-derived noun (इस्मे-मुश्तक - اسم مشتق):- मूल क्रिया, विशेषण आदि से derived noun बनाने की पाँच प्रक्रियाएँ हैं जो निम्नलिखित हैं -

(i).- active participial adjective (सिफ़ते-फ़ा'ईली - صفت فاعلی) -

वर्तमान कालिक क्रिया (present participle) के मूल रूप (root) में suffix- **نده** जोड़कर। यथा -

Infinitive	वर्तमान-कालिक मूल क्रिया	suffix	active participle	अर्थ
मसदर (مصدر)	रीशे/मादे मुज़ारे (ريشه/ماده مضارع)	(पसवन्द - پسوند)	adjective (सिफ़ते-फ़ा'ईली - صفت فاعلی)	
अर्थ				
آمدن (आमदन)	आना (आ-ई)	आ (آ)	आइन्डे (आयन्देह)	आने वाला
خواندن (खान्दन)	पढ़ना (खान)	खान	खान्देह (खानिन्देह)	पढ़ने वाला, गाने वाला, बुलाने वाला
راندن (रान्दन)	(गाड़ी) चलाना (रान)	रान	रान्देह (रानिन्देह)	(गाड़ी) चलाने वाला ⁵⁵

(ii).- passive participial adjective (सिफ़ते-मफ़'उली - صفت مفعولی) -

भूतकालिक क्रिया (past participle), जहाँ **ن** हटा हुआ है, उसमें suffix- **ه** जोड़कर। यथा -

Infinitive	भूत-कालिक क्रिया	Suffix	Passive participial adjective	अर्थ
मसदर (مصدر)	रीशे/मादे माज़ीए- ريشه/ماده ماضی	(पसवन्द - پسوند)	(सिफ़ते-मफ़'उली - صفت مفعولی) (past participle)	
अर्थ				
آمدن (आमदन)	आना (आमद)	आमद	आमदेह (आमदह)	आया हुआ ⁵⁶
خواندن (खान्दन)	पढ़ना (खान्द)	खान्द	खान्देह (खान्दह)	पढ़ा हुआ, गाया हुआ, बुलाया हुआ ⁵⁷
راندن (रान्दन)	चलाना (रान्द)	रान्द	रान्देह (रान्दह)	चलाया हुआ ⁵⁸

⁵⁵ driver⁵⁶ आकर⁵⁷ पढ़कर, गाकर, बुलाकर⁵⁸ चलकर

(iii).- verbal noun (इस्मे-मसदर - اسم مصدر) -

a. - वर्तमानकालिक क्रिया के मूल रूप (root) में suffix- ش+ जोड़कर। यथा -

Infinitive	वर्तमान-कालिक मूल क्रिया	Suffix	Verbal noun	अर्थ
मसदर (مصدر)	रीशे/मादे मुजारे (ریشه/ماده مضارع)	(پسوند - پسوند)	(इस्मे-मसदर - اسم مصدر)	
देखना (دیدن)	بین	ش+	بینش	दृष्टि
पुछना (پرسیدن)	پرس	ش+	پرسش	प्रश्न
चाहना (خواستن)	خواه	ش+	خواهش	इच्छा, प्रार्थना
जाना (رفتن)	رو	ش+	روش	व्यवहार, तरीका
	(खाह)		(खाहिश)	
	(रव)		(रविश)	

b.- - भूतकालिक क्रिया, जहाँ न हटा हुआ है, उसमें suffix- آر जोड़कर। यथा -

Infinitive	भूत-कालिक क्रिया	Suffix	Verbal noun	अर्थ
मसदर (مصدر)	रीशे/मादे माजीए- (ریشه/ماده ماضی)	(پسوند - پسوند)	(इस्मे-मसदर - اسم مصدر)	
देखना (دیدن)	دید	آر	دیدار	मिलन ⁵⁹
जाना (رفتن)	رفت	آर	رفتار	व्यवहार ⁶⁰
कहना (گفتن)	گفت	آर	گفتار	कथन ⁶¹
	(रफ्त)	(आर)	(रफ्तार)	
	(गुफ्त)	(आर)	(गुफ्तार)	

⁵⁹ visit, meeting

⁶⁰ behaviour

⁶¹ speech, discourse

c. - वर्तमानकालिक क्रिया के मूल रूप (root) में suffix- ۵ जोड़कर। यथा –

Infinitive	वर्तमान-कालिक मूल	Suffix	Verbal noun	अर्थ	
मसदर (مصدر)	क्रिया	(پسوند - پسوند)	(اسم مصدر)		
अर्थ	रीशे/माद्दे मुज़ारे (ریشه/ماده مضارع)		(इस्मे-मसदर)		
خندیدن	हँसना	خند	۵	خنده	कहकहा/ठहाका
(खन्दीदन)		(खन्द)	(हे)	(खन्दे)	
گریستن	रोना	گری	۵	گریه	रोना
(गिरीस्तन)		(गिरी)	(हे)	(गिरये)	
نالیدن	रोना/विलाप	نال	۵	ناله	विलाप
(नालीदन)		(नाल)	(हे)	(नाले)	

d.- विशेषण में suffix (याए-मसदरी - یای مصدری) लगाकर। यथा –

विशेषण		Suffix	Noun	अर्थ
		(پسوند - پسوند)	(اسم - اسم)	
	अर्थ			
خوب	अच्छा	۵	خوبی	अच्छाई
		(ये)	(खुबी)	
زیبا	सुन्दर ⁶²	۵	زیبایی	सुन्दरता
		(ये)	(जीबीई)	
تاریک	अँधेरा	۵	تاریکی	अँधेरा
		(ये)	(तारीकी)	
روشن	प्रकाश	۵	روشنی	उजाला
		(ये)	(रोशनी)	

⁶² beautiful (for girls only)

e. – The noun of place (इस्मे-मकान – اسم مکان)

अर्थ	Noun (इस्मे - اسم)	suffix (पसवन्द - پسوند)
gilan	گیلان (गीलान)	ان (आन)
गमला, नमकदान	گلدان, نمکدان (गुल्दान, नमकदान)	दान (दान)
meadow, verdure	مرغزار, سبزه زار (मर्गज़ार, सब्ज़े ज़ार)	زار (ज़ार)
hilly, grove	کوهسار, شاخسار (कोहसार, शाखसार)	सार (सार)
ठण्डी प्रवृत्ति वाला, गर्म प्रवृत्ति वाला	سردهسیر, گرمسیر (सर्दसीर, गर्मसीर)	سیر (सीर)
हिन्दुस्तान (भारत), अफ़ग़ानिस्तान	هندوستان, افغانستان (हिन्दोस्तान, आफ़ग़ानिस्तान)	ستان (स्तान)
rivulet	جویبار (जूयीबार)	بار (बार)

f. – संज्ञा तथा विशेषण में suffix ⁶³با (बा) तथा ⁶⁴بی (बी) लगाकर। यथा –

अर्थ	بی (बी)	अर्थ	با (बा)
अशिष्ट	بی ادب	शिष्ट	با ادب
	(बी अदब)		(बा अदब)

⁶³ with (साथ)

⁶⁴ without (बिना/रहित)

बेहोश/होश रहित	بی هوش	बुद्धिमान (होश के साथ)	با هوش
	(बी हूश)		(बा हूश)
बेइज्जत	بی آبرو	योग्य ⁶⁵	با استعداد
(इज्जत रहित)	(बी आबरू)		(बा इस्त'दाद)
बेकार ⁶⁶	بی کار/بیکار	आज्ञा के साथ	با اجازه
(कार्य रहित)	(बीकार)		(बा इजाजे)
दखल रहित	بی دخل	प्रार्थना के साथ	با سلام
	(बी दखल)		(बा सलाम)
आवाज़ रहित	بی آواز	धन्यवाद के साथ	با سپاس
	(बी आवाज़)		(बा सिपास)

(iv).- The instrumental noun (اسم آلت - इस्मे-आलत) :-

वर्तमानकालिक क्रिया के मूल रूप (root) में suffix - ۵ जोड़कर, instrumental noun (इस्मे-आलत - اسم آلت) बनाया जा सकता है। यथा -

Infinitive	वर्तमान-कालिक मूल	suffix	verbal noun	अर्थ
मसदर (مصدر)	क्रिया	(پسوند - पसवन्द)	اسم - मसदर (इस्मे-मसदर)	
अर्थ	रीशे/मादे मुज़ारे		مصدر	
	(ریشه/ماده مضارع)			
تابیدن	चमकना	تاب	تابه	frying pan
(ताबीदन)		(ताब)	(ताबे)	
گرفتن	पकड़ना	گیر	گیره	clip, hair pin,
(गिरफ़्तन)		(गीर)	(गीरे)	vise

⁶⁵ talented

⁶⁶ unemployed

مالیدن	मलना	مال	ه	ماله	trowel
(मालीदन)		(माल)	(हे)	(माले)	

(v).- diminutive noun (इस्मे-मुसगगर – اسم مصغر –

संज्ञा	Diminutive noun	अर्थ
(اسم مصغر – इस्मे-मुसगगर)		
अर्थ	ک (क)	چه (चे)
پسر	बेटा/लड़का	पسرک - छोटा लड़का
(पिसर)	(पिसरक)	
دختر	बेटी/लड़की	دخترک - छोटी लड़की
(दुस्तर)	(दुस्तरक)	
باغ	बाग	باغچه - छोटा बाग (बागीचा)
(बाग)		(बागचे)
کتاب	पुस्तक	- کتابچه - छोटी किताब
(किताब)		(किताबचे)
دفتر	कॉपी	- دفترچه - छोटी कॉपी, डायरी
(दफ़्तर)		(दफ़्तरचे)

संज्ञा शब्द के अन्त में (क) ک तथा (चे) چہ (छोटे के अर्थ में) जोड़ने से वह diminutive noun (इस्मे-मुसगगर – اسم مصغر) बन जाता है।

ध्यान दें – उपर्युक्त बताए गए नियमों में केवल (ये) जो विशेषण के साथ लगता है तथा (आर) जो भूतकालिक क्रिया में प्रयुक्त होता है, वे ही नियमित प्रयोग में आते हैं शेष बताए गए नियम तथा उनके अपवाद सदैव लागू नहीं होते हैं, अतः वे स्मरणीय हैं।

लिङ्ग

(جنس - जिन्स)

फ़ारसी भाषा में सभी निर्जीव (inanimate) वस्तुओं का लिङ्ग (neutral) होता है। सजीव (animate) वस्तुओं के लिङ्ग बोध का एक विशेष प्रकार है। यथा -

महिला/औरत	زن	आदमी	مرد
	(ज़न)		(मर्द)
लड़की/बेटी	دُختر	लड़का/बेटा	پسر
	(दुस्तर)		(पिसर)

जानवरों के लिङ्ग ज्ञान के लिए पशु नाम के साथ नर (نر) तथा मादे (ماده) शब्द का प्रयोग करते हैं तथा संज्ञा के अन्तिम वर्ण के नीचे कसरे-इज़ाफ़े लगाते हैं। यथा -

शेरनी	شیر ماده	शेर	شیر نر
	(शीरे-मादे)		(शीरे-नर)
घोड़ी	اسب ماده	घोड़ा	اسب نر
	(अस्वे-मादे)		(अस्वे-नर)

अरबी भाषा-व्याकरण से सम्बन्धित कुछ शब्द जिनका स्त्रीलिङ्ग है (۵) जोड़कर बनाया जाता है। यथा

प्रेमिका	معشوقه	५	प्रेमी	معشوق
	(म'शूक्के)			(म'शूक्क)
आदरणीय	محترمه	५	आदरणीय	محترم
महिला	(मुहतरमे)		पुरुष	(मुहतरम)

सामान्यतः जब फ़ारसी भाषा में अरबी भाषा के स्त्रीलिङ्ग शब्द को अपनाया जाता है तो वहाँ पर उस अरबी शब्द को नपुसक लिंग में बदल दिया जाता है तथा अन्तिम हे (۵) को ते (ت) में बदल दिया जाता है। यथा - **نعمة** (ने'मत)- (आशीर्वाद) - **نعمت** (ने'मत)। लगभग फ़ारसी भाषा कि वे सभी संज्ञाएँ जिनके अन्त में ते (ت) होता है वह वे अरबी भाषा से अपनायी गई हैं।

सम्बन्ध कारक (Genetive)

इजाफ़े (اضافه)

ज़ीर (ِ), जिसे कसरे-इजाफ़े अथवा इजफ़त (کسرہ اضافہ/اضافت) कहा जाता है, यह चिह्न सम्बन्ध बताने के लिए प्रयोग में लाया जाता है जो दो अथवा दो से अधिक शब्दों के मध्य आता है तथा शब्द के अन्तिम वर्ण के नीचे लगता है। यथा -

1. जब संज्ञा अथवा सर्वनाम किसी अन्य संज्ञा के साथ सम्बन्ध बताने के लिए जुड़ते हैं तो पहले वाले संज्ञा अथवा सर्वनाम के अन्तिम वर्ण के नीचे ज़ीर (ِ) कसरे-इजाफ़े अथवा इजफ़त (کسرہ اضافہ/اضافت) आता है। जो संज्ञा इजाफ़त युक्त होता हो वह मुजाफ़ (مضاف) तथा वह सम्पूर्ण संज्ञा शब्द मुजाफ़े-अलीहे (مضاف الیه) कहलाता है। यथा -

अर्थ	मुजाफ़े-अलीहे (مضاف الیه)	मुजाफ़ (مضاف)
बागीचे का दरवाजा	درِ باغ (दरे-बाग)	در ِ باغ (दर) (ए) (बाग)
मेरा बेटा/लड़का	پسرِ من (पिसरे-मन)	پسر ِ من (पिसर) (ए) (मन)
उसकी (स्त्री./पु.) किताब	کتابِ او (किताबे-ऊ)	کتاب ِ او (किताब) (ए) (ऊ)
परवेज़ की पत्नी	زنِ پرویز (जने-परवेज़)	زن ِ پرویز (जन) (ए) (परवेज़)

6. जब संज्ञा के साथ विशेषण का सम्बन्ध होता है अर्थात् जुड़ता है तो वहाँ पर संज्ञा - मौसूफ़ (موصوف)

तथा विशेषण - सिफ़त (صفت) कहलाता है।

अर्थ	विशेषण से सम्बन्धित संज्ञा	विशेषण - सिफ़त (صفت)	सम्बन्ध कारक चिह्न	संज्ञा - मौसूफ़ (موصوف)
सुन्दर फूल	گلِ زیبا (गुले-ज़ीबा)	زیبا (ज़ीबा)	ِ (ए)	گل (गुल)
अच्छा कपड़ा	لباسِ خوب (लिबासे-खूब)	خوب (खूब)	ِ (ए)	لباس (लिबास)
बुढ़ा व्यक्ति	مردِ پیر (मर्दे-पीर)	پیر (पीर)	ِ (ए)	مرد (मर्द)

3. जब शब्द का अन्तिम वर्ण अलिफ़ (ا) अथवा वाव (و) के बाद ये (ی) से समाप्त हो तो सम्बन्ध बताने के लिए इज़ाफ़त, शब्द के अन्तिम वर्ण - ये (ی) - के नीचे लगाता है। यथा –

फ़रहाद के बाल	موی فرهاد	فرهاد	◌	موی	مو + ی = موی
	(मूये-फ़रहाद)	(फ़रहाद)	(ए)	(मूई)	
भारत का समुद्र	دریای هند	هند	◌	دریای	دریا + ی = دریای
	(दरयाये-हिन्द)	(हिन्द)	(ए)	(दरयाऐ)	
श्रीमान् अहमद	آقای احمد	احمد	◌	آقای	آقا + ی = آقای
	(आक्काये-अहमद)	(अहमद)	(ए)	(आक्काई ⁶⁷)	

4. यदि शब्द का अन्तिम अक्षर हे (ه) हो तथा उच्चारण में उसकी ध्वनि न हो अर्थात् शान्त हो तो अन्य शब्द के साथ सम्बन्ध बनाने के लिए कसरे-इज़ाफ़े अथवा इज़फ़त (کسر ه اضافه/اضافت) उस शब्द के ऊपर हम्जे (ء) के स्वरूप में किया जाता है। यथा –

मेरा घर	خانه من	من	ء	خانه
	(ख़ानेये-मन)	(मन)	(ये)	(ख़ाने)
अकबर की चिट्ठी	نامه اکبر	اکبر	ء	نامه
	(नामेये-अकबर)	(अकबर)	(ये)	(नामे)
हमारी बिल्ली	گربه ما	ما	ء	گربه
	(गुर्बेये-मा)	(मा)	(ये)	(गुर्बे)

5. सर्वनामात्मक प्रत्यय (Suffixed Possessive Pronouns) का प्रयोग जब किसी संज्ञा शब्द के साथ सम्बन्ध बताने के लिए किया जाता है तो इज़ाफ़त संज्ञा शब्द के अन्तिम वर्ण में लगता है। यथा –

हमारी किताब	کتابِ مان
	(किताबे-मान)
तुम्हारा (बहुवचन) कलम	قلمِ تان
	(कलमे-तान)
उनकी पोशाक	لباسِ شان
	(लिबासे-शान)

⁶⁷ आक्काई / आगाई – ईरानी – ق – को – गाफ़ (ग) – उच्चरित करते हैं, जबकि भारत में इसका उच्चारण – काफ़ (क) – होता है।

6. संज्ञा शब्द के साथ जब Separated Possessive Pronouns अर्थात् व्यक्तिवाचक सर्वनाम इजाफ़त के रूप में जुड़ते हैं तो इजाफ़त संज्ञा शब्द के निचे लगते हैं। यथा -

मेरी किताब	کتابِ من - (किताबे-मन)
तुम्हारे (बहुवचन) कलम ⁶⁸	قلمِ شما - (कलमे-शुमा)
उनकी पोशाक	لباسِ آنها - (लिबासे-आन्हा)

7. शब्द माल (مال) अर्थात् सम्बन्धित (Belonging to) उन सभी separated possessive pronouns तथा बहुवचनात्मक सर्वनाम (Suffixed Possessive Pronouns) के साथ जुड़ने पर निम्न प्रकार से इजाफ़त का प्रयोग होता है -

यह थैला हमारा है।	این کیف مالِ ما است. (इन कीफ़ माले-मा अस्त.)
यह मेरी किताब है।	این کتاب مالِ من است. (इन किताब माले-मन अस्त.)
यह तुम्हारी पोशाक है।	این لباس مالِ تان است. (इन लिबास माले-तान अस्त.)
यह उनका टेबल है।	این میز مالِ شان است. (इन मीज़ माले-शान अस्त.)

8. शब्द सर (سر)=पर, वक़्त (وقت)=समय, सा'अत (ساعت)=घण्टा के साथ इजाफ़त लगता है यदि ये शब्द समय से सम्बन्धित हो तो। यथा -

समय पर	سرِ وقت (सरे-वक़्त)
सुबह का समय	وقتِ صبح (वक़ते-सुब्ह)
पाँच बजे	ساعتِ پنج (सा'अते-पाँज)

⁶⁸ आपका कलम (कलमे-शुमा قلم شما) - सम्मान के अर्थ में

9. यदि Infinitive के बाद संज्ञा शब्द हो तो इजाफ़त Infinitive में लगता है। यथा –

आइस्क्रीम खाने के लिए

خوردن بستنی

(खुर्दने-बस्तनी)

किताब लाने के लिए

آوردن کتاب

(आवुर्दने-किताब)

10. संज्ञा शब्द के बाद इजाफ़त लगता है यदि वह संज्ञा ordinal numbers के साथ जुड़ा हो तो। यथा –

पहली लड़की/बेटी

دختر اول - (दुख्तर-अव्वल)

दूसरा अध्याय

درس دوم - (दर्से-दुवुम)

यदि ordinal numbers के बाद भी कोई संज्ञा अथवा सर्वनाम हो तो इजाफ़त ordinal numbers के बाद भी लगता है। यथा –

मेरी चौथी किताब

کتاب چهارم من

(किताबे-चहारुमे-मन)

कक्षा का दूसरा लड़का

پسر دوم کلاس

(पिसरे-दुवुमे-कलास)

11. यदि संज्ञा शब्द cardinal number के साथ जुड़ा हो तो इजाफ़त संज्ञा के साथ लगता है। यथा –

दो किलोमीटर की दूरी

مسافت دو کیلومتر

(मसाफ़ते-दू कीलोमित्र)

लगभग दस मीटर

حدود ده متر - (हुदुदे-दह मित्र)

12. शब्द رोज़ (روز)=दिन, हफ़्ते (هفته)=सप्ताह, माह (ماه)=महिना, और साल (سال)=वर्ष के साथ इजाफ़त लगता है यदि इसके बाद समयवाचक क्रिया विशेषण (adverbs of time) हो। यथा –

अगला सप्ताह

هفته آینده

(हफ़्ते-आयन्दे)

पिछला दिन

روز گذشته

(रूज़े-गुज़श्ते)

अगला साल

سال آینده

(साले-आयन्दे)

पिछला महिना

ماه گذشته

(माहे-गुज़श्ते)

अपवाद

यदि शब्द का अन्तिम हे (ه) उच्चारण योग्य होता है तो उसमें इजाफ़त के रूप में हमज़ा (ء) नहीं लगता है अपितु ज़ीर (ِ) का प्रयोग होता है। यथा –

दिल्ली विश्वविद्यालय

دانشگاه دہلی

(दानिशगाहे-देहली)

मेरा रास्ता

راہ من

(राहे-मन)

उसका (स्त्री./पु.) साथी

ہمراہ او

(हमराहे-ऊ)

कुएँ की सतह

تہ چاہ

(तहे-चाह)

वाक्य के प्रकार

(انواع جمله ها) अन्वाये-जुम्हेहा

वाक्य-रचना (syntax) (نحو) –

फ़ारसी भाषा में वाक्य-रचना क्रम में क्रिया हमेशा वाक्य के अन्त में आती है। वाक्य की संरचना इस प्रकार की होती है-

कर्त्ता + कर्म + क्रिया⁶⁹

फ़ा'ईल + मफ़'उल + फ़े'ल

(فاعل + مفعول + فعل)

Affirmative / Informative Sentence

जुम्हेये-मुस्वत/खबरी

(جمله مثبت/خبری)

सारा के पास पेंसिल है।

سارا مداد دارد.

(सारा मिदाद दारद.)

दारा के पास कॉपी है।

دارا دفتر دارد.

(दारा दफ़्तर दारद.)

राम उपस्थित है।

رام حاضر است.

(राम हाज़िर अस्त.)

नादिर अनुपस्थित है।

نادر غایب است.

(नादिर गाईब अस्त.)

अन्वर वहाँ है।

انور آنجا است.

(अन्वर ऑन्जा अस्त.)

ध्यान दें –

predicate (गुज़ारे - گزاره)

مداد دارد.

(मिदाद दारद.)

دفتر دارد.

(दफ़्तर दारद.)

कर्त्ता (नहाद - نهاد)

سارا

(सारा)

دارا

(दारा)

⁶⁹ Subject + Object + Verb

प्रश्नात्मक वाक्य (Interrogative Sentence)

जुम्हे-सुवाली/पुर्सिशी/इस्तफ़हामी
(جمله سوالی/پرسشی/استفهامی)

1. फ़ारसी भाषा में प्रश्नात्मक वाक्य बनाने के लिए वाक्य के अरम्भ में आया (آیا)=क्या - इस प्रश्न सूचक शब्द को जोड़ते हैं। यथा –

क्या दारा आया?

آیا دارا آمد؟

(आया दारा आमद?)

क्या दारा उपस्थित है?

آیا دارا حاضر است؟

(आया दारा हाज़िर अस्त?)

2. बोलने की शैली (tone of voice) से भी वाक्य को प्रश्नात्मक बनाया जा सकता है। यथा –

दारा आया?

دارا آمد؟

(दारा आमद?)

दारा उपस्थित है?

دارا حاضر است؟

(दारा हाज़िर अस्त?)

3. कुछ अन्य प्रश्नवाचक शब्द के द्वारा भी वाक्य को प्रश्नात्मक बनाया जा सकता है। यथा –

क्या (चे/ची – چه/چی)

सारा के पास क्या है?

سارا چه دارد؟

(सारा चे दारद?)

उसके (स्त्री.पु.) पास क्या है?

او چه دارد؟

(ऊ चे दारद?)

वह क्या है?

آن چه است؟/چیست؟

(ऑन चे अस्त?/चीस्त?)

यह क्या है?

این چه است؟/چیست؟

(ईन चे अस्त?/चीस्त?)

(کہ/کی - کی) कौन

कौन अनुपस्थित है?

کی غایب است؟

(की ग़ाईब अस्त?)

वह लड़का कौन है?

آن پسر کی است؟ / کیست؟

(ऑन पिसरे की अस्त? / कीस्त?)

किसके पास कलम है?

کی قلم دارد؟

(की क़लम दारद?)

(چگونه/چطور/چه جور - چैसे) कैसे

वह कैसा है? / कैसी है?

او چطور است؟

(ऊ चेतोर अस्त?)

वह कैसा है?

آن چه جور است؟

(ऑन चे जूर अस्त?)

वह कैसे आया? / आयी?

او چگونه آمد؟

(ऊ चेगुने आमद?)

(کجا - कुजा) कहाँ

किताब कहाँ है?

کتاب کجا است؟/کجاست؟

(किताब कुजा अस्त?/कुजास्त?)

सारा कहाँ है?

سارا کجا است؟/کجاست؟

(सारा कुजा अस्त?/कुजास्त?)

(چرا - चरा) क्यों

नादिर ने पेंसिल क्यों तोड़ी?

چرا نادر مداد را شکست؟

(चरा नादिर मिदाद रा शिकस्त?)

वह क्यों गया?/गयी?

چرا او رفت؟

(चरा ऊ रफ़्त?)

(کی/چه وقت - कब) कब

वह कब गया?/गयी?

کی رفت؟

(की रफ़्त?)

वह कब आया?/आयी?

چه وقت آمد؟
(चे वक्त आमद?)

कौन सा⁷⁰ (कुदाम - کدام)

कौन सा कलम?

کدام قلم؟

(कुदाम कलम?)

कौन सी लड़की?

کدام دختر؟

(कुदाम दुस्तर?)

कितना⁷¹ (चंद ता - چند تا)

कितने लड़के हैं?

چند تا پسر هستند؟

(चंद ता पिसर हस्तन्द?)

इस पोशाक की कीमत कितनी है?

قیمت این لباس چند است؟

(कीमते-इन लिबास चंद अस्त?)

कितना⁷² (चेक़दर - چقدر)

उसे कितने पनीर की जरूरत है?

چقدر پنیر لازم دارد؟

(चेक़दर पनीर लाज़िम दारद?)

नकारात्मक वाक्य (Negative Sentence)

(جمله منفی) जुम्हे-मन्फ़ी

फ़ारसी भाषा में वाक्य को नकारात्मक बनाने के लिए क्रिया के आरम्भ में नून (ن) अथवा मीम (م) जोड़ते हैं। यथा –

फ़रहाद के पास थैला नहीं है।

فرهاد کیف ندارد.

(फ़रहाद कीफ़ नदारद.)

दारा उपस्थित नहीं है।

دارا حاضر نیست.

(दारा हाज़िर नीस्त)

ध्यान दें – अस्त (است) तथा हस्त (هست) में जब नून (ن) जोड़ते हैं तो नीस्त (نیست) हो जाता है।

⁷⁰ which

⁷¹ how many, how much

⁷² how much

Imperative Sentence

جمله امری (अम्री-जुम्ले)

1. - Imperative बनाने के लिए वर्तमानकालिक मूल रूप (root) के आरम्भ में prefix बे (ب) जोड़ते हैं। यथा

ब + present root

ब + ماده مضارع - (बे + मादे मुजारे')

अर्थ	Imperative	वर्तमानकालिक रूप	Prefix	Infinitive
	verb	(present root)		
लिख	بنویس	نویس	ب	نوشتن
	(बेनिवीस)	(निवीस)	(बे)	(निविश्तन)
खा	بخور	خور	ب	خوردن
	(बेखूर)	(खूर)	(बे)	(खूर्दन)

2. जब वर्तमानकालिक मूल रूप (root) का आरम्भ अलिफ़ (ا) से हो तो Imperative बनाने के लिए, जब बे (ب) का प्रयोग होता है तो उसका स्वरूप इस प्रकार हो जाता है - بیا = ا + ی + ب

अर्थ	Imperative	वर्तमानकालिक रूप	prefix	Infinitive
	verb	(present root)		
लाओ	بیاور	آور	ب	آوردن
	(बेआवर)	(आवर)	(बे)	(आवुर्दन)
गिरो	بیافت	افت	ب	افتادن
	(बेउफ़्त)	(उफ़्त)	(बे)	(उफ़्तादन)

3. जब वर्तमानकालिक मूल रूप (root) का आरम्भ पेश (پ) से हो तो Imperative में वह पेश बे (ب) के ऊपर आ जाता है तथा उसका उच्चारण बु/बो (بُ/بُو) में होता है। यथा -

अर्थ	Imperative	वर्तमानकालिक रूप	prefix	Infinitive
	verb	(present root)		
रखो/छोड़ो	بگذار	گذار	ب	گذاستن
	(बुग़ज़ार)	(गुज़ार)	(बे)	(गुज़ाश्तन)
जाओ	برو	رو	ب	رفتن
	(बोरो)	(रव/रो)	(बे)	(रफ़्तन)

4. सामान्यतः prefix बे (ب) संयुक्त क्रिया के साथ प्रयोग में नहीं आता है। यथा –

लौटो	بر گرد	بر گرد	بر گشتن
	(बर गर्द)	(बर गर्द)	(बर गश्तन)
उठाओ	بر دار	بر دار	بر داشتن
	(बर दार)	(बर दार)	(बर दाश्तन)
दिखाओ	نشان ده	نشان ده	نشان دادن
	(निशान दह)	(निशान दह)	(निशान दादन)

5. नकारात्मक Imperative वाक्य बनाने के लिए वर्तमानकालिक मूल रूप (root) के पहले नून (ن) लगाने मात्र से वह नकारात्मक Imperative बन जाता है। यथा –

मत लिख	ننویس	نویس	ن	نوشتن
	(नानिवीस)	(निवीस)	(न)	(निविश्तन)
मत खा	نخور	خور	ن	خوردن
	(नाखूर)	(खूर)	(न)	(खुर्दन)
मत ला	نیاور	آور	ن	آوردن
	(नाआवुर)	(आवुर)	(न)	(आवुर्दन)
मत गिर	نیافت	افت	ن	افتادن
	(नाउफ़्त)	(उफ़्त)	(न)	(उफ़तादन)

6. संयुक्त क्रिया में नकारात्मक Imperative वाक्य बनाने के लिए वर्तमानकालिक मूल रूप (root) के मुख्य क्रिया में नून (ن) का प्रयोग होता है। यथा –

वापिस मत लौटो	بر نگرد	بر گرد	بر گشتن
	(बर नागर्द)	(बर गर्द)	(बर गश्तन)
मत उठा / उठाओ	بر ندار	بر دار	بر داشتن
	(बर नादार)	(बर दार)	(बर दाश्तन)
मत देखो	نشان نده	نشان ده	نشان دادن
	(निशान नादह)	(निशान दह)	(निशान दादन)

7. मध्यम पुरुष (तुम – second person) बहुवचनात्मक Imperative वाक्य बनाने के लिए एकवचनात्मक Imperative में ـو जोड़ देते हैं। यथा –

अर्थ	बहुवचनात्मक	suffix	एकवचनात्मक	Infinitive
	Imperative		Imperative	
आप पढ़िये	بخوانید (बेखानीद)	ید	بخوان (बेखान)	خواندن (खान्दन)
आप खाइये	بخورید (बेखूरीद)	ید	بخور (बेखूर)	خوردن (खूर्दन)
आप वापिस आइये	بر گردید (बर गर्दीद)	ید	بر گرد (बर गर्द)	بر گشتن (बर गश्तन)
आप दिखाइये	نشان دهید (निशान दहीद)	ید	نشان ده (निशान दह)	نشان دادن (निशान दादन)
आप उठाइये	بر دارید (बर दारीद)	ید	بر دار (बर दार)	بر داشتن (बर दाश्तन)

8. अपवाद – बूदन (بودن) तथा दाश्तन (داشتن) का Imperative –

अर्थ	बहुवचनात्मक	अर्थ	एकवचनात्मक	Infinitive	अर्थ
	Imperative		Imperative		
आप हो	باشید (बीशीद)	हो	باش (बाश)	بودن (बूदन)	होना ⁷³
आप रखिये	داشته باشید (दाश्ते बाशीद)	रखो	داشته باش (दाश्ते बाश)	داشتن (दाश्तन)	रखना ⁷⁴

उदाहरण –

यहाँ हो/रहो⁷⁵। (एकवचन)

اینجا باش.

(ईन्जा बाश.)

यहाँ होइये/रहिये⁷⁶। (बहुवचन/सम्मान सूचक)

اینجا باشید.

(ईन्जा बाशीद.)

⁷³ to be

⁷⁴ to have

⁷⁵ be here (sing.)

⁷⁶ be here (pl.)

अच्छा व्यक्ति बनो⁷⁷।

مرد خوبی باش.

(मर्दे-खूबी बाश.)

इस किताब को रखो। (एकवचन)

این کتاب را داشته باش.

(ईन किताब रा दाश्ते बाश.)

इस कलम को रखिये। (बहुवचन/सम्मान सूचक)

این قلم را داشته باشید.

(ईन कलम रा दाश्ते बाशीद)

9. कुछ आज्ञा सूचक रूढ़ शब्द हैं जिनके वर्तमान कालिक मूल क्रिया में बे (ب) का प्रयोग नहीं होता है। यथा –

दूर हो। (go away)

دور شو

(दूर शू)

चुप हो। (shut up)

خفه شو

(खफ़े शू)

जाओ / भागो (get lost)

گم شو

(गुम शू)

शान्त हो (be silent)

ساکت شو

(साकित शू)

10. आदर सूचक अथवा विनम्रता ज्ञापित करने के लिए मध्यम पुरुष (तुम – second person) एकवचनात्मक Imperative शब्द के स्थान पर बहुवचनात्मक Imperative शब्द का प्रयोग करते हैं। यथा –

कृपया पढ़िये।

لطفاً بخوانید

(लुत्फन् बेखानीद)

कृपया खाइये।

لطفاً بخورید

(लुत्फन् बेखूरीद)

कृपया वापिस आइये।

لطفاً برگردید

(लुत्फन् बर गर्दीद)

कृपया दिखाइये।

لطفاً نشان دهید

(लुत्फन् निशान दहीद)

कृपया उठाइये।

لطفاً بردارید

(लुत्फन् बर दारीद)

⁷⁷ be a good man

विस्मयादिबोधक वाक्य (exclamatory sentence)

(جمله تعجبی) जुम्लये-त'अजुबी

फ़ारसी भाषा में विस्मयादिबोधक वाक्य बनाने के लिए निम्न शब्दों को वाक्य के आरम्भ में जोड़ा जाता है, तथा वाक्य के अन्त में विस्मयादिबोधक चिह्न (!) का प्रयोग किया जाता है। –

कितना अच्छा! बहुत अच्छा!

به به!

(how nice, bravo, well done, excellent)

(बेह बेह!)

क्या! , कैसे!

چه!

(चे!)

आश्चर्य!

عجب!

(अजब!)

क्या आश्चर्य!

چه عجب

(चे अजब!)

1.

چه/عجب + संज्ञा + ی

क्या दिन है यह!

چه روزی!

(चे रूज़ी!)

क्या दिन है यह!

عجب روزی!

(अजब रूज़ी!)

क्या फूल है यह!

چه گلی!

(चे गुली!)

क्या फूल है यह!

عجب گلی!

(अजब गुली!)

2. संज्ञा के साथ विशेषण का प्रयोग करने पर - چه/عجب + विशेषण + संज्ञा + ی

कितना सुन्दर फूल!

چه گل زیبای!

(चे गुले-ज़ीबाई!)

बहुत अच्छे! कितनी अच्छी पोशाक !

به به! چه لباس خوبی!

(बेह बेह! चे लिबासे-खुबी!)

3. केवल विशेषण युक्त विस्मयादिबोधक वाक्य –

कितना अच्छा!

چه خوب!

(चे खूब!)

कितना अच्छा!

عجب خوب!

(अजब खूब!)

कितना बुरा/खराब है!

چه/عجب بد است!/ بدہ!

(चे /अजब बद अस्त! / बदहे!)

कितना/कितनी सुन्दर है!

چه زیبا است!/ چه زیباست!/ زیباییہ!

(चे ज़ीबा अस्त! / चे ज़ीबास्त! / ज़ीबाये!)

बोल चाल की भाषा में अस्त (است) हे (ه) में बदल जाता है यथा – बद अस्त (بدست) = बदहे (بدہ)। परन्तु यदि अस्त (است) से बिलकुल पहले वाले शब्द का अन्तिम वर्ण यदि अलिफ़ (ا) अथवा वाव (و) हो तो अस्त (است) के केवल अलिफ़ (ا) का लोप होता है। यथा –

सुन्दर है।	زیباست.	زیبا + است.	زیبا است.
	(ज़ीबास्त.)	(ज़ीबा + अस्त.)	(ज़ीबा अस्त.)
वह (स्त्री./पु.) है।	اوست.	او + است.	او است.
	(ऊस्त.)	(ऊ + अस्त.)	(ऊ अस्त.)

4. क्रिया के साथ क्रिया विशेषण युक्त विस्मयादिबोधक वाक्य – क्रिया + क्रिया विशेषण + چه/عجب

कितनी जल्दी/तेज वह गया/गयी ! (स्त्री./पु.)

چه زود رفت!

(चे ज़ूद रफ़्त!)

कितना धीरे वह आया/आयी ! (स्त्री./पु.)

عجب یواش آمد!

(अजब यवाश आमद!)

एकवचन एवं बहुवचन

(مفرد و جمع) मुफ़रद व जम

फ़ारसी भाषा में संज्ञा शब्द को बहुवचन बनाने के लिए शब्द के अन्त में suffix (प्रत्यय) आन (آن) अथवा हा (ها) का प्रयोग करते हैं। यथा –

1. सजीव (animate) संज्ञा शब्द को बहुवचन बनाने के लिए suffix (प्रत्यय) आन (آن) का प्रयोग करते हैं। यथा-

बहुवचन	جمع (बहुवचन)	suffix (प्रत्यय) आन (آن)	مفرد (एकवचन)	एकवचन
महिलाएँ	زنان (जनान)	आन (آن)	زن (जन)	महिला
लड़के/बेटे	پسران (पिसरान)	आन (آن)	پسر (पिसर)	लड़का/बेटा
व्यक्तियों	مردان ⁷⁸ (मर्दान)	आन (آن)	مرد (मर्द)	व्यक्ति
लड़कियाँ / बेटियाँ	دختران (दुख्तरान)	आन (آن)	دختر (दुख्तर)	लड़की
जवानों	جوانان (जवानान)	आन (آن)	جوان (जवान)	जवान

2. निर्जीव (Inanimate) संज्ञा शब्द को बहुवचन बनाने के लिए suffix हा (ها) का प्रयोग करते हैं। यथा –

बहुवचन	جمع (बहुवचन)	suffix (प्रत्यय) हा (ها)	مفرد (एकवचन)	एकवचन
वृक्षों / वृक्षों	درختها / درخت ⁷⁹ ها (दरख्तहा)	हा (ها)	درخت (दरख्त)	वृक्ष
टेबलें / टेबलों	میزها (मीज़हा)	हा (ها)	میز (मीज़)	टेबल

⁷⁸ मर्द का बहुवचन - مردم (मर्दम)

⁷⁹ प्राचीन फ़ारसी में बहुवचन बनाने के लिए बहुवचनात्मक प्रत्यय हा (ها) को संज्ञा के साथ जोड़कर लिखा जाता था, उदाहरणार्थ - درختها परन्तु आधुनिक फ़ारसी में बहुवचन बनाने के प्रत्यय को संज्ञा के साथ जोड़कर नहीं लिखा जाता है, यथा - درخت ها आदि।

कलमें / कलमों	قلمها / قام ها	हा (ها)	قلم	कलम
	(कलम हा)		(कलम)	
फलों	میوه ها	हा (ها)	میوه	फल
	(मीवेहा हा)		(मीवे)	
फूलों	گل ها	हा (ها)	گل	फूल
	(गुलहा हा)		(गुल)	

3. Colloquial फ़ारसी भाषा में सजीव संज्ञा शब्द को suffix हा (ها) से बहुवचन बनाने की प्रथा देखने को मिलती है। यथा –

व्यक्तियों	बहुवचन	suffix (प्रत्यय)	एकवचन
	مردها	हा (ها)	مرد
	(मर्दहा)		(मर्द)
महिलाएँ	زن ها	हा (ها)	زن
	(ज़नहा)		(ज़न)
वृक्षों	درخت ها	हा (ها)	درخت
	(दरख्तहा)		(दरख्त)

4. जब संज्ञा शब्द का अन्तिम वर्ण अलिफ़ (ا) अथवा वाव (و) हो तथा उसे बहुवचन बनाने के लिए यदि suffix आन (آن) लगाना हो तो इसको मध्य ये (ی) आ जाता है। यथा –

महोदयों ⁸⁰	बहुवचन	suffix (प्रत्यय)	एकवचन
	آقایان	आन (آن)	آقا
	(आकायान)	(ये)	(आका)
विद्यार्थीयों	دانشجویان	आन (آن)	دانشجو
	(दानिशजूयान)	(ये)	(दानिशजू)

5. यदि किसी संज्ञा शब्द का अन्तिम वर्ण हे (ه) हो तथा वह शब्द सजीव हो तो उस शब्द के अन्तिम वर्ण हे (ه) का लोप हो जाता है तथा उसकी जगह गे (گ) आ जाता है तथा अन्त में बहुवचनात्मक प्रत्यय आन (آن =) प्रयोग होता है। यथा –

⁸⁰ gentlemen

⁸¹ gentleman

बहुवचन	suffix (प्रत्यय)	एकवचन
पक्षियाँ پرندگان (परन्देगान)	پرند + گ + ان (آن)	پرندہ (परन्दे)
चींटियाँ مورچگان (मूर्चेगान)	مورچ + گ + ان (آن)	مورچہ (मूर्चे)

यदि संज्ञा निर्जीव हो तो हे (ہ) को छोड़ने की तथा गे (گ) को जोड़ने की कोई आवश्यकता नहीं है। उसे सामान्य रूप से हा (ها) लगा कर बहुवचन बनाया जाता है।

6. अरबी भाषा के स्त्रीलिङ्ग संज्ञा शब्दों का बहुवचन बनाने के लिए अधिकांशतः आत (آت) = अत (ات) प्रत्यय का प्रयोग करते हैं तथा पुल्लिङ्ग शब्दों को बहुवचन बनाने के लिए ईन (ین) अथवा ऊन (ون) प्रत्यय का प्रयोग करते हैं। यथा –

छुट्टियाँ	تعطيلات (त'तीलात)	آت (आत)	تعطيل (त'तील)	छुट्टी
शिक्षकों	معلمين (मु'अलिमीन)	ین (ईन)	معلم (मु'अलिम)	शिक्षक
materialistics	مادیون (मादऊन)	ون (ऊन)	مادی (मादी)	materialistic

अरबी भाषा के कुछ संज्ञा शब्द, फ़ारसी भाषा में भी प्रयोग में आते हैं, जिनका एकवचन तथा बहुवचन अरबी भाषा के अनुसार प्रयोग किये जाते हैं। परन्तु इन अरबी भाषा के बहुवचनात्मक प्रयोग का कोई विशेष नियम नहीं है। हम इन्हें अपनी स्मरण के आधार पर केवल ध्यान में रख सकते हैं। कुछ प्रमुख उदाहरण निम्न प्रकार से हैं –

बहुवचन (جمع - जम')	एकवचन (مفرد - मुफ़्रद)
विद्यालयों مدارس (मदारिस)	विद्यालय مدرسه (मदरसे)
व्यक्तियों اشخاص (अशखास)	व्यक्ति شخص (शख्स)
राष्ट्रों ملل (मिलल)	राष्ट्र ملت (मिल्लत)
मस्जिदें مساجد (मसाजिद)	मस्जिद مسجد (मस्जिद)

सच्चाइयाँ/वास्तविकताएँ	حقایق	حقیقت	सच्चाई/वास्तविक
क़ानून (बहुवचन)	(हक्काएक) قوانین	(हकीक़त) قانون	क़ानून
उद्योगों	(क़वानीन) صنایع	(क़ानून) صنعت	उद्योग
संख्याएँ	(सनाये') اعداد	(सन'अत) عدد	संख्या
	(ए'दाद)	(अ'दद)	

Definite Article

म'अरिफ़े (معرفه)

Definite Article जैसे अंग्रेजी भाषा में “The” है वैसे फ़ारसी भाषा में Definite Article म'अरिफ़े (معرفه) नहीं है। कभी-कभी फ़ारसी की पुस्तकों में अल् (ال) के रूप में Definite Article दिखाई देता है परन्तु उसका मूल अरबी भाषा है। अरबी भाषा के अनुसार वर्ण दो प्रकार के होते हैं – (1)- सौर्याक्षर (Sun letters) तथा (2)- चान्द्राक्षर (Moon letters)। सौर्याक्षर के अन्तर्गत 14 अक्षर आते हैं तथा चान्द्राक्षर के अन्तर्गत 13 वर्ण। फ़ारसी भाषा में कुल 28 वर्ण हैं।

सौर्याक्षर (Sun letters)

हुरूफ़े-शम्सी (حروف شمسی)

14 सौर्याक्षर हुरूफ़े-शम्सी (حروف شمسی) निम्न प्रकार से हैं -

ت، ث، د، ذ، ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ل، ن

अरबी Definite Article अल् (ال) इन वर्णों से आरम्भ होने वाले शब्दों के साथ लगता है, परन्तु अल् (ال) का ल्-वर्ण (ل) उच्चरित नहीं होता है तथा शब्द के प्रथम वर्ण का उच्चारण द्वित्व हो जाता है जैसे – अध्याय (The lesson) अद्स - (الدّرس), इतिहास (The History)- अत्तारीख़ (التّاريخ) आदि।

यदि शब्द संयुक्त हो अर्थात् दो शब्दों के मेल से बना हो तो अल् (ال) दूसरे शब्द के आरम्भ में लगता है तथा अल् (ال) का उच्चारण नहीं होता है एवं दूसरे शब्द के प्रथम वर्ण का उच्चारण द्वित्व हो जाता है। इसके साथ ही प्रथम शब्द के अन्तिम वर्ण पर पीश (ُ) लग जाता है जिसका उच्चारण उ होता है। यथा – पाठ्यपुस्तक (The text book) – किताबुद्दर्स (کتاب الدّرس)।

चान्द्राक्षर (Moon letters)

हुरूफ़े-क़मरी (حروف قمری)

चान्द्राक्षर या हुरूफ़े-क़मरी (حروف قمری) के अन्तर्गत 13 अक्षर अथवा वर्ण आते हैं जो निम्न प्रकार से हैं –

ا، ب، ج، خ، ع، غ، ف، ق، ک، م، و، ه، ی،

इन वर्णों से आरम्भ होने वाले शब्दों के साथ जब Definite Article अल् (ال) लगता है और इसका उच्चारण भी होता है। यथा – चन्द्रमा (The Moon) – अल्क़मर (القمر) आदि।

यदि शब्द संयुक्त हो अर्थात् दो शब्दों के मेल से बना हो तो अल् (ال) दूसरे शब्द के आरम्भ में लगता है तथा अल् (ال) के केवल ल्-वर्ण का उच्चारण होता है। इसके साथ ही प्रथम शब्द के अन्तिम वर्ण पर पीश (ُ) लग जाता है जिसका उच्चारण उ होता है जो अल् के ल् - वर्ण के साथ जुड़ कर उल् का उच्चारण देता है। यथा – ईद-उल्-फ़ित्र (The eid-ul-fitr) – عيدُ الفطر

Definite Article को Emphatic Demonstrative Pronoun के द्वारा भी बताया जा सकता है। यथा –

यह (वही) किताब है। (This is <u>the book</u> .)	همین کتاب است.
(हमीन किताब अस्त.)
यह (वही) व्यक्ति है। (This is <u>the man</u> .)	همین مرد است.
(हमीन मर्द अस्त.)
वे (वही) कॉपियाँ हैं। (Those were <u>the note books</u> .)	همان دفترها بود ⁸² .
(हमॉन दफ़्तरहा बूद.)
वे (वही) लड़के हैं। (Those were <u>the boy</u> .)	همان پسران بودند.
(हमॉन पिसरॉन बूदन्द.)

संज्ञा शब्द के बाद यदि रा (را) लगा हो तो वह भी Definite Article ही का बोध कराता है, यह फ़ारसी भाषा की अपनी विशेषता है। अथवा यूँ कहें कि फ़ारसी भाषा में Definite Article बनाने के लिए संज्ञार्थ-कारक रा (را) का भी प्रयोग होता है। यथा – मैंने (वही) कार खरीदी। (I bought the car.) – ماشين را खريدم।

⁸² फ़ारसी भाषा में अप्राणीवाचक पदार्थ यदि बहुवचन में भी हो तो उनके साथ एकवचनात्मक क्रिया का ही प्रयोग होता है।

Indefinite Article

नकरे (نکره)

1. संज्ञा शब्द को Indefinite Article, उसके अन्त में suffix ये (ی) जोड़ कर बनाया जा सकता है। यथा-

एक किताब	کتابی (किताबी)	= (ई) (ی) +	کتاب (किताब)	किताब
एक आदमी	مردی (मर्दी)	= (ई) (ی) +	مرد (मर्द)	आदमी
एक लड़का	پسری (पिसरी)	= (ई) (ی) +	پسر (पिसर)	लड़का
एक लड़की	دختری (दुख्तरी)	= (ई) (ی) +	دختر (दुख्तर)	लड़की

जब ये (ی) किसी संज्ञा शब्द के साथ जुड़ा हो तो उसे याये-वहदत अथवा नकरे (یاي وحدت/نکره)

Indefinite कहते हैं। जब ये (ی) संख्या एक को बताता है तो यह याये-नकरे (یاي نکره) कहलाता है।

2. संज्ञा शब्द से पहले यक (یک) जोड़कर भी Indefinite Article बनाया जा सकता है। यथा –

एक किताब	یک کتاب (यक किताब)
एक आदमी	یک مرد (यक मर्द)
एक लड़का	یک پسر (यक पिसर)
एक लड़की	یک دختر (यक दुख्तर)

3. – जब शब्द का अन्त हे (ه) से हो रहा हो तो उसे Indefinite बनाने के लिए शब्द के बाद ای जोड़ते हैं। यथा –

एक घर	خانه ای (खानेई)	=	ای	+	خانه (खाने)	घर
एक तारा	ستاره ای (सितारेई)	=	ای	+	ستاره (सितारे)	तारा

एक बच्चा بچه ای = ای + بچه बच्चा
(बच्चेई) (बच्चे)

4. - जब शब्द का अन्त अलिफ़ अथवा वाव (و / ا) से हो रहा हो तो उसे Indefinite बनाने के लिए शब्द के अन्त में दो ये (بی) अथवा ये के ऊपर हम्जे (ی) लगाकर शब्द के साथ जोड़ते हैं (ی = بی)। यथा –

एक समुद्र دریایی / دریای
(दरयायी)

एक रेगिस्तान صحرائی / صحرای
(सहरायी)

एक हिरण آهوئی / آहوی
(आहूयी)

एक नाली / नाला جویی / جوی
(जूयी)

5. – यदि दो या दो से अधिक संज्ञा शब्द “और” (वाव - و) से जुड़े हो तथा वे सभी Indefinite हो तो उनको Indefinite Article बनाने के लिए केवल अन्तिम संज्ञा शब्द के साथ Indefinite Suffix ये (ی) को लगाते हैं। यथा – एक कलम, एक किताब एवं एक पेंसिल - قلم و کتاب و مدادی (कलम व किताब व मिदादी), आदि।

6. – बहुवचनात्मक संज्ञा शब्द को भी Indefinite Article बनाने के लिए Indefinite Suffix ये (ی) का प्रयोग करते हैं। यथा –

कुछ किताबें کتاب های
(किताबहायी)

कुछ घर خانه های
(खानेहायी)

कुछ व्यक्ति مرد های / مردانی
(मर्दहायी / मरदानी)

कुछ बच्चे بچه های
(बच्चेहायी)

कुछ लड़कियाँ دختر های / دخترانی
(दुस्तरहायी / दुस्तरानी)

7. - यदि संज्ञा विशेषण युक्त हो उसको Indefinite बनाने के दो तरीके हैं।

i. - संज्ञा में ये (ی) जोड़ कर। यथा -

एक अच्छी पुस्तक

کتابی خوب

(किताबीए खूब)

एक बहादुर आदमी

مردی شجاع

(मर्दीए शुजा')

एक बुरा लड़का

پسری بد

(पिसरीए बद)

एक सुन्दर लड़की

دختری زیبا

(दुख्तरीए जीबा)

ii. विशेषण के साथ ये (ی) जोड़ कर। यथा -

एक अच्छा लड़का

کتاب خوبی

(किताबे खूबी)

एक बहादुर आदमी

مرد شجاعتی

(मर्दे शुजा'ई)

एक बुरा लड़का

پسر بدی

(पिसरे बदी)

एक सुन्दर लड़की

دختر زیبایی

(दुख्तरे जीबाई)

ध्यान दें - संज्ञा शब्द को तीन प्रकार से Indefinite बनाया जा सकता है। यथा -

	संज्ञा से पूर्व एक (یک)	विशेषण में ये (ی) जोड़कर	संज्ञा में ये (ی) जोड़कर
एक अच्छा लड़का	یک کتاب خوب (यक किताबे खूब)	کتاب خوبی (किताबे खूबी)	کتابی خوب (किताबीए खूब)
एक बहादुर आदमी	یک مرد شجاع (यक मर्दे शुजा')	مرد شجاعتی (मर्दे शुजा'ई)	مردی شجاع (मर्दीए शुजा')
एक बुरा लड़का	یک پسر بد (यक पिसरे बद)	پسر بدی (पिसरे बदी)	پسری بد (पिसरीए बद)
एक सुन्दर लड़की	یک دختر زیبا (यक दुख्तरे जीबा)	دختر زیبایی (दुख्तरे जीबाई)	دختری زیبا (दुख्तरीए जीबा)

वर्ण ये (ی) कई प्रकार से प्रयोग में आता है। यथा – कभी Indefinite Article के साथ इसका प्रयोग होता है तो कभी Genitive के साथ, कभी विशेषण शब्द को Adjective Noun बनाने में इसका प्रयोग होता है। यथा

An Indefinite Article - याये-नकरे - (یای نکره)	एक लड़का	پسری (पिसरी)
genitive – याये-इजाफ़ती - (یای اضافتی)	मेरा पैर	پای من (पाये-मन)
Adjective Noun – याये-सिफ़ती - (یای صفتی)	बुढ़ा आदमी	پیری (पीरी)
सम्बन्ध – याये-निस्वती - (یای نسبتی)	दिल्ली का रहने वाला	دهلوی (देहलवी)

वर्ण ये (ی) Infinitive के साथ जुड़ने से योग्य (able) का अर्थ भी देता है, जिसे – याये-लियाक़त (یای لیاقت) कहते हैं। जैसे –

खाने योग्य (edible)	خوردنی (खूर्दनी)	ی	خوردن (खूर्दन)
---------------------	------------------	---	----------------

अपवाद

यदि वाक्य का आरम्भ ऐसे संज्ञा शब्द से हो रहा हो जिसके अन्त में ये (ی) लगा हो तो वह Definite Article की तरह पढ़ा जाएगा। यथा –

लड़का (वह लड़का) जो आ रहा है, मेरा भाई है। (The boy who is coming, is my brother.)	پسری کہ می آید، برادرم است. (पिसरी के मी आयद, बिरादरम अस्त.)
---	---

Object Marker

(نشانۀ مفعول) निशाने-मफ़'उल

را (रा)

Object Marker निशाने-मफ़'उल (نشانۀ مفعول) را (रा) केवल Instrumental अथवा Object के साथ प्रयोग में आता है। यथा –

मैंने उनको यह किताब दी।

من این کتاب را به آنها دادم.

(मन ईन किताब रा बे आँन्हा दादम.)

इस काम को करो।

این کار را بکن

(ईन कार रा बे कुन.)

वे लोग सभी जगह को पहचानते / जानते हैं।

آنها همه جا را می شناسند.

(आँन्हा हमे जा रा मी शिनासन्द.)

आज मैंने उसको (स्त्री./पु.) नहीं देखा।

امروز من او را ندیدم.

(इमरूज मन ऊ रा नादीदम.)

वह (स्त्री./पु.) पक्षियों की आवाज़ को सुनता है।

او صدای مرغ ها را می شنود.

(ऊ सिदाए-मुर्गहा रा मी शनवद.)

मैं फ़ारसी भाषा को अच्छे से समझता हूँ।

من زبان فارسی را خوب می فهمم.

(मन ज़बाने-फ़ारसी रा ख़ुब मी फ़हमम.)

Direct Object

(مفعول مستقیم) मफू'ले-मुस्तक़ीम

सामान्यतः Direct Object मफू'ले-मुस्तक़ीम (مفعول مستقیم) के साथ را (रा) जुड़ा होता है, जिससे वह वाक्य Definite हो जाता है। यथा –

मैंने उसको देखा। او را دیدم.

(ऊ रा दीदम.)

मैंने कार खरीदी। ماشین را خریدم.

(माशीन रा खरीदम.)

मैंने मेज़, कुर्सी तथा आलमारी खरीदी। من میز و صندلی و قفسه را خریدم.

(मन मीज़ ओ सन्दली ओ क़फ़से रा खरीदम⁸³.)

मैं लाल कपड़ा/पोशाक पसन्द करता/करती हूँ। من لباس سرخ را دوست دارم.

(मन लिबासे सुख़् रा दूस्त दारम.)

Indirect Object

(مفعول با واسطه) मफ़'ऊले-बा वासेते

एक Indirect Object मफ़'ऊले-बा वासेते (مفعول با واسطه) हमेशा preposition के साथ जुड़ा होता है जिसे व्याकरण की भाषा में verb complement मुतम्ममे- मफ़'ऊली (متمم مفعولی) कहते हैं यथा –

मैंने दारा से किताब ली। من از دارا کتابی گرفتم.

(मन अज़ दारा किताबी गिरफ़्तम.)

⁸³ वस्तुतः यह - मन मीज़ व सन्दली व क़फ़से रा खरीदम. – वाक्य है परन्तु जब कई संज्ञाएं वाव (و) से एक साथ जुड़ी होती हैं तो वाव (و) ओ-की ध्वनि से उच्चारित होता है। यथा - मन मीज़ ओ सन्दली ओ क़फ़से रा खरीदम.

Demonstrative Pronouns

(ضميرهای اشاره - जमीरहाये-इशारे)

फ़ारसी भाषा में एकवचन तथा बहुवचन के रूप में दो प्रकार के Demonstrative Pronouns जमीरहाये-इशारे (ضميرهای اشاره) हैं जो animate beings तथा inanimate objects के साथ प्रयोग में आते हैं। यथा

(مفرد - मुफ़रद) एकवचन

वह (آن - ऑन)

यह कलम है।

यह भाई है।

वह बाग है।

वह आदमी है।

यह (این - ईन)

این قلم است.

(ईन कलम अस्त.)

این برادر است.

(ईन बीरादर अस्त.)

آن باغ است.

(ऑन बाग अस्त.)

آن مرد است.

(ऑन मर्द अस्त.)

(جمع - जम') बहुवचन

वे सब (آنها - ऑन्हा)

ये कुर्सियाँ हैं।

ये लड़कियाँ हैं।

वे पेड़ हैं।

वे विद्यार्थी हैं।

اینها (ईन्हा - ईन्हा)

اینها صندلی است.

(ईन्हा सन्दली अस्त.)

اینها دختر هستند.

(ईन्हा दुख्तर हस्तन्द.)

آنها درخت است.

(ऑन्हा दरख्त अस्त.)

آنها دانشجو هستند.

(ऑन्हा दानिशजू हस्तन्द.)

ध्यान दे : - बहुवचनात्मक Demonstrative Pronouns के साथ क्रिया तथा संज्ञा निर्जीव वस्तुओं के लिए एकवचनात्मक रहते हैं। इसके विपरित animate beings के साथ क्रिया Demonstrative Pronouns का अनुसरण करती है और संज्ञा एकचन में रहती है।

Demonstrative Adjective

(صفت اشاره - सिफ़ते)

Demonstrative Adjective का प्रयोग भी Demonstrative Pronouns की तरह होता है। यदि संज्ञा एकवचनात्मक अथवा बहुवचनात्मक हो तो यह एकवचनात्मक प्रयोग होता है। यथा –

यह पेड़ हरा है।	این درخت سبز است. (ईन दरख्त सबज़ अस्त.)
ये पेड़ हरे हैं।	این درخت ها سبز است/ هستند. (ईन दरख्तहा सबज़ अस्त/हस्तन्द.)
वह कबूतर सफ़ेद है।	آن کبوتر سفید است. (ऑन कबूतर सिफ़ीद अस्त.)
वे कबूतर सफ़ेद हैं।	آن کبوتر ها سفید است/ هستند. (ऑन कबूतरहा सफ़ीद अस्त/हस्तन्द.)
वह पेंसिल लाओ।	آن مداد را بیاور. (ऑन मिदाद रा बेआवर.)
इस किताब को पकड़ो।	این کتاب را بگیر. (ईन किताब रा बेगीर.)

Emphatic Demonstrative Adjective

(صفت های اشاره تاکیدی - सिफ़तहाये-इशारेए-ताकीदी)

यही ⁸⁴ (همان - हमान)	यही ⁸⁵ (همین - हमीन)
यही व्यक्ति है।	همین مرد است. (हमीन मर्द अस्त.)
यही व्यक्ति थे।	همین مردان بودند. (हमीन मर्दान बूदन्द.)
यही किताब है।	همین کتاب است. (हमीन किताब अस्त.)

⁸⁴ that same/ those

⁸⁵ this same/ these

यही किताबें थीं।

همین کتابها بود/بودند.

(हमीन किताबहा बूद/बूदन्द.)

वही लड़का है।

همان پسر است.

(हमॉन पिसर अस्त.)

वही लड़के थे।

همان پسران بودند.

(हमॉन पिसरान बूदन्द.)

वही कलम है।

همان قلم است.

(हमॉन कलम अस्त.)

वही कलमों थीं।

همان قلم ها بود / بودند.

(हमॉन कलमहा बूद/बूदन्द.)

अभ्यास (तमरीन - تمرین) -

1. - (به فارسی ترجمه کنید - (बे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद - अनुवाद करें - फ़ारसी में

1. यह महिला।
2. ये महिलाएं।
3. यह कॉपी।
4. ये कॉपियाँ।
5. वह पेड़।
6. वे पेड़।
7. वह कलम काला है।
8. वे पेंसिलें हरी हैं।
9. यह वही लड़का है।
10. वे वही लड़कियाँ हैं।

2. हिन्दी में अनुवाद करें

(به زبان هندی ترجمه کنید - (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद - अनुवाद करें - हिन्दी में

1. آن مرد.

2. این کتاب.

3. آن گل سرخ است.

4. آن پدر است.

5. این ها مداد است.
6. آن بچه خوب است.
7. همین پسر بود.
8. همان زن است.
9. آن دخترها بودند.
10. این درخت سبز است.

3. निम्नलिखित वाक्यों को पूर्ण करें – (जुम्हेहाये-जीर रा कामिल कुनीद – جمله های زیر را کامل کنید)

1. همین مردان
2.مداد بیاور.
3.قلم ها بود.
4.کبوترها.....
5.پسران بودند.

व्यक्तिवाचक सर्वनाम

(ضمير های شخصی) जमीरहाये शख्सी

फ़ारसी भाषा में छः प्रकार के व्यक्तिवाचक सर्वनाम (Personal Pronouns) – जमीरहाये-शख्सी (ضمير های شخصی) हैं। जिनमें तीन एकवचनात्मक तथा तीन बहुवचनात्मक। -

एकवचनात्मक सर्वनाम

(ضمير های مفرد) जमीरहाये-मुफ़्रद

प्रथम पुरुष एकवचन	मैं	من
(शख्से-अव्वल मुफ़्रद – شخص اول مفرد)		(मन)
मध्यम पुरुष एकवचन	तुम	تو
(शख्से-दुवुम मुफ़्रद - شخص دوم مفرد)		(तू)
उत्तम पुरुष एकचन	वह (स्त्री./ पु.)	او
(शख्से-सिबुम मुफ़्रद - شخص سوم مفرد)		(ऊ)

बहुवचनात्मक सर्वनाम

(ضمير های جمع) जमीरहाये-जम'

प्रथम पुरुष बहुवचन	हम / हमलोग	ما
(शख्से-अव्वल जम' – شخص اول جمع)		(मा)
मध्यम पुरुष बहुवचन	तुमसब/तुमलोग	شما
(शख्से-दुवुम जम' - شخص دوم جمع)		(शुमा)
उत्तम पुरुष बहुवचन	वे सब/वे लोग (स्त्री. पु.)	ایشان/آنها/آنان
(शख्से-सिबुम जम' - شخص سوم جمع)		(ईशान/ऑन्हा/आनान)

एकवचन (मुफ़्रद)

बहुवचन (जम')

प्रथम पुरुष	من	ما
(शख्से-अव्वल - شخص اول)	(मन)	(मा)
मध्यम पुरुष	تو	شما
(शख्से-दुवुम - شخص دوم)	(तू)	(शुमा)
उत्तम पुरुष	او	ایشان/آنها/آنان
(शख्से-सिबुम - شخص سوم)	(ऊ)	(ईशान/ऑन्हा/आनान)

सामान्यतः शुमा (شما) मध्यम पुरुष बहुवचनात्मक सर्वनाम का प्रयोग बहुवचन तथा एकवचन दोनों में प्रयोग होता है। यह आदरसूचक सर्वनाम है जो सम्मानार्थक मध्यम पुरुष एकवचन (आप) के साथ भी प्रयोग में आता है। यथा –

आपने चिट्ठी लिखी। (एकवचन)	شما نامه نوشتید. (शुमा नामे निविश्तीद.)
तुम/आप लोगों ने चिट्ठी लिखी। (बहुवचन)	شما نامه نوشتید. (शुमा नामे निविश्तीद.)
आपने किताब पढ़ी। (एकवचन)	شما کتابی خواندید. (शुमा किताबी खान्दीद.)
तुम/आप लोगों ने किताब पढ़ी। (बहुवचन)	شما کتابی خواندید. (शुमा किताबी खान्दीद.)

उत्तम पुरुष बहुवचनात्मक सर्वनाम ईशान (ایشان) का प्रयोग उत्तम पुरुष एकवचन में विनम्रता दिखाने अथवा बताने के लिए भी प्रयोग में आता है। यथा –

वे (स्त्री./पु.) यहाँ हैं। (एकवचन)	ایشان اینجا هستند. (ईशान ईन्जा हस्तन्द.)
वे यहाँ हैं। (बहुवचन)	ایشان اینجا هستند. (ईशान ईन्जा हस्तन्द.)
उन्होंने (स्त्री./पु.) किताब पढ़ी। (एकवचन)	ایشان کتابی خواندند. (ईशान किताबी खान्दन्द.)
उन्होंने (स्त्री./पु.) किताब पढ़ी। (बहुवचन)	ایشان کتابی خواندند. (ईशान किताबी खान्दन्द.)

सम्बन्धवाचक सर्वनाम (Possessive Pronouns)

ज़मीरहाए-मिल्की (ضمير های ملکی)

फ़ारसी भाषा में दो प्रकार के Possessive Pronouns - ज़मीरहाये-मिल्की (ضمير های ملکی) होते हैं।

पहला separated Possessive pronoun तथा दूसरा suffixed Possessive pronoun.

Seperated possessive pronouns

ज़मीरहाए-मिल्कीये-जुदा (ضمير های ملکی جدا)

सभी personal pronouns, Seperated possessive pronouns होते हैं तथा संज्ञा शब्द के साथ genitive कसरे इजाफ़े (کسره اضافه) - (ِ) से जुड़े होते हैं। यथा -

1. एकवचनात्मक Seperated possessive pronouns -

(ज़मीरहाये-मिल्कीये-जुदा-मुफ़्रद - ضمير های ملکی جدا مفرد)

मेरी किताब	کتابِ من	मेरा/मेरी	من	ِ
	(किताबे-मन)		(मन)	
तुम्हारी किताब	کتابِ تو	तुम्हारा/तुम्हारी (एकवचन)	تو	ِ
	(किताबे-तू)		(तू)	
उसकी किताब	کتابِ او	उसका/उसकी	او	ِ
	(किताबे-ऊ)		(ऊ)	

2. बहुवचनात्मक Seperated possessive pronouns -

(ज़मीरहाये-मिल्कीये-जुदा-जम' - ضمير های ملکی جدا جمع -)

हमारी किताब	کتابِ ما	हमारा/हमारी	ما	ِ
	(किताबे-मा)		(मा)	
तुम सबकी किताब	کتابِ شما	तुम्हारा/तुम्हारी	شما	ِ
	(किताबे-शुमा)	(बहुवचन)	(शुमा)	
उनकी किताब	کتابِ آنها	उनका/उनकी	آنها/ایشان/آنان	ِ
	(किताबे-ऑन्हा)		(ऑन्हा/ईशान/ऑनान)	

उदाहरण के लिए -

हमारी किताब	کتابِ ما	मेरी किताब	کتابِ من
	(किताबे-मा)		(किताबे-मन)

तुम सबकी किताब	کتابِ شما (किताबे-शुमा)	तुम्हारी किताब	کتابِ تو (किताबे-तू)
उनकी किताब	کتابِ آنها/ایشان/آنان (किताबे-ऑन्हा/ईशान/ऑनान)	उसकी किताब	کتابِ او (किताबे-ऊ)

यदि Separated possessive pronouns के साथ जुड़े हुए संज्ञा शब्द का अन्तिम वर्ण हे (ه) हो और उसका उच्चारण न हो, तो Genitive – कसरे इज़ाफ़े (کسر ه اضافه) – हमज़े (ء) की शक़्ल में हे (ه) के ऊपर लगता है। यथा –

हमारा घर	خانه ما (खानेए-मा)	मेर घर	خانه من (खानेए-मन)
तुम सबका घर	خانه شما (खानेए-शुमा)	तुम्हारा घर	خانه تو (खानेए-तू)
उनका घर	خانه آنها (खानेए-ऑन्हा)	उसका घर	خانه او (खानेए-ऊ)

Suffixed Possessive Pronouns

ज़मीरहाये-मिल्कीये-पेवस्ते (ضميرهای ملکی پیوسته)

1. एकवचनात्मक Suffixed Possessive Pronouns

(ज़मीरहाये-मिल्कीये-पेवस्ते-मुफ़्रद - ضميرهای ملکی پیوسته مفرد -)

मेरा/मेरी	م (अम)	َ =	من (मन)
तुम्हारा/तुम्हारी	ت (अत)	َ =	تو (तू)
उसका/उसकी	ش (अश)	َ =	او (ऊ)

ज़बर (- अ) एकवचनात्मक Suffixed possessive pronouns में संज्ञा के अन्तिम वर्ण के ऊपर आता है -

मेरी किताब	کتابم (किताबम)	م (अम)	َ کتاب (किताब)
------------	-------------------	-----------	-------------------

तुम्हारी किताब	کتابت (किताबत)	ت (अत)	َ	کتاب (किताब)
उसकी किताब	کتابش (किताबश)	ش (अश)	َ	کتاب (किताब)

2. बहुवचनात्मक Suffixed possessive pronouns

(ضميرهای ملکی پیوسته جمع - 'जम' - जमीरहाये-मिल्कीये-पेवस्ते- जम)

सभी बहुवचनात्मक Suffixed possessive pronouns के साथ जुड़े संज्ञा के अन्तिम वर्ण के नीचे Genitive -कसरे-इजाफ़े (کسرہ اضافہ) के लिए जीर (ِ) का प्रयोग होता है। यथा -

हमारा/हमारी	مان (मान)	ِ	=	ما (मा)
तुम्हारा/तुम्हारी	تان (तान)	ِ	=	شما (शुमा)
उनका/उनकी	شان (शान)	ِ	=	آنها/ایشان/آنان (ऑन्हा/ईशान/ऑनान)

उदाहरण के लिए -

हमारी किताब	کتابِمان (किताबेमान)	مان (मान)	ِ	کتاب (किताब)
तुम्हारी किताब	کتابِتان (किताबेतान)	تان (तान)	ِ	کتاب (किताब)
उनकी किताब	کتابِشان (किताबेशान)	شان (शान)	ِ	کتاب (किताब)

यदि किसी शब्द का अन्तिम अक्षर स्वर – अलिफ़ (ا), वाव (و) अथवा ये (ی) हो तो इनके बाद genitive - कसरे-इजाफ़े (کسرہ اضافہ) - ये (ی) - के रूप में आता है तथा इसके ऊपर ज़बर (َ) लग जाता है यदि वह एकवचनात्मक Suffixed possessive pronouns हो तो, लेकिन यदि बहुवचनात्मक Suffixed possessive pronouns हो तो इजाफ़त के रूप में जीर (ِ) का प्रयोग होता है। यथा -

मेरा पैर	پایم (पायम)	م (अम)	ی	پا (पा)
तुम्हारा (एक.) पैर	پایت (पायत)	ت (अत)	ی	پا (पा)
उसका पैर	پایش (पायश)	ش (अश)	ی	پا (पा)
हमारा पैर	پایمان (पायेमान)	مان (मान)	ی	پا (पा)
तुम्हारा (बहु.) पैर	پایتان (पायेतान)	تان (तान)	ی	پا (पा)
उनका पैर	پایشان (पायेशान)	شان (शान)	ی	پا (पा)
मेरे बाल	مویم (मूयम)	م (अम)	ی	مو (मू)
तुम्हारे (एकवचन) बाल	مویت (मूयत)	ت (अत)	ی	مو (मू)
उसके बाल	مویش (मूयश)	ش (अश)	ی	مو (मू)
हमारे बाल	مویمان (मूयेमान)	مان (मान)	ی	مو (मू)
तुम्हारे (बहु.) बाल	مویتان (मूयेतान)	تان (तान)	ی	مو (मू)
उनके बाल	مویشان (मूयेशान)	شان (शान)	ی	مو (मू)
मेरी कुर्सी	صندلیم (सन्दलीयम)	م (अम)	ی	صندلی (सन्दली)

तुम्हारी (एक.) कुर्सी	صندلیت (सन्दलीयत)	ت (अत)	ی (अत)	صندلی (सन्दली)
उसकी कुर्सी	صندلیش (सन्दलीयश)	ش (अश)	ی (अत)	صندلی (सन्दली)
हमारी कुर्सी	صندلیمان (सन्दलीयेमान)	مان (मान)	ی (अत)	صندلی (सन्दली)
तुम्हारी (बहु.) कुर्सी	صندلیتان (सन्दलीयेतान)	تان (तान)	ی (अत)	صندلی (सन्दली)
उनकी कुर्सी	صندلیشان (सन्दलीयेशान)	شان (शान)	ی (अत)	صندلی (सन्दली)

यदि किसी शब्द का अन्तिम वर्ण हे (ه) हो तो suffixed possessive सर्वनाम तथा उस शब्द के मध्य अलिफ़ (ا) का प्रयोग करते हैं। यदि सर्वनाम singular suffixed possessive हो तो अलिफ़ के ऊपर ज़बर (َ) तथा यदि सर्वनाम plural suffixed possessive हो तो हे (ه) के ऊपर हम्ज़े (ء) का प्रयोग करते हैं। यथा –

मेरी चिट्ठी	نامه ام (नामे-अम)	م (अम)	ا (अत)	نامه
तुम्हारी चिट्ठी	نامه ات (नामे-अत)	ت (अत)	ا (अत)	نامه
उसकी चिट्ठी	نامه اش (नामे-अश)	ش (अश)	ا (अत)	نامه
हमारी चिट्ठी	نامه مان (नामे-मान)	مان (मान)	ه (अत)	نامه
तुम्हारी चिट्ठी	نامه تان (नामे-तान)	تان (तान)	ه (अत)	نامه
उनकी चिट्ठी	نامه شان (नामे-शान)	شان (शान)	ه (अत)	نامه

यदि संज्ञा तथा विशेषण का प्रयोग एक साथ हो रहा हो तो suffixed possessive सर्वनाम, विशेषण के बाद अन्त में लगता है। यथा –

उसकी अच्छी पोशाक।	خوب + ش	لباسِ خوبش (लिबासे-खुबश)
तुम्हारा (बहु.) बड़ा थैला।	بزرگ + تان	کیفِ بزرگتان (कीफ़े-बुज़ुर्गेतान)
उनका छोटा लाल थैला।	کوچک + شان	کیفِ سرخِ کوچکشان (कीफ़े-सुख़े-कूचकेशान)

possession को बताने के लिए माल (مال) शब्द का भी प्रयोग करते हैं। जहाँ कसरे इज़ाफ़े (کسرہ اضافہ) जीर (ِ) का प्रयोग माल (مال) शब्द के अन्तिम वर्ण पर होता है। यथा –

सम्पत्ति/धन – माल (مال)

separated possessive pronouns

यह पेंसिल मेरी है। / यह पेंसिल मेरी सम्पत्ति है। /	این مداد، مال من است. (ईन मिदाद, माले-मन अस्त.)
यह पेंसिल मुझसे सम्बन्धित है।	این مداد، مال تو است. (ईन मिदाद, माले-तूस्त.)
यह पेंसिल तुम्हारी है।	این مداد، مال او است. (ईन मिदाद, माले-ऊस्त.)
यह पेंसिल उसकी है।	این مداد، مال ماست. (ईन मिदाद, माले-मास्त.)
यह पेंसिल हमारी है।	این مداد، مال شماست. (ईन मिदाद, माले-शुमास्त.)
यह पेंसिल आपकी है।	این مداد، مال آنهاست. (ईन मिदाद, माले-आन्हास्त.)
यह पेंसिल उनकी है।	

suffixed possessive pronouns

यह कलम मेरी है। / यह कलम मेरी सम्पत्ति है। /	این قلم، مال من است. (ईन कलम, मालम अस्त.)
यह कलम मुझसे सम्बन्धित है।	این قلم، مال تو است. (ईन कलम, मालत अस्त.)
यह कलम तुम्हारी है।	

यह कलम उसकी है।

این قلم ، مالش است.

(ईन कलम, मालश अस्त.)

यह कलम हमारी है।

این قلم ، مالمان است.

(ईन कलम, मालेमान अस्त.)

यह कलम तुम्हारी है।

این قلم ، مالتان است.

(ईन कलम, मालेतान अस्त.)

यह कलम उनकी है।

این قلم ، مالشان است.

(ईन कलम, मालेशान अस्त.)

ध्यान दें – अधिकार सूचक (possession) को तीन प्रकार से बताया जा सकता है। यथा –

यह मेरी मेज़ है।	این میز من است.	این میزم است.	این میز من است.
	(ईन मीज़, माले-मन अस्त.)	(ईन मीज़म अस्त.)	(ईन मीज़े-मन अस्त.)
यह तुम्हारी मेज़ है।	این میز من است.	این میزت است.	این میز توست.
	(ईन मीज़ माले - तूस्त.)	(ईन मीज़त अस्त.)	(ईन मीज़े-तूस्त.)
यह उसकी मेज़ है।	این میز او است.	این میزش است.	این میز او است.
	(ईन मीज़, माले-ऊस्त.)	(ईन मीज़श अस्त.)	(ईन मीज़े-ऊस्त.)
यह हमारी मेज़ है।	این میز ما است.	این میزمان است.	این میز ما است.
	(ईन मीज़, माले-मास्त.)	(ईन मीज़े-मान अस्त.)	(ईन मीज़े-मास्त.)
यह आपकी मेज़ है।	این میز شما است.	این میزتان است.	این میز شماست.
	(ईन मीज़ माले-शुमास्त.)	(ईन मीज़े-तान अस्त.)	(ईन मीज़े-शुमास्त.)
यह उनकी मेज़ है।	این میز آنهاست.	این میزشان است.	این میز آنهاست.
	(ईन मीज़ माले-आँन्हास्त.)	(ईन मीज़े-शान अस्त.)	(ईन मीज़े-आँन्हास्त.)

अभ्यास (तमरीन - تمرین) -

1. निम्नलिखित वाक्यों को दोनों प्रकार के possessive pronouns के साथ फ़ारसी में अनुवाद करें –

(जुम्हेहाये-ज़ीर रा दर हर दू नोए-ज़मीरहाये-मिल्की बे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद :

جمله های زیر را در هر دو نوع ضمیرهای ملکی به فارسی ترجمه کنید.

1. उसकी पत्नी।	4. तुम्हारा हाथ (एकवचन)
2. उसका पति।	5. उनकी सुन्दर किताब।
3. मेरा शिक्षक।	6. तुम सब की किताब।

7. हमारे दोस्त।	12. वह मेरा भाई है।
8. यह उनका है।	13. वह उसकी माँ है।
9. मेरी सुन्दर और अच्छी पोशाक।	14. वह व्यक्ति दारा का पिता है।
10. उसके भाई का बड़ा घर।	15. यह काला थैला मेरा है।
11. यह उसका थैला है।	16. वह लम्बा लड़का मेरा छोटा भाई है।

2-हिन्दी में अनुवाद करें।

(به هندی ترجمه کنید - हिन्दी तर्जुमे कुनीद)

1. این کتاب مال من است.

2. خانهٔ شان بزرگ و قدیمی است.

3. آن دفترشان است.

4. این برادر کوچکم است.

5. آن پدر بزرگم است.

6. مادرش آموزگار است.

7. خواهرشما کیست؟

8. مویش سیاه است.

9. پدرش کجاست؟

10. شهرمان تاریخی است.

प्रत्यय (Conjugational Endings)

(شناسه های صرفی) शिनासेहाये सर्फ़ी

क्रियात्मक अन्तिम रूप (verbal ending) को प्रत्यय (Conjugational Endings) शिनासेहाये सर्फ़ी (شناسه های صرفی) कहते हैं। संक्षेप में इसे शिनासे (شناسه) कहते हैं। हिन्दी अथवा संस्कृत भाषा के अनुसार ये क्रिया के अन्त में लगने वाले प्रत्यय हैं। फ़ारसी भाषा के ये प्रत्यय Infinitive बूदन (بودن) अर्थात् होना (to be) के ही विभिन्न रूप हैं। जो निम्न प्रकार से हैं -

होना (to be) – پسوند های بودن (पसवन्दहाये-बूदन)

Conjugational Endings			Personal Pronouns	
शिनासेहाये सर्फ़ी (شناسه های صرفی)			ज़मीरहाये-शख़्सी (ضمیر های شخصی)	
हूँ (am)	م (अम)	َ	मैं	من (मन)
हो/है (are)	ی (ई)	ِ	तुम	تو (तू)
है (is)	است/هست (अस्त/हस्त)	َ	वह (स्त्री. पु.)	او (ऊ)
हैं (are)	یم (ईम)	ِ	हम	ما (मा)
हैं (are)	ید (ईद)	ِ	तुमलोग	شما (शुमा)
हैं (are)	ند (अन्द)	َ	वे लोग	آنها (ऑन्हा)

उदाहरण के लिए –

मैं हूँ। (i am)	منم (मनम)	م (अम)	َ	من (मन)
तू हो। (you are)	تویی (तूई)	ی (ई)	ِ	تو (तू)
वह है (स्त्री.पु.) (he/she is)	او است/اوست (ऊ अस्त/ऊस्त)	است/هست (अस्त/हस्त)	َ	او (ऊ)

हम हैं। (we are)	ماييم (मा-ईम)	يم (ईम)	ما	ما
तुमलोग हो। (you are)	شماييد (शुमा-ईद)	يد (ईद)	شما	شما
वे हैं। (they are)	آنهااند (ऑन्हा-अन्द)	ند (अन्द)	آنها	آنها

Conjugagational Endings वाले वर्ण यथा – अम (م), अस्त (است) तथा अन्द (ند) ज़बर (ّ) – अ ध्वनि से युक्त होते हैं तथा ई (ی), ईम (یم) तथा ईद (ید) ज़ीर (ِ) – इ ध्वनि वाले होते हैं।

फ़ारसी भाषा में वाक्य प्रयोग में कर्त्ता के रूप में सर्वनाम का प्रयोग करना आवश्यक नहीं होता है। क्रिया के अन्तिम प्रत्यय से कर्त्ता का अनुमान लगाया जा सकता है। साथ ही कर्त्ता को प्रभावी बनाने के लिए वाक्य में personal pronouns का प्रयोग Conjugagational Endings के साथ करते हैं। यथा –

मैं अच्छा हूँ।	خوبم (खूबम.)	من خوبم. (मन खूबम.)	من خوب هستم. (मन खूब हस्तम.)
तुम अच्छे हो।	خوبی. (खूबी.)	تو خوبی. (तू खूबी.)	تو خوب هستی. (तू खूब हस्ती.)
वह अच्छा/अच्छी है।	خوب است (खूबस्त.)	او خوب است. (ऊ खूबस्त.)	او خوب است. (ऊ खूब अस्त.)
हम अच्छे हैं।	خوبیم. (खूबीम.)	ما خوبیم. (मा खूबीम.)	ما خوب هستیم. (मा खूब हस्तीम.)
तुमसब अच्छे हो।	خوبید. (खूबीद.)	شما خوبید. (शुमा खूबीद.)	شما خوب هستید. (शुमा खूब हस्तीद.)
वे सब अच्छे हैं।	خوبند. (खूबन्द.)	آنها خوبند. (ऑन्हा खूबन्द.)	آنها خوب هستند. (ऑन्हा खूब हस्तन्द.)

ध्यान दें - Conjugagational Endings का प्रयोग भूतकालिक क्रिया, भविष्यकालिक क्रिया तथा वर्तमानकालिक क्रिया में समान रूप से होता है, परन्तु भूतकालिक उत्तम पुरुष, एकवचन (third person singular) की क्रिया के साथ कोई Conjugagational Endings का प्रयोग नहीं होता है।

वर्तमानकालिक उत्तम पुरुष, एकवचन (third person singular) की क्रिया के साथ Conjugational Endings के रूप में दाल (ـ) का प्रयोग होता है। यथा – वह आता है। - (او می آید۔ - ऊ मी आयद)

Conjugational Endings

(شناسه های صرفی) (शिनसेहाये सर्फ़ी)

वर्तमान काल ज़माने-मुज़ारे/हाल زمان مضارع/حال	भूत काल ज़माने-माज़ी زمان ماضی	सर्वनाम ज़मीर हाये-शाख़्सी ضمیرهای شخصی
مَ (अम)	مَ (अम)	من (मन)
یَ (ई)	یَ (ई)	تو (तू)
دَ (अद)	X	او (ऊ)
یمَ (ईम)	یمَ (ईम)	ما (मा)
یدَ (ईद)	یدَ (ईद)	شما (शुमा)
ندَ (अन्द)	ندَ (अन्द)	آنها (ऑन्हा)

उदाहरण (मसल - म्थल) – (रफ़्तन - रफ़्तन) जाना

मैं गया।	رَفْتَم. (रफ़्तम.)	हम गये।	رَفْتِیم. (रफ़्तीम.)
तुम गये।	رَفْتِی. (रफ़्ती.)	तुम सब गये।	رَفْتِید. (रफ़्तीद.)
वह गया/गयी।	رَفْت. (रफ़्त.)	वे सब गये।	رَفْتَنَد. (रफ़्तन्द.)

– (تمرین - अभ्यास)

निम्नलिखित Infinitives को conjugate करें –

(مصدرهای زیر را صرف کنید – मसदरहाये-ज़ीर रा सर्फ़ कुनीद)

1. آمدن

2. خوردن

3. خوابیدن

4. دیدن

5. داشتن

कर्मात्मक सर्वनाम (Objective Pronouns)

ضميرهای مفعولی (ज़मीरहाये-मफ़'उली)

सभी personal pronouns तथा suffixed possessive pronouns, objective pronouns की तरह प्रयोग में आते हैं और personal pronouns के पूर्व preposition के रूप में अज़ (از), बे (به), अथवा बराये (برای) का प्रयोग होता है। यथा –

Personal pronouns + बे (به)

بِه + ضميرهای شخصی (ज़मीरहाये-शख़्सी)

मैंने तुमको किताब दी।	من کتاب را به تو دادم. (मन किताब रा बे तू दादम.)
तुमने कलम उनको दिया।	تو قلم را به آنها دادی. (तू कलम रा बे आँन्हा दादी.)
उसने मुझसे कहा।	او به من گفت. (ऊ बे मन गुफ़्त.)
हमने उनको कॉपी दी।	ما دفتر را به آنها دادیم. (मा दफ़्तर रा बे आँन्हा दादीम.)
तुमने उसको पेंसिल दी।	شما مداد را به او دادید. (शुमा मिदाद रा बे ऊ दादीद.)
उन्होंने तुम्हें/तुमको कहा / बताया ?	آنها به شما گفتند. (आँन्हा बे शुमा गुफ़्तन्द.)

suffixed possessive pronouns

بِه + ضميرهای ملکی پوسته (ज़मीरहाये-मिल्कीये-पेवस्ते)

singular suffixed possessive pronouns के अन्तिम वर्ण हे (ه) के नीचे ज़ीर (ِ) आ जाता है यदि वह objective pronoun हो तो। यथा –

मुझको	بِهَم (बेहम)	م	به
तुमको	بِهَت (बेहत)	ت	به
उसको	بِهَش - (बेहश)	ش	به

उदाहरण –

मैंने तुमको किताब दी ।

من کتاب را بہت دادم۔

(मन किताब रा बेहत दादम.)

तुमने कलम उनको दिया ।

تو قلم را بہشان دادی۔

(तू कलम रा बेहशान दादी.)

उसने मुझसे कहा ।

او بہم گفت۔

(ऊ बेहम गुफ्त.)

हमने उनको कॉपी दी।

ما دفتر را بہشان دادیم۔

(मा दफ़्तर रा बेहशान दादीम.)

तुमने उसको पेंसिल दी।

شما مداد را بہش دادید۔

(शुमा मिदाद रा बेहश दादीद.)

उन्होंने तुम्हें/तुमको कहा / बताया ?

آنها بہتان گفت۔

(ऑन्हा बेहतान गुफ्तन्द.)

object marker रा (را) जब personal pronoun के साथ जुड़ता है तो वह objective pronoun बन जाता है। यथा –

मेरा / मुझको	من را / مرا	हमारा	ما را
	(मन रा / मरा)		(मा रा)
तुम्हारा / तुझको	تو را / ترا	तुमसब का	شما را
	(तू रा/तुरा)		(शुमा रा)
उसका / उसको	او را	उनका	آنها را
	(ऊरा)		(ऑन्हा रा)

उदाहरणार्थ –

उसने मुझको कहा।

او من را / مرا گفت۔

(ऊ मन रा / मरा गुफ्त.)

उन्होंने तुमसे क्या कहा ?

تو را / ترا چه گفتند ؟

(तू रा / तुरा चे गुफ्तन्द ?)

सम्बन्ध सूचक सर्वनाम

(ضميرهای موصولی - जोमीरहाये-मौसूली)

जो, जिसने (who) - (के - के)

मैं कृष्ण से मिला जो अभी-अभी वापिस लौटा है।	मन बा करीशन के ताज़े बर्गशते अस्त, मुलाक़ात कर्दम.	من با کریشن که تازه برگشته است، ملاقات کردم.
राम वह लड़का है जिसने यह काम किया।	राम पिसरी अस्त के ईन कार रा कर्द.	رام پسری است که این کار را کرد.
वह जो झिझकता है, असफल है।	हर के तर्दीद दारद, बारख्ते अस्त.	هر که تردید دارد، باخته است.

जो (which) - (के - के)

जो पुस्तक मैंने कल खरीदी वह अच्छी है।	किताबी के दीरूज़ खरीदम, खूब अस्त.	کتابی که دیروز خریدم، خوب است.
जो कलम खो गई थी, मैंने ढूँढ़ ली।	कलमी के गुम शुदे बूद, पैदा कर्दम.	قلمی که گم شده بود، پیدا کردم.

कि, जो (that) - (के - के)

यह क्या है जो तुम्हें ज़्यादा दुःख देता है।	ईन चीस्त के तुरा ज़्यादा अज़ीयत मी कुनद.	این چیست که ترا زیاد اذیت می کند.
यह वह पुस्तक है जो तुमने मुझे ऋण में दी थी।	ईन किताब अस्त के तू बे मन क़र्ज़ दादे बूदी.	این کتاب است که تو به من قرض داده بودی.

जिसको (whome) - (के - के)

वर्षा वह लड़की है जिसको मैं चाहता हूँ।	वर्षा दुख्तरीस्त के मन मी ख़ाहम.	ورشا دختر است که من می خواهم.
प्रीतम वही लड़का है जिसको मैंने कहा था।	प्रीतम हम-आन पिसरी अस्त के बे ऊ गूफ़ते बूदम.	پریتم همان پسری است که به او گفته بودم.

(چه - चे) - जिसको (what)

उसने वह टुंड लिया जिसे वह खोज रहा था।

आन्चे रा के दुम्बालश मी गश्त, पैदा कर्द.

آنچه را که دنبالش می
گشت، پیدا کرد.

(मिस्ले-हमान/आन - same as) - जैसा

मेरी परेशानी तुम्हारे जैसी ही हैं।

गिरफ्तारीये-मन मिस्ले-हमान अस्त के

گرفتاری من مثل همان

तू दारी.

است که تو داری.

यह उसके जैसा नहीं है।

ईन मिस्ले आन नीस्त.

این مثل آن نیست.

एकवचन तथा बहुवचन

फ़ारसी भाषा में “सम्बन्धवाचक सर्वनाम” - एकवचन तथा बहुवचन के साथ स्त्रीलिङ्ग तथा पुल्लिङ्ग में एक समान प्रयोग किया जाता है। यथा -

यह वही लड़का है जो कठिन परिश्रम करता है।

ईन हमान पिसरी अस्त के ज़्यादा कार मी कुनद.

این همان پسری است که
زیاد کار می کند.

ये वही लड़कियाँ हैं जो कठिन परिश्रम करती हैं।

ईन्हा हमान दुख्तरानी हस्तन्द के ज़्यादा कार मी कुनन्द.

اینها همان دخترانی
هستند که زیاد کار می
کنند.

संयुक्त सम्बन्धवाचक सर्वनाम

वह कोई जो

हर कस के

هر کس که

जो कुछ / कुछ

हर चे, आन्चे

هر چه، آنچه

वह कोई भी चीज़ जो

हर चीज़ी के

هر چیزی که

वह कोई भी जो

हर कसी के

هر کسی که

उदाहरण -

जो कोई भी आ रहा है, मेरा दोस्त है।

हर कस के मी आयद दुस्तम अस्त.

هر کس که می آید،
دوستم است.

जो भी चीज़ तुम्हें पसंद है रख लो।

हर चीज़ी के दूस्त दारी, बेगीर.

هر چیزی که دوست
داری، بگیر.

वह जो भी करता है अच्छा है।

हर चे मी कुनद, खूब अस्त.

هر چه می کند، خوب
است.

अभ्यास (तमरीन - تمرین) -

अ.- फ़ारसी में अनुवाद करें। - (बे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद - به فارسی ترجمه کنید)

1. वह व्यक्ति जो यहाँ उपस्थित था, मेरा दोस्त है।
2. जो मैंने कहा उसे याद रखो।
3. जो भी यहाँ आएँ, सभा में उपस्थित हो।
4. वह जो कठिन परिश्रम करता है, निश्चित रूप से परीक्षा में उत्तीर्ण होता है।
5. वे जो प्रतिदिन स्नान करते हैं, स्वस्थ रहते हैं।
6. जो कुछ मैंने सुना था उसे बता दिया।
7. जो घड़ी तुमने मुझे उपहार स्वरूप दी थी मैंने खो दी।
8. उसने उस व्यक्ति से पुछा था कि किसने तुम्हें दुःखी किया?
9. मुझको वह पुस्तक दिखाओ जो कल तुमने खरीदी थी।
10. जो उत्तर तुमने मुझको बताया था वह सही नहीं था।

आ.- हिन्दी में अनुवाद करें। (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद - به هندی ترجمه کنید)

1. هر کس که عقب تو دوید، صبح اینجا بود.
2. هر چه کردی، خود کردی.
3. اسبی که تازه خریدم، تند رو است.
4. من تمام پولی را که داشتم بهش دادم.
5. این همان پسری است که راجع به او به تو گفته بودم.
6. من آن خانه ای را که در آن زندگی می کند، می شناسم.
7. هر کس که کار نمی کند، چیزی نخواهد خورد.
8. پسری که تنبل است، تنبیه خواهد شد.
9. آن دختر که می آید، خواهرم است.
10. آن کتاب که روی میز بود، افتاده است.

Reflexive / Emphatic pronouns

(ضميرهای تاکیدی) जमीरहाये-ताकीदी

Reflexive / Emphatic pronouns दो प्रकार से बनाया जाता है। -

1.- Reflexive pronouns खुद (خود) के साथ suffixed possessive pronouns (अम (م), अत (ت), अश (ش), मान (مان), तान (تان), शान (شان) को जोड़ कर। इसके साथ सर्वनाम का प्रयोग कर भी सकते हैं और नहीं भी कर सकते हैं। यथा -

खुद (خود) + suffixed possessive pronouns

(خود + ضمير ملکی پوسته) खुद + जमीरे-मिल्कीये-पेवस्ते

मैं स्वयं	خودم	م+ا	خود
(myself)	(खुदम)	(अम)	(खुद)
तुम स्वयं	خودت	ت+ا	خود
(yourself)	(खुदत)	(अत)	(खुद)
वह स्वयं (स्त्री. पु.)	خودش	ش+ا	خود
(himself/herself)	(खुदश)	(अश)	(खुद)
हम स्वयं	خودمان	مان+ا	خود
(ourselves)	(खुदमान)	(मान)	(खुद)
तुम सब स्वयं	خودتان	تان+ا	خود
(yourselves)	(खुदतान)	(तान)	(खुद)
वे सब स्वयं	خودشان	شان+ا	خود
(themselves)	(खुदेशान)	(शान)	(खुद)

8. Reflexive pronouns खुद (خود) बिना किसी suffixed possessive pronouns के साथ प्रयोग में आता है लेकिन यहाँ पर सर्वनाम का प्रयोग आवश्यक होता है। यथा -

मैं स्वयं	من خود
(myself)	(मन खुद)
तुम स्वयं	تو خود
(yourself)	(तू खुद)

वह स्वयं (स्त्री. पु.)	او خود
(himself/herself)	(ऊ खुद)
हम स्वयं	ما خود
(ourselves)	(मा खुद)
तुम सबने स्वयं	شما خود
(yourselves)	(शुमा खुद)
उन सबने स्वयं	آنها خود
(themselves)	(ऑन्हा खुद)
उदाहरण –	
हमने स्वयं इस कार्य को किया।	ما خودمان این کار را کردیم.
	(मा खुद ईन कार रा करदीम.)
तुमसब ने स्वयं इस कार्य को किया।	شما خودتان این کار را کردید.
	(शुमा खुदेतान ईन कार रा करदीम.)
उन्होंने स्वयं इस कार्य को किया।	آنها خودشان این کار را کردند.
	(ऑन्हा खुदेशान ईन कार रा करदन्द.)
मैंने स्वयं इस कार्य को किया।	من خود این کار را کردم.
	(मन खुद ईन कार रा करदम.)
तुमने स्वयं इस कार्य को किया।	تو خودت این کار را کردی.
	(तू खुदत ईन कार रा करदी.)
उसने स्वयं इस कार्य को किया।	او خودش این کار را کرد.
	(ऊ खुदश ईन कार रा करद)

– (تمرین - तमरीन) – अभ्यास

1. फ़ारसी में अनुवाद करें। -

(به فارسی ترجمه کنید – बे फ़ारसी तर्जुमा कुनीद)

1. मैं स्वयं दुखी हुआ।

2. उन्होंने स्वयं पढ़ा।

3. उसने स्वयं कहा।

4. तुम स्वयं गए।

5. उसने स्वयं यह किया।

6. हमने स्वयं कहा।

2. हिन्दी में अनुवाद करें।

(به هندی ترجمه کنید – बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद)

1. او خودش رفت.

2. آنها خودشان انشا نوشتند.

3. ما خودمان آمدیم.

4. من خودم آنجا رسیدم.

5. شما خودتان دروغ گفتید.

6. تو خودت اشتباه کردی.

7. من خود گفتم.

8. آنها خود خواندند.

9. او خود در زد.

10. تو خود غذا پختی.

सामान्य वर्तमान काल⁸⁶

(مضارع اخباری / حال) मुजारे-अखबारी / हाल

फ़ारसी भाषा में वर्तमान काल तथा भूत काल बनाने के लिए क्रिया के अन्त में कुछ प्रत्ययों को जोड़ा जाता है। भूतकालिक उत्तम पुरुष, एकवचन बनाने के लिए क्रिया के अन्त में कोई प्रत्यय नहीं जोड़ा जाता है वहीं वर्तमान कालिक उत्तम पुरुष एकवचन बनाने के लिए क्रिया के अन्त में दाल (ـ) जोड़ा जाता है।-

वर्तमान कालिक क्रियायिक प्रत्यय (شناسه های صرفی - شیناसेहाए-सर्फ़ी)	सर्वनाम (ضمیر - जमीर)
م (अम)	من (मन)
ی (ई)	تو (तू)
د (अद)	او (ऊ)
یم (ईम)	ما (मा)
ید (ईद)	شما (शुमा)
ند (अन्द)	آنها (ऑन्हा)

सामान्य वर्तमान काल बनाने के लिए क्रिया के पूर्व वर्तमान कालिक संकेत चिह्न मी (می) का प्रयोग होता है। यथा -

वर्तमानकालिक क्रिया रूप	वर्तमानकालिक प्रत्यय	Infinitive का वर्तमान कालिक मूल रूप	वर्तमानकालिक संकेत चिह्न	Infinitive
मुजारे-अखबारी	प्रत्यय	कालिक मूल रूप	मी (می)	(مصدر - मसदर)
مضارع اخباری	شیناसे-سर्फ़ी	मादे-मुजारे		
	شناسه صرفی	ماده مضارع		
मैं पढ़ता/पढ़ती हूँ/पढ़ रहा/रही हूँ।	می خوانم. (मी खानम.)	م (अम)	خوان (खान)	پढ़ना (खान्दन)
			मी (मी)	خواندن (खान्दन)

⁸⁶ present indefinite / present continuous

तुम खाते/खाती हो/ खा रहे/रही हो	می خوری. (मी खूरी.)	ی (ई)	خور (खूर)	मी (मी)	खाना	خوردن (खूर्दन)
वह देता/देती है/दे रहा/रही है।	می دهد. (मी दहद.)	د (अद)	ده (दह)	मी (मी)	देना	دادن (दादन)
हम दौड़ते हैं/ दौड़ रहे हैं।	می دویم. (मी दवीम.)	یم (ईम)	دو (दव)	मी (मी)	दौड़ना	دویدن (दवीदन)
तुमलोग/आप जाते हो/जा रहे हो।	می روید. (मी रवीद.)	ید (ईद)	رو (रव)	मी (मी)	जाना	رفتن (रफ़तन)
वे सब लिखते हैं/ लिख रहे हैं।	می نویسند. (मी निवीसन्द.)	ند (अन्द)	نویس (निवीस)	मी (मी)	लिखना	نوشتن (निविश्तन)

वाक्य-रचना (syntax)

नहव (نحو)

कर्त्ता + वर्त्तमानकालिक संकेत चिह्न + Infinitive का वर्त्तमान कालिक मूल रूप + वर्त्तमानकालिक प्रत्यय

फ़ा'इल + मी (می) + मादे मुज़ारे + शिनासे सर्फी

(فاعل + می + ماده مضارع + شناسه صرفی)

मैं पढ़ता/पढ़ती हूँ। / पढ़ रहा/रही हूँ।

من می خوانم.

(मन मी ख़ानम.)

तुम खाते/खाती हो। / खा रहे/रही हो।

تو می خوری.

(तू मी खूरी.)

वह देता/देती है। / दे रहा/रही है।

او می دهد.

(ऊ मी दहद.)

हम दौड़ते हैं। / दौड़ रहे हैं।

ما می دویم.

(मा मी दवीम.)

तुमलोग/आप जाते हो। / जा रहे हो।

شما می روید.

(शुमा मी रवीद.)

वे सब लिखते हैं। / लिख रहे हैं।

آنها می نویسند.

(आँन्हा मी निवीसन्द.)

- संयुक्त क्रिया के रहने पर वर्त्तमानकालिक संकेत चिह्न मी (می) दोनों के मध्य आता है। अर्थात् मी (می) हमेशा क्रिया के ही पूर्व आता है। यथा –

वर्त्तमान काल (زمان حال - जमाने-हाल)	वर्त्तमान कालिक मूल रूप मादे-मुज़ारे ماده مضارع	Infinitive (مصدر - मसदर)
मैं वापिस लौटता हूँ। / लौट रहा हूँ।	بر می گردم. (बर मी गर्दम.)	بر گشتن (बर गश्तन)
तुम दरवाज़ा खटखटाते हो। / खटखटा रहे हो।	در می زنی. (दर मी जनी.)	در زدن (दर जदन)
वह बाहर लाता/लाती है। / ला रहा/रही है।	در می آورد. (दर मी आवरद.)	در آوردن (दर आवर्दन)

हम रहते हैं। / रह रहे हैं।	زندگی می کنیم.	زندگی کن	زندگی کردن
	(ज़िन्दगी मी कुनीम.)	(ज़िन्दगी कुन)	(ज़िन्दगी करदन)
तुमलोग/आप काम करते हो। /	کار می کنید.	کار کن	کار کردن
कर रहे हो।	(कार मी कुनीद.)	(कार कुन)	(कार कर्दन)
वे पढ़ाते हैं। / पढ़ा रहे हैं।	درس می دهند.	درس ده	درس دادن
	(दर्स मी दहन्द.)	(दर्स दह)	(दर्स दादन)

नकारात्मक वर्तमानकाल बनाने के लिए वर्तमानकालिक संकेत चिह्न मी (می) के पहले नून (ن) का प्रयोग करते हैं।
जैसे –

(ن + می = نمی – नमी)

मैं नहीं पढ़ता/पढ़ती हूँ। / पढ़ रहा/रही हूँ।	من نمی خوانم.
	(मन नमी खानम.)
तुम नहीं खाते/खाती हो। / खा रहे/रही हो।	تو نمی خوری.
	(तू नमी खूरी.)
वह नहीं देता/देती है। / दे रहा/रही है।	او نمی دهد.
	(ऊ नमी दहद.)
हम नहीं दौड़ते हैं। / दौड़ रहे हैं।	ما نمی دویم.
	(मा नमी दवीम.)
तुमलोग/आप काम नहीं करते हो। / कर रहे हो।	شما کار نمی کنید.
	(शुमा कार नमी कुनीद.)
वे सब नहीं लिखते हैं। / लिख रहे हैं।	آنها نمی نویسند.
	(आँन्हा नमी निवीसन्द.)

प्रश्नवाचक वाक्य

(جمله پرسشی / سوالی / استفهامی – इस्तेफहामी / सवाली / जुल्ले-पुरसिशी)

फ़ारसी भाषा में प्रश्नवाचक वाक्य बनाने के लिए वाक्य में प्रश्न सूचक शब्द यथा आया (آیا), कै (کی), की (کی), चरा (چرا), कुजा (کجا), चेतोर (چطور), आदि का प्रयोग करते हैं। यथा –

क्या मैं नहीं पढ़ता/पढ़ती हूँ? / पढ़ रहा/रही हूँ?

آیا من نمی خوانم؟

(आया मन नमी खानम?)

तुम क्या खाते/खाती हो? / खा रहे/रही हो?

تو چه می خوری؟

(तू चे मी खूरी?)

कौन देता/देती है? / दे रहा/रही है?

کی می دهد؟

(की मी दहद?)

आप कैसे हैं? / कैसी हैं?

شما چطور هستید؟

(शुमा चेतोर हस्तीद?)

तुमलोग/आप कहाँ जाते हो? / जा रहे हो?

شما کجا می روید؟

(शुमा कुजा मी रवीद?)

वे सब क्यों नहीं लिखते हैं? / लिख रहे हैं?

چرا آنها نمی نویسند؟

(चरा अँन्हा नमी निवीसन्द?)

मेरा कौन सा दोस्त आता है? / आ रहा है?

کدام از دوستانم می آید؟

(कुदाम अज़ दूस्तानम मी आयद?)

बोलने के तरीके (tone of the voice) से प्रश्नात्मक वाक्य

मैं नहीं पढ़ता/पढ़ती हूँ? / पढ़ रहा/रही हूँ?

من نمی خوانم؟

(मन नमी खानम?)

तुम खाते/खाती हो? / खा रहे/रही हो?

تو می خوری.

(तू मी खूरी?)

वह देता/देती है? / दे रहा/रही है?

می دهد؟

(मी दहद?)

हम दौड़ते हैं? / दौड़ रहे हैं?

می دویم؟

(मी दवीम?)

तुमलोग/आप जाते हो? / जा रहे हो?

می روید؟

(मी रवीद?)

वे सब लिखते हैं? / लिख रहे हैं?

می نویسند؟

(मी निवीसन्द?)

यदि वर्तमानकालिक मूल क्रिया का अन्तिम वर्ण अलिफ़ (ا), वाव (و) अथवा ये (ی) हो तो वहाँ पर स्वर तथा व्यञ्जन के मध्य एक व्यञ्जन ये (ی) का आगम हो जाता है, उदाहरणार्थ –

गुफ़्तन (گفتن) (जाना) – गू (य) ((ی)) आमदन (آمدن) (आना) – आ (य) (آ)

((ی))

گو + ی + م = گویم (गूयम)	آ + ی + م = آیم (आयम)	من (मी)	من (मन)
گو + ی + ی = گویی (गूयी)	آ + ی + ی = آیی (आयी)	تو (मी)	تو (तू)
گو + ی + د = گوید (गूयद)	آ + ی + د = آید (आयद)	او (मी)	او (ऊ)
گو + ی + یم = گویم (गूयीम)	آ + ی + یم = آیم (आयीम)	ما (मी)	ما (मा)
گو + ی + ید = گوید (गूयीद)	آ + ی + ید = آید (आयीद)	شما (मी)	شما (शुमा)
گو + ی + ند = گویند (गूयन्द)	آ + ی + ند = آیند (आयन्द)	آنها (मी)	آنها (ऑन्हा)

1. - फ़ारसी भाषा में वर्तमान में कार्य के जारी रहने को बताने के लिए दाश्तन (داشتن) मसदर (Infinitive) - (होना to be) के वर्तमान कालिक रूप दार (دار) का प्रयोग किया जाता है तथा कर्त्ता के अनुसार मूल क्रिया के ही इसमें भी प्रत्यय लगते हैं। यथा –

कर्त्ता + दाश्तन (داشتن) का वर्तमान कालिक रूप दार (دار) + प्रत्यय + (मी) + क्रिया का वर्तमान रूप + प्रत्यय
 فاعل + دار + شناسه صرفی + می + ماده مضارع + شناسه صرفی
 (फ़ा'इल + दार + शिनासे-सर्फ़ी + मी + माद्दे मुज़ारे + शिनासे-सर्फ़ी)

मैं जाता हूँ/जा रहा हूँ। (जाने अथवा चलने का कार्य जारी है।)⁸⁷

من دارم می روم.

(मन दारम मी रवम.)

तुम जाते हो/जा रहे हो। (जाने अथवा चलने का कार्य जारी है।)

تو داری می روی.

(तू दारी मी रवी.)

वह जाता है/जा रहा है। (जाने अथवा चलने का कार्य जारी है।)

او دارد می رود.

(ऊ दारद मी रवद.)

⁸⁷ I am (busy in) going. (right now)

हम जाते हैं/जा रहे हैं। (जाने अथवा चलने का कार्य जारी है।)

ما داریم می رویم.

(मा दारीम मी रवीम.)

तुमलोग जाते हो/जा रहे हो। (जाने अथवा चलने का कार्य जारी है।)

شما دارید می روید.

(शुमा दारीद मी रवीद.)

वे लोग जाते हैं/जा रहे हैं। (जाने अथवा चलने का कार्य जारी है।)

آنها دارند می روند.

(आँन्हा दारन्द मी रवन्द.)

कुछ उदाहरण -

मैं लिख रहा हूँ⁸⁸। (कार्य जारी है।)

من دارم می نویسم.

(मन दारम मी निवीसम.)

तुम बात कर रहे/रही हो।

تو داری حرف می زنی.

(तू दारी हर्फ़ मी जनी.)

वह काम कर रहा/रही है।

او دارد کار می کند.

(ऊ दारद कार मी कुन्द.)

हम जा रहे हैं।

ما داریم می رویم.

(मा दारीम मी रवीम.)

तुमसब फ़िल्म देख रहे/रही हो।

شما دارید فیلم را تماشا می کنید.

(शुमा दारीद फ़िल्म रा तमाशा मी कुनीद.)

वे खाना खा रहे/रही हैं।

آنها دارند غذا می خورند.

(आँन्हा दारन्द ग़ज़ा मी ख़ुरन्द.)

2. - वर्तमान काल, सामान्य भविष्य काल की क्रिया को बताने के लिए भी प्रयोग में लाया जाता है। जैसे -

कल मैं इस काम को करूँगा।

فردا من این کار را می کنم.

(फ़रदा मन ईन कार रा मी कुनम.)

परसों तुम जाओगे।

پس فردا تو می روی.

(पस-फ़रदा तू मी रवी.)

तरसों (दो दिन बाद) वह वापिस आएगा।

پسین فردا او بر می گردد.

(पसीन-फ़रदा ऊ बर मी गर्दद.)

अगले सप्ताह हम ऑमलेट खाएंगे।

هفته آینده ما کو می خوریم.

⁸⁸ I am (busy in) writing. (right now)

(हफ़तेये-आयन्दे मा कू कू मी ख़ूरीम.)
 माह आइन्हे शमा این انشا را می نویسد.
 (माहे-आयन्दे शुमा ईन इन्शा रा मी निवीसीद.)
 अगले साल वे आएंगे।
 سال آئنده آنها می آیند.
 (साले-आयन्देह आँन्हा मी आयन्द.)

3. वर्तमानकाल क्रियाविशेषण की सहायता से आदत अथवा प्रवृत्ति सूचक वाक्य को बताने के लिए भी प्रयोग में आता है। यथा –

प्रत्येक दिन मैं सुबह जल्दी उठता हूँ।
 هر روز من صبح زود بیدار می شوم.
 (हर रूज मन सुबह जूद बीदार मी शवम.)
 प्रत्येक वर्ष वह यहाँ आता / आती है।
 هر سال او به اینجا می آید.
 (हर साल ऊ बे ईन्जा मी आयद.)
 हमेशा तू इस समय खाना (दोपहर का खाना) खाते हो?
 همیشه تو این وقت نهار را می خوری?
 (हमीशे तू ईन वक़्त नहार रा मी ख़ूरीद?)
 सामान्यतः हम पाँच बजे पढ़ते हैं।
 عموماً ما سر ساعت پنج درس می خوانیم.
 (अमूमन् मा सरे-साअते-पन्ज दर्स मी ख़ानीम.)

4. वाक्य में बराये (برای) अर्थात् के लिए (for) के बाद यदि infinitive हो तथा उसके बाद संज्ञा अथवा सर्वनाम हो तो infinitive इजाफ़त से जुड़ जाता है। यथा –

बराये (برای) (के लिए - for) + infinitive + इजाफ़त + object

बराये + मसदर + इजाफ़त + मफ़'उल

(برای + مصدر + اضافت + مفعول)

मैं यहाँ किताब खरीदने के लिए आता हूँ/ आ रहा हूँ।
 من برای خریدن کتاب به اینجا می آیم.
 (मन बराये ख़रीदने किताब बे ईन्जा मी आयम.)
 हम दिल्ली देखने के लिए जाते हैं/ जा रहे हैं।
 ما برای دیدن دهلی می رویم.
 (मा बराये दीदने-देहली मी रवीम.)
 वह लिखने के लिए कलम खरीदती है/ खरीद रही है।
 او برای نوشتن، قلم می خرد.
 (ऊ बराये नविश्तन, कलम मी ख़रद.)
 वे जाने के लिए कार लाते हैं/ ला रहे हैं।
 آنها برای رفتن، ماشین می آورند.
 (आँन्हा बराये रफ़्तन, माशीन मी आवरन्द.)

5. वर्तमान काल स्थिति सूचक वाक्य (conditional sentence) के लिए भी प्रयोग में आता है। यथा –

यदि दूसरे इस काम को करते हैं तो तुम क्यों नहीं करते हो?

اگر دیگران چنین کاری می کنند،
چرا تو نمی کنی؟

(अगर दीगरान चुनीन कारी मी कुनन्द, चरा तू नमी कुनी?)

यदि दूसरे इस काम को नहीं करते हैं तो तुम क्यों करते हो?

اگر هیچ کس چنین کاری نمی کند،
چرا تو می کنی؟

(अगर हीच कस चुनीन कारी नमी कुनद, चरा तू मी कुनी?)

6. इसी काल को अंग्रेजी के present perfect continuous tense के समय को बताने के लिए भी प्रयोग किया जाता है। नियमानुसार इसमें समय का कथन दिया होता है। यथा -

मैं 2005 से दिल्ली में रह रहा हूँ।

من در دهلی از سال 2005 زندگی می کنم.

(मन दर देहली अज़ साले-2005 ज़िन्दगी मी कुनम.)

अभ्यास – (تمرین - तमरीन) -

1. फ़ारसी में अनुवाद करें (बे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद – به فارسی ترجمه کنید) -

1. मेरा भाई किताब खरीदता है।
2. मैं निबन्ध लिख रहा हूँ।
3. तुम्हें कौन सा कपड़ा पसंद है?
4. वह हमेशा झूठ बोलता/बोलती है।
5. मेरी माँ मेरे कपड़े धोती है।
6. क्या वे पढ़ रहे हैं?
7. तुमलोग अभी क्यों खेल रहे हो?
8. कल वे लोग घर खरीदेंगे।
9. तुम क्या कर रहे हो?
10. वे अपने थैले उठा रहे हैं।
11. वह फ़ारसी सीख रही है।
12. क्या तुम्हारी माँ खाना पका रही है?
13. मैं अपने कपड़े गंदे नहीं करता हूँ।
14. तुम यहाँ प्रत्येक दिन क्यों आते हो?

15. क्या तुम समझ रहे हो, मैं क्या कह रहा हूँ?

16. वे तुम्हें कल कहेंगे।

2. हिन्दी में अनुवाद करें। -

(به هندی ترجمه کنید - कुनीद - हिन्दी तर्जुमे कुनीद)

1. کجا می روی؟

2. پدرم فردا می آید.

3. او چه می خورد؟

4. آنها خانه را تمیز می کنند.

5. آیا شما داستان می نویسید؟

6. او کارش را همیشه تمام می کند.

7. من این سوال را حل می کنم.

8. باران می بارد.

9. آنها به حرفهایش گوش نمی دهند.

10. آیا میوه دوست نداری؟

11. دوستم هر روز زود می آید.

12. چرا کارشان را نمی کنند؟

13. او همیشه کتابش را پاره می کند.

14. دارا بر می گردد.

15. آموزگار سوال می کند.

वर्तमान काल (Present perfect continuous)

ماضی نقلی استمراری / مستمر

(माज़ीए- नक़लिये-इस्तमरारी / मुस्तमिर)

Past participle के पूर्व निरन्तरता सूचक चिह्न मी (می) लगा कर वर्तमान काल (Present perfect continuous) (ماضی نقلی استمراری / مستمر) - माज़ीए- नक़लिये-इस्तमरारी / मुस्तमिर बनाया जाता है। यथा –

कर्त्ता+मी (می)+Past participle+अलिफ़ (ا)+कर्त्तानुसार प्रत्यय
 فاعل+می+صفت مفعولی+ا+شناسه صرفی
 (फ़ा'इल+मी+सिफ़ते-मफ़ु'ली+अलिफ़+शिनासे-सफ़ी)

मैं आता रहा हूँ।

من می آمده ام.

(मन मी आमदे अम.)

तुम जाते रहे हो।

تو می رفته ای.

(तू मी रफ़ते ई.)

वह खाता रहा है।

او می خورده است.

(ऊ मी खूर्दे अस्त.)

हम लिखते रहे हैं।

ما می نوشته ایم.

(मा मी निविशते ईम.)

तुमलोग/आप पढ़ते रहे हैं।

شما می خوانده اید.

(शुमा मी ख़ान्दे ईद.)

वे लोग हँसते रहे हैं।

آنها می خندیده اند.

(ऑन्हा मी खन्दीदे अन्द.)

वर्तमान काल Present Perfect (माज़ीए- नक़ली/क़रीब – ماضی نقلی/قریب)

अंग्रेज़ी अथवा हिन्दी भाषा में जिसे वर्तमान काल (Present Perfect) का वाक्य कहते हैं, फ़ारसी भाषा में उसे भूतकाल (माज़ीए- नक़ली/क़रीब – ماضی نقلی/قریب) का वाक्य कहते हैं तथा इसी के अनुसार Present Perfect के वाक्य का फ़ारसी में अनुवाद होता है। जिसका नियम है – वाक्य रचना में भूत कालिक मूल क्रिया के अन्त में हे (ه) = सिफ़ते-मफ़ुली तथा क्रिया के अन्त में जो प्रत्यय कर्त्ता के अनुसार लगता है, उस प्रत्यय से पूर्व अलिफ़ (ا) वर्ण में जुड़ जाता है। यथा – اند = अन्द, ید = अयिद, یم = अयिम, است = अयिस्त, ی = अयि, ام = अयिम

अर्थ	निर्मित रूप	कर्त्तानुसार प्रत्यय ⁸⁹	कर्त्ता ¹ (अलिफ़)	Passive Participial Adjective ⁹⁰	कर्त्ता
मैंने कहा है।	من گفته ام.	म	म	گفته	من
	(मन गुफ़्ते अम)	(अम)		(गुफ़्ते)	(मन)
तुमने कहा है।	تو گفته ای.	ई	ई	گفته	تو
	(तू गुफ़्ते ई)	(ई)		(गुफ़्ते)	(तू)
उसने कहा है।	او گفته است.	अस्त*	अस्त*	گفته	او
	(ऊ गुफ़्ते अस्त)	(अस्त)		(गुफ़्ते)	(ऊ)
हमने कहा है।	ما گفته ایم.	अयिम	अयिम	گفته	ما
	(मा गुफ़्ते अयिम)	(अयिम)		(गुफ़्ते)	(मा)
तुमसबने/आपने कहा है।	شما گفته اید.	अयिद	अयिद	گفته	شما
	(शुमा गुफ़्ते अयिद)	(अयिद)		(गुफ़्ते)	(शुमा)

⁸⁹ (शिनसे-सफ़ी – شناسه صرفی)

⁹⁰ (सिफ़ते-मफ़ुली – صفت مفعولی)

उन लोगों ने कहा है।	آنها گفته اند	ا	ند	آنها گفته
	(ऑन्हा गुफ्ते अन्द)	(अन्द)		(गुफ्ते)
				(ऑन्हा)

* उत्तम पुरुष एकवचन (third person singular number) में अस्त (است) का प्रयोग होता है।

नकारात्मक वाक्य रचना (جمله منفی - जुम्हे-मन्फ़ी)

कर्त्ता + नून (ن) + सिफ़ते-मफू'ली + प्रत्यय
فاعل + ن + صفت مفعولی + شناسه صرفی
(फ़ा'इल + नून (ن) + सिफ़ते-मफू'ली + शिनासे-सर्फ़ी)

मैं नहीं आया हूँ।	من نیامده ام.
	(मन ना-आमदे अम.)
उसने नहीं खाया है।	او نخورده است.
	(ऊ ना-खुर्दे अस्त.)
उन्होंने नहीं खेला है।	آنها بازی نکرده اند.
	(ऑन्हा बाज़ी ना-करदे अन्द.)

सूचनात्मक अथवा कथनात्मक वाक्यों में भी वर्तमान काल Present Perfect (माज़ीए- नक़ली / क़रीब) का प्रयोग होता है। यथा -

सारा भारत गयी है।	سارا به هند رفته است.
	(सारा बे हिन्द रफ़्ते अस्त.)
मैंने ताजमहल देखा है।	من تاج محل را دیده ام.
	(मन ताजमहल रा दीदे अम.)
फ़िरदौसी ईरान के महान् कवि हुए हैं।	فردوسی شاعر بزرگ ایران بوده است.
	(फ़िरदौसी शायरे-बुज़ुर्गे-ईरान बुदे अस्त.)
मैंने यह ग़लती नहीं की है।	من این اشتباه را نکرده ام.
	(मन ईन ईश्तबाह रा ना-करदे अम.)

जो कार्य भूत काल में समाप्त हो चुका हो परन्तु उसका प्रभाव वर्तमान में भी हो, ऐसे वाक्य में भी वर्तमान काल Present Perfect (माज़ीए- नक़ली/क़रीब) का प्रयोग होता है। यथा -

कई बार मैंने इस पुस्तक को पढ़ा है।

چند دفعه من این کتاب را خوانده ام.

(चन्द दफ़े' मन ईन किताब रा खान्दे अम.)

पिछले सप्ताह से वह (स्त्री./पु.) बीमार है।

از هفته گذشته او بیمار بوده است.

(अज़ हफ़्ते-गुज़श्ते ऊ बीमार बूदे अस्त.)

कुछ दिनों से मैंने दारा को नहीं देखा है।

چند روز است که ما دارا را ندیده ایم.

(चन्द रूज़ अस्त के मा दारा रा ना-दीदे ईम.)

वह पाँच साल से दिल्ली में रह रहा है।

او از پنج سال اخیر در دهلی زندگی کرده است.

(ऊ अज़ पञ्च साल अखीर दर देहली जिन्दगी करदे अस्त.)

अभ्यास –

अ.- फ़ारसी में अनुवाद करें – (बे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद – به فارسی ترجمه کنید –

1. मैंने यह फल कभी नहीं खाया है।
2. तुम यहाँ क्यों आए हो?
3. उसने यह काम नहीं किया है।
4. उन्होंने लेख नहीं लिखा है।
5. क्या तुमलोग कभी भारत गए हो?
6. किसने यह गलती की है?
7. हमने फुटबॉल नहीं खेला है।
8. क्या तुमने किताब खरीदी है?
9. उनलोगों ने अपनी किताब नहीं ली है।
10. उसने (स्त्री.) खाना पकाया है।
11. क्या उसने (पु.) अपना काम पुरा कर लिया है?
12. क्या तुम वहाँ नहीं गए हो ?

आ.- हिन्दी में अनुवाद करें – (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद – به هندی ترجمه کنید –

1. چرا او را کتک زده اید؟

2. این زن را دیده ام.

3. من برادرم را درس داده ام.
4. ما چند سال در دهلی زندگی کرده ایم.
5. آیا این کتاب را خوانده اید؟
6. آن پسر نرفته است.
7. مادر من غذایش را خورده است.
8. کالی داس شاعر بزرگ هند بوده است.
9. چند سال اخیر کجا زندگی کرده اید؟
10. آیا ناهارت را خورده ای؟

सन्देशास्पद वर्तमानकाल (Present Subjunctive)

(مضارع التزामी) मुज़ारे-इल्तज़ामी

Present Subjunctive बनाने के लिए वर्तमान कालिक क्रिया रूप में prefix (उपसर्ग) बे (ب) जोड़ते हैं। यह वैकल्पिक होता है। अर्थात् वर्तमान कालिक क्रिया में बे (ب) का प्रयोग कर भी सकते हैं और नहीं भी। यथा –

उपसर्ग - बे (ب) + वर्तमान कालिक मूल क्रिया रूप + प्रत्यय

ب + ماده مضارع + شناسه صرفی

(बे + मादे-मुज़ारे + शिनासे-सर्फ़ी)

Present Subjunctive	प्रत्यय	वर्तमान कालिक मूल क्रिया रूप	prefix (उपसर्ग)	Infinitives
शायद मैं वहाँ जाऊँ। (बेरवम/रवम)	م (अम)	رو (रव)	बे (ب)	رفتن (रफ़्तन)
शायद तुम खाओ। (बेखूरी/खूरी)	ی (ई)	خور (ख़ुर)	बे (ب)	خوردن (ख़ुर्दन)
शायद वह दे दे। (बेदहद/दहद)	د (अद)	ده (दह)	बे (ب)	دادن (दादन)

कुछ अन्य उदाहरण –

शायद मैं जाऊँ।	شاید بروم/روم. (शायद बे-रवम/रवम.)
शायद तुम कह दो।	شاید تو بگویی/گویی. (शायद तू बे-गूयी/गूयी)
हो सकता है कि वह खा ले।	ممکن است که او بخورد/خورد. (मुम्किन अस्त के ऊ बे-ख़ुरद/ख़ुरद.)
संभावना है कि हम पढ़ लें।	امکان دارد که ما بخوانیم/خوانیم. (इम्कान दारद के मा बे-ख़ानीम/ख़नीम.)
शायद आप/तुमलोग सो जाओ।	شاید شما بخوابید/خوابید. (शायद शुमा बे-ख़ाबीद/ख़ाबीद.)
आशा करता हूँ कि वे लिख लें।	امیدوارم که آنها بنویسند/نویسند. (उम्मीदवारम के आँन्हा बे-निवीसन्द/निवीसन्द.)

यदि वर्तमान कालिक क्रिया स्वरवर्ण वाव (و) से जुड़ा हो तो उसे Present Subjunctive बनाने के लिए बे (ب) के नीचे ज़ेर (ِ) लगा कर उच्चारित करते हैं। यथा –

मैं खाऊँ ।	بخورم	خُور	خوردن
	(बेखुरम)	(खुर)	(खुर्दन)
तुम करो ।	بکُنی	کُن	کردن
	(बेकुनी)	(कुन)	(कर्दन)
हम पिरोएँ ।	بسُنْبیم	سُنْب	سفتن
	(बेसुन्बीम)	(सुन्ब)	(सुफ्तन)

नकारात्मक Present Subjunctive

مضارع التزامی منفی

(मुज़ारे इल्तज़ामी मन्फ़ी)

ن + ماده مضارع + شناسه صرفی
(ن + मादे-मुज़ारे+ शिनासे-सर्फ़ी)

نخوانیم	خوان	ن	خواندن	نروم	رو	ن	رفتن
(नाखानीम)	(खान)		(खान्दन)	(नरवम)	(रो)		(रफ्तन)
हम न पढ़े ।				मैं न जाऊँ ।			
نخواهید	خواه	ن	خواهیدن	نگوی	گوی	ن	گفتن
(नाखावीद)	(खाव)		(खावीदन)	(नगूयी)	(गूई)		(गुफ्तन)
तुमलोग न सोओ ।				तुम न कहो ।			
ننویسند	نویس	ن	نوشتن	نخورد	خور	ن	خوردن
(नानिवीसन्द)	(निवीस)		(निवीश्तन)	(नखुरद)	(खुर)		(खुर्दन)
वे लोग न लिखें ।				वह न खाए ।			

यदि क्रिया संयुक्त रूप में हो तथा आरम्भ में preposition अथवा क्रिया विशेषण से जुड़ा हो तो उसमें Present Subjunctive बनाने के लिए बे (ب) नहीं लगाते हैं। यथा –

Present Subjunctive

مصدر

(मसदर) Infinitive

بر گردیم

(बर-गर्दीम)

بر گشتن

(बर-गश्तन)

Present Subjunctive

مصدر

(मसदर) Infinitive

بر دارم

(बर-दारम)

بر داشتن

(बर-दाश्तन)

हम लौटें । در آید (दर-आयीद)	در آمدن (दर-आमदन)	मैं उठाऊँ باز گردی (बाज़-गर्दी)	باز گشتن (बाज़-गश्तन)
तुमलोग बाहर आओ । باز دارند (बाज़-दारन्द)	باز داشتن (बाज़-दाश्तन)	तुम लौटो । در آورد (दर-आवुर्द)	در آوردن (दर-आवुर्दन)
वे लोग रोक ले ।		वह लाए ।	

यदि संयुक्त क्रिया संज्ञा अथवा विशेषण से जुड़ा हो तो उसे Present Subjunctive बनाने के लिए बे (ب) लगा भी सकते हैं और नहीं भी लगा सकते हैं। यथा –

Present Subjunctive	مصدر (मसदर) Infinitive
یاد دهم/ یاد بدهم (याद दहम/याद बेदहम)	یاد دادن (याद दादन)
شاید मैं स्मरण कराऊँ । کار کنی/ کار بکنی (कार कुनी/कार बेकुनी)	کار کردن (कार कर्दन)
شاید तुम काम करो । یادکنند/ یاد بکنند (याद कुनद/याद बेकुनद)	یاد کردن (याद कर्दन)
شاید वह याद करे । بیرون رویم/ بیرون برویم (बीरून रवीम/बीरून बेरवीम)	بیرون رفتن (बीरून रफ़्तन)
شاید हम बाहर जाएँ । داخل شوید/ داخل بشوید (दाख़िल शवीद/दाख़िल बेशवीद)	داخل شدن (दाख़िल शुदन)
شاید तुमलोग प्रवेश करो । گوش دهند/ گوش بدهند (गूश दहन्द/गूश बेदहन्द)	گوش دادن (गूश दादन)
شاید वे लोग सुनें ।	

यदि संयुक्त क्रिया हो तो उसे नकारात्मक बनाने के लिए क्रिया के पूर्व नकारात्मक सूचक वर्ण नून (ن) लगता है। यथा-

بر ندارم	بر گشتن	بر نگرديم	بر داشتن
(बर-नदारम)	(बर-गश्तन)	(बर-नगर्दीम)	(बर-दाश्तन)
شاید ن उठाऊँ ।	شاید ن آمدن	در نیابید	باز گشتن
(शायद न उठाऊँ ।)	(शायद न आमदन)	(दर-नआयीद)	(बाज़-गश्तन)
شاید تو ن لौٹو ।	در نیارود	باز ندارند	در آوردن
(शायद तुम न लौटो ।)	(दर-नाआवुर्द)	(बाज़-नदारन्द)	(दर-आवुर्दन)
شاید وہ ن لاءے ।		شاید وہ ن روکے ।	

बूदन (بودن) तथा दाश्तन (داشتن) का Present Subjunctive प्रयोग –

Present Subjunctive	रखना (to have)	Present Subjunctive	होना/बनना (to be)
دار	داشتن	باش	بودن
(दार)	(दाश्तन)	(बाश)	(बूदन)
शायद मेरे पास हो ।	داشته باشم	مैं होंँगा। / शायद मैं बन जाऊँ ।	من باشم
	(दाश्ते बाशम)		(मन बाशम)
शायद तुम्हारे पास हो ।	داشته باشی	तुम होगे। / शायद तुम बन जाओ ।	تو باشی
	(दाश्ते बाशी)		(तू बाशी)
शायद उसके पास हो ।	داشته باشد	वह होगा। / शायद वह बन जाए ।	او باشد
	(दाश्ते बाशद)		(ऊ बाशद)
शायद हमारे पास हो ।	داشته باشیم	हम होंँगे। / शायद हम बन जाए ।	ما باشیم
	(दाश्ते बाशीम)		(मा बाशीम)
शायद आपके पास हो ।	داشته باشید	आप होंँगे। / शायद आप बन जाओ ।	شما باشید
	(दाश्ते बाशीद)		(शुमा बाशीद)
शायद उनके पास हो ।	داشته باشند	वे लोग होंँगे। / शायद वे बन जाएँ ।	آنها باشند
	(दाश्ते बाशन्द)		(आन्हा बाशन्द)

शायद मैं वहाँ होऊँ / रहूँ ।

من آنجا باشم.

(मन आन्जा बाशम.)

शायद कल वह यहाँ हो ।

فردا او اینجا باشد.

शायद उसके पास किताब हो ।	(फ़रदा ऊ ईन्जा बाशद.) شاید او کتاب داشته باشد.
हो सकता है तुम सही हो।	(शायद ऊ किताब दाश्ते बाशद.) ممکن است تو درست باشی.
शायद वह ग़लत हो।	(मुमकिन अस्त तु दुरुस्त बाशी.) شاید او غلط باشد.
	(शायद ऊ ग़लत बाशद.)

यदि वर्तमान कालिक क्रिया का आरम्भ स्वरवर्ण अलिफ़ (آ, ا, اء) से हो तो उसे Present Subjunctive बनाने के लिए जब बे (ب) का प्रयोग करते हैं तो लिखने में अलिफ़ (آ, ا, اء) का लोप हो जाता है (परन्तु बोलने में अलिफ़ का उच्चारण होता है) तथा उसके स्थान पर ये (ی) आ जाता है और उसका स्वरूप हो जाता है – बी (بی)। यथा –

बी (بی)+वर्तमान कालिक+मूल क्रिया+प्रत्यय रूप
بی + ماده مضارع + شناسه صرفی
(बी+मादे मुज़ारे+शिनासे सर्फी)

بیایم (बेआयम)	آ (ی) (आई)	بی	آمدن (आमदन)
शायद जाऊँ ।			
بیندازی (बेअन्दाज़ी)	آنداز (अन्दाज़)	بی	آنداختن (अन्दाख़्तन)
शायद डाल दे ।			
بیفکند (बेअफ़कन्द)	افکن (अफ़कन)	بی	آفکندن (अफ़कन्दन)
शायद फेंक दे।			
بیفتیم (बेउफ़तीम)	افت (उफ़्त)	بی	آفتادن (उफ़तादन)
शायद हम गिर जाएँ ।			
بیستند (बेस्तन्द)	ایست (ईस्त)	بی	ایستادن (ईस्तादन)
शायद वे खड़े हो जाएँ ।			

Present Subjunctive का प्रयोग निम्न प्रकार से होता है। -

(वर्तमान कालिक क्रिया + Present Subjunctive)

1. – किसी को कुछ कहने अथवा कोई सलाह देने के लिए। यथा –

मैं चाहता हूँ कि तुम बोलो।

می خواهم که تو بگویی.

(मी खाहम के तू बेगूयी.)

तुम चाहते हो कि मैं जाऊँ।

می خواهی که من بروم.

(मी खाही के मन बे रवम.)

वह चाहता/चाहती है कि हम पढ़ें।

می خواهد که ما بخوانیم.

(मी खाहद के मा बेखानीम)

हम चाहते हैं कि वह (स्त्री. पु.) खाए।

می خواهیم که او بخورد.

(मी खाहीम के ऊ बेखुरद.)

आप चाहते हैं कि वे लोग लिखें।

می خواهید که آنها بنویسند.

(मी खाहीद के आन्हा बे नवीसन्द.)

वे लोग चाहते हैं कि आप सोएं।

می خواهند که شما بخوابید.

(मी खाहन्द के शुमा बे खाबीद.)

2. – बल पूर्वक अपने कथन को पुष्ट करने के लिए Present Subjunctive का प्रयोग होता है तथा वाक्य को जोड़ने के लिए के (که) का प्रयोग होता है। यथा –

मैं कहता हूँ/कह रहा हूँ कि वह न जाए।

می گویم که او نرود.

(मी गूयम के ऊ नारवद.)

मैं चाहता हूँ कि आप उसकी मदद करें।

می خواهم که شما کمکش بکنید.

(मी खाहम के शुमा कुमकश बेकुनीद.)

मुझे जरूरत नहीं है कि मैं यह कार खरीदूँ।

احتیاج ندارم که این ماشین را بخرم.

(इहतयाज नादारम के ईन माशीन रा बेखरम)

जरूरी नहीं है कि वह जाए।

لازم نیست که او برود.

(लाज़िम नीस्त के ऊ बेरवद.)

क्या जरूरी है कि मैं लिखूँ?

آیا لازم است که بنویسم؟

(आया लाज़म अस्त के बेनिवीसम?)

3. – सम्भावना को बताने के लिए भी Present Subjunctive का प्रयोग किया जाता है। यथा –

शायद आज वर्षा होगी।	شاید امروز باران ببارد. (शायद इम्रूज़ बारान बेबारद.)
हो सकता है कि वह घर पर न हो।	ممکن است که او خانه نباشد. (मुमकिन अस्त के ऊ खाने नाबाशद.)
शायद आज मैं वहाँ जाऊँ।	شاید امروز آنجا بروم. (शायद इम्रूज़ आन्जा बेरवम.)
शायद वह न आए।	امکان دارد که او نیاید. (इम्कान दारद के ऊ नाआयद.)

4. – प्रार्थना और इच्छा सूचक वाक्य के लिए भी Present Subjunctive का प्रयोग करते हैं। यथा –

क्या दरवाज़े को खोलूँ?	آیا در را باز بکنم? (आया दर रा बाज़ बेकुनम?)
कौन सी किताब को खरीदूँ?	کدام کتاب را بخرم? (कुदाम किताब रा बेखरम?)
वह पुछता है कि मैं जाऊँ?	او می پرسد که بروم? (ऊ मी पुरसद के बेरवम?)
आज्ञा दीजिए कि आपके थैले को उठाऊँ?	اجازه بدهید که کیفتان را بردارم? (इजाज़े बेदहीद के कीफेतान रा बरदारम?)
क्या मैं जाऊँ?	بروم/روم? (बेरवम/रवम?)
क्या मैं लिखूँ?	بنویسم/نویسم? (बेनिवीसम/निवीसम?)

5.- निश्चय सम्बन्धी वाक्य (Determination) (तसमीम - تصمیم) के लिए भी Present Subjunctive का प्रयोग करते हैं। यथा –

मैं वचन देता हूँ कि इस काम को करूँगा।	من قول می دهم که این کار را بکنم. (मन क़ोल मी दहम के ईन कार रा बेकुनम।)
उन्होंने निश्चय कर लिया है कि यहाँ आएँगे।	تصمیم گرفته اند که اینجا بیایند. (तसमीम गिरफ़ते अन्द के ईन्जा बेआयन्द।)
मैंने निश्चय कर लिया है कि कार खरीदूँगा।	تصمیم گرفتم که یک ماشین بخرم. (तसमीम गिरफ़तम के एक माशीन बेखरम।)

6. – सम्भावना सम्बन्धी वाक्य के लिए भी Present Subjunctive का प्रयोग करते हैं। यथा –

अनुमान लगाता हूँ कि वह व्यक्ति डाकिया होगा। گمان می کنم که آن مرد پستیچی باشد.

(गुमान मी कुनम के आन मर्द पुस्तची बाश्द।)

शायद वह अभी वहाँ हो।

شاید اکنون آنجا باشد.

(शायद अक़ून आन्जा बाश्द।)

7. – आशीर्वाद सम्बन्धी वाक्य के लिए भी Present Subjunctive का प्रयोग करते हैं। यथा –

खुश रहो।

خوش باشید.

(ख़ुश बाशीद।)

विजयी हो / सफल हो।

موفق باشید.

(मुअफ़क़ बाशीद।)

8.- सावधानी सम्बन्धी वाक्य के लिए भी Present Subjunctive का प्रयोग करते हैं। यथा –

जेबकतरों से सावधान रहिए।

مواظب جیب برها باشید.

(मवाज़िबे-जीबबुरहा बाशीद।)

कुत्तों से सावधान रहिये।

مواظب سگ ها باشید.

(मवाज़िबे-सगहा बाशीद।)

9.- To Let (गुज़ाश्तन - گزاشتن) के प्रयोग में भी Present Subjunctive का प्रयोग करते हैं। जब वाक्य का

आरम्भ to let से हो तो इसके लिए फ़ारसी भाषा में गुज़ाश्तन (گذاشتن) वर्तमान कालिक क्रिया के आरम्भ में बे

(ب) लगाकर प्रयोग करते हैं। यथा –

prefix+ गुज़ाश्तन - گزاشتن का वर्तमान रूप گزار+कर्तानुरूप प्रत्यय+ Present Subjunctive

ب+گزار+شناسه صرفی+مضارع التزامی

(बे+गुज़ार+शिनासे सर्फ़ी+मुज़ारे इल्तज़ामी)

मुझे जाने दो।

بگذار بروم.

(बेगुज़ार बेरवम।)

आप उनलोगों को पाठ पढ़ने दो।

بگذارید درس بخوانند.

(बेगुज़ारीद दर्स बेखानन्द।)

आप उसको आने दो।

بگذارید بیاید.

(बेगुज़ारीद बेआयद।)

(منفی - नकारात्मक प्रयोग)

1. - वाक्य को नकारात्मक बनाने के लिए गुज़ार (گذاز) के पूर्व नून (ن) को जोड़ देते हैं। यथा -
ن+گذاز=نگذار

उसे मत जाने दो।
نگذارید بروید.

(नागुज़ारीद बेरवद।)

मैं तुम्हें नहीं जाने दुगाँ।
نمی گذارم تو بروی.

(नमी गुज़ारम तू बेरवी।)

भूतकालिक क्रिया रूप गुज़ाश्तन (گذاشتن) का प्रयोग भूतकाल की क्रिया के लिए होता है। यथा -

कर्त्ता + गुज़ाश्तन (گذاشتن) का भूतकालिक क्रिया रूप + प्रत्यय + के (که) + Present Subjunctive

فاعل + گذاشت + شناسه صرفی + که + مضارع التزامی

فرا'ईل + गुज़ाश्त + शिनासे सर्फी + के (که) + मुज़ारे इल्तज़ामी

उसने मुझे जाने दिया।
او گذاشت که بروم.

(ऊ गुज़ाश्त के बेरवम.)

उनलोगों ने तुम्हें खेलने दिया।
آنها گذاشتند که تو بازی کنی.

(आन्हा गुज़ाश्तन्द के तू बाज़ी कुनी.)

2.- कथनात्मक वाक्य के प्रयोग में भी वाक्य को नकारात्मक बनाने के लिए गुज़ाश्तन (گذاشتن) के पूर्व नून (ن) अथवा नमी (نمی) का प्रयोग करते हैं। यथा -

उसने मुझे जाने नहीं दिया।
او نگذاشت که بروم.

(ऊ नागुज़ाश्त के बेरवम.)

वो मुझे जाने नहीं दे रहा था।
او نمی گذاشت که بروم.

(ऊ नमी गुज़ाश्त के बेरवम.)

10. - शर्तात्मक वाक्य के लिए भी Present Subjunctive का प्रयोग होता है। यथा -

यदि + Present Subjunctive + सामान्य वर्त्तमान कालिक क्रिया रूप

اگر + مضارع التزامی + مضارع اخباری

(अगर + मुज़ारे इल्तज़ामी + मुज़ारे अख़बारी)

यदि प्रत्येक दिन तुम पढ़ोगे, (तो) सफल होगे।
اگر هر روز تو درس خوانی، موفق می شوی.

(अगर हररूज़ तू दर्स ख़ानी, मुअफ़क़ मी शवी.)

यदि कल बारिश होगी, (तो) मैं नहीं आऊंगा।
اگر فردا باران ببرد، من نمی آیم.

(अगर फ़रदा बारान बेबारद, मन नमी आयम.)

यदि तुम ढुढोगे, (तो) पाओगे।	اگر تو ببینی، در می یابی. (अगर तू बेबीनी, दर मी याबी.)
यदि वे पूछेंगे, (तो) मैं जबाब दूँगा।	اگر پرسند، من پاسخ می دهم. (अगर बेपुर्सन्द, मन पासुख मी दहम.)
यदि वह प्रतीक्षा करेगा तो मैं आऊँगा।	اگر او صبر کند، من می آیم. (अगर ऊ सब्र कुन्द, मन मी आयम.)

11. – यदि इच्छा व्यक्त करने सम्बन्धी वाक्य का प्रयोग हो तो उसमें खास्तन (خواستن) मसदर के वर्तमानकालिक क्रिया रूप – खाह (خواه) – के साथ निरन्तरता सूचक चिह्न मी (می) लगाकर फ़ारसी अनुवाद करते हैं। यथा –

वर्तमानकालिक क्रिया चिह्न मी (می) + खास्तन (خواستن) का वर्तमान रूप खाह (خواه) + प्रत्यय + Present Subjunctive

می + خواه + شناسه صرفی + مضارع التزامی

(मी + खाह + शिनासे सर्फी + मुजारे इल्तजामी)

मैं चाहता हूँ कि मैं जाऊँ।	می خواهم بروم. (मी खाहम बेरवम.)
तुम चाहते हो कि जाओ।	می خواهی بروی. (मी खाही बेरवी)
वह चाहता है कि जाए।	می خواهد برود. (मी खाहद बेरवद.)
हम चाहते हैं कि पढ़ें।	می خواهیم بخوانیم. (मी खाहीम बेखानीम.)
आप चाहते हैं कि सोएं।	می خواهید بخوابید. (मी खाहीद बेखाबीद.)
वे चाहते कि लिखें।	می خواهند بنویسند. (मी खाहन्द बेनिवीसन्द.)

भूतकालिक क्रिया खास्तन (خواستن) का प्रयोग भूतकाल के वाक्यों को बनाने में प्रयोग में आता है। यथा –

वर्तमानकालिक क्रिया चिह्न मी (می) + खास्तन (خواستن) का भूतकालिक रूप + प्रत्यय + Present Subjunctive

می + خواست + شناسه صرفی + مضارع التزامی

(मी + खास्त + शिनासे सर्फी + मुजारे इल्तजामी)

चाहता था जाऊँ। / मैं जाना चाहता था।	می خواستم بروم. (मी खास्तम बेरवम.)
-------------------------------------	---------------------------------------

तुम बोलना / कहना चाहते थे ।

می خواستی بگویی.
(मी खास्ती बेगूई.)

वो खाना चाहता था ।

می خواست بخورد.
(मी खास्त बेखुरद.)

हम पढ़ना चाहते थे ।

می خواستیم بخوانیم.
(मी खास्तीम बेखानीम.)

आप सोना चाहते थे ।

می خواستید بخوابید.
(मी खास्तीद बेखाबीद.)

वो लिखना चाहते थे ।

می خواستند بنویسند.
(मी खास्तन्द बेनिवीसन्द.)

12. - चाहिए (should) को फ़ारसी में बायद (باید) के द्वारा बताया जाता है तथा Present Subjunctive के साथ प्रयोग किया जाता है। यथा -

बायद (باید) + Present Subjunctive

باید + مضارع التزامی

(बायद + मुज़ारे इल्तज़ामी)

मुझे जाना चाहिए।

باید بروم.
(बायद बेरवम.)

तुम्हें बोलना चाहिए।

باید بگویی.
(बायद बेगूयी.)

उसको खाना चाहिए।

باید بخورد.
(बायद बेखुरद.)

हमें पढ़ना चाहिए।

باید بخوانیم.
(बायद बेखानीम.)

आप सबको सोना चाहिए।

باید بخوابید.
(बायद बेखाबीद.)

उनको लिखना चाहिए।

باید بنویسید.
(बायद बेनिवीसन्द.)

अवश्य चाहिए (must) को फ़ारसी में बायस्त (بایست) के द्वारा बताया जाता है तथा Present Subjunctive में इसका प्रयोग इस प्रकार होता है जैसे –

मुझे अवश्य जाना चाहिए।	بایست بروم. (बायस्त बेरवम.)
तुम्हें अवश्य बोलना चाहिए।	بایست بگویی. (बायस्त बेगूयी.)
उसे अवश्य खाना चाहिए।	بایست بخورد. (बायस्त बेखूरद.)
हमें अवश्य पढ़ना चाहिए।	بایست بخوانیم. (बायस्त बेखानीम.)
उनको अवश्य लिखना चाहिए।	بایست بنویسند. (बायस्त बेनिवीसन्द.)

चाहिए (should) का भूतकाल के अर्थ में Present Subjunctive में इस प्रकार प्रयोग होता है –

निरन्तरता सूचक चिह्न मी (می) + बायस्त (بایست) + Present Subjunctive

मी + बायस्त + مضارع التزامی (मी + बायस्त + मुजारे इल्तज़ामी)

मुझे जाना चाहिए था।	می بایست بروم. (मी बायस्त बेरवम.)
तुम्हें बोलना चाहिए था।	می بایست بگویی. (मी बायस्त बेगूयी.)
उसे खाना चाहिए था।	می بایست بخورد. (मी बायस्त बेखूरद.)
हमें पढ़ना चाहिए था।	می بایست بخوانیم. (मी बायस्त बेखानीम.)
आप सब को सोना चाहिए था।	می بایست بخوابید. (मी बायस्त बेखाबीद.)
उनको लिखना चाहिए था।	می بایست بنویسند. (मी बायस्त बेनवीसन्द.)

ध्यान दें – Idiomatic वाक्यों के प्रयोग में चाहिए शब्द के लिए प्रयुक्त भूतकालिक रूप, वर्तमान काल में प्रयुक्त हो जाता है। यथा –

जाना चाहिए ।	باید رفت.
	(बायद रफ़्त.)
करना चाहिए ।	باید کرد.
	(बायद कर्द.)

13. - सकना भाव (can/may) का फ़ारसी में तवानिस्तन (توانستن) प्रयोग के माध्यम से बताया जाता है यथा-
कर्ता+ निरन्तरता सूचक चिह्न मी (می) + तवानिस्तन (توانستن) का वर्तमान रूप -तवान (توان) + प्रत्यय+ Present Subjunctive
فاعل+می+توان+شناسه صرفی+مضارع التزامی
(फ़ा'इल+मी+तवान+शिनासे सर्फी+मुजारे इल्तज़ामी)

मैं पुस्तक पढ़ सकता हूँ।	من می توانم کتاب بخوانم.
	(मन मी तवानम किताब बेख़ानम.)
तुम वहाँ जा सकते हो।	تو می توانی آنجا بروی.
	(तू मी तवानी ऑन्जा बेरवी.)
वह लेख लिख सकता है।	او می تواند انشا بنویسد.
	(ऊ मी तवानद इंशा बेनिवीसद.)
आप प्रत्येक दिन यहाँ आ सकते हैं।	شما می توانید هرروز اینجا بیاید.
	(शुमा मी तवानीद हररूज़ ईन्जा बेआयीद.)
वे लोग खाना पका सकते हैं।	آنها می توانند غذا بپزند.
	(ऑन्हा मी तवानन्द गज़ा बेपज़न्द.)

वाक्य को नकारात्मक बनाने के लिए मी (می) के पूर्व नून (ن) का प्रयोग करते हैं। यथा - نمی =	ن+می=نمی
मैं पुस्तक नहीं पढ़ सकता हूँ।	من نمی توانم کتاب بخوانم.
	(मन नमी तवानम किताब बेख़ानम.)
तुम वहाँ नहीं जा सकते हो।	تو نمی توانی آنجا بروی.
	(तू नमी तवानी ऑन्जा बेरवी.)
वह लेख नहीं लिख सकता है।	او نمی تواند انشا بنویسد.
	(ऊ नमी तवानद इंशा बेनिवीसद.)

इच्छा अथवा प्रयत्न सूचक वाक्य के लिए भी तवानिस्तन (توانستن) का वर्तमान रूप -तवान (توان) का प्रयोग करते हैं तथा इसके पूर्व बे (ب) का प्रयोग करते हैं। यथा –

ब+तوان+شناسه صرفی+مضارع التزامی

(बे+तवान+शिनासे सर्फी+मुजारे इल्तज़ामी)

आरुओ दाशुतुम कुओ रूओु बतुओनुम माशुन बखुरुम. मेरी इच्छा थी कि एक दिन मैं कार खरीदूँ।

(आरजू दाशतुम के रूज़ी बेतवानुम माशीन बेखरुम.)

दानशुमनुदान सुओी कुरुदुनु कुओ रूओु ओनुसुन दानुशुमनुदुनु स'ई कुरुदुनु के रूओु इंसान बेतवानुद बे वैज्ञानिकों ने प्रयत्न किया कि एक दिन आदमी आकाश में उड़ सके।

(दानिशुमनुदुनु स'ई कुरुदुनु के रूओु इंसान बेतवानुद बे

आसुमान परवाज़ कुनुद.)

– तवानुस्तुन (तुओनुस्तुन) का भूतकालिक रूप तवानुस्तु (तुओनुस्तु) का प्रयोग –

सुओनुओनु तुओनुस्तु कुतुब बखुओनुम. अन्ततः मैं किताब पढ़ सका।

(सुओनु-अनुओनु तवानुस्तुतु कुतुब बेखुओनुम.)

आओ तुओनुस्तु ओनुशुओु बनुओुसुी? क्या तुम यह लेख लिख सके?

(आओ तवानुस्तुी इंशुओु बेनुओुसुी?)

ओओुतु तुओनुस्तुनुदु बे ओनुओु बरसुनुदु. आखिरकार वे लोग वहाँ पहुँच सके।

(ओओुओुतु तवानुस्तुनुदु बे ओनुओुओु बेरसुनुदु.)

– न+तुओनुस्तु = नुतुओनुस्तु – नुतुओनुस्तु का नकारात्मक प्रयोग – तवानुस्तुन (तुओनुस्तुन)

नुतुओनुस्तु कुतुब बखुओनुम. मैं किताब नहीं पढ़ सका।

(नुतुओनुस्तुतु कुतुब बेखुओनुम.)

नुतुओनुस्तु ओरुुी बरुुी. तुम नहीं बोल सके।

(नुतुओनुस्तुी हरुुी बेओुनी.)

नुतुओनुस्तुनुदु बे ओनुओु बरसुनुदु. वे लोग वहाँ नहीं पहुँच सके।

(नुतुओनुस्तुनुदु बे ओनुओुओु बेरसुनुदु.)

तवानुस्तुन (तुओनुस्तुन) का प्रयोग बल पूर्वक अपनी बात को कहने के लिए भी प्रयुक्त होता है। जहाँ भूतकालिक

प्रयोग में तवानुस्तुन (तुओनुस्तुन) के पूर्व में अर्थ की स्पष्टता के लिए मी (मी) अपेक्षित होता है –

मी+तुओनुस्तु+شناسه صرفی+مضارع التزامی

(मी+तवानुस्तु+शिनासे सर्फी+मुजारे इल्तज़ामी)

मी तुओनुस्तु बे ओनुओु बीओुम. मैं यहाँ आ सकता था।

(मी तवानीस्तुतु बे ईओुओु बेओुओुम.)

तुम किताब पढ़ सकते थे ।

می توانستی کتاب بخوانی.

(मी तवानिस्ती किताब बेखानी.)

हम वहाँ जा सकते थे ।

می توانستیم به آنجا برویم.

(मी तवानिस्तीम बे ऑन्जा बेरवीम.)

वे जल्दी आ सकते थे ।

می توانستند زود بیایند.

(मी तवानिस्तन्द ज़ूद बीआयन्द.)

प्रभावशाली नकारात्मक वाक्य प्रयोग – (ताकीदे-मन्फ़ी – (ताकीदे-मन्फ़ी –

ن+می+توانست+شناسه صرفی+مضارع التزامی

(नून+तवानिस्त+शिनासे सर्फ़ी+मुज़ारे इल्तजामी)

मैं यहाँ नहीं आ सकता था ।

نمی توانستم به اینجا بیایم.

(नमी तवानिस्तम बे ईन्जा बीआयम।)

तुम पुस्तक नहीं पढ़ सकते थे ।

نمی توانستی کتاب به خوانی.

(नमी तवानिस्ती किताब बे खानी.)

हम वहाँ नहीं जा सकते थे ।

نمی توانستیم به آنجا برویم.

(नमी तवानिस्तीम बे ऑन्जा बेरवीम.)

वे जल्दी नहीं आ सकते थे ।

نمی توانستند زود بیایند.

(नमी तवानिस्तन्द ज़ूद बेआयन्द.)

ध्यान दें –

	सन्देहास्पद वर्तमानकाल ⁹¹	+	वर्तमान काल
मैं जाना चाहता हूँ।	بروم (बेरवम)		می خواهم (मी खाहम)
मैं जा सकता हूँ।	بروم (बेरवम)		می توانم (मी तवानम)
मुझे जाना चाहिए।	بروم (बेरवम)		باید (बायद)

⁹¹ Present Subjunctive

मैं जाना चाहता था ।	بروم (बेरवम)	می خواستم (मी खास्तम)
मैं जा सकता था ।	بروم (बेरवम)	می توانستم (मी तवानिस्तम)
मैं नहीं जा सका।	بروم (बेरवम)	نتوانستم (नतवानिस्तम)
मुझे अवश्य जाना चाहिए था।	بروم (बेरवम)	می بایست (मी बायस्त)
मुझे जरूर जाना चाहिए।	بروم (बेरवम)	بایست (बायस्त)

अभ्यास – (تمرین - तमरीन) -

अ. - फ़ारसी में अनुवाद करें। (बे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद - به فارسی ترجمه کنید -)

1. क्या मुझे दरवाजा खोलना चाहिए?	8. शायद वे विद्यालय जाएँ।
2. तुमने वहाँ जाना चाहा।	9. अजनबी व्यक्तियों से सावधान रहें।
3. वे लोग यहाँ रहना चाहते हैं।	10. आपको आपकी राष्ट्र भाषा अवश्य सीखनी चाहिए।
4. वह खाना पका सकती है।	11. क्या मैं अब जा सकता हूँ?
5. मैं कहानी नहीं लिख सका।	12. तुम्हें अवश्य काम करना चाहिए था ।
6. हमने ऐतिहासिक भवनों को देखना चाहा।	
7. तुम्हें उनको निश्चित रूप से जवाब देना चाहिए।	

आ. - हिन्दी में अनुवाद करे। (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद - به هندی ترجمه کنید -)

1. امروز در خانه بمانید.
2. کمی صبر کنید تا او بیاید.
3. شاید او غذا پخته باشد.

4. به خانه بر گردم.
5. ممکن است که او این کار را نکند.
6. ازت می پرسم که کجا می روی؟
7. شاید آنها پول داشته باشند.
8. آیا تو را در آنجا ببینم؟
9. به او بگو که کتابش را به من بدهد.
10. کتاب را به او دادم تا بخواند.

इ. - निम्नलिखित वाक्यों को पूरा करें। (जुम्हेहाये-ज़ीर रा कामिल कुनीद -

- جمله های زیر را کامل کنید

1. کمی صبر کنید تا او
2. به بر گردم.
3. آنها پول داشته باشند.
4. به او بگو که کتابش را بدهد.
5. امروز در خانه

भूतकाल (Past Indefinite Tense)

زمان ماضی مطلق / ساده

(जमानेए-माजी-मुत्लिक/सादे)

सामान्य भूतकाल (Past Indefinite Tense) बनाने के लिए भूतकालिक क्रिया के अन्त में कर्तानुसार प्रत्यय का प्रयोग किया जाता है। कर्तानुसार प्रत्यय युक्त क्रिया के साथ हम व्यक्तिवाचक क्रिया का प्रयोग कर भी सकते हैं और नहीं भी, क्योंकि उस प्रत्यय युक्त क्रिया से ही व्यक्तिवाचक सर्वनाम अथवा कर्त्ता का पता चल जाता है। सामान्य भूतकालिक वाक्य की वाक्य संरचना को निम्न सूत्र के माध्यम से हम समझ सकते हैं –

कर्त्ता+भूतकालिक क्रिया रूप+कर्तानुसार प्रत्यय
 فاعل+ماده ماضی+شناسه صرفی
 (फ़ा'इल+माहे माजी+शिनासे सर्फ़ी)

آمدن - (आमदन) आना

अर्थ	सामान्य भूतकाल रूप	प्रत्यय	भूतकालिक क्रिया रूप	सर्वनाम
मैं आया ।	من آمدم.	م +	آمد	من (मन)
तुम (एकवचन) आए।	تو آمدی.	ی +	آمد	تو (तू)
वह आया / आयी ।	او آمد.	- +	آمد	او (ऊ)
हम आए ।	ما آمدیم.	یم +	آمد	ما (मा)
तुमलोग/आप/आपलोग आए ।	شما آمدید.	ید +	آمد	شما (शुमा)
वे लोग आए ।	آنها آمدند.	ند +	آمد	آنها (ऑन्हा)

ध्यान दें –

- उत्तम पुरुष एकवचन (Third person singular number) की क्रिया के साथ कोई प्रत्यय नहीं लगता है। क्रिया के भूतकालिक मूल रूप के अन्तिम नून (ن) के लोप के बाद का रूप उत्तम पुरुष एकवचन की क्रिया के समानान्तर होता है। उदाहरणार्थ –

अर्थ	सामान्य भूतकाल रूप	भूतकालिक क्रिया रूप	Infinitive
वह आया / आयी ।	او آمد (ऊ आमद)	آمد (आमद)	آمدن (आमदन)
वह गया / गयी ।	او رفت (ऊ रफ़्त)	رفت (रफ़्त)	رفتن (रफ़्तन)
उसने लिखा ।	او نوشت (ऊ निविश्त)	نوشت (निविश्त)	نوشتن (निविश्तन)
उसने देखा ।	او دید (ऊ दीद)	دید (दीद)	دیدن (दीदन)
वह दौड़ा / दौड़ी ।	او دوید (ऊ दवीद)	دوید (दवीद)	دویدن (दवीदन)

नकारात्मक वाक्य

جمله منفی

(जुमलए- मन्फ़ी)

भूतकालिक क्रिया के पूर्व नकारात्मक वर्ण - नून (ن) (न) - लगाकर सामान्य भूतकालिक वाक्य को नकारात्मक वाक्य बनाया जाता है उदाहरणार्थ -

मैं नहीं गया / गयी ।	نرفتم. / من نرفتم. (मन नारफ़्तम. / नारफ़्तम.)
तुमने नहीं पढ़ा ।	نخواندی. / تو نخوندی. (तू नाखानदी. / नाखानदी)
वह नहीं हँसा / हँसी ।	نخندید. / او نخودید. (ऊ नाखन्दीद. / नाखन्दीद.)

हमलोग नहीं दौड़े ।

ندویدیم. / ما ندویدیم.

(मा नादवीदम. / नादवीदम.)

तुमलोग ने नहीं लिखा ।

ننوشتید. / شما ننوشتید.

(शुमा नानविश्तीद. / नानविश्तीद.)

उन लोगों ने नहीं खाया ।

نخور دند. / آنها نخور دند.

(ऑन्हा नाखुर्दन्द. / नाखुर्दन्द.)

प्रश्नात्मक वाक्य

جمله پرسشی / سوالی / استفهامی

(जुम्लए-पुर्सिशी / सुवाली / इसस्तिफ़हामी)

सामान्य भूतकालिक नकारात्मक वाक्य को प्रश्नात्मक वाक्य बनाने के लिए वाक्य के प्ररम्भ में प्रश्नवाचक शब्द – आया (آیا) – का प्रयोग करते हैं, जिसका फ़ारसी भाषा में अर्थ – क्या – होता है । उदाहरण के लिए –

क्या मैंने नहीं लिखा ?

آیا من ننوشتم ؟

(आया मन नानविश्तम ?)

क्या तुमने नहीं खाया ?

آیا تو نخوردی ؟

(आया तू नाखूर्दी ?)

क्या वह नहीं आया ?

آیا او نیاید ؟

(आया ऊ नाआयद ?)

आया (آیا) अर्थात् -क्या- के अतिरिक्त हम सामान्य भूतकालिक वाक्य को – क्या (چه), क्यों (چرا), कहाँ (کجا), कब (کجا), कैसे (چطور), कौन सा (کدام), कौन (کی) आदि प्रश्न सूचक शब्दों के प्रयोग द्वारा प्रश्नात्मक वाक्य बना सकते हैं ।
उदाहरण के लिए -

तुमने क्या काम किया ?

تو چه کار کردی ؟

(तू चे कार कर्दी ?)

कौन आया ?

کی آمد ؟

(की आमद ?)

वे लोग कैसे वापिस आए ?

آنها چطور برگشتند ؟

(ऑन्हा चेतोर बरगश्तन्द ?)

आपने क्यों पसंद नहीं किया ?

شما چرا دوست نداشتید ؟

(शुमा चेरा दूस्त नादाश्तीद ?)

वे लोग कहाँ गए ?

آنها کجا رفتند ؟

(ऑन्हा कुज़ा रफ़्तन्द ?)

तुम्हारा कौन सा दोस्त आया ?

کدام یک از دوستان تو آمد ؟

(कुदाम यक अज़ दूस्ताने तू आमद ?)

बातचीत करते हुए हम बिना प्रश्नवाचक शब्द (यथा - क्या (چه), क्यों (چرا), कहाँ (کجا), कब (که), कैसे (چطور), कौन सा (کدام), कौन (کی) आदि) का प्रयोग किए बिना भी केवल ध्वनि के आरोह-अवरोह आदि क्रम के द्वारा सामान्य वाक्य को प्रश्नात्मक वाक्य में बदल सकते हैं। उदाहरणार्थ -

क्या मैंने नहीं लिखा ?

من ننوشتم ؟

(मन नानविश्रतम ?)

क्या आप आए ?

آمدید ؟

(आमदीद ?)

क्या तुमने काम किया ?

کار کردی ؟

(कार कर्दी ?)

क्या वे गए ?

رفتند ؟

(रफ़्तन्द ?)

क्या हमने ग़लती की ?

اشتباه کردیم ؟

(इश्तबाह कर्दीम ?)

क्या उसने पसंद किया ?

دوست داشت ؟

(दूस्त दाश्त ?)

संयुक्त क्रिया का नकारात्मक रूप

यदि क्रिया संयुक्त रूप में हो तो मुख्य-क्रिया के पूर्व नकारात्मक वाचक वर्ण -नून (ن) (न) - का प्रयोग करके सामान्य भूतकालिक वाक्य को नकारात्मक भूतकालिक वाक्य में बनाते हैं। यथा -

अर्थ

फ़ारसी नकारात्मक वाक्य

संयुक्त क्रिया

मैंने पसंद नहीं किया।

دوست نداشتم.

دوست داشتن

(दूस्त नादाश्तम)

(दूस्त दाश्तन)

तुमने नहीं देखा।

تماشا نکردی.

تماشا کردن

(तमाशा नाकर्दी.)

(तमाशा कर्दन)

उसने नहीं सीखा ।	یاد نگرفت.	یاد گرفتن
	(याद नागिरफ्त.)	(याद गिरफ़तन)
हमने काम नहीं किया ।	کار نکردیم.	کار کردن
	(कार नाकर्दीम.)	(कार कर्दन)
तुम लोग / आप नहीं लौटे ।	بر نگشتید.	بر گشتن
	(बर नागश्तीद.)	(बर गश्तन)
वे लोग नहीं रहे ।	زندگی نکردند.	زندگی کردن
	(ज़िन्दगी नाकर्दन्द.)	(ज़िन्दगी कर्दन)

- (تمرین - तमरीन) अभ्यास -

अ. - फ़ारसी में अनुवाद करें। (बे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद - به فارسی ترجمه کنید)

- 1) वे लोग सोए ।
- 2) तुमलोग हसे ।
- 3) मैंने फ़िल्म देखी ।
- 4) उसने किताब खरीदी ।
- 5) क्या तुम वहाँ गए ?
- 6) वे लोग नहीं बैठे ।
- 7) तुमने अपनी पुस्तक नहीं खरीदी ।
- 8) उसने अपनी पोशाक पसंद नहीं की ।
- 9) हम वहाँ नहीं रहे ।
- 10) तुम अपना दोपहर का भोजन (lunch) कब करोगे ?

आ. - हिन्दी में अनुवाद करे। (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद - به هندی ترجمه کنید)

1. کتاب را خواندم.
2. او کارش را تمام کرد.
3. دیروز دوستم رفت.
4. سال گذشته کفش خریدم.
5. ما نان خوردیم.
6. آنها کارشان را آغاز کردند.
7. شما لباس تان را خریدید ؟

9. این دفتر را فروختید ؟
10. پدرتان رفتند ؟
11. آنها چه دیدند ؟
12. او کجا رفت ؟
13. کدام لباس را پسندیدی ؟
14. که این کار را کرد ؟
15. چرا کتاب نخواندید ؟

इ. - निम्नलिखित वाक्यों को पूरा करें। (जुम्हेहाये-ज़ीर रा कामिल कुनीद –

جمله های زیر را کامل کنید

1. او کارش را تمام
2. نان خوردید.
3. این دفتر را ؟
4. او کجا ؟
5. این کار را کرد ؟

भूतकाल (Past Continuous)

ماضی استمراری / ناتمام

(माज़ीए- इस्तमरारी/ नातमाम)

भूतकाल (Past Continuous) बनाने के लिए भूतकालिक क्रिया के पूर्व निरन्तरतता सूचक चिह्न मी (می) का प्रयोग किया जाता है। यथा –

कर्त्ता+मी (می)+भूतकालिक क्रिया रूप+कर्त्तानुसार प्रत्यय

فاعل+मी+मاده ماضی+شناسه صرفی

(फ़ा'इल+मी+मादे माज़ीए-+शिनासे सर्फी)

मैं लिख रहा था।

من می نوشتم.

(मन मी निविश्तम.)

तुम हँस रहे थे।

تو می خندیدی.

(तू मी खन्दीदी.)

वह खा रहा था।

او می خورد.

(ऊ मी खूर्द)

हम दौड़ रहे थे।

ما می دویدیم.

(मा मी दिवीदीम)

आप जा रहे थे।

شما می رفتید.

(शुमा मी रफ़्तीद.)

वे लोग आ रहे थे।

آنها می آمدند.

(ऑन्हा मी आमदन्द.)

प्रभावात्मक भूतकाल (Emphetic Past Continuous)

زمان ماضی ملموس (ज़माने-माज़िये-मलमूस)

भूतकाल (Past Continuous) को प्रभावी बनाने के लिए दाश्तन (داشتن) मसदर के भूतकालिक रूप दाश्त (داشت) का प्रयोग कर्त्ता के बाद करते हैं तथा भूतकालिक क्रिया के साथ-साथ दाश्त (داشت) में भी कर्त्तानुसार प्रत्यय का प्रयोग किया जाता है। यथा –

कर्त्ता+ दाश्त (داشت)+कर्त्तानुसार प्रत्यय +मी (می)+भूतकालिक क्रिया रूप+कर्त्तानुसार प्रत्यय

فاعل+ दाश्त+شناسه صرفی+मी+मاده ماضی+شناسه صرفی

(फ़ा'इल+ दाश्त+शिनासे सर्फी+मी+मादे माज़ीए-+शिनासे सर्फी)

(उस समय) मैं लिख रहा था⁹²।

(उस समय) तुम हँस रहे थे।

(उस समय) वह खा रहा था।

(उस समय) हम दौड़ रहे थे।

(उस समय) आप जा रहे थे।

(उस समय) वे लोग आ रहे थे।

من داشتم می نوشتم.

(मन दाश्तम मी नविश्तम.)

تو داشتی می خندیدی.

(तू दाश्ती मी खन्दीदी.)

او داشت می خورد.

(ऊ दाश्त मी खूर्द.)

ما داشتیم می دویدیم.

(मा दाश्तीम मी दवीदीम.)

شما داشتید می رفتید.

(शुमा दाश्तीद मी रफ्तीद.)

آنها داشتند می آمدند.

(ऑन्हा दाश्तन्द मी आमदन्द.)

संयुक्त क्रिया का जब वाक्य में प्रयोग होता है तो निरन्तरतता सूचक चिह्न मी (می) का प्रयोग भूतकालिक मूल क्रिया के पूर्व किया जाता है। यथा –

मैं लौट रहा था।

من بر می گشتم.

लौटना

بر گشتن

(मन बर मी गश्तम.)

(बर-गश्तन)

तुम पढ़ा रहे थे।

تو یاد می دادی.

पढ़ाना

یاد دادن.

(तू याद मी दादी.)

(याद दादन)

वह काम कर रहा था/कर रही थी।

او کار می کرد.

काम करना

کار کردن.

(ऊ कार मी कर्द.)

(कार कर्दन)

हम सुन रहे थे।

ما گوش می دادیم.

सुनना

گوش دادن.

(मा गूश मी दादीम.)

(गूश दादन)

आप/ तुमलोग याद कर रहे थे।

شما یاد می کردید.

याद करना

یاد کردن

(शुमा याद मी कर्दीद.)

(याद कर्दन)

वे लोग उठा रहे थे।

آنها بر می داشتند.

उठाना

بر داشتن.

(ऑन्हा बर मी दाश्तन्द.)

(बर-दाश्तन)

भूतकाल में आदत सम्बन्धी कार्यों को बताने के लिए क्रियाविशेषण की सहायता से अनुवाद किया जाता है। यथा –

⁹² लिखने का कार्य वाक्य बोलने तक जारी है।

मैं प्रतिदिन दिन यहाँ आता था।

هر روز من به اینجا می آمدم.

(हर-रूज़ मन बे ईन्ज़ा मी आमदम.)

वे लोग दिल्ली में रहा करते थे।

آنها در دهلی زندگی می کردند.

(ऑन्हा दर देहली ज़िन्दगी मी कर्दन्द.)

पिछले वर्ष हम वहाँ पर खेला करते थे।

سال گذشته ما در آنجا بازی می کردیم.

(साले-गुज़श्ते मा दर ऑन्ज़ा बाज़ी मी कर्दीम.)

पिछले सप्ताह वह यहाँ पर बैठा करता था।

هفته گذشته او در اینجا می نشست.

(हफ़्ते-गुज़श्ते ऊ दर ईन्ज़ा मी निशस्त.)

नकारात्मक वाक्य निर्माण

भूतकाल (Past Continuous) सूचक वाक्य को नकारात्मक बनाने के लिए मी (می) के पूर्व नून (ن) का प्रयोग करते हैं। यथा - $ن + می = نمی$ -

मैं नहीं आ रहा था।

من نمی آمدم.

(मन नमी आमदम.)

तुम नहीं जा रहे थे।

تو نمی رفتی.

(तू नमी रफ़्ती.)

वह काम नहीं कर रहा था।

او کار نمی کرد.

(ऊ कार नमी कर्द.)

हम खाना नहीं खा रहे थे।

ما نمی خور دیم.

(मा नमी खूर्दीम.)

तुमलोग/आप नहीं दौड़ रहे थे।

شما نمی دویدید.

(शुमा नमी दिवीदीद.)

वे लोग नहीं देख रहे थे।

آنها تماشا نمی کردند.

(ऑन्हा तमाशा नमी कर्दन्द.)

अभ्यास –

अ.- फ़ारसी में अनुवाद करें। - (बे फ़ारसी तर्ज़ुमे कुनीद – ترجمه کنید -)

1. मैं पिछले साल फ़ारसी पढ़ती थी।
2. वे लोग जा रहे थे।
3. कल तुम लोग रो रहे थे।
4. वह खाना पका रही थी।

5. हम पुस्तक पढ़ रहे थे।
6. मैं खाना नहीं खा रहा था।
7. वे बागीचे में जाया करते थे।
8. वह लेख लिख रही थी।
9. तुम नहीं आ रहे थे।
10. क्या हम वहाँ खेल रहे थे।

आ.- हिन्दी में अनुवाद करे। (वे हिन्दी तर्जुमे कुनीद -

- (به هندی ترجمه کنید)

1. او ماه گذشته در اینجا بازی می کرد.
2. هفته گذشته آنها به آنجا می رفتند.
3. آن وقت چه داشتی می کردی.
4. من کتاب می خواندم.
5. دیروز آنها بازی می کردند.
6. آیا شما صبح داشتید کار می کردید؟
7. آیا تو نمی رفتی؟
8. آن وقت داشتم درس می خواندم.
9. آنها کجا داشتند می رفتند؟
10. آیا شما فیلم تماشا می کردید؟

इ. - निम्नलिखित वाक्यों को पुरा करें - (जुम्हेहाये-ज़ीर री कामिल कुनीद -

- (جمله های زیر را کامل کنید)

1. هفته گذشته آنها به آنجا می
2. کتاب می خواندم.
3. آیا شما صبح کار می کردید؟
4. آن وقت داشتم درس می
5. شما فیلم تماشا می کردید؟

Passive Participial Adjective

صفت مفعولی

(सिफ़ते-मफ़ूली)

भूतकालिक मूल क्रिया के अन्त में हे (ه) लगा कर शब्द को Passive Participial Adjective (सिफ़ते-मफ़ूली - صفت مفعولی) बनाया जाता है। यथा –

भूतकालिक मूल रूप+हे (ه)

ه + ماده ماضی (मादे माज़ी + हे)

Passive Participial Adjective صفت مفعولی (सिफ़ते-मफ़ूली)	प्रत्यय (हे - ه)	भूतकालिक मूल रूप ماده ماضی (मादे माज़ी)	Infinitives (مصدر - مسدّر)
लिख कर/लिखा हुआ نوشتہ (निविशते)	ه	نوشت (निविशत)	نوشتن (निविशतन)
आकर/आया हुआ آمده (आमदे)	ه	آمد (आमद)	آمدن (आमदन)
खाकर/खाया हुआ خورده (खूर्दे)	ه	خورد (खूर्द)	خوردن (खूर्दन)
काम करके/काम किया हुआ کار کرده (कार कर्दे)	ه	کار کرد (कार कर्द)	کار کردن (कार कर्दन)
लौटकर/लौटा हुआ باز گشته (बाज़ गश्ते)	ه	باز گشت (बाज़ गश्त)	باز گشتن (बाज़ गश्तन)

भूतकाल (Past perfect)

ماضی بعید / دور دور / माजीए- बईद

पूर्ण भूतकाल (Past perfect) के वाक्य का फ़ारसी भाषा के अनुवाद में मुख्य क्रिया के past participial (सिफ़ते-मफ़ु'ली) रूप के साथ बूदन (بودن) मसदर का के भूतकालिक रूप बूद (بود) में कर्तानुसार प्रत्यय का प्रयोग होता है। यथा –

कर्त्ता+past participial (सिफ़ते-मफ़ु'ली+बूद+कर्तानुसार प्रत्यय)
 فاعل+صفت مفعولی+بود+شناسه صرفی
 (फ़ा'इल+सिफ़ते-मफ़ु'ली+बूद+शिनासे सफ़ी)

मैंने लिखा था। / मैं लिख चुका था।

من نوشته بودم.

(मन निविशते बूदम.)

तुम गए थे। / तुम जा चुके थे।

تو رفته بودی.

(तू रफ़ते बूदी.)

उसने खाया था। / वह खा चुका था।

او خورده بود.

(ऊ खूर्दे बूद.)

हमने खेला था। हम खेल चुके थे।

ما بازی کرده بودیم.

(मा बाजी करदे बूदीम.)

तुमलोग/आप पहुँचे थे/पहुँच चुके थे।

شما رسیده بودید.

(शुमा रसीदे बूदीद.)

वे लोग लौटे थे/लौट चुके थे।

آنها برگشته بودند.

(ऑन्हा बर गश्ते बूदन्द.)

– (جمله منفی – जुह्ये-मन्फ़ी) – नकारात्मक वाक्य

कर्त्ता+नून (ن)+past participial (सिफ़ते-मफ़ु'ली+बूद+कर्तानुसार प्रत्यय)

فاعل+ن+صفت مفعولی+بود+شناسه صرفی

(फ़ा'इल+नून (ن)+सिफ़ते-मफ़ु'ली+बूद+शिनासे सफ़ी)

मैंने नहीं लिखा था।

من ننوشته بودم.

(मन नानविशते बूदम.)

तुमने गलती नहीं की थी ।

تو اشتباه نکرده بودی.

(तू इश्तबाह नाकरदे बूदी.)

वह नहीं आया था ।

او نیامده بود.

(ऊ नाआमदे बूद.)

हमलोगों ने नहीं पढ़ाया था ।

ما درس نداده بودم.

(मा दर्स नादादे बूदीम.)

तुमलोगों ने खाना नहीं पकाया था ।

شما غذا نپخته بودید.

(शुमा राजा नापुरख्ते बूदीद.)

उन्होंने फ़िल्म नहीं देखी थी ।

آنها فیلم تماشا نکرده بودند.

(ऑन्हा फ़ील्म तमाशा नाकरदे बूदन्द.)

अभ्यास (तमरीन - تمرین) -

अ.- फ़ारसी में अनुवाद करें। - (बे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद - به فارسی ترجمه کنید)

1. वे लोग प्रदर्शनी देखने गये थे।
2. वह वहाँ गयी थी।
3. तुम कब आयी थी?
4. हमने दरवाज़ा नहीं खोला था।
5. पाणिनी ने अष्टाध्यायी नाम की किताब लिखी थी।
6. क्या तुमने खाना नहीं खाया था ?
7. बस समय से पूर्व चली गई थी।
8. मैंने अपना पाठ पढ़ा था।
9. तुमने अपनी किताब ले ली थी।
10. दारा शिकोह ने भगवद्गीता का फ़ारसी भाषा में अनुवाद किया था ।

आ.- हिन्दी में अनुवाद करें। (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद - به هندی ترجمه کنید)

1. او فهمیده بود.
2. آنها فریب خورده بودند.
3. تو آهنگ را نشنیده بودی?
4. من نان خورده بودم.

5. آنها دفترشان را برده بودند.
6. چرا او اشتباه کرده بود؟
7. کی شما بر گشته بودید؟
8. ما تا آن وقت نرفته بودیم.
9. آیا کمکت کرده بودند؟
10. من به آنجا رفته بودم.

Past Subjunctive

ماضی التزامی

(माज़ीए- इल्तज़ामी)

Past Subjunctive बनाने के लिए past participial (सिफ़ते-मफ़ु'ली) के बाद मसदर बूदन (بودن) के वर्तमान कालिक रूप बाश (باش) का प्रयोग करते हैं जिसके अन्त में क्रिया के अनुसार प्रत्यय का प्रयोग होता है। उत्तम पुरुष एक वचन (third person singular number) - “ऊ (او) - वह” के वाक्य में बाश (باش) के अन्त में केवल दाल (ـ) लगता है। यथा -

शायद+कर्त्ता+ past participial (सिफ़ते-मफ़ु'ली) + बाश (باش) + कर्त्तानुसार प्रत्यय

شاید+فاعل+صفت مفعولی+باش+شناسه صرفی

(शायद+फ़ा'इल+सिफ़ते मफ़ुली+बाश+शिनासे सर्फ़ी)

शायद मैं गया होऊँगा।

شاید من رفته باشم.

(शायद मन रफ़ते बाशम.)

शायद वह आया होगा।

شاید او آمده باشد.

(शायद ऊ आमदे बाशद.)

शायद उसने काम किया होगा।

ممکن است او کار کرده باشد.

(मुमकिन अस्त ऊ कार कर्दे बाशद.)

शायद उनलोगों ने खाना खाया होगा।

ممکن است آنها غذا خورده باشند.

(मुमकिन अस्त आँन्हा राज़ा खूर्दे बाशन्द.)

आशा है कि आपने यह सोचा होगा।

امیدوارم شما این فکر را کرده باشید.

(उम्मीदवारम शुमा ईन फ़िक्र रा करदे बाशीद.)

आशा है कि उनलोगों ने किताब उठा ली होगी।

امیدوارم آنها کتاب را برداشته باشند.

(उम्मीदवारम आँन्हा किताब रा बरदाश्ते बाशन्द.)

भूतकालिक Past Subjunctive बनाने के लिए दाश्तन (داشتن) मसदर (Infinitive) का भूतकालिक रूप दाश्त (داشت) का प्रयोग होता है। यथा -

शायद मेरे पास हो।

داشته باشم.

(दाश्ते बाशम)

शायद तुम्हारे पास हो।

داشته باشی.

(दाश्ते बाशी)

शायद उसके पास हो।	داشته باشد. (दाश्ते बाशद)
शायद हमारे पास हो।	داشته باشیم. (दाश्ते बाशीम)
शायद आपके /तुमलोगों के पास हो।	داشته باشید. (दाश्ते बाशीद)
शायद उनलोगों के पास हो।	داشته باشند. (दाश्ते बाशन्द)
शायद उसके पास किताब हो।	شاید او کتاب داشته باشد. (शायद ऊ किताब दाश्ते बाशद)
शायद उनलोगों के पास कलम हो।	شاید آنها قلم داشته باشند. (शायद ऑन्हा कलम दाश्ते बाशन्द)

नकारात्मक Past Subjunctive

ماضی التزامی منفی - (माजीए- इल्तज़ामी मन्फ़ी)

कर्त्ता+नून (ن)+past participial (सिफ़ते-मफ़ु'ली) + बाश (باش) + कर्त्तानुसार प्रत्यय

فاعل+ن+صفت مفعولی+باش+شناسه صرفی

(फ़ा'इल+नून +सिफ़ते मफ़ुली+बाश+शिनासे सर्फी)

शायद मैं नहीं गया होऊँगा।	شاید من نرفته باشم. (शायद मन नारफ़ते बाशम.)
शायद तुमने नहीं चाहा होगा।	شاید تو نخواسته باشی. (शायद तू नाख़ास्ते बाशी.)
हो सकता है कि उसने काम नहीं किया होगा।	ممکن است که او کار نکرده باشد. (मुमकिन अस्त के ऊ कार नाकरदे बाशद.)
संभव है कि हमने पढ़ाई नहीं की हो।	ممکن است که ما درس نخوانده باشیم. (मुमकिन अस्त के मा दर्स नाख़ुन्दे बाशीम.)
आशा है कि आप नहीं गये होंगे।	امیدوارم که شما نرفته باشید. (उम्मीदवारम के शुमा नारफ़ते बाशीद.)
आशा है कि उनलोगों ने नहीं सोचा होगा।	امیدوارم که آنها فکر نکرده باشند. (उम्मीदवारम के ऑन्हा फ़िक्र नाकरदे बाशन्द.)

अभ्यास (तमरीन - تمرین) -

अ.- फ़ारसी में अनुवाद करें। - (बे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद - به فارسی ترجمه کنید)

1. उनलोगों ने किताब पढ़ी होगी।
2. वह वहाँ पहुँच गयी होगी।
3. वे लोग डर गयी होंगी।
4. संभव है कि उसने उस लड़की को नहीं देखा होगा।
5. शायद उसने किताब लिख ली होगी।
6. वेलोग उनको नहीं जानते होंगे।
7. आशा है कि उनलोगों ने अपना दोपहर का खाना खा लिया होगा।
8. वे सब अपने महाविद्यालय गए होंगे।
9. उसने (स्त्री.) भर्तृहरि को देखा होगा।
10. शायद कृष्ण ने अपना काम कर लिया होगा।

आ.- हिन्दी में अनुवाद करें। (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद -

- به هندی ترجمه کنید)

1. امیدوارم او ما را فراموش کرده باشد.
2. شاید روز گذشته او بر گشته باشد.
3. فکر می کنم او تاحالا آمده باشد.
4. آیا ممکن است لباس را دوخته باشد.
5. می ترسم تصادف شده باشد.
6. شاید آنها پول نداشته باشند.
7. آیا ممکن است او کار خوبی پیدا کرده باشد.
8. شاید با ماشین آنها به دهلی رسیده باشند.
9. باران می بارد ، شاید او بستن در را فراموش کرده باشد.
10. بچه گریه می کند ، شاید مادرش جایی رفته باشد.

इ .- निम्नलिखित वाक्यों को पूरा करें - (जुम्हेहाये-जीर रा कामिल कुनीद -

- (جمله های زیر را کامل کنید

1. شاید دیروز او را دیده
2. امروز درس باشد.
3. احتمال دارد من اشتباهی
4. ممکن است او دروغ
5. فردا تعطیل بوده

भविष्य काल

زمان آینده / مستقبل

(जमाने-आयन्दे / मुस्तक़बिल)

फ़ारसी भाषा में भविष्य काल बनाने के लिए वाक्य में मुख्यक्रिया के पूर्व खास्तन (خواستن) मसदर (Infinitive) के वर्तमान कालिक मूल रूप - खाह (خواه) - को जोड़ते हैं तथा इसी में कर्तानुसार प्रत्यय का प्रयोग करते हैं। मुख्य क्रिया में मसदर का केवल नून हटा हुआ, क्रिया का भूतकालिकरूप का वाक्य में प्रयोग होता है। यथा –

कर्त्ता+खाह (خواه)+कर्त्तानुसार प्रत्यय+क्रिया भूतकालिक रूप
 فاعل+خواه+شناسه صرفی+ماده ماضی فعل
 (फ़ा'इल+खाह+शिनासे सर्फी+मादे-माज़िए-फ़ेल)

मैं जाऊँगा।

من خواهم رفت.

(मन खाहम रफ़्त.)

तुम लिखोगे।

تو خواهی نوشت.

(तू खाही निव़िश्त.)

वह आएगा।

او خواهد آمد.

(ऊ खाहद आमद.)

हम पढ़ेंगे।

ما خواهیم خواند.

(मा खाहीम ख़ान्द.)

तुमलोग/आप दौड़ोगे।

شما خواهید دوید.

(शुमा खाहीद दिवीद.)

वे लोग खाएंगे।

آنها خواهند خورد.

(ऑन्हा खाहन्द ख़ूर्द.)

नकारात्मक भविष्य काल

آینده منفی

(आयन्दे-मन्फ़ी)

भविष्यकालिक वाक्य को नकारात्मक बनाने के लिए खाह (خواه) के पूर्व नून (ن) का प्रयोग करते हैं। यथा –

कर्त्ता+ नून (ن) + खाह (خواه)+कर्त्तानुसार प्रत्यय+क्रिया भूतकालिक रूप

فاعل+ ن+خواه+شناسه صرفی+ماده ماضی فعل

(फ़ा'इल+ नून+ खाह+शिनासे सर्फी+मादे-माज़िए-फ़ेल)

मैं नहीं जाऊँगा।

من نخواهم رفت.

(मन नाखाहम रफ्त.)

तुम नहीं लिखोगे।

تو نخواهی نوشت.

(तू नाखाही निविस्त.)

वह नहीं आएगा।

او نخواهد آمد.

(ऊ नाखीहद आमद.)

हम नहीं पढ़ेंगे।

ما نخواهیم خواند.

(मा नाखाहीम खान्द.)

तुमलोग/आप नहीं दौड़ोगे।

شما نخواهید دوید.

(शुमा नाखाहीद दवीद.)

वे लोग नहीं खाएंगे।

آنها نخواهند خورد.

(ऑन्हा नाखाहन्द खूर्द.)

जब क्रिया, संयुक्त रूप में हो तो खाह (خواه) मूल्य क्रिया के पूर्व लगता है अर्थात् संयुक्त क्रिया के मध्य में लगता है। यथा-

मैं यहाँ पर रहूँगा।

من اینجا زندگی خواهم کرد.

(मन ईन्जा ज़िन्दगी खाहम कर्द.)

तुम भूल जाओगें।

تو فراموش خواهی کرد.

(तू फ़रामोश खाही कर्द.)

वह वापस लौटैगा।

او بر خواهد گشت.

(ऊ बर खाहद गश्त.)

हम मदद करेंगे।

ما کمک خواهیم کرد.

(मा कुमक खाहीम कर्द.)

तुमलोग/आप काम करोगे।

شما کار خواهید کرد.

(शुमा कार खाहीद कर्द.)

वे लोग दुबारा करेंगे।

آنها تکرار خواهند کرد.

(ऑन्हा तक़रार खाहन्द कर्द.)

भविष्य कालिक वाक्य में प्रयुक्त संयुक्त क्रिया को नकारात्मक बनाने के लिए खाह (خواه) के पूर्व नून (ن) का प्रयोग होता है। यथा -

मैं यहाँ पर नहीं रहूँगा।

من اینجا زندگی نخواهم کرد.

(मन ईन्जा ज़िन्दगी नाखाहम कर्द.)

तुम भूल नहीं जाओगे।

वह वापस नहीं लौटेगा।

हम मदद नहीं करेंगे।

तुमलोग/आप काम नहीं करोगे।

वे लोग दुबारा नहीं करेंगे।

تو فراموش نخواهی کرد.

(तू फ़रामोश नाखाही कर्द.)

او بر نخواهد گشت.

(ऊ बर नाखाहद गश्त.)

ما کمک نخواهیم کرد.

(मा कुमक नाखाहीम कर्द.)

شما کار نخواهید کرد.

(शुमा कार नाखाहीद कर्द.)

آنها تکرار نخواهند کرد.

(ऑन्हा तक़रार नाखाहन्द कर्द.)

अभ्यास – (تمرین - तमरीन) -

अ. - फ़ारसी में अनुवाद करें। (बे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद -

1. मैं कल किताब पढ़ूंगा।
2. वे लोग केला खाएंगे।
3. वह एक लेख लिखेगी।
4. परसों छुट्टी का दिन है।
5. तुमलोग काम करोगे।
6. शाम में हमारे घर अतिथि आएंगे।
7. क्या तुम मुझे अपना घर नहीं दिखाओगे।
8. अगले सप्ताह मैं वापस लौटूंगा।

- (به فارسی ترجمه کنید)

9. वे कपड़े खरीदेंगे।
10. वह हमारी मदद नहीं करेगा।
11. निश्चित रूप से वह अपना थैला घर में भूल जाएगा।
12. हम रोटी नहीं खाएंगे।
13. मैं कविता दुबारा पढ़ूंगा।
14. तुम कहानी कहोगे।
15. वे लोग 10 बजे के बाद सोंएंगे।
16. रामचन्द्र सभी काम समाप्त कर लेंगे।

आ. - हिन्दी में अनुवाद करे। (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद -

- (به هندی ترجمه کنید)

1. او داستان خواهد نوشت.
2. آنها بر خواهند گشت.
3. تو خواهی رفت.
4. ما بازی خواهیم کرد.
5. من خواهم دوید.
6. شما خواهید خوابید.

7. آیا غذا خواهی خورد؟
8. نه، من نخواهم رفت.
9. آیا آب خواهی خورد؟
10. حتماً آنها فراموش خواهند کرد.
11. او درس خواهد خواند.
12. من ماشین را خواهم راند.

13. آنها کتاب را پس خواهند داد.

14. شما خواهید خواند.

15. تو چه کار خواهی کرد؟

(جمله های زیر را کامل کنید – जुझेहाये-ज़ीर रा कामिल कुनीद – निम्नलिखित वाक्यों को पूरा करें।)

1. ما با ماشین به اصفهان رفت.

2. به کتابخانه خواهند رفت.

3. هوای دهلی در ماه ژانویه سرد شد.

4. دنیا بدون انسانیت لطفی

5. شاعر و نویسنده بزرگ همیشه جاودان بود.

सम्बन्धकारक (Prepositio)

حروف اضافه (हुरूफ़े-इज़ाफ़े)

पीछे (behind)	پشت، عقب (पुश्त, अक़व)	से, तबसे (from, since, than)	از (अज़)
बगल में (beside)	پهلوی (पहलुए)	साथ, के द्वारा (with, by)	با (बा)
पहले (before)	پیش، پیش از، قبل، قبل از (पीश, पीश अज़, क़बल, क़बल अज़)	उपर (above, over)	بالای (बालाये)
सामने (in front of)	جلو (जुलू)	पर (on, at, over)	بر، روی (वर, रूए)
में, अन्दर (in, into)	در، توی (दर, तूये)	के लिये (for)	برای (बराए)
के बारे में (regarding, about)	درباره، راجع به (दरबारे, राजि'बे)	के बदले में (instead of)	بجای، بعوض (बेजाए, बे'एवज़)
नीचे (under)	زیر (ज़ीर)	के बाद (after)	بعد، بعد از (बाद अज़, बाद)
ऊपर (on, over, at)	سر (सर)	को, के साथ (to, with)	به (बे)
द्वारा (through)	سراسر (सरासर)	के बीच में (between, among)	بین، میان (बैन, मियान)
फिर, बाद (after, then)	پس، پس از (पस, पस अज़)	जब तक, तबतक (as far as, upto)	تا (ता)
किनारा, बगल में (beside)	کنار (किनारे)	के अलावा (except)	غیر از (ग़ैर अज़)
		जैसा (as, like)	بطور، بطوریکه (बेतौर, बेतौरीके)

बे (ب) Preposition (हरूफ़े-इज़ाफ़े - حرف اضافه) - का प्रयोग हिन्दी में “के” के अर्थ में करते हैं। अंग्रेज़ी में “to, at, in, into, with, of, on, by, towards” आदि के लिए बे (به) Preposition का प्रयोग करते हैं। यथा –

को - बे (به) – (to)

वह विश्वविद्यालय जाता है।

او به دانشگاه می رود.

(ऊ बे दानिशगाह मी रवद.)

मैंने यह चिट्ठी सारा को लिखी।

این نامه را به سارا نوشتم.

(ईन नामे रा बे सारा निविशतम.)

दारा ने भी इस कहानी को मुझसे कहा।

دارا هم این داستان را به من گفت.

(दारा हम ईन दास्तान रा बे मन गुफ़्त.)

मैं नहीं जानता हूँ कि इस प्रश्न का उत्तर तुम क्या दोगे ?

من نمی دانم به این سوال چه جواب می دهی؟

(मन नमी दानम बे ईन सवाल चे जवाब मी दही.)

दो पङ्क्तियाँ आमने-सामने खींचिये।

دو خط رو به رو هم بکشید.

(दू खत रू बे रूये हम बेकशीद.)

मैंने इस पाठ को उसमें जोड़ दिया ।

این متن را به آن اضافه کردم.

(ईन मत रा बे ऑन इज़ाफ़े कर्दम.)

पानी पाईप के द्वारा घरों को पहुँचता है।

آب به وسیله لوله به خانه ها می رسد.

(आब बे वसीले लूले बे खाने हा मी रसद.)

वह उनकी मदद करता/करती है।

او به آنها کمک می کند.

(ऊ बे ऑन्हा कुमक मी कुनद.)

तुमलोग/आप झुठी बातों को न सुने।

به حرف دروغ گوش ندهید.

(बे हर्फ़े-दूरूग़ गूश नादहीद.)

उसने राजा को प्रणाम किया।

او به پادشاه سلام کرد.

(ऊ बे पादशाह सलाम कर्द.)

मैं आप सभी को बधाई देता हूँ।

به همه شما تبریک می گویم.

(बे हमे शुमा तब्रीक मी गूयम.)

मैंने कोशिश की, कि तुम्हारी बातों पर अमल करूँ।

سعی کردم که به حرف های تو عمل کنم.

(स'ई कर्दम के बे हर्फ़हाये-तू अमल कुनम.)

पर - बे (به) – (at)

निम्नलिखित वाक्यों को देखिये।

به جمله ها ی زیر نگاه کنید.

(बे जुम्हेहाये ज़ीर निगाह कुनीद.)

इन लड़कों को देखिये।

به این پسر ها نگاه کن.

(बे ईन पिसरहा निगाह कुन.)

तुमलोग/आप इस पते पर जाइये।

به این نشانی بروید.

(बे ईन निशानी बेरवीद.)

दोपहर के समय (पर) वह घर आया।

وقت ظهر او به خانه آمد.

(वक्त्रते-ज़ोह ऊ बे खाने आमद.)

वह काम में व्यस्त था।

او به کاری مشغول بود.

(ऊ बे कारी मशगूल बूद.)

में - बे (به) – (in)

तुम इस प्रकार लिख सकते हो।

تو به این ترتیب می توانی بنویسی.

(तू बे ईन तर्तीब मी तवानी बेनिवीसी.)

वह अकेला रहा।

او به تنهایی زندگی می کرد.

(ऊ बे तन्हायी ज़िन्दगी मी कर्द.)

तुम्हारा पत्र मेरे हाथ में पहुँचा।

نامه ات به دست من رسید.

(नामे अत बे दस्ते-मन रसीद.)

मैं हमेशा तुम्हारी याद में हूँ (रहता हूँ)।

من همیشه به یاد تو هستم.

(मन हमीशे बे यादे-तू हस्तम.)

इस पाठ का यह अर्थ नहीं है।

این متن به این معنی نیست.

(ईन मत्न बे ईन मा'नी नीस्त.)

मेरे विचार में यह सही नहीं है।

به نظر من این درست نیست.

(बे नज़रे-मन ईन दुरुस्त नीस्त.)

उसने रुमाल को हाथ में पकड़ा।

او دستمال را به دست گرفت.

(ऊ दस्तेमाल रा बे दस्त गिरफ़्त.)

वह काम में कलम का अधिक प्रयोग कर रहा/कर रही थी।

او قلم را زیاد به کار می برد.

(ऊ क़लम रा ज़्यादा बे कार मी बुर्द.)

मैं उसकी किताब को अपने कमरे में ले गया।

من کتابش را به اتاقم بردم.

(मन किताबश रा बे उताक़म बुर्दम.)

का - बे (به) - (of)

लोगों को इसकी ज़रूरत है।

مردم به این احتیاج دارند.

(मर्दुम बे ईन एहतयाज दारन्द.)

उस काम के बदले में यह काम करो।

به جای آن کار، این کار را کن.

(बे जाये-ऑन कार, ईन कार रा कुन.)

वह हमेशा अपने / उसके कार्य के बारे में सोचता है।

همیشه او به فکر کارش است.

(हमीशे ऊ बे फ़िकरे कारश अस्त.)

पर - बे (به) - (on)

वह यात्रा पर गया।

او بسفر رفت.

(ऊ बेसफ़र रफ़्त.)

मैंने थैले को भूमि पर रखा।

من کیف را به زمین گذاشتم.

(मन कीफ़ रा बे ज़मीन गुज़ाशतम.)

सूर्य हमारे सर पर चमक रहा है।

آفتاب به سرهای مان می تابد.

(आफ़ताब बे सरहाये-मान मी ताबद.)

की ओर - बे (به) - (towards)

उसने उनकी ओर देखा।

او به طرف آنها نگاه کرد.

(ऊ बे तरफ़े-ऑन्हा निगाह कर्द.)

वे लोग मेरी ओर आए।

آنها به طرف من می آمدند.

(ऑन्हा बे तरफ़े-मन मी आमदन्द.)

उनलोगों ने गेंद को मेरी ओर फेंका।

آنها توپ را به طرف من افکندند.

(ऑन्हा तूप रा बे तरफ़े मन अफ़कन्दन्द.)

में - (در/توی) - (in)

यह पुस्तक उसके हाथ में थी।

این کتاب در / توی دستش بود.

(ईन किताब दर/तूये दस्तश बूद.)

तुम दिन में कितना भोजन खाते हो?

تو در روز چقدر غذا می خوری?

(तू दर रूज़ चेक़दर ग़ज़ा मी ख़ूरी?)

मैं कमरे में बैठा था।

من در / توی اتاق نشسته بودم.

(मन दर/तूये उताक़ निशसते बूदम.)

सूर्य आकाश में चमकता है। آفتاب در آسمان می تابد.
(आफ़ताब दर आसमान मी ताबद.)
मैं सालों से दिल्ली में रहता हूँ। من از سالها در دهلی زندگی می کنم.
(मन अज़ सालहा दर देहली जिन्दगी मी कुनम.)

पर – (در) (on)

इस रास्ते पर वह मारा गया। در این راه جان خود را از دست داد.
(दर ईन राह जाने-खुद रा अज़ दस्त दाद.)
हमलोग प्रत्येक वर्ष इस दिन (पर/में) इस त्योहार को मनाते हैं। هر سال در این روز این جشن را می گیریم.
(हर साल दर ईन रूज़ ईन जश्न रा मी गीरीम.)
पन्द्रह अगस्त को वह आएगा। در تاریخ پانزدهم اگست، او خواهد آمد.
(दर तारीख़े-पाञ्जदहुमे-अगूस्त, ऊ खाहद आमद.)
उत्तर को पेज उन्नीस 19 पर पढ़ो। جواب را در صفحه نوزده (19) بخوانید.
(जवाब रा दर सफ़ेहे नूज़देह (19) बेखानीद.)
मैं उस दिन बीमार था। در آن روز بیمار بودم.
(दर ऑन रूज़ बीमार बूदम.)

पर – (در) (at)

मैं उस समय (पर) समझा। در آن وقت فهمیدم.
(दर ऑन वक़्त फ़हमीदम.)
दूर स्थान पर एक घर था। در جای دور خانه ای بود.
(दर जाये-दूर ख़ाने-ई बूद.)
काम के समय पर कोई भी नहीं हँस रहा था। کسی در وقت کار نمی خندید.
(कसी दर वक़ते-कार नमी ख़न्दीद.)
मैं पटना में रहता हूँ। من در پटना زندگی می کنم.
(मन दर पतना जिन्दगी मी कुनम.)

के बगल में – (در) (beside)

वह राजा के बगल/पास में खड़ा था। او در برابر پادشاه ایستاده بود.
(ऊ दर बराबरे-पादशाह ईस्तादे बूद.)
गाँव के बगल/पास में नदी थी। در کنار ده رود بود.
(दर किनारे-दह रूद बूद.)

बीच में- (در) - (between/among)

तुम उनके बीच में बैठ सकते हो।

تو می توانی در میان آنها بنشینی.

(तू मी तवानी दरमियाने-ऑन्हा बेनिशीनी.)

इस मेज़ को उन दो कुर्सियों के बीच में रखो।

این میز را در میان آن دو صندلی بگذار.

(ईन मीज़ रा दरमियाने-ऑन दू सन्दली बेगुज़ार.)

से - (از) - (from/since)

वह यहाँ से वहाँ गया था।

او از اینجا به آنجا رفته بود.

(ऊ अज़ ईन्जा बे ऑन्जा रफ़्ते बूद.)

मैं घर से स्कूल आया।

من از خانه به مدرسه آمدم.

(मन अज़ ख़ाने बे मद्रसे आमदम.)

उस दिन के बाद से मैं प्रतिदिन यहाँ आता हूँ।

از آن روز به بعد، هر روز به اینجا می آیم.

(अज़ ऑन रूज़ बे बा'द, हर रूज़ बे ईन्जा मी आयम.)

ग्लास पानी से भरा है।

لیوان پر از آب است.

(लीवान पूर अज़ आब अस्त.)

बाग फूलों से भरा था।

بوستان پر از گل ها بود.

(बूस्तान पूर अज़ गुलहा बूद.)

मैं अपने शहर के एक बड़े भाग को पसंद करता हूँ।

قسمت بزرگی از شهرم را دوست دارم.

(क़िस्मते-बुज़ुर्गी अज़ शहरम रा दूस्त दारम.)

वह मुझसे अच्छा जानता है।

او از من بهتر می داند.

(ऊ अज़ मन बेहतर मी दानद.)

तुम मुझसे तेज चलते हो।

تو از من تند تر می روی.

(तू अज़ मन तुन्दतर मी रवी.)

के लिए - (برای) - (for)

उस कुर्सी को मेरे लिए खरीदिए।

آن صندلی را برای من بخرید.

(ऑन सन्दली रा बराए मन बेखरीद.)

यह क़मीज़ आपके लिए है।

این پیراهن برای شماست.

(ईन पीराहन बराए शुमास्त.)

यही कारण था कि (जिसके लिए) मैं लौटा।

برای همین بود که برگشتم.

(बराए हमीन बूद के बरग़श्तम.)

इसी कारण से आपको लिखना चाहिए। برای همین است که باید بنویسید.
(बराए हमीन अस्त के बायद बेनिवीसीद.)
वह किताब खरीदने के लिए बाजार गया है। او برای خریدن کتاب به بازار رفته است.
(ऊ बराए खरीदने-किताब बे बाजार रफ़ते अस्त.)

पास - पर - (बराए) سر - (on/at/beside)

उसने नाश्ते पर प्रार्थना की। او سر صبحانه دعا کرد.
(ऊ सरे-सुबहाने दुआ कर्द.)
मैं मेज़ के पास खड़ा था। من سر میز ایستاده بودم.
(मन सरे-मीज़ ईस्तादे बूदम.)
मैं प्रत्येक दिन नौ बजे पहुँचता हूँ। من هر روز سر ساعت نه می رسم.
(मन हर रूज़ सरे-सा'ते नुह मी रसम.)
हमारी कक्षा आठ बजे (पर) आरम्भ होती है। کلاس ما سر ساعت هشت شروع می شود.
(किलासे-मा सरे-सा'ते हश्त शुरू' मी शवद.)

तक - (ता) - تا - (till)

वह सुबह से शाम तक काम करता है। او از صبح تا شب کار می کند.
(ऊ अज़ सुबह ता शब कार मी कुन्द.)
मैं उस रात सुबह तक नहीं सोया। آن شب تا صبح نخوابیدم.
(ऑन शब ता सुबह नाखाबीदम.)
पाँच बजे तक मेरा इन्तज़ार कीजिए। تا ساعت پنج، منتظر من باشید.
(ता सा'ते-पंज़, मुन्तज़िरे-मन बाशीद.)
जब तक मैं वापस न लौटूँ, आप न जाएँ। تا وقتی که برنگشتم، نروید.
(ता वक्ती के बर नागश्तम, नारवीद.)

पर/ऊपर - (बर/रूये) - بر/روی - (on)

वर्षा की बुंदें पत्तियों पर गिरीं। قطره های باران بر/روی برگها افتاد.
(क़तरे-हाये बारान बर/रूये बर्गहा उफ़ताद.)
पुस्तक को मेज़ पर रखिये। کتاب را بر/روی میز بگذارید.
(किताब रा बर/रूये मीज़ बेगुज़ारीद.)
मैंने टोपी को सर पर रखा। کلاه را بر/روی سر گذاشتم.
(कुलाह रा बर/रूये सर गुज़ाश्तम.)

बाद – (बा'द/बा'द अज़) - بعد/بعد از - (after)

थोड़ी देर बाद, वह आया।

کمی بعد، او آمد.

(कमी बा'द, ऊ आमद.)

उसके बाद से वह प्रतिदिन आता था।

بعد از آن، او هر روز می آمد.

(बा'द अज़ ऑन, ऊ हररूज़ मी आमद.)

वह मेरे बाद पहुँचा।

او بعد از من رسید.

(ऊ बा'द अज़ मन रसीद.)

के बारे में – (दरबारे/राजिए बे) - دربارہ/راجع به - (about/regarding)

उसने मुझको रामायण के बारे में बताया।

او به من دربارہ/راجع به راماین تعریف کرد.

(ऊ बे मन दरबारे/राजिए बे रामायन ता'रीफ़ कर्द.)

मैंने शाहनामे के बारे में बताया।

من دربارہ/راجع به شاهنامه گفتم.

(मन दरबारे/राजिए बे शाहनामे गुफ़्तम.)

साथ/द्वारा – (बा) - با - (with)

वह मेरे साथ रह रहा है।

او با من زندگی می کند.

(ऊ बा मन ज़िन्दगी मी कुन्द.)

मैं पेन से लिख रहा हूँ।

من با قلم می نویسم.

(मन बा क़लम मी निवीसम.)

राम ने सीता से शादी की।

رام با سیتا ازدواج کرد.

(राम बा सीता इज़दिवाज कर्द.)

मैं कार से आया हूँ।

من با ماشین آمده ام.

(मन बा माशीन आमदे अम.)

तुम कुछ पंक्तियों से चित्र बनाना चाहते हो।

می خواهی با چند خط نقاشی کنی.

(मी खाही बा चन्द ख़त नक्काशी कुनी.)

नीचे – (ज़ीर) - زیر - (under)

कुत्ता मेज़ के नीचे था।

سگ زیر میز بود.

(सग़ ज़ीरे-मीज़ बूद.)

किताब थैले के नीचे है।

کتاب زیر کیف است.

(किताब ज़ीरे-कीफ़ अस्त.)

के सामने - جلو - (in front of)

वह घर के सामने बैठा था।

او جلو خانه نشسته بود.

(ऊ जुलूए-खाने निशस्ते बूद.)

मैं तुम्हारे सामने हूँ।

من جلو تو هستم.

(मन जुलूए-तू हस्तम.)

के पहले - (पीश अज़/क़ब्ल अज़) - پیش از / قبل از - (before)

मैं चाहता था कि उससे पहले जाऊँ।

من می خواستم پیش از او بروم.

(मन मी खास्तम पीश अज़ ऊ बेरवम)

मैं चाहता था कि उससे पहले खाऊँ।

من می خواستم قبل از او بخورم.

(मन मी खास्तम क़ब्ल अज़ ऊ बेखुरम.)

पहले - (पीश/क़ब्ल) - پیش / قبل - (ago)

कुछ साल पहले वह वहाँ गया था।

چند سال پیش او به آنجا رفته بود.

(चन्द साल पीश, ऊ बे ऑन्जा रफ़ते बूद.)

कुछ साल पहले वह यहाँ आया था।

چند سال قبل او به اینجا آمده بود.

(चन्द साल क़ब्ल, ऊ बे ईन्जा आमदे बूद.)

के सामने - (पीश) - پیش - (in front of)

प्रत्येक महीने मैं तुम्हारे पास आता हूँ।

هر ماه پیش تو می آیم.

(हर माह पीशे-तू मी आयम.)

पिछले - (पीश) - پیش - (previous)

तुमने पिछला संस्करण में पढ़ा था।

در شماره های پیش خواندید.

(दर शुमारे-हाये-पीश ख़ान्दीद.)

पीछे - (पुश्त/अक़ब) - پشت / عقب - (back/behind)

एक आदमी मेज के पीछे खड़ा था।

مردی پشت / عقب میز استاده بود.

(मर्दी पुश्ते/अक़बे-मीज़ इस्तादे बूद.)

मैं तुम्हारे पीछे हूँ।

من پشت / عقب تو هستم.

(मन पुश्ते/अक़बे-तू हस्तम.)

के बदले में - (बेजाये/बे'एवज़) - بجای / بعوض - (instead of)

वह मेरे बदले में गया।

او بجای / بعوض من رفت.

(ऊ बेजाये/बे'एवज़े-मन रफ़्त.)

मैंने पेन के बदले में किताब खरीदी।

من بجای/بعوض قلم کتاب خریدم.

(मन बेजाये/ बे'एवजे -कलम किताब खरीदम.)

यदि तुम मेरी जगह होते।

اگر تو بجای/بعوض من بودی.

(अगर तू बेजाये/ बे'एवजे -मन बूदी.)

बीच में – (बैन/दरमियान) - بین/در میان (between/among)

दारा उनलोगों के बीच में बैठा है।

دارا بین/در میان آنها نشسته است.

(दारा बैने/दरमियाने-ऑन्हा निशस्ते अस्त.)

मैं दो बसों के बीच में फँस गया था।

من بین/در میان دو اتوبوش گیر بودم.

(मन बैने/दरमियाने-दू ऊतूबूस गीर बूदम.)

बगल में – (पहलूये/किनार) - پهلو/کنار (beside)

वह मेरे बगल/पास में खड़ा था।

او پهلو من ایستاده بود.

(ऊ पहलूये-मन ईस्तादे बूद.)

वह मेज के बगल/पास में खड़ी है।

او کنار میز ایستاده است.

(ऊ किनारे-मीज़ ईस्तादे अस्त.)

सम्पूर्ण/पूरे – (सरासर) - سر اسر (throughout)

फ़िरदौसी सम्पूर्ण देश में प्रसिद्ध हैं।

فردوسی در سر اسر کشور معروف است.

(फ़िरदौसी दर सरासरे-किशवर मा'रूफ़ अस्त.)

छोड़कर – (गौर अज़) - غیر از (except)

मेरे सिवा वहां कोई नहीं था।

غیر از من آنجا هیچ کس نبود.

(गौर अज़ मन ऑन्जा हीचकस नाबूद.)

जैसे/समान – (बेतौर/बेतौरीके) - بطور/بطوریکه (as/like)

पढ़ाई पूजा के समान करो।

هر طور که عبادت می کنی چنان مطالعه کن.

(हर तौरीके इबादत मी कुनी, चुनान मुतालए कुन.)

- (تمرین - तमरीन) - अभ्यास -

अ. - फ़ारसी में अनुवाद करें। (बे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद -

- به فارسی ترجمه کنید)

1. वह विद्यालय से आया।
2. वे लोग कारखाने में काम करते हैं।
3. मैं हमेशा अपनी पुस्तक मेज़ पर रखता हूँ।
4. वे लोग कार से आये हैं।
5. उसने हमें संस्कृत भाषा एवं साहित्य के बारे में बताया।
6. उसका भाई मेरे लिए भगवद्गीता लाया।
7. एक बिल्ली टेबल के नीचे बैठी थी।
8. अपनी संस्कृत की पुस्तकों को अपने थैले में रखिये।
9. वह वहाँ चार वर्षों से अपने परिवार के साथ रह रही है।
10. वे लोग मेरे बाद यहाँ पहुँचे हैं।

आ.- निम्नलिखित वाक्यों को पुरा करें। (जुम्हेहाये-ज़ीर रा कामिल कुनीद - جمله های زیر را کامل کنید)

1. او دانشگاه رفت.
2. من کیف کتاب را در آوردم.
3. مادرم من لباس می خرید.
4. آنها صبح خواهند آمد.
5. آن پسرکه شان نشسته است، برادرم است.
6. من همیشه او کار می کنم.
7. شما من بازی می کنم.
8. اگر من تو بودم، شکست نمی خوردم.
9. این کتاب را میز بگذار.
10. او من می آمد.

Cardinal Numbers - संख्याएँ (ए'दाद - اعداد)

संख्या हिन्दी में	फ़ारसी संख्या अङ्कों में	उच्चारण	عدد (अदद)
एक	۱	यक	یک
दो	۲	दो	دو
तीन	۳	से	سه
चार	۴	चहार	چهار
पाँच	۵	पञ्च	پنج
छः	۶	शिश	شش
सात	۷	हफ्त	هفت
आठ	۸	हश्त	هشت
नौ	۹	नुह	نه
दस	۱۰	दह	ده
ग्यारह	۱۱	याज़दह	یازده
बारह	۱۲	दवाज़दह	دوازده
तेरह	۱۳	सीज़दह	سیزده
चौदह	۱۴	चहारदह	چهارده
पन्द्रह	۱۵	पाञ्जदह	پانزده
सोलह	۱۶	शाञ्जदह	شانزده
सत्रह	۱۷	हिफ़दह	هفده
अठारह	۱۸	हिज्जदह	هجده
उन्नीस	۱۹	नूजदह	نوزده
बीस	۲۰	बीस्त	بیست

ده ها - دहायी

नब्बे	अस्सी	सत्तर	साठ	पचास	चालीस	तीस	बीस	दस
۹۰	۸۰	۷۰	۶۰	۵۰	۴۰	۳۰	۲۰	۱۰
नवद	हश्ताद	हफ़्ताद	शस्त	पञ्जाह	चहल	सी	बीस्त	दह
نود	هشتاد	هفتاد	شصت	پنجاه	چهل	سی	بیست	ده

दो अंकों की संख्या :-

इक्कीस	۲۱	बीस्तो-यक	بیست و یک
बाइस	۲۲	बीस्तो-दो	بیست و دو
इक्तीस	۳۱	सीयो-यक	سی و یک
बत्तीस	۳۲	सीयो-दो	سی و دو
इक्तालिस	۴۱	चेहलो-यक	چهل و یک
बयालिस	۴۲	चेहलो-दो	چهل و دو
इक्यावन	۵۱	पञ्जाहो-यक	پنجاه و یک
बावन	۵۲	पञ्जाहो-दो	پنجاه و دو
इकसठ	۶۱	शस्तो-यक	شصت و یک
बासठ	۶۲	शस्तो-दो	شصت و دو
इकहत्तर	۷۱	हफ़्तोदो-यक	هفتاد و یک
बहत्तर	۷۲	हफ़्तोदो-दो	هفتاد و دو
इक्यासी	۸۱	हश्तोदो-यक	هشتاد و یک
बयासी	۸۲	हश्तोदो-दो	هشتاد و دو
इक्यानवे	۹۱	नवदो-यक	نود و یک
बानवे	۹۲	नवदो-दो	نود و دو
सौ	۱۰۰	सद	صد

तीन अंकों की संख्या :-

नौ सौ	आठ सौ	सात सौ	छः सौ	पाँच सौ	चार सौ	तीन सौ	दो सौ	एक सौ
१००	८००	७००	६००	५००	४००	३००	२००	१००
नुह सद	हश्त सद	हफ्त सद	शिश सद	पान्सद	चहार सद	सीसद	दिवीस्त	यक सद
نه صد	هشت صد	هفت صد	شش صد	پانصد	چهار صد	سیصد	دویست	یک صد
एक सौ एक		१०१		सदो-यक			صد و یک	
एक सौ दो		१०२		सदो-दो			صد و دو	
एक सौ ग्यारह		१११		सदो-याजदेह			صد و یازده	
एक सौ बारह		११२		सदो-दवाजदेह			صد و دوازده	
एक सौ इक्कीस		१२१		सदो-बीस्तो-यक			صد و بیست و یک	
एक सौ बाइस		१२२		सदो-बास्तो-दो			صد و بیست و دو	
एक सौ इक्तीस		१३१		सदो-सीयो-यक			صد و سی و یک	
एक सौ बत्तीस		१३२		सदो-सीयो-दो			صد و سی و دو	
एक सौ इक्तालिस		१४१		सदो-चेहलो-यक			صد و چهل و یک	
एक सौ बयालिस		१४२		सदो-चेहलो-दो			صد و چهل و دو	
एक सौ इक्यावन		१५१		सदो-पञ्जाहो-यक			صد و پنجاه و یک	
एक सौ बानवे		१५२		सदो-पञ्जाहो-दो			صد و پنجاه و دو	
एक सौ इक्सठ		१६१		सदो-शस्तो-यक			صد و شصت و یک	
एक सौ बासठ		१६२		सदो-शस्तो-दो			صد و شصت و دو	
एक सौ इकहत्तर		१७१		सदो-हफ्तादो-यक			صد و هفتاد و یک	
एक सौ बहत्तर		१७२		सदो-हफ्तादो-दो			صد و هفتاد و دو	
एक सौ इक्यासी		१८१		सदो-हश्तादो-यक			صد و هشتاد و یک	
एक सौ बयासी		१८२		सदो-हश्तादो-दो			صد و هشتاد و دو	
एक सौ इक्यानवे		१९१		सदो-नवदो-यक			صد و نود و یک	
एक सौ बानवे		१९२		सदो-नवदो-दो			صد و نود و دو	
एक हजार		१०००		हिजार			هزار	
एक हजार एक		१००१		हिजारो-यक			هزار و یک	
एक हजार दो		१००२		हिजारो-दो			هزار و دو	
दस लाख		१००००००		मीलियून			میلیون	

जब भी संख्या का प्रयोग किसी वस्तु अथवा व्यक्ति की संख्या को बताने के लिए किया जाता है तो वह संज्ञा वाचक शब्द हमेशा एकवचन में होता है तथा संख्या एवं संज्ञा शब्द के बीच में अदद अथवा ता (عدد/تا) को जोड़ देते हैं यथा-

एक पेंसिल।	यक ता/अदद मिदाद.	یک تا/عدد مداد.
पाँच कॉपियाँ।	पञ्च ता/अदद दफ़्तर	پنج تا/عدد دفتر.
तीन पुस्तकें।	से ता/अदद किताब.	سه تا/عدد کتاب.
नब्बे घर।	नवद ता/अदद खाने.	نود تا/عدد خانه.
सौ आदमी।	सद ता/अदद मर्द.	صد تا/عدد مرد.
दस लाख महिलाएँ।	मीलियून जन.	میلیون زن.

यदि वाक्य में कर्त्ता सजीव हो तथा संख्यात्मक दृष्टि से एकवचन अथवा बहुवचन में हो तो क्रिया संख्यात्मक कर्त्ता के अनुसार एकवचन अथवा बहुवचन में प्रयोग होता है। यथा –

एक व्यक्ति वहाँ है।	यक मर्द ऑन्जा अस्त।	یک مرد آنجا است.
तीन महिलाएँ यहाँ हैं।	से जन ईन्जा हस्तन्द।	سه زن اینجا هستند.

जबकि यदि कर्त्ता निर्जीव हो तथा संख्यात्मक दृष्टि से बहुवचन में हो तब भी वहाँ क्रिया एकवचनात्मक ही होगी। यथा

एक कुर्सी वहाँ है।	यक सन्दली ऑन्जा अस्त।	یک صندلی آنجا است.
चार मेज़ यहाँ हैं।	चहार मीज़ ईन्जास्त।	چهار میز اینجا است.

Ordinal Number – (اعداد وصفی – ए'दादे-वस्फ़ी)

Ordinal Number बनाने के लिए Cardinal Number के अन्त में मीम (م) को जोड़ते हैं तथा शब्द के दूसरे-अन्तिम व्यञ्जन वर्ण को द्वित्त करके उसके ऊपर पेश (ُ) लगा कर उच्चारित करते हैं। यदि वह दो अङ्कों का शब्द हो तो प्रकृत प्रक्रिया अन्तिम अङ्क के साथ होता है। यथा –

पहला	यकुम/अव्वल	यिकम/اول
दूसरा	दुवुम	दुम
तीसरा	सिब्वुम	सुम
चौथा	चहारुम	चहारम
पाँचवां	पञ्चुम	पिन्जम
छठा	शिशुम	शिशुम
सातवां	हफ्तुम	हफ्तम
आठवां	हश्तुम	हश्तम
नौवां	नुह्हुम	नुहम
दसवां	दहुम	दहम
ग्यारवां	याज़दहुम	याज़दहम
बारवां	दवाज़दहुम	दवाज़दहम
तेरहवां	सीज़दहुम	सीज़दहम
चौदहवां	चहारदहुम	चहारदहम
पन्द्रहवां	पाञ्जदहुम	पाञ्जदहम
सोलहवां	शान्जदहुम	शान्जदहम
सत्रहवां	हिफ़दहुम	हिफ़दहम
अठारवां	हिजदहुम	हिजदहम
उन्नीसवां	नूजदहुम	नूजदहम
बीसवां	बीस्तुम	बीस्तम
तीसवां	सीउम	सीउम
चालिसवां	चेहेल्लुम	चेहेल्लम
पचासवां	पञ्जाहुम	पञ्जाहम

साठवां	शस्तुम	شصتم
सत्तरवां	हफ़तादुम	هفتم
अस्सीवां	हश्तादुम	هشتادم
नब्बेवां	नवदुम	نودم
सौवां	सदुम	صدم

दो अङ्कों की संख्या को Ordinal Number में बनाने के लिए अन्तिम अङ्क के अन्त में Ordinal Number बनाने के नियम का प्रयोग करते हैं तथा अङ्कों के मध्य वाव (و) का प्रयोग करते हैं। यथा –

इक्कीसवाँ	बीस्तो-यकुम	بیست و یکم
इक्कीसवाँ	सीयो-यकुम	سی و یکم
इक्कालिसवाँ	चेहलो-यकुम	چهل و یکم
इक्यावनवाँ	पञ्जाहो-यकुम	پنجاه و یکم
इक्कसठवाँ	शस्तो-यकुम	شصت و یکم
इक्कहत्तरवाँ	हफ़तादो-यकुम	هفتاد و یکم
इक्यासीवाँ	हश्तादो-यकुम	هشتاد و یکم
इक्यानवेवाँ	नवदो-यकुम	نود و یکم
एक सौ एकवाँ	सदो-यकुम	صد و یکم

Ordinal Number बनाने के लिए Cardinal Number के अन्त में मीन (مین) अथवा ये (ی) का प्रयोग भी किया जाता है। यथा –

पहला	यक्कुमीन/अव्वलीन/यक्कुमी	یکمین/اولین/یکمی
दूसरा	दुवुमीन/दुवुमी	دومین/دومی
तीसरा	सिक्कुमीन/सिक्कुमी	سومین/سومی
चौथा	चहारुमीन	چهارمین
पाँचवां	पञ्जुमीन	پنجمین
छठा	शिश्तुमीन	ششمین
सातवां	हफ़तुमीन	هفتمین
आठवां	हश्तुमीन	هشتمین
नौवां	नुहुमीन	نهمین

दसवां	दहमीन	دهمین
ग्यारवां	यज़दहमीन	یازدهمین
बारवां	दवाज़दहमीन	دوازدهمین
तेरहवां	सीज़दहमीन	سیزدهمین
चौदहवां	चहारदहमीन	چهاردهمین
पन्द्रहवां	पाञ्जदहमीन	پانزدهمین
सोलहवां	शान्जदहमीन	شانزدهمین
सत्रहवां	हिफ़दहमीन	هفدهمین
अठारवां	हिजदहमीन	هجدهمین
उन्निसवां	नूज़दहमीन	نوزدهمین
बीसवां	बीस्तुमीन	بیستمین
तीसवां	सीउमीन	سی امین
चालिसवां	चेहेल्लुमीन	چهلمین
पचासवां	पञ्जाहुमीन	پنجاهمین
साठवां	शस्तुमीन	شصتمین
सत्तरवां	हफ़तादुमीन	هفتادمین
अस्सीवां	हश्तादुमीन	هشتادمین
नब्बेवां	नवदुमीन	نودمین
सौवां	सह्दुमीन	صدمین

भाग को बताने के लिए Cardinal Number तथा Ordinal Number का एक साथ प्रयोग होता है, जहाँ आरम्भ में Cardinal Number तथा बाद में Ordinal Number का प्रयोग होता है। यथा –

एकतिहाई (1/3)	यक-सिब्वुम	یک سوم
सात का दसवां भाग (7/10)	हफ़्त-दह्दुम	هفت دهم
तीनचौथाई (3/4)	से-चहारूम	سه چهارم
पाँच का छठा भाग (5/6)	पञ्ज-शिशुम	پنج ششم
तीन का आठवाँ भाग (3/8)	से-हस्तुम	سه هشتم

कुछ अन्य निम्नप्रकार से हैं –

आधा	नीम/नीमे/निस्फ़	नीम/नीमे/नصف
तीसरा भाग / तिहाई	सुल्स	ثلث
चौथा भाग / चौथाई	रूब'	ربع
पाँचवाँ भाग	खम्स	خمس

अभ्यास – (تمرین - तमरीन) –

अ.- फ़ारसी में अनुवाद करें। (बे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद –

– (به فارسی ترجمه کنید)

1. तीस लड़कें कक्षा में हैं।	8. छब्बीस दिसम्बर उन्निस सौ छियासी को मेरा जन्म हुआ था।
2. तीन किताबें मुझे दो।	9. वहाँ बाग में दस लाख पेड़ हैं।
3. क्या तुम्हारे पास दस रुपये हैं?	10. उन लोगों के घर में चार सौ दो कुर्सियाँ हैं जबकि बैठने वाले लोगों की संख्या आठ सौ पैंतालिस हैं।
4. मुझे इसका तीन-चौथाई भाग दो।	
5. वहाँ गली में तीन लड़के और चार लड़कियाँ हैं।	
6. मेरे पास एक कलम तथा दो पेंसिलें हैं।	
7. वहाँ बस में चौहत्तर लड़के हैं।	

आ.- हिन्दी में अनुवाद करें – (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद –

– (به هندی ترجمه کنید)

1. من سه تا کیف دارم.	9. آنها در اولین روز ماه مارس خواهند آمد.
2. او چهار دفتر و دو تا کتاب دارد.	10. او سه چهارم از ناهار را خورده بود.
3. نصف سیب را به من بدهید.	
4. آنها هزار تا دانشجو دارند.	
5. آیا شما دو تا کفش ندارید?	
6. یک ربع از آن پارچه مال ماست.	
7. تو یازدهمین نفر در صف بودی?	
8. من درس پنجم را یاد گرفتم.	

(جمله های زیر را کامل کنید - जुम्हेहाये-ज़ीर रा कामिल कुनीद - निम्नलिखित वाक्यों को पूरा करें -

1. من کیف دارم.
2. سیب را به من
3. آیا شما تا در صف؟
4. تو نفر در صف؟
5. در روز ماه مارس خواهی آمد.

Simple Conjunction

(हुरूफ़े-रब्त / हमपायगी / पेवन्दे-सादे)
حروف ربط / همپایگی / پیوند ساده

जैसे ⁹³	मिस्ल	مثل	और	व	و
क्योंकि/तब ⁹⁴	चून/वक्ती/वक्तीके	چون/وقتی / وقتیکه	कि ⁹⁵	के	که
तक ⁹⁶	ता	تا	यदि	अगर/गर/अर	اگر/گر/ار
अथवा	या	یا	लेकिन	अम्मा/वली/लीकिन/लीक	اما/ولی/لیکن /لیک
सिवाय	जुज	جز	भी ⁹⁷	नीज़/हम	نیز/هم
जैसे कि	गूया के/गूयी के	گویا که/گویایی که	क्योंकि	ज़ीरा/ज़ीराके	زیرا/زیرا که
बिना	बेदूने	بدون	तो/फ़िर	पस/बाद/बादन	پس/بعد/بعداً
अब/अभी	अकनून/हाला	اکنون/حالا	वरना ⁹⁸	वगरने	وگرنه

और (व-و)

कृष्ण और बलराम भाई हैं।

करीशन व बलराम बरादर हस्तन्द.

(करीशन व बलराम बिरादर हस्तन्द.)

वाल्मीकी एवं व्यास रामायण और महाभारत के लेखक हैं।

والمیکی و ویاس نویسندگان راماین و

مهابهارت هستند.

(वाल्मीकी व व्यास निवीसन्देगाने-रामायन व महाभारत हस्ततन्द.)

कि - (के - که) - (that)

यह आवश्यक नहीं है कि तुम आओ।

این لازم نیست که تو بیایی.

(ईन लाज़िम नीस्त के तू बेआई.)

⁹³ (like/as such as)⁹⁴ (when/since/ while)⁹⁵ (sothat/as soon as/about to/to)⁹⁶ (till/ so that/in order that/unless)⁹⁷ (also/as well as)⁹⁸ (else)

उसने मुझसे कहा कि मैं उसके भाई को संस्कृत और फ़ारसी पढ़ाऊँ।

او به من گفت که من برادرش را
سانسکریت و فارسی یاد بدهم.

(ऊ बे मन गुप्त के मन विरादरश रा सांस्करीत व फ़ारसी याद बेदहम.)

उसने कबीर को आवाज़ दी कि रहीम के संदेश को लोगों तक पहुँचाए।

او کبیر را صدا زد که پیام رحیم را به
مردم برساند.

(ऊ कबीर रा सदा ज़द के पयामे-रहीम रा बे मर्दुम बेरसानद.)

लेकिन (अम्मा/वली/लीकिन/लीक - لیکن/ولی/اما)

सभी बच्चे आ गए लेकिन भरत नहीं आया।

همه بچه ها آمده اند ولی/اما برت نیامد.

(हमे बच्चे हा आमदे-अन्द वली/अम्मा भरत नाआमद.)

तुम्हारे साथ आऊँगा परन्तु अधिक समय तक तुम्हारे साथ नहीं रह सकता हूँ।

با شما می آیم لیکن/ ولی نمی توانم
مدت زیادی بمانم.

(वा शुमा मी आयम लीकिन/वली नमी तवानम मुहते-ज्यादी बेमानम.)

भी (हम/नीज़ - هم/نیز)

सभी आ रहे हैं आपको भी आना चाहिए।

همه می آیند، باید شما هم/نیز بیایید.

(हमे मी आयन्द, बायद शुमा हम/नीज़ बेआयीद.)

मैं भी वहाँ गया था।

من هم/نیز آنجا رفته بودم.

(मन हम/नीज़ ऑन्जा रफ़ते बूदम.)

यदि (अगर/गर - اگر/گر)

यदि तुम आओगे तो हम वहाँ जाएँगे।

اگر/گر تو می آیی پس ما آنجا خواهیم رفت.

(अगर/गर तू मी आयी पस मा ऑन्जा खाहीम रफ़त.)

यदि माँ आएंगी तो मैं घर जाऊँगा।

اگر/گر مادر می آید پس من به خانه
خواهم رفت

(अगर/गर मादर मी आयद पस मन बे खाने खाहम रफ़त.)

क्योंकि (ज़ीरा/ज़ीरा के - زیرا/زیرا که)

मैं अध्याय को नहीं लिख सका क्योंकि मेरे पास कलम नहीं था।

نتوانستم تمرین را بنویسم زیرا قلم
نداشتم.

(नतवानिस्तम तमरीन रा बेनिवीसम ज़ीरा क़लम

नादाश्तम.)

सो गया क्योंकि मैं थका था।

خوابیدم زیرا که خسته بودم.

(खाबीदम ज़ीरा के खस्ते बूदम.)

बिना (बेदूने - بدون)

मैं तुम्हारे बिना नहीं जाऊँगा।
من بدون شما نخواهم رفت.
(मन बेदूने शुमा नाखाहम रफ़्त.)

या - (या - یا)

तुम इसको पसन्द करते हो या उसको?
تو این را دوست داری یا آن را؟
(तू ईन री दूस्त दारी या आँन रा?)

जब/जबसे - (वक्ती/चुन-چون)

जबसे उसने विद्यालय को छोड़ा, मैंने वास्तव में उसे दुबारा नहीं देखा।
وقتی او دبستان را ترک کرد، من اصلاً او را دوباره ندیدم.
(वक्ती ऊ दबिस्तान रा तर्क कर्द, मन अस्लन ऊ रा दुबारे नादीदम.)
जब दुष्यन्त सो रहा था, शकुन्तला काम रही थी।
وقتی/چون دُشینت می خوابید، شگُنتلا کار می کرد.
(वक्ती/चुन दुशयन्त मी खाबीद, शकुन्तला कार मी कर्द.)

जैसे/तरह - (मिस्ले - مثل)

डॉ. बलराम शुक्ल की तरह काम करो।
کاری مثل دکتر بلرام شُکل بکن.
(कारी मिस्ले-दुक्तर बलराम शुक्ल बेकुन.)
इस पाठ को कालिदास की तरह पढ़ो।
این متن را مثل کالی داس بخوان.
(ईन मल्ल रा मिस्ले-काली दास बेखान.)

छोड़कर/सिवाए (जुज़ - جز)

फ़ारसी भाषा में जुज़ (جز) के प्रयोग के बाद वाक्य क्रिया नकारात्मक हो जाती है। यथा -
هیچ کس آنجا جز او نبود.
(हीच कस आँन्जा जुज़ ऊ न बूद.)
उसे छोड़कर वहाँ कोई नहीं था।
جز یک رویه هیچ پولی نداشتم.
(जुज़ यक रूपये हीच पूली नादाश्तम.)
सिवाए एक रुपये को छोड़कर मेरे पास कोई पैसा नहीं था।

अब/अभी - (हाला/अकनून - حالا/اکنون)

अब मैं ईरान जाऊँगा।
حالا/اکنون من به ایران می روم.
(हाला/अकनून मन बे ईरान मी रवम.)
अब वह पाठ पढ़ेगा।
حالا/اکنون او درس می خواند.
(हाला/अकनून ऊ दर्स मी खानद.)

वरना – (وگر نه - वगर्ने)

जल्दी दौड़ो वरना तुम हार जाओगे।

زود بدو وگر نه شکست خواهی خورد.

(ज़ूद बेदव वगर्ने शिकस्त खाही खूर्द.)

अभ्यास – (تمرین - तमरीन) -

अ. - फ़ारसी में अनुवाद करें। (वे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद –

- به فارسی ترجمه کنید)

1. वह अनपढ़ है परन्तु बुद्धिमान व्यक्ति है।
2. वह उस लड़के के बाद दौड़ रहा था।
3. क्या तुम पत्र लिख रहे थे, जब मैं तुम्हें बुला रहा था?
4. हम अपने खेल के मैदान में खेलने में व्यस्त थे।
5. वराहमिहिर ने मुझसे पूछा कि, क्या तुम विद्यालय गए थे ?
6. मैं बाज़ार गया और पुस्तकें खरीदी।
7. वह सफल होगा यदि मेहनत करेगा।
8. बिना उसके वापिस मत लौटना।
9. जल्दी-जल्दी काम करो नहीं तो पीछे रह जाओगे।
10. अब यहाँ बैठो और ध्यान पूर्वक इस पुस्तक को पढ़ो।
11. पाँच रुपये को छोड़कर उसके पास और पैसे नहीं हैं।
12. उस समय मैं घर जाने के बारे में सोच रहा था।
13. इनमें से पसंद करो, यह या वह।
14. जब मैं आया वह अपना सामान छोड़ चुकी थी।
15. क्योंकि तुम देर से आए इसलिए बस चली गयी, अब तुम रेलगाड़ी से जाओ या वायुयान से, मुझे इससे कोई सरोकार नहीं।
16. मैंने उसे यह पुस्तक दी ताकि पढ़ सके।
17. मैं तुम्हें यह कलम नहीं दे सकता क्योंकि यह किसी दूसरे की है।
18. ध्यान से पढ़ो वरना परीक्षा में असफल हो जाओगे।
19. यदि वह शेर की तरह होता तो तेज़ दौड़ता।
20. वे लोग घर छोड़कर चले गए जब तुम आए।

आ. - हिन्दी में अनुवाद करे। (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद - به هندی ترجمه کنید -

1. کالی داس گفت که شگنتلا دختر زیبا بود.
2. رفتم که بخوابم.
3. دیروز نیامدم زیرا بیمار بودم.
4. شمع را افروختم و اتاق روشن شد.
5. رام و رحیم را در خیابان دیدم.
6. کاشی را صدا زدم که کتاب شاکنتلا را به او بدهم.
7. تا نکوشی موفق نمی شوی.
8. بچه ها آمده بودند اما علی نیامد.
9. این کتاب بهت می دهد اگر تمام آن را بخوانی.
10. همه می آیند تو نیز بیا.

इ. - निम्नलिखित वाक्यों को पूरा करें। (جمله های زیر را کامل کنید - جملہ های زیر را کامل کنید)

1.او رسید ، نادر از اتاق بیرون رفت.
2. بچه را با خودت بیاور دکتر معاینه اش بکند.
3. همه سوال ها را حل نکرد، خوابید.
4. اگر شما بروید، من می روم.
5. او با دوچرخه رفت زود برسد.
6. باید دانشمندان فکر کنی.
7. می دانستم شما نخواهید رفت.
8. او درس می خواند تو بخوان.
9. من کتاب دفتر قلم را خریدم.
10. گیتی یک کیف چیزی نداشت.

Compound Conjunctions

حروف ربط مرکب (हुरूफ़े-रबते-मुरक़ब)

जितना उतना ⁹⁹	चन्दान्के	چندانکه	यद्यपि ¹⁰⁰	अगरचे/हर चन्द के	अगरचे/हर चन्द के
क्योंकि	चुन्के	چونکه	के बावजूद ¹⁰¹	बावजूद आँन्के/ वा आँन्के	बावजूद आँन्के/ वा आँन्के
ज्योंहि त्योंहि ¹⁰²	हमीन्के/बे महज़ ईन्के	همینکه/به محض اینکه	शर्त के अनुसार	बे शर्त आँन्के	बे शर्त आँन्के
तबतक	ता वक़ती के/ता ज़मानी के	تاوقتیکه/تازمانی که	जबतक की नहीं ¹⁰³	मगर ईन्के/आँन्के	मगर ईन्के/आँन्के
स्थिति में	दर ज़िम्न/दर ईन अस्ना/दर हाली के	در ضمن/در این اثنا/در حالی که	के रूप में	दर सूरती के	दर सूरती के

(as soon as) - (همینکه/به محض اینک - हमीन्के/बे महज़ ईन्के - ज्योंहि त्योंहि)

हमीन्के ख़ोशद टलूँ कर्द, حرکت کر دیم.
(हमीन्के ख़ुशीद तुलूँ कर्द, हर्कत कर्दीम.)
हमीन्के وارد اتاق شدم, او رفت.
(हमीन्के वारिदे-उताक़ शुदम, ऊ रफ़्त.)

(in spite of) - (با وجود آنکه/اینکه/با آنکه/اینکه - इनके/आँन्के/ईन्के/वा आँन्के - बावजूद/बजाए)

बावजूद इनके/आँन्के/ईन्के/वा आँन्के, चला गया।
(in spite of)
बावजूद इनके/आँन्के/ईन्के/वा आँन्के, चला गया।
(in spite of)
बावजूद इनके/आँन्के/ईन्के/वा आँन्के, चला गया।
(in spite of)
बावजूद इनके/आँन्के/ईन्के/वा आँन्के, चला गया।
(in spite of)

⁹⁹ (as much as)

¹⁰⁰ (although)

¹⁰¹ (in spite of)

¹⁰² (as soon as)

¹⁰³ (unless)

शर्त के अनुसार – (बे शर्त-ऑन्के - به شرط آنکه - (on the condition)

این کتاب بہت می دہم بہ شرط آنکہ با میں इस शर्त पर यह पुस्तक तुम्हें दे रहा हूँ कि तुम इसे ध्यान
दقت می خوانی۔
से पढ़ोगे।

(ईन किताब बेहत मी दहम बे शर्त-ऑन्के वा दिक्कत मी खानी.)

के रूप में – (दर सूरती के - در صورتی کہ - (in the form of)

آب در خورشید در صورتی بخار آب में जल भाप में बदल चुका था ।
عوض شدہ بود۔

(आब दर खुरशीद दर सूरतीए-बुखार एवज शुदे बूद.)

तबतक/जबतक – (ता वक्ती के/ता ज़मानी के - تا وقتیکہ/تا زمانی کہ - (till)

تا وقتیکہ من آنجا بودم، ارْجُن نرسیدہ بود۔ जबतक मैं वहाँ था अर्जुन नहीं पहुँचा था।

(ता वक्ती के मन ऑन्जा बूदम, अर्जुन नारसीदेह बूद.)

Correlative Conjunctions

حروف ربط مزدوج/جفتی (हुरूफ़े-रबते-मुजदवज/जुफ़ती)

whether-or (चे-चे/खाह-खाह – خواه-خواه)

هیچ فرقی نمی کند خواه بیایی خواه نیایی.
 इससे कोई अन्तर नहीं पड़ता कि तुम आओगे या नहीं।
 (हीच फ़रक़ी नमी कुन्द खाह बेआयी खाह नाआयी.)

neither-nor – (ने-ने – نه-نه)

نمی توانم بنویسم زیرا نه کاغذ دارم نه مداد.
 मैं नहीं लिख सकता क्योंकि न तो मेरे पास कागज़ है न पेन्सिल।
 (नमी तवानम बेनिवीसम जीरा ना कागज़ दारम ना
 मिदाद.)

Either-Or – (या-या – یا-یا)

یا بنشین یا برو.
 या तो बैठो या जाओ।
 (या बेनिशीन या बोरो.)

not only-but also - (हम-हम – هم-هم)

او هم احمق است هم خود راى.
 वह न केवल मूर्ख है अपितु जिद्दी भी है।
 (ऊ हम अहमक़ अस्त हम खूदराय.)

– (تمرین - तमरीन) – अभ्यास

अ.- हिन्दी में अनुवाद करे। (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद –

– (به هندی ترجمه کنید)

1. همینکه دزد کیف را برداشت، از اتوبوس بیرون پرید.
2. خواه امروز بیایی خواه فردا، می توانی او را ببینی.
3. نه تو آمدی، نه دوستت.
4. همینکه مرا دید به طرفم دوید.
5. دیروز علی باوجود یکه حالش خوب نبود ولی تعطیل نکرد.
6. اگرچه او ماشین داشت اما نتوانست آن را براند.
7. پدرم باوجود بودن پیر هنوز محکم راه می رود.
8. من تو را نخواهم برد، مگر اینکه هرکاری انجام دهم.

9. من تو را با خود می برم به شرط آنکه مرا اذیت نکنی.

10. او در حالی که به خشم آمده بود، فریاد زد.

आ. – निम्नलिखित वाक्यों को पूरा करें – (जुम्हेहाये-जीर का कामिल कुनीद –

– (جمله های زیر را کامل کنید

1. شما به من کمک کردید جان مرا نجات دادید.

2. شما فرموده بودید این کار را انجام می دهم.

3. برای من لازم است که تا ساعت پنج این کار را تمام کنم.

4. بر نگشتم ، شما نمی روید.

5. ایستگاه رسیدم، همان لحظه قطار آمد.

क्रिया विशेषण – (क़ैद - क़ैद)

1. – {Adverbs of place (क़ैदहाये-मक़ान)- क़ैदहाय مکان} सामान्यरूप से क्रिया विशेषण, क्रिया के पूर्व आता है –

मैं वहाँ था ।

من آنجا بودم.

(मन ऑन्जा बूदम.)

वह यहाँ आया था ।

او اینجا آمده بود.

(ऊ ईन्जा आमदे बूद.)

कादम्बरी सीढ़ियों से नीचे आ गयी।

کادمبری از پله ها پایین آمد.

(कादम्बरी अज़ पलेह-हा पायीन आमद.)

कृष्ण ने गेन्द उपर फेंकी ।

کریشن توپ را بالا افکند.

(करीशन तूप रा बाला अफ़कन्द.)

वे लोग मुझसे दूर हैं ।

آنها از من دور هستند.

(ऑन्हा अज़म दूर हस्तन्द.)

राम मेरे सामने खड़ा था।

رام جلو / پیش من ایستاده بود.

(राम जलूये/पीशे-मन इस्तादे बूद.)

मेरा घर विद्यालय के नजदीक है ।

خانه ام نزدیک دبستان است.

(ख़ाने-अम नज़दीके-दबिस्तान अस्त.)

तुम मेरे पीछे हो ।

تو پشت/دنبال من هستی.

(तू पुश्ते/दुन्बाले-मन हस्ती.)

वह कक्षा के बाहर गया ।

او بیرون کلاس رفت.

(ऊ बीरूने-किलास रफ़्त.)

दारा विदेश गया ।

دارا خارج رفت.

(दारा ख़ारिज रफ़्त.)

हमलोग सभी जगह गए ।

ما همه جا رفتیم.

(मा हमे जा रफ़्तीम.)

क्या तुमने सभी जगह खोज़ा ।

ایا همه جا را جستجو کردی.

(आया हमे जा रा जुस्तजू करदी?)

मैंने कमरे के अन्दर देखा ।

من درون/اندرون اتاق را دیدم.

(मन दरूने/अन्दरूने-उताक़ रा दीदम.)

हवाईजहाज नीचे उतरा ।	هوایما فرود آمد. (हवा पैमा फ़रूद आमद.)
मैं दस मीटर की ऊँचाई से कूदा ।	من از فراز ده متر پریدم. (मन अज़ फ़राज़ दह मित्र परीदम.)
वह उस ओर क्यों जा रहा था ?	چرا آنطرف/آنسو می رفت. (चरा ऑन्तरफ़/ऑन्सू मी रफ़्त.)
इस तरफ़ आओ ।	اینطرف/این سو بیا. (ईन्तरफ़/ईन सू बीआ.)
2.- (Adverbs of time – (قیدهای زمان) – सामान्यतः इसका प्रयोग कर्त्ता के पूर्व अथवा वाक्य के आरम्भ में होता है। -	
अन्त में तुमने क्या किया ।	بالاخره چه کار کردی? (बिलआखिरे चे कार कर्दी?)
अब यहाँ से जाओ ।	اکنون/حالا از اینجا برو. (अकनून/हाला अज़ ईन्जा बोरो.)
मैं इस कार्य को आज शुरू कर रहा हूँ ।	امروز این کار را شروع می کنم. (इम्रूज़ ईन कार रा शुरू मी कुनम.)
वह कल आई थी ।	دیروز/روز گذشته او آمده بود. (दीरूज़/रूज़े-गुज़श्ते-ऊ आमदे बूद.)
वे लोग परसों चले गये थे ।	پریروز آنها رفته بودند. (परीरूज़ ऑन्हा रफ़्ते बूदन्द.)
मैं इस किताब को कल पढ़ूँगा ।	فردا/روز آینده این کتاب خواهم خواند. (फ़र्दा/रूज़े-आयन्दे ईन किताब ख़ाहम ख़ान्द.)
वे लोग परसों आएँगे ।	پس فردا حتماً خواهند آمد. (पस-फ़र्दा हतमन् ख़ाहन्द आमद.)
मैं तीन दिन बाद जाऊँगा ।	بعد از پسین فردا خواهم رفت. (बाद अज़ पसीन फ़र्दा ख़ाहम रफ़्त.)
क्या तुम दिन के बदले रात में पढ़ते हो ।	تو بجای روز در شب درس می خوانی. (तू बेजाये-रूज़ दर शब दर्स मी ख़ानी.)
हमलोग आज रात टहलने के लिए जाएँगे ।	امشب به گردش می رویم. (इम्शब बे गर्दिश मी रवीम.)

कल रात मैं यहाँ नहीं था ।

دیشب/دوش/شب گذشته اینجا نبودم.

(दीशब/दूश/शबे-गुज़श्ते ईन्जा नाबूदम.)

परसों रात उन्होंने काम नहीं किया ।

پرشب کار نکردند.

(परीशब कार नाकर्दन्द.)

हमलोग कल रात सिनेमा देखने जाएँगे ।

شب آینده به سینما خواهیم رفت.

(शबे-आयन्देह बे सीनमा खाहीम रफ्त.)

मैं हर सुबह छः बजे जाग जाता हूँ ।

هر صبح/بامداد سر ساعت شش

بیدار می شوم.

(हर सुब्ह/बामदाद सरे-साअते-शिश बीदार मी

शवम.)

मेरे घर पे दोपहर में आओ ।

وقت ظهر به خانه ام بیا.

(वक्ते-जोह बे खाने-अम बीआ.)

हमलोग शाम को टहलने जाएँगे ।

عصر به گردش خواهیم رفت.

(अस्त्र बे गर्दिश खाहीम रफ्त.)

मैं इस सप्ताह एक साइकिल खरीदूँगा ।

این هفته دوچرخه می خرم.

(ईन हफ्ते दूचखे मी खरम.)

मैं पिछले सप्ताह दिल्ली में था ।

هفته گذشته در دهلی بودم.

(हफ्तेये-गुज़श्ते दर देहली बूदम.)

अगले सप्ताह मेरी परीक्षा होगी ।

هفته آینده امتحان دارم.

(हफ्तेये-आयन्दे इम्तहान दारम.)

क्या तुम काम इस महाने समाप्त कर दोगे ?

آیا این ماه کارت را رها می کنی؟

(आया ईन माह कारत रा रिहा मी कुनी?)

उन्होंने पिछले महीने मेरे पैसे नहीं दिए थे ।

ماه گذشته پولم نپرداخته بودند.

(माहे-गुज़श्ते पूलम नापरदाख्ते बूदन्द.)

अगले महीने मैं ईरान जाऊँगा ।

ماه آینده به ایران خواهم رفت.

(माहे-आयन्दे बे ईरान खाहम रफ्त.)

वह इस साल आएगा ।

امسال او خواهد آمد.

(इम्साल ऊ खाहद आमद.)

पिछले साल वे लोग वापस लौट गए थे ।

سال گذشته بر گشته بودند.

(साले-गुज़श्ते बर-गश्ते बूदन्द.)

दो साल पहले वे लोग सफल नहीं हुए।	پیرار سال آنها موفق نشدند.
	(पीरार साल ऑन्हा मुअफ़क़ नाशुदन्द.)
मैं अगले साल डिप्लोमा में होऊँगा।	سال آینده من در مقطع دیپلم خواهم بود.
	(साले-आयन्दे मन दर मक़ते दीप्लुम खाहम बूद.)
उसके बाद क्या हुआ?	بعد/پس از آن چه شد؟
	(बा'द/पस अज़ ऑन चे शुद?)
मेरे बाद वह गया।	بعد/پس از من او رفت.
	(बा'द/पस अज़ मन ऊ रफ़्त.)
बाद में उसने क्या जबाब दिया ?	بعداً/پس او چه پاسخ داد؟
	(बा'दन्/पस ऊ चे पासुख दाद?)
पहले वह कार्यालय का प्रधान था।	قبلاً/سابقاً او رئیس اداره بود.
	(क़ब्लन्/साबक़ान् ऊ रईसे-इदारे बूद.)
मुझसे पहले उसने निबन्ध लिख लिया था।	پیش از/قبل از من، او انشا نوشته بود.
	(पीश अज़/क़ब्ल अज़ मन, ऊ इन्शा निविशते बूद.)
वहीं रहों जब तक मैं वापिस न लौटूँ।	آنجا بمانید تا بر نگردم.
	(ऑन्जा बेमानीद ता बर-नागर्दम.)
वह अभी-अभी दिल्ली पहुँचा है।	او تازه به دهلی رسیده است.
	(ऊ ताज़े बे देहली रसीदे अस्त.)
वह विलम्ब से आया।	او دیر آمد.
	(ऊ दीर आमद.)
दारा जल्दी पहुँचा।	دارا زود رسید.
	(दारा ज़ूद रसीद.)
उस समय मैं कक्षा में था।	آنگاه/آن وقت من در کلاس بودم.
	(ऑन्गाह/ऑन वक़्त मन दर किलास बूदम.)
कभी-कभी वह यहाँ आता था।	گاهی او اینجا می آمد.
	(गाही ऊ ईन्जा मी आमद.)
अचानक मैं गिर गया।	ناگاه/ناگهان زمین خوردم.
	(नगाह/नागहान ज़मीन ख़ूर्दम.)
मैं हमेशा सच बोलता हूँ।	همیشه راست می گویم.
	(हमीशे रास्त मी गूयीम.)

शीघ्रता से वे वापस लौट गए।	همان لحظه/بلافاصله/فوراً برگشتند. (हमान लहजे/बिलाफासले/फौरान बरगश्तन्द.)
अभी यह काम मत करो।	اکنون/هنوز این کار نکن. (अकनून/हनूज ईन कार नकुन.)
यह पत्रिका कुछ समय पूर्व ही प्रकाशित हुई है।	این مجله اخیراً چاپ شده است. (ईन मजल्ले अखीरन् चाप शुदे अस्त.)
हम चलने को तैयार थे कि इसी बीच वह वहाँ पहुँच गया।	حاضر بودیم که برویم در ضمن/در این اثنا او آنجا رسید. (हाज़िर बूदीम के बेरवीम दर ज़िमन/दर ईन अन्ता ऊ ऑन्जा रसीद.)
यद्यपि उसे बहुत ज्यादा दर्द होता है लेकिन वह शिकायत नहीं करता है।	اگرچه او درد زیاد تحمل می کند ولی شکایت نمی کند. (अगरचे ऊ दर्द ज़्यादा तहम्मूल मी कुनद वली शिकायत नमी कुनद.)

(never) – (هرگز – हरगिज़ – (नहीं) बिल्कुल)

हरगिज़ (هرگز) हमेशा – यह वाक्य को नकारात्मक बनाने के लिए लगता है। यथा –

बिल्कुल/कभी भी वहाँ न जाइये।	هرگز آنجا نروید. (हरगिज़ ऑन्जा नारवीद.)
बिल्कुल/कभी भी झूठ मत बोलिए।	هرگز دروغ نگوئید. (हरगिज़ दुरूग नागूयीद.)

कुछ क्रिया विशेषणात्मक phrases, Adverb of time के रूप में भी प्रयोग में आते हैं, यथा –

थोड़ी देर बाद वह पहुँचा।	کمی بعد او رسید. (कमी बा'द ऊ रसीद.)
उसी समय वह नीचे गिर गई।	هماندم/درست در همان وقت، او پایین افتاد. (हमान्दम/दुरूस्त दर हमॉन वक़्त, ऊ पाईन ऊफ़्ताद.)

3.- Adverbs of quantity and comparison (क़ैदहाये - मिक्कदार व मुक्कायेसे – (क़िदहाय़ी مقدار و مقایسه) – प्रायः इसका प्रयोग वाक्य के आरम्भ में अथवा कर्त्ता के बाद में आता है। यथा –

मैं थोड़ा भोजन करता हूँ।	من غذا کم/اندک می خورم. (मन राज़ा कम/अन्दक मी खूरम.)
कम से कम एक बार इस कहानी को पढ़िये।	حد اقل/اقلأ یک بار این داستان بخوانید. (हदे अक्ल/अक्लन् यक बार ईन दास्तान बेखानीद.)

इस प्रकार वे लोग वस में सवार हुए।

केवल मैं अँधेरे में था।

उसने एक प्रश्न का भी उत्तर नहीं दिया।

क्या तुम अधिक फल खाते हो?

शकुन्तला बहुत सुन्दर है।

آنطور/اینطور آنها سوار اتوبوس شدند.

(ऑन्तूर/ईन्तूर ऑन्हा सवारे-उतूबूस शुदन्द.)

فقط / تنها من در تاریکی بودم.

(फ़क़त/तन्हा मन दर तारीकी बूदम.)

حتی یک سوال را حل نکرد.

(हत्ती यक सवाल रा हल नक़र्द.)

آیا تو خیلی/زیاد/بسیار می خوری؟

(आया तू ख़ैली/ज़्याद/बिस्यार/मीवे मी ख़ूरी?)

شکنتلا خیلی/زیاد/بسیار زیباست.

(शकुन्तला ख़ैली/ज़्याद/बिस्यार ज़ीबास्त.)

4.- Adverbs of manner (क़ैदहाये-तोर व तज़ / आदाब/हालत

- (قید های طور و طرز/آداب/حالت

वह धीरे-धीरे जाती / चलती है।

दुष्यन्त जल्दी से शकुन्तला को देखने जा रहा है।

गार्गी बुद्धिमत्ता से बातें करती है।

कर्ण ने जान-बूझ कर गलती की।

वे लोग अच्छे से कार चलाते हैं।

او آهسته/یواش یواش می رود.

(ऊ आहिस्ते/यवाश यवाश मी रवद.)

دُشینت تند به دیدن شکنتلا می رود.

(दुशयन्त तुन्द बे दीदने-शकुन्तला मी रवद.)

گارگی عاقلانه صحبت می کند.

(गारगी आक़लाने सोहबत मी कुनद.)

کرن عمداً / دانسته اشتباه کرد.

(करन अ'मदन् / दानिस्ते इश्तबाह कर्द.)

آنها ماشین را خوب می رانند.

(ऑन्हा माशीन रा ख़ूब मी रानन्द.)

निम्नलिखित छः क्रिया-विशेषण आपस में अत्यधिक निकट हैं जो जैसे, समानता आदि रूप में प्रयोग में आते हैं। यथा

همچو

(हमचू)

چنانکه

(चुनान्के)

همچونین

(हमचुनीन)

همچون

(हमचून)

چنین

(चुनीन)

چنانچه

(चुनान्चे)

5.- Adverbs of Number (قیدهای عدد – कैदहाये-अदद – Cardinal Number के बाद बार (बार) लगाकर Adverbs of Number बनाया जाता है। यथा –

एक बार वहाँ गया हूँ। یک بار/باری آنجا رفته ام.
(यक बार/बारी ऑन्जा रफ़ते अम.)
इस ग़लती को दो बार लिखो। این اشتباه را دو بار بنویس.
(ईन ईश्तबाह रा दू बार बेनिवीस.)
तुम इस वाक्य को तीन बार दुहराओ। این جمله را سه بار تکرار کنی.
(ईन जुम्हे रा से बार तक़रार कुनी.)
आप उस कहानी को दुबारा कहिए। آن داستان را دوباره/دیگر بار بگویید.
(ऑन दास्तान रा दूबारेह/दीगर बार बेगूयीद.)
मैंने उसको कई बार कहा कि सच बोले। بارها بهش گفتم که راست گوید.
(बारहा बेहश गुफ़्तम के रास्त गूयद.)

6.- Adverbs of doubt (قیدهای شک/تردید – कैदहाये-शक/तर्दीद –

शायद वे लोग नहीं आए। شاید آنها نیایند.
(शायद ऑन्हा नाआयन्द.)
शायद यह कार्य हो गया हो। شاید این کار کرده شود.
(शायद ईन कार कर्दे शवद.)
शायद वह आया होगा। شاید او آمده باشد.
(शायद ऊ आमदे बाशद.)
यदि वह वापस लौटा (तो) मैं जरूर आऊँगा। اگر برگشت، حتماً خواهم آمد.
(अगर बर-गश्त, हतमन् ख़ाहम आमद.)
मैं वहाँ होऊँगा। من آنجا می باشم.
(मन ऑन्जा मी बाशम.)

7.- Adverbs of affirmation (قیدهای ایجاب – कैदहाये-ईजाब –

हाँ! आप सच कहते हैं। بله/بلی/آری/آره! شما راست می گوید.
(बले/बली/आरी/आरे ! शुमा रास्त मी गूयीद.)
मैं आपकी आज्ञा का पालन करूँगा। چشم! اطاعت می کنم.
(चश्म! इताअत मी कुनम.)

8.- Adverbs of Negation (क़ैदहाये-मनफ़ी – قیدهای منفی) –

नहीं! मैं वहाँ नहीं जाता हूँ। / नहीं जाऊँगा।

نه! من آنجا نمی روم.

(ना! मन ऑन्जा नमी रवम.)

नहीं! वह इस काम को नहीं करता है।

خیر! او این کار را نمی کند.

(खेर! ऊ ईन कार रा नमी कुनद.)

नहीं! वे लोग नहीं आते हैं।

نخیر! آنها نمی آیند.

(नाखेर! ऑन्हा नमी आयन्द.)

(हीच – هیچ) – के लिए – कोई नहीं – नकारात्मक शब्द

मैं किसी को नहीं पहचानता हूँ।

هیچ کس را نمی شناسم.

(हीच कस रा नमी शिनासम.)

क्या कक्षा में कोई है? कोई नहीं।

آیا در کلاس کسی است؟ هیچ!

(आया दर किलास कसी अस्त? हीच!)

9.- Adverbs of Interrogation (क़ैदहाये-इस्तफ़हामी/पुर्सिशी/सवाली –

– قیدهای استفهامی/پرسشی/سوالی)

वाक्य में विशेषण तथा संज्ञा का प्रयोग क्रिया विशेषण के रूप में किया जा सकता है। यथा –

a.-विशेषण का प्रयोग क्रिया विशेषण के रूप में –

वह बुरा है।

او بدست.

(ऊ बदस्त.)

वह खराब लिखता है।

او بد می نویسد.

(ऊ बद मी निवीसद.)

b.- संज्ञा का प्रयोग क्रिया विशेषण के रूप में –

रात अँधेरी है।

شب تاریک است.

(शब तारीक अस्त.)

प्रीतम रात को आया।

پریتم شب آمد.

(प्रीतम शब आमद.)

c.- एक क्रिया-विशेषण दूसरी क्रिया-विशेषण के साथ जुड़कर भी अपनी प्रस्तुती देता है। यथा –

मैं बहुत जल्दी आ गया हूँ।

من بسیار زود آمده ام.

(मन बिस्त्यार जूद आमदे अम.)

उर्वशी बहुत सुन्दर है।

اُروشی خیلی زیباست.

(उर्वशी खैली जीबास्त.)

d.- संज्ञा अथवा विशेषण के अन्त में अने (انه) (उच्चारण में आने) को जोड़कर भी क्रियाविशेषण बनाया जाता है।

यथा –

मित्रता

دوست + انه = دوستانه

(दूस्ताने)

बुद्धिमत्ता

عاقل + انه = عاقلانه

(आक़िलाने)

e.- अरबी भाषा में प्रयुक्त विशेषण जिसके अन्त में तन्वीन (أ) होता है, वह फ़ारसी भाषा में क्रियाविशेषण के रूप में प्रयुक्त होता है। यथा –

जैसे

مثلاً

(मसलन)

विशेषतः

مخصوصاً

(मखसूसन)

सामान्यतः

معمولاً

(मआमूलन)

तुलनात्मक

نسبتاً

(निस्बतन)

लगभग

تقریباً

(तक्करीबन)

सम्पूर्णतया

کاملاً

(कामलन)

recently (अभी-अभी)

اخيراً - (अखीरन)

निश्चितरूप से

حتماً

(हत्मन)

अभ्यास –

अ.- फ़ारसी में अनुवाद करें। - (वे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद

– به فارسی ترجمه کنید –

1. वे लोग काम करना आरम्भ करेंगे।
2. वह यहाँ प्रत्येक दिन आती है।
3. जब से वह दिल्ली छोड़ कर गई है, मैंने उसे दुबारा नहीं देखा है।
4. वे लोग पिछली रात को वापिस लौटे।
5. मैं अगले महिने अगस्त के महिने में ईरान जाऊँगा।
6. वह कुछ वर्ष पूर्व से इस घर में रहती आ रही हैं।
7. कल उस पुस्तक को लाओ।
8. मैं प्रत्येक दिन पाँच बजे सुबह उठता हूँ।
9. कौशल्या यहाँ पहले रहती थी।
10. दशरथ उसको देखकर मुस्कुरा रहे थे।
11. मेरे भाई शहर से दूर गया है।
12. एक बिल्ली रसोईघर में घुस गई।
13. वे लोग वहाँ हैं।
14. मरीज़ आज स्वस्थ है।
15. उसने छोटी सी गलती फिर से दुहरा दी।
16. मैंने तुमसे दो बार कहा।
17. वह यहाँ लगातार आता रहा।
18. फिर से कोशिश करो।
19. एक या दो बार हमें अकेले मिलना चाहिए।
20. यह विद्यार्थी बहुत परिश्रम करता है।
21. तुम्हें ऐसा नहीं करना चाहिए।
22. मैं यह सुनकर बहुत प्रसन्न हुआ।
23. अभिमन्यु से बात करके सभी खुश हो जाते हैं।
24. भरत साफ़ साफ़ पढ़ता है।
25. तुमने मुझे कभी इस सच्चाई को नहीं बताया।
26. निश्चित रूप से तुमने गलती की है।

27. मैं उसको नहीं जानता हूँ।
28. बहुत दूर तक अकेले मत जाना।
29. समुद्र बहुत गहरा है।
30. कृपया, धीरे बोलिये।

आ.- हिन्दी में अनुवाद करे। (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद – به هندی ترجمه کنید) –

1. سیتا آهسته آمد.
2. او با رام خندان وارد اتاق شد.
3. چرا تو نومیدانه بر گشتی؟
4. اکبر زود می نویسد.
5. دانشجویان باید خوب درس بخوانند.
6. من پریروز از آگره بر گشتم.
7. نزد من بیا و درس را به صدای بلند بخوان.
8. او سخت به زمین افتاد.
9. من روزانه تا هشت ساعت کار می کنم.
10. فریدون و ایرج با هم دوستانه رفتار می کنند.

इ.- निम्नलिखित वाक्यों को पूरा करें – (जुम्हेहाये-जीर री कामिल कुनीद – جمله های زیر را کامل کنید) –

1. او را دیده بودم.
2. ما او را پیدا می کردیم ولی او میز پنهان بود.
3. در کلاس پنج تا دانشجو بودند.
4. آنجا نروید.
5. او ورزش می کند.
6. او سوال را حل نکرد.

7. این کار را تمام کن و پیش من بیا.
8. دارا از بالا به پرید.
9. پاسخ یک سوال را ننوشت.
10. او این کار را تمام خواهد کرد.

विशेषण - (صفت - सिफ़त)

1. फ़ारसी भाषा में विशेषण सामान्य रूप से संज्ञा के साथ प्रयोग में आता है तथा यह प्रायः संज्ञा के बाद आता है, जो संज्ञा के गुण को बताता है तथा इजाफ़त के द्वारा संज्ञा से जुड़ा होता है, जहाँ इजाफ़त संज्ञा शब्द के अन्तिम वर्ण के नीचे लगता है। यथा –

बुढ़ी महिला	زن پير (जने-पीर)
लाल फूल	گل سرخ (गुले-सूर्ख)

- 2.- विशेषण शब्द संज्ञा के पूर्व भी आ सकता है, परन्तु जब यह संज्ञा के पूर्व आता है तब यह इजाफ़त से नहीं जुड़ा होता है। यथा –

बुढ़ी महिला	پير زن (पीर जन)
लाल फूल	سرخ گل (सूर्ख गुल)

- 3.- फ़ारसी भाषा में संज्ञा शब्द के बहुवचन होने पर भी विशेषण बहुवचन नहीं होता है। यथा –

बूढ़ी महिलाएँ	زنان پير (जनाने-पीर)	बूढ़ी महिला	زن پير (जने-पीर)
अच्छे दोस्त	دوستان خوب (दूस्ताने-खूब)	अच्छा दोस्त	دوست خوب (दूस्ते-खूब)

4. – अरबी भाषा में प्रयुक्त होने वाले विशेषण जब फ़ारसी भाषा के संज्ञा के साथ प्रयुक्त होते हैं तो उनके प्रयोग में लिङ्ग में अन्तर पाया जाता है, परन्तु वचन में कोई परिवर्तन नहीं होता है, अर्थात् संज्ञा शब्द के बहुवचन होने पर भी विशेषण बहुवचन में प्रयोग में नहीं होते हैं। यथा –

बुद्धिमान व्यक्तियों	مردان فاضل (मर्दाने-फ़ाज़िल)	बुद्धिमान व्यक्ति	مرد فاضل (मर्दे-फ़ाज़िल)
सुन्दर महिलाएँ	زنان جميل (जनाने-जमील)	सुन्दर महिला	زن جميل (जने-जमील)

5.- जब दो विशेषणों का एक साथ प्रयोग होता है तो आपस में इजाफ़त से जुड़े होते हैं अथवा उन दो विशेषणों के मध्य -और (व - 9)- का प्रयोग होता है। यथा –

सुन्दर श्वेत कबूतर	(कबूतरे-सफ़ीदे-क्रशंग)	کبوتر سفید قشنگ
सुन्दर श्वेत कबूतर	(कबूतरे-सफ़ीद व क्रशंग)	کبوتر سفید و قشنگ

6.- कभी-कभी बहुवचनात्मक विशेषण बनाने के लिए संज्ञा शब्द का अनुसरण करना पड़ता है। यथा –

महान् व्यक्तियों	मृदुल (मृदुल-मृदुल)	मृदुल (मृदुल)	मृदुल (मृदुल)	मृदुल (मृदुल)
बुद्धिमान् व्यक्तियों	मृदुल (मृदुल-मृदुल)	मृदुल (मृदुल)	मृदुल (मृदुल)	मृदुल (मृदुल)

7.- कुछ विशेषण predicate की तरह प्रयोग में आते हैं तथा उनके अन्त में कर्त्तानुरूप क्रियावाचक प्रत्यय का प्रयोग होता है। इस स्थिति में यह क्रिया की भूमिका निभाता है तथा इसके साथ इजाफ़त का प्रयोग नहीं किया जाता है। यथा

वे लोग महान् हैं। आन मर्दान बुज़ुर्ग-अन्द.

آن مردان بزرگ اند.

این دختران زیرک اند. این درختران جیرک-انند. ये लड़कियाँ चालाक हैं।

8.- Indefinite प्रत्यय ये (ऽ) का प्रयोग संज्ञा अथवा विशेषण शब्द के बाद में किया जा सकता है। यथा-

एक अच्छी पुस्तक	किताबीये-खूब = किताबे-खूबी	کتابي خوب = کتابِ خوبی
एक बुरा लड़का	पिसरीये-बद = पिसरे-बदी	پسری بد = پسرِ بدی

9.- यदि एक संज्ञा शब्द के साथ एक से अधिक विशेषणों का प्रयोग हो रहा हो तो उन एक से अधिक विशेषणों के मध्य व (९) अर्थात् और का प्रयोग होता है। यथा –

एक बुद्धिमान् तथा अच्छा बुढा व्यक्ति	पीरी दाना व खूब	पिरी दाना و خوب
एक पराना, बडा तथा काला थैला	कीफ़ी क़दीमी व बज़र्ग़ व सियाह	کیفی قدیمی و بزرگ و سیاه

10.- संज्ञा से विशेषण बनाने के कुछ सामान्य नियम –

i.- संज्ञा शब्द के अन्त में ये (ऽ) लगाकर –

ईरानी (ईरान में रहने वाला)	ایرانی (ईरानी)	ایران (ईरान)
बुढ़ापा	پیری (पीरी)	پیر (पीर)

ii.-जब संज्ञा शब्द का अन्तिम वर्ण ये (ی) हो तथा ठीक इससे पूर्व कोई व्यञ्जन वर्ण हो तो उस अन्तिम ये (ی) वर्ण के स्थान पर वाव (و) तथा ये (ی) जोड़ देते हैं। यथा –

दिल्ली का रहने वाला	دهلوی	دهلی
	(देहलवी)	(देहली)
राजनी का रहने वाला	غزنی	غزنی
	(राजनवी)	(राजनी)
क्रिश्चन	عیسائی	عیسا
	(ईसायी)	(ईसी)

iii.- यदि संज्ञा के अन्त में हे (ه) हो तो इसकी स्थान पर ये (ی) आ जाता है तथा कभी-कभी वाव (و) तथा ये (ی) भी आता है। यथा –

बंगाली	بنگالی	بنگالہ
	(बंगाली)	(बंगाले)
गजनी का रहने वाला	گنجوی	گنجہ
	(गंजवी)	(गंजे)

iv.- जब संज्ञा के अन्त में स्तान (ستان) हो तो विशेषण बनाने के लिए इसे हटा देते हैं। यथा -

अफ़ग़ान	افغان	افغانستان
	(अफ़ग़ान)	(अफ़ग़ानिस्तान)
हिन्दू	هندو	هندوستان
	(हिन्दू)	(हिन्दूस्तान)

v.- संज्ञा के अन्त में स्तान (ستان) हो तो विशेषण बनाने के लिए इसे हटाकर तथा ये (ی) प्रत्यय लगा कर भी विशेषण बनाया जाता है। यथा –

बलूची	بلوچی	بلوچستان
	(बलूची)	(बलूचिस्तान)
तुर्की	ترکی	ترکستان
	(तुर्की)	(तुर्किस्तान)

vi.- कभी-कभी संज्ञा में ईन (ین) प्रत्यय जोड़कर भी विशेषण बनाया जाता है। यथा –

सुनहरा	زرین	زر
	(जरीन)	(जर)
चाँदी जैसा	سیمین	سیم
	(सीमीन)	(सीम)

11.- संयुक्त विशेषण (सिफ़ते-मुरक्कब – صفت مرکب)-

i.- संज्ञा शब्द से पूर्व एक संज्ञा शब्द लगाकर-

फूल जैसा चेहरा	گل عذار
	(गुल ऊज़ार)
चाँदी जैसा शरीर	سیم تن
	(सीम तन)

ii.- Imperative के पूर्व संज्ञा –

अपूर्ण इच्छा	حسرت انگیز
	(हसरत अंगीज़)
अनुभवी योद्धा	جنگ آزما
	(जंग आजमा)

iii.- Imperative के पूर्व विशेषण –

सुदृष्टि	خوش بین
	(खुशबीन)
मेजबान	غریب نواز
	(गरीब नवाज़)

iv.- संज्ञा से पूर्व विशेष –

प्रसिद्ध व्यक्ति	نیک نام
	(नीक नाम)
खराब मनस्स्थिति/चिढ़-चिढ़ा	کج خلق
	(कज खुल्क)

v.- past participle के पूर्व संज्ञा –

अनुभवी	جهان دیده
	(जहान दीदे)
टूटा हुआ हृदय	دل شکسته
	(दिल शिकस्ते)

vi.- Imperative के बाद अलिफ़ (ا) –

देखने वाले	بینا
	(बीना)

बुद्धिमान

دانا

(दाना)

vii.- उपसर्ग (prefix) लगा कर –

बेशरम

بی + شرم = بیشرم

(बी-शर्म = बीशर्म)

साथी/हमसफ़र

هم + راه = همراه

(हम-राह = हमराह)

मूर्ख

نا + دان = نادان

(ना-दान = नादान)

viii.- प्रत्यय (suffixes) लगा कर –

बलवान

طاقت + ور = طاقتور

(ताक़त-वर = ताक़तवर)

चाँद जैसा

ماه + وش = ماهوش

(माह-वश = माहवश)

सरकार समर्थक

دولت + مند = دولتمند

(दौलत-मन्द = दौलतमन्द)

1. - गुणात्मक विशेषण

(صفت های توصیفی/مطلق – सिफ़तहाये-तौसीफ़ी/मुतलक़)

गुणात्मक विशेषण क्रिया के पूर्व आता है। यथा –

दिल्ली एक बड़ा शहर है।

دهلی شہری بزرگ است.

دهلی شہری بزرگ است.

वह सुन्दर लड़की है।

او دختر زیبا است.

او دختر زیبا است.

वे लड़के अच्छे नहीं हैं।

آنها پسران خوب نیستند.

آنها پسران خوب نیستند.

2. -द्रव्यवाची विशेषण

(صفت های مقدار – सिफ़तहाये-मिक्दार)

मैंने कुछ खाना नहीं खाया है।

من هیچ غذا نخورده ام.

من هیچ غذا نخورده ام.

उसके पास पर्याप्त धन है।

او پول کافی دارد.

او پول کافی دارد.

उन्होंने थोड़े चावल खाए हैं।

آنها یک کمی برنج خورده اند.

آنها یک کمی برنج خورده اند.

परवेज़ थोड़ा बुद्धिमान है।

پرویز دانایی اندکی دارد.

پرویز دانایی اندکی دارد.

उन्होंने उसके सारे पैसे खो दिए।

آنها تمام پولش را گم کردند.

آنها تمام پولش را گم کردند.

3. – संख्यावाची विशेषण

(صفت های عددی/شمارشی – सिफ़तहाये-अददी/शुमारशी)

संख्यावाची विशेषण तीन प्रकार के होते हैं। -

i.- Definite संख्यावाची विशेषण –

हमारी कक्षा में पन्द्रह लड़के हैं। मा दर कलास पांजदेह पिसर दारीम. ما در کلاس پانزده پسر داریم.
 शुक्रवार, सप्ताह का छठा दिन है। जुमअ, रूजे-शिशुमे-हफ़ते अस्त. جمعه روز ششم هفته است.

ii.- Indefinite संख्यावाची विशेषण –

मेरे पास बहुत खिलौने हैं। मन अस्बाब बाज़ी बिस्तार दारम. من اسباب بازی بسیار دارم.
 सभी छात्रों को निश्चितरूप से वहाँ बायस्त हमेये-दानिशजूयान आन्जा بایست همه دانشجویان آنجا
 जाना चाहिए। बेरवन्द. بروند.
 मेरे पास थोड़े सेब हैं। मन चंद सीब दारम. من چند سیب دارم.

iii.-Distributive संख्यावाची विशेषण –

प्रत्येक लड़के को अपनी बारी पर हर पिसर बे नोबते-खूदश बेआयद. هر پسر به نوبت خودش
 आना चाहिए। بیاید.
 प्रत्येक छात्र को अपना कर्तव्य करना हर दानिशजू वज़ीफ़े-खूदश रा अंजाम बेदहद. هر دانشجو وظیفه خودش
 चाहिए। را انجام بدهد.

4.- Demonstrative विशेषण

(صفت های اشاره – सिफ़तहाये-इशारे)

यह लड़का खेलता है। ईन पिसर बाज़ी मी कुनद. این پسر بازی می کند.
 वे लड़कियाँ गाती हैं। आन दुख्तरान आवाज़ मी ख़ानन्द. آن دختر آواز می خوانند.

5.- प्रश्नवाचक विशेषण

(صفت های پرسشی/سوآلی – सिफ़तहाये-पुर्शिसी/सवाली)

वह किस तरह का व्यक्ति है? ऊ चे नूए मर्दी अस्त? او چه نوع مردی است?
 हम किस रास्ते से जाएँगे? अज़ कुदुम राह ख़ाहीम रफ़्त? از کدام راه خواهیم رفت?

6. – आश्चर्य सूचक वाक्य

(صفت های تعجبی – सिफ़तहाये-ताज्जुबी)

क्या लड़की है! चे अजब दुख्तरी! چه عجب دختری!
 क्या फूल है! चे अजब गुली! چه عجب گلی!

Degrees

(सन्निश/दर्जात)

1.- comparative degree (सिफ़ते-बर्तर – صفت برتر) – यहाँ विशेषण में तर (تر) प्रत्यय जोड़ा जाता है। यथा -

सुन्दर (दो में ज्यादा)	زیبا تر (जीबातर)	तर (تر)	زیبا (जीबा)
चालाक (दो में ज्यादा)	زیرکتر (जीरकतर)	तर (تر)	زیرک (जीरक)
लम्बा (दो में ज्यादा)	بلندتر (बुलंदतर)	तर (تر)	بلند (बुलंद)

वाक्य में अज़ (از) preposition के प्रयोग द्वारा comparative degree को बनाया जाता है। यथा –

शकुन्तला सब लड़कियों से ज्यादा सुन्दर है। शकुन्तला अज़ हमेये-दुख्तरान
زیبا تر است.
जीबातर अस्त.

परवेज़ दारा से ज़ादा चतुर हैं। परवीज़ अज़ दारा जीरकतर अस्त.
پرویز از دارا زیرکتر است.

मैं तुमसे ज्यादा लम्बा हूँ। मन अज़ शुमा बुलंदतर हस्तम.
من از شما بلندتر هستم.

2.- superlative degree (सिफ़ते-बरतरीन – صفت برترین) – यहाँ विशेषण में तरीन (ترین) प्रत्यय लगाया जाता है। यथा –

सबसे सुन्दर	زیباترین (जीबातरीन)	तरीन (ترین)	زیبا (जीबा)
सबसे चालाक	زیرکترین (जीरकतरीन)	तरीन (ترین)	زیرک (जीरक)
सबसे लम्बा	بلندترین (बुलंदतरीन)	तरीन (ترین)	بلند (बुलंद)

वाक्य में अज़ (از) preposition के प्रयोग द्वारा comparative degree को बनाया जाता है। यथा –

शकुन्तला सबसे सुन्दर लड़की है। शकुन्तला जीबातरीन दुख्तर अस्त.
شکونتلا زیباترین دختر است.
दीपक सबसे चतुर हैं। दीपक जीरकतरीन अस्त.
دپک زیرکترین است.
मैं सबसे लम्बा हूँ। मन बुलंदतरीन हस्तम.
من بلندترین هستم.

- (تمرین - तमरीन) अभ्यास

अ.- फ़ारसी में अनुवाद करें। - (बे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद

- (به فارسی ترجمه کنید -

1. वह पद में मुझसे बड़ी है।
2. मैं उससे ताकतवर हूँ।
3. गंगा सभी नदियों में पवित्र है।
4. कक्षा का सबसे लम्बा लड़का भीम है।
5. कलकत्ता सबसे बड़ा शहर है।
6. वह थोड़ा बुद्धिमान है।
7. मैंने थोड़े चावल खाए हैं।
8. बहुत लड़के फ़ुटबाल खेलना पसंद करते हैं।
9. रविवार सप्ताह का पहला दिन होता है।
10. उसके सभी वाक्य सही हैं।

आ.- हिन्दी में अनुवाद करें। (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद

- (به هندی ترجمه کنید -

1. این پسر از آن پسر بلندتر است.
2. این دارو مفیدتر است.
3. خانه من بزرگترین خانه است.
4. حسن از پرویز کوچکتر است.
5. او از همه مردم شهر داناتر است.
6. آن سگ سیاه و بزرگ به آن طرف رفت.
7. در فصل پاییز گل های زرد می افتاد.
8. آن زن جوان یک پسر کوچک دارد.
9. رادا زیباترین دختر است.
10. در تابستان آب سرد می خوریم.

इ. - निम्नलिखित वाक्यों को पूरा करें - (जुम्हेहाये-ज़ीर री कामिल कुनीद

- (جمله های زیر را کامل کنید -

1. آن اسب از همه اسبها می دود.
2. من خانه دارم.
3. فردوسی یکی از شاعران ایران است.
4. او دانشجوی کلاس است.
5. من موش را با چشم خودم دیدم.

Active and Passive verb

(فعل معلوم و فعل مجهول – फ़े'ले-मालूम व फ़े'ले-मजहूल)

Active से Passive बनाने के लिए शुदन (شدن) मसदर का भूतकालिक क्रिया रूप के साथ past participial का प्रयोग वाक्य में किया जाता है।—

object + past participial + शुद (شدن) + क्रियान्तक प्रत्यय

(मफ़उल + सिफ़ते-मफ़'उली + शुद + शिनासे-सफ़ी)

(مفعول+صفت مفعولی+شد+شناسه صرفی)

1.- सामान्य भूतकाल –

अर्थ	Active verb	अर्थ	Passive verb
	(فعل معلوم – फ़े'ले-मालूम)		(فعل مجهول – फ़े'ले-मजहूल)
उसने मुझको देखा।	او مرا دید. (ऊ मरा दीद.)	मैं देखा गया।	من دیده شدم. (मन दीदे शुदम.)
उसने तुमको देखा।	او ترا دید. (ऊ तुरा दीद.)	तुम देखे गए।	تو دیده شدی. (तु दीदे शुदी.)
उसने, उसको (स्त्री.) देखा।	او، او را دید. (ऊ, ऊरा दीद.)	वह देखी गई।	او دیده شد. (ऊ दीदे शुद.)
उसने हमको देखा।	او ما را دید. (ऊ मा रा दीद.)	हम देखे गए।	ما دیده شدیم. (मा दीदे शुदीम.)
उसने तुमलोगोको देखा।	او شما را دید. (ऊ शुमा रा दीद.)	तुमलोग देखे गए।	شما دیده شدید. (शुमा दीदे शुदीद.)
उसने उनको देखा।	او آنها را دید. (ऊ आन्हा रा दीद.)	वे लोग देखे गए।	آنها دیده شدند. (आन्हा दीदे शुदन्द.)

यदि वाक्य में कर्त्ता स्पष्ट हो तो Passive बनाने के लिए – बे वसीले (به وسیله) अथवा तवस्सुते (توسط) अर्थात् द्वारा (by) का प्रयोग करते हैं। यथा –

दारा के द्वारा शीशा तोड़ा गया।	शीशे बे वसीले/तवस्सुते दारा शिकस्ते शुद.	شیشه به وسیله/توسط دارا شکسته شد.
--------------------------------	--	--------------------------------------

नकारात्मक Passive प्रयोग

दारा के द्वारा शीशा नहीं तोड़ा गया। शीशे बे वसीले/तवस्सुते दारा शिकस्ते नाशुद. شیشه به وسیله/توسط
دارا شکسته نشد.

2.- past continuous –

अर्थ	Active verb	अर्थ	Passive verb
	(फ़े'ले-मालूम) فعل معلوم		(फ़े'ले-मजहूल) فعل مجهول
वह मुझको देख रहा था।	او مرا می دید. (ऊ मरा मी दीद.)	मैं देखा जा रहा था।	من دیده می شدم. (मन दीदे मी शुदम.)
वह उनको देख रहा था।	او آنها را می دید. (ऊ आन्हा रा मी दीद.)	वे लोग देखे जा रहे थे।	آنها دیده می شدند. (आन्हा दीदे मी शुदन्द.)

नकारात्मक Passive प्रयोग

दारा के द्वारा शीशा नहीं तोड़ा जा रहा था। शीशे बे वसीले/तवस्सुते दारा शिकस्ते नमी शुद. شیشه به وسیله/توسط
دارا شکسته نمی شد.

3.- past perfect –

अर्थ	Active verb	अर्थ	Passive verb
	(फ़े'ले-मालूम) فعل معلوم		(फ़े'ले-मजहूल) فعل مجهول
उसने मुझको देखा था।	او مرا دیده بود. (ऊ मरा दीदे बूद.)	मैं देखा गया था।	من دیده شده بودم. (मन दीदे शुदे बूदम.)
उसने तुमको देखा था।	او ترا دیده بود. (ऊ तुरा दीद बूद.)	तुम देखे गए थे।	تو دیده شده بودی. (तु दीदे शुदे बूदी.)

नकारात्मक Passive प्रयोग

दारा के द्वारा शीशा नहीं तोड़ा गया था। शीशे बे वसीले/तवस्सुते दारा शिकस्ते नाशुदे बूद. شیشه به وسیله/توسط
دارا شکسته نشده بود.

4.- present perfect –

अर्थ	Active verb	अर्थ	Passive verb
	(फ़े'ले-मालूम) فعل معلوم		(फ़े'ले-मजहूल) فعل مجهول
उसने मुझको देखा है।	او مرا دیده است. (ऊ मरा दीदे अस्त.)	मैं देखा गया हूँ।	من دیده شده ام. (मन दीदे शुदे अम.)
उसने तुमको देखा है।	او ترا دیده است. (ऊ तुरा दीदे अस्त.)	तुम देखे गए हो।	تو دیده شده ای. (तु दीदे शुदे ई.)

नकारात्मक Passive प्रयोग

दारा के द्वारा शीशा नहीं तोड़ा गया है।	शीशे बे वसीले/तवस्सुते दारा शिकस्ते नाशुदे अस्त.	شیشه به وسیله/توسط دارا شکسته نشده است.
--	--	---

5.- Past Subjunctive –

अर्थ	Active verb	अर्थ	Passive verb
	(फ़े'ले-मालूम) فعل معلوم		(फ़े'ले-मजहूल) فعل مجهول
शायद उसने मुझको देखा होगा।	شاید او مرا دیده باشد. (शायद ऊ मरा दीदे बाशद.)	शायद मैं देखा गया होऊँगा।	شاید من دیده شده باشم. (शायद मन दीदे शुदे बाशम.)
शायद उसने तुमको देखा होगा।	شاید او ترا دیده باشد. (शायद ऊ तुरा दीदे बाशद.)	शायद तुम देखे गए होगे।	شاید تو دیده شده باشی. (शायद तू दीदे शुदे बाशी.)

नकारात्मक Passive प्रयोग

शायद दारा के द्वारा शीशा नहीं तोड़ा गया होगा।	शायद शीशे बे वसीले/तवस्सुते दारा शिकस्ते नाशुदे बाशद.	شاید شیشه به وسیله/توسط دارا شکسته نشده باشد.
---	---	---

6.- present Indefinite –

अर्थ	Active verb	अर्थ	Passive verb
	(फ़े'ले-मालूम) فعل معلوم		(फ़े'ले-मजहूल) فعل مجهول
वह मुझको देखता है/देख रहा है।	او مرا می بیند. (ऊ मरा मी बीनद.)	मैं देखा जा रहा हूँ।	من دیده می شوم. (मन दीदे मी शवम.)
वह उनको देखता है/देख रहा है।	او آنها را می بیند. (ऊ आन्हा रा मी बीनद.)	वे देखे जा रहे हैं।	آنها دیده می شوند. (आन्हा दीदे मी शवन्द.)

नकारात्मक Passive प्रयोग

दारा के द्वारा शीशा नहीं तोड़ा जाता है/जा रहा है।	शीशे बे वसीले/तवस्सुते दारा शिकस्ते नमी शवद.	شیشه به وسیله/توسط دارا شکسته نمی شود.
---	--	--

7.- present subjective –

अर्थ	Active verb	अर्थ	Passive verb
	(फ़े'ले-मालूम) فعل معلوم		(फ़े'ले-मजहूल) فعل مجهول
शायद मुझको देख ले।	شاید مرا ببیند. (शायद मरा बेबीनद.)	शायद मैं देखा जाऊँ।	شاید من دیده شده شوم. (शायद मन दीदे शुदे शवम.)
शायद तुमको देख लें।	شاید ترا ببیند. (शायद तुरा बेबीनद.)	शायद तुम देख लिए जाओ।	شاید تو دیده شده شوی. (शायद तू दीदे शुदे शवी.)

नकारात्मक Passive प्रयोग

शायद दारा के द्वारा शीशा न तोड़ा जाए।	शायद शीशे बे वसीले/तवस्सुते दारा शिकस्ते नाशवद.	شاید شیشه به وسیله/توسط دارا شکسته نشود.
---------------------------------------	---	--

8.- future tense –

अर्थ	Active verb	अर्थ	Passive verb
	(फ़े'ले-मालूम) فعل معلوم		(फ़े'ले-मजहूल) فعل مجهول
वह मुझको देखेगा।	او مرا خواهد دید. (ऊ मरा खाहद दीद.)	मैं देखा जाऊँगा।	من دیده خواهم شد. (मन दीदे खाहम शुद.)
वह उनको देखेगा।	او آنها را خواهد دید. (ऊ आन्हा रा खाहद दीद.)	वे देखे जाएँगे।	آنها دیده خواهند شد. (आन्हा दीदे खाहन्द शुद.)

नकारात्मक Passive प्रयोग

द्वारा के द्वारा शीशा नहीं तोड़ा जाएगा।	शीशे बे वसीले/तवस्सुते द्वारा शिकस्ते नाखाहद शुद.	شیشه به وسیله/توسط دارا شکسته نخواهد شد.
---	---	---

अभ्यास –

अ.- फ़ारसी में अनुवाद करें। - (बे फ़ारसी तर्जुमे कुनीद

- (बे फारसी ترجمه کنید) -

1. सीता अपनी माँ के द्वारा प्यार की जाती है।
2. तीसरे दिन उसके द्वारा काम समाप्त किया जाएगा।
3. चपरासी के द्वारा दरवाजा खोला गया।
4. पुलिस के कारण चोर पकड़ा गया।
5. उसके द्वारा मेरा नाम पुछा गया था।
6. मैं सभा में आमन्त्रित किया गया हूँ।
7. वह कार्य लक्ष्मण के बड़े भाई राम के द्वारा आरम्भ किया गया है।
8. किसके द्वारा तुम्हें फ़ारसी भाषा सिखायी जा रही है?
9. वेदों का ज्ञान संस्कृत भाषा के द्वारा दिया जाता है।
10. शायद उसके द्वारा मुझे याद किया गया होगा।

आ.- हिन्दी में अनुवाद करे। (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद – به هندی ترجمه کنید –

1. آن نامه فرستاده شد.
2. نان خورده می شود.
3. او در خیابان دیده شده بود.
4. دارا برای خریدن کتاب به بازار فرستاده شد.
5. گربه توسط سگ کشته شد.
6. درس خوانده می شد.
7. میوه ها بین پسران تقسیم کرده شد.
8. او را به زندان بردند.
9. فردا میز نو خریده خواهد شد.
10. آن درخت از اینجا دیده می شود.

ई.- निम्नलिखित वाक्यों का passive बनाइये (जुम्हेहाये-ज़ीर रा मजहूल कुनीद

- (جمله های زیر را مجهول کنید -

1. او را فراموش کردند.
2. این کیف سیاه را بهت خواهم داد.
3. من نامه می نویسم.
4. من نان می پختم.
5. آموزگار در کلاس به دانشجویان درس داد.
6. او خانه را تمیز کرده است.
7. آنها ماشین می رانند.

Conditional sentences

(جمله های شرطی - जुम्हेहाये-शर्ती)

Conditional sentence का प्रयोग पूर्णतः फ़ारसी व्याकरणानुसार किया जाता है। अंग्रेज़ी वाक्य को देखकर इसके फ़ारसी अनुवाद में त्रुटियाँ हो जाती हैं। अतः अङ्ग्रेज़ी भाषानुसार फ़ारसी में इसका अनुवाद नहीं करना चाहिए।

Conditional sentence की शुरुआत सामान्यतः - अगर/यदि - (अगर - اگر) जैसे शब्दों से होती है। यथा -

सामान्य भूतकाल

(माज़ीए- सादे/मुत्लक - ماضی ساده/مطلق)

यदि वह आया तो मैं चला जाऊँगा।	अगर ऊ आमद, मी रवम/खाहम रफ्त.	اگر او آمد، می روم/خواهم رفت.
यदि वह आए, उसको बोल देना।	अगर ऊ आमद, बेहश बेगू.	اگر او آمد، بهش بگو.

Past Continuous

(माज़ीए- इस्तमरारी/ना-तमाम - ماضی استمراری/ناتمام)

यदि वह आता तो मैं चला जाता।	अगर ऊ मी आमद, मी रफ्तम.	اگر او می آمد، می رفتم.
यदि वह आता तो मैं चला जाता।	आगर ऊ मी आमद, रफते बूदम.	اگر او می آمد، رفته بودم.

Past Perfect

(माज़ीए- ब'ईदी/दूर - دور - ماضی بعید)

यदि वह आ गया होता, तो मैं चला जाता।	आगर ऊ आमदे बूद, रफते बूदम.	اگر او آمده بود، رفته بودم.
यदि वह आ गया होता, तो मैं चला जाता।	अगर ऊ आमदे बूद, मी रफ्तम.	اگر او آمده بود، می رفتم.

Past Subjunctive

(माज़ीए- शकी/इल्लजामी - ماضی شکی/التزامی)

यदि वह आया होगा, तो मैं जाता हूँ/जाऊँगा।	अगर ऊ आमदे बाशद, मी रवम.	اگر او آمده باشد، می روم.
यदि वह आया होगा, तो मैं जाऊँगा।	अगर ऊ आमदे बाशद, खाहम रफ्त.	اگر او آمده باشد، خواهم رفت.

Present indicative

(مضارع اخباری/حال – मुज़ारे अख़बारी/हाल)

अगर औ मी आँद, ख़ाहम रफ़्त. यदि वह आता है तो मैं जाऊँगा।
अगर औ मी आँद, बोरु. यदि वह आता है तो तुम जाओ।

Present subjunctive

(مضارع التزامی – मुज़ारे इल्तज़ामी)

अगर बेआँद, मी रवम/ख़ाहम रफ़्त. यदि वह आए, तो मैं जाता हूँ/जाऊँगा।
अगर बेआँद, बा औ बोरु. यदि वह आए, तो उसके साथ जाओ।

Present Perfect

(ماضی نقلی/قریب – माज़ीए- नक़ली/क़रीब)

अगर आम्दे-ई, ईन्जा बेनशीन. यदि आए हो, तो यहाँ बैठ जाओ।

– (تمرین - अभ्यास)

– (به فارسی ترجمه کنید – (वे फ़ारसी तर्ज़ुमे कुनीद – अनुवाद करें। - फ़ारसी में)

1. यदि तुम आपने घर जाओ, तो मेरा थैला लेते जाना।
2. यदि हम फ़िल्म देखने के लिए जाएंगे तो तुम्हारी कार लेते जाएंगे।
3. यदि तुम कक्षा में आए हो तो यह पाठ पढ़ो।
4. यदि तुम सच बोलोगे तो बच्चे भी सच बोलना सीखेंगे।
5. यदि तुम्हारा प्यार सच्चा है तो वो तुम्हें निश्चित रूप से मिलेगी।
6. यदि वह नहीं आ पाएगी तो मुझे उसके पास जाना चाहिए।
7. यदि तुम्हें समझ नहीं आता फिर भी तुम्हें समझने की कोशिश करनी चाहिए।
8. यदि तुम इस पत्रिका को पढ़ोगे तो मैं तुम्हें यह दे दूँगा।
9. यदि वह यहाँ आएंगे तो मैं तुम्हें उनसे मिलवाऊँगा।
10. यदि मैं पढ़ाई के लिए आक्सफ़ोर्ड विश्वविद्यालय जाऊँगा तो खुश होऊँगा।

– (به هندی ترجمه کنید) –
आ.- हिन्दी में अनुवाद करें। (बे हिन्दी तर्जुमे कुनीद)

1. اگر آنها را فرا می خواندید حتماً می آمدند.
2. اگر آنجا رفتی، سلام مرا برسان.
3. اگر فردا به دانشگاه بیاید، کتابم را ازش بگیر.
4. اگر او را دیده بودم، حتماً پیام ترا بهش داده بودم.
5. اگر آن رمان را خوانده اید، داستانش را بگویید.
6. اگر دروغ بگویی، می زنمت.
7. اگر او به آنجا آمده باشد، ممکن است نرود.

Direct and Indirect Reported speech

(نقل قول – नक़ले-क़ोल)

Indirect Reported speech दो प्रकार से बनाया जाता है। -

क.- कर्त्ता को third person सर्वनाम रूप में बदल कर परन्तु काल में कोई परिवर्तन नहीं होता है।

ख.- काल और पुरुष दोनों में परिवर्तन कर।

1.- सामान्य भूतकाल का परिवर्तन present perfect में –

Direct speech

कृष्ण ने कहा, “सवेरे मैंने किताब बलराम को दी।”

करीशन गुप्त, “सुबह किताब रा बे बलराम दादम”

करीशन گفت “صبح کتاب را به بلرام دادم.”

Indirect speech

उसने कहा कि मैंने सुबह राम को पुस्तक दी।

ऊ गुप्त, “सुबह किताब रा बे राम दादम.”

او گفت، “صبح کتاب را به رام دادم.”

उसने कहा कि उसने सुबह अर्जुन को पुस्तक दी।

ऊ गुप्त, के सुबह किताब रा बे अर्जुन दादे अस्त.

او گفت، که صبح کتاب را به ارژن داده است.

2.- past perfect into present perfect –

Direct speech

राधा ने कहा, “मैं वहाँ गई थी।”

रादा गुप्त, “मन आन्जा रफ़्ते बूदम.”

رادا گفت، “من آنجا رفته بودم.”

Indirect speech

उसने कहा, “मैं वहाँ गयी थी।”

ऊ गुप्त, “मन बे आन्जा रफ़्ते बूदम.”

او گفت، “من به آنجا رفته بودم.”

उसने कहा कि वह वहाँ गयी है।

ऊ गुप्त के बे आन्जा रफ़्ते (बूदे) अस्त.

او گفت که به آنجا رفته بوده {است}.

3.- past continuous into present perfect continuous –

Direct speech

अर्पण ने कहा, “कल मैं तुम्हारा काम कर रहा था।”

अर्पण गुप्त, “दीरूज कारत अंजाम मी दादम.”

ارپن گفت، “دیروز کارت را انجام می دادم.”

Indirect speech

उसने कहा, “कल मैं तुम्हारे काम को कर रहा था।”

उसने कहा कि कल वह मेरे काम को कर रहा था।

ऊ गुफ्त, “दीरूज कारत रा अंजाम मी दादम.”

ऊ गुफ्त के कारे-मरा अंजाम मी दादे अस्त.

او گفت، “دیروز کارت را انجام می دادم.”

او گفت که دیروز کار مرا انجام می داده است.

कई स्थलों पर काल में कोई परिवर्तन नहीं होता है। यथा – present indicative

Direct

मोहन ने मुझसे कहा, “मैं हमेशा पाठ सावधानी से पढ़ता हूँ।”

मोहन बे मन गुफ्त, “मन हमीशे बा दिक्कत दर्स मी खनम.”

موهن به من گفت، “من همیشه با دقت درس می خوانم.”

Indirect

मोहन ने मुझसे कहा कि वह हमेशा पाठ सावधानी से पढ़ता है।”

मोहन बे मन गुफ्त के ऊ हमीशे बा दिक्कत दर्स मी खानद.”

موهن به من گفت که او همیشه با دقت درس می خواند.”

Present perfect

Direct

राम ने मुझसे कहा, “मैंने तुम्हारी पुस्तक रमेश को दी है।”

राम बे मन गुफ्त, “किताबत रा बे रमेश दादे अम.”

رام به من گفت، “کتابت را به رمیش داده ام.”

Indirect

राम ने मुझसे कहा कि उसने मेरी पुस्तक रमेश को दी है।”

राम बे मन गुफ्त के किताबत रा बे रमेश दादे अस्त.”

رام به من گفت که او کتابم را به رمیش داده است.”

Imperative

Direct

उसने मुझसे कहा, “कृपया बाजार जाइये।”

ऊ बे मन गुफ्त, “लुत्फन् बे बाज़ार बेरवीद.”

او به من گفت، “لطفاً به بازار بروید.”

Indirect

उसने मुझसे चाहा के मैं बाजार जाऊँ।

ऊ अज़ मन खास्त के बे बाज़ार बेरवम.

او از من خواست که به بازار بروم.

परिशिष्ट (Appendix)

ضمیمہ (ज़मीमे)

واژه نامه Vocabulary

Read the following vocabulary alphabetically from left to right.

Accept	قبول کردن	Address	نشانی	Ancient	قدیمی
Anger	خشم	Angry	ناراحت	Answar	پاسخ
Apple	سیب	Autumn	پاییز	Bag	کیف
Banana	موز	Bath	غسل کردن	Beat	کُتک زدن
Bicycle	دوچرخه	Big	بزرگ	Blame	اتهام
Bread	نان	Bus	اتوبوس	Car	ماشین
Carefully	با دقت	Cat	گربه	Cheating	فريب
City	شهر	Class	کلاس	Clean	تمیز
Clever	زیرک	Clothe	پارچه	Cold	سرد
College	دانشکده	Courageous	بهاذر	Cry	فرياد کردن
Daily	روزانه	Defeat	شکست	Desparately	نومیدانه
Dirty	کثیف	Dog	سگ	Door	در
Dress	لباس	Early	زود	Enough	کافی
Essay	انشا	Eternal	جاودان	Evening	عصر
Examination	امتحان	Exercise	ورزش کردن	Exhibition	نمایش
Eyes	چشم	Factory	کارخانه	Fear	بیم / ترس
Film	فیلم	Finish	تمام کردن	Fleet	دسته
Flower	گل	Food	غذا	Frequently	عموماً
Friend	دوست	Friendly	دوستانه	Fruit	میوه

واژه نامه Vocabulary

Read the following vocabulary alphabetically from left to right.

Accept	قبول کردن	Address	نشانی	Ancient	قدیمی
Anger	خشم	Angry	ناراحت	Answar	پاسخ
Apple	سیب	Autumn	پاییز	Bag	کیف
Banana	موز	Bath	غسل کردن	Beat	کُتک زدن
Bicycle	دوچرخه	Big	بزرگ	Blame	اِتهام
Bread	نان	Bus	اتوبوس	Car	ماشین
Carefully	با دقت	Cat	گربه	Cheating	فريب
City	شهر	Class	کلاس	Clean	تمیز
Clever	زیرک	Clothe	پارچه	Cold	سرد
College	دانشکده	Courageous	بهاذر	Cry	فرياد کردن
Daily	روزانه	Defeat	شکست	Desparately	نومیدانه
Dirty	کثیف	Dog	سگ	Door	دَر
Dress	لباس	Early	زود	Enough	کافی
Essay	انشا	Eternal	جاودان	Evening	عصر
Examination	امتحان	Exercise	ورزش کردن	Exhibition	نمایش
Eyes	چشم	Factory	کارخانه	Fear	بیم / ترس
Film	فیلم	Finish	تمام کردن	Fleet	دسته
Flower	گل	Food	غذا	Frequently	عموماً
Friend	دوست	Friendly	دوستانه	Fruit	میوه

Garden	باغ	Glad	خوش	Hair	مو
Hand	دست	Help	کُمت	Historical	تاریخی
Holiday	تعطیل	Humanity	انسانیت	Hurt	زخمی
Husband	شوهر	Illiterate	بی سواد	Island	جزیره
Jail	زندان	Join	شرکت کردن	Kindness	لطفی
Kitchen	آشپزخانه	Lamp	شمع	Late	دیر
Lazy	تنبل	Leaf	برگ	Lesson	درس
Lie	دروغ	Life	زندگی	Line	صف
Lion	شیر	Literature	آدب	Love	مُحَبَّت
Lunch	ناهار	Magazine	مجله	Manager	مدیر
Mango	آنبه	March	مارس	Market	بازار
Mason	بنا	Medicine	دارو	Meeting	جلسه
Message	پیام	Metal	فلز	Mistake	اشتباه
Money	پول	Monument	آثار	Morning	صبح
National	ملی	Necessary	لازم	Never	هرگز
Note-book	دفتر	Novel	رمان	Often	غموماً
Old	کهنه	Open	باز کردن	Out	بیرون کردن
Party	ضيافت	Patience	صبر	Patient	مريض
Peon	فراش	Perhaps	شاید	Person	نفر
Picture	تصویر	Play	بازی کردن	Playground	میدان ورزش
Pocket	جیب	Poem	شعر	Present	حاضر
Probability	احتمال	Punish	تنبیه کردن	Rain	باران
Rat	موش	Recently	اخیراً	Reference	مُراجعه

Regarding	راجع به	Remember	یاد گرفتن	Rice	برنج
Road	خیابان	Robber	دزد	Room	اتاق
To run	اداره کردن	Senior	آرشد	Small	کوچک
Solve	حل کردن	Stay	ماندن	Story	داستان
Street	کوچه	Strong	قوی	Student	دانشجو

ضمیمہ Appendix

In colloquial Persian, some letters are converted into vowels or into letters as mentioned. Read the following table alphabetically from right to left.

دندان = دندون	u	و =	ā	اون =	آن	u	او =	ā
اینه = است	e	ه =	ast	داره =	دارد	e	ه =	ad
ممبر =	mb	مب =	nb	برسین =	برسید	in	ین =	id
خُب =	o	ُ =	u	هیشکس =	هیشکس	š	ش =	č
نَباد =	ā	آ =	āya	بَخا =	بَخه ها	ā	آ =	hā
می گم =	ga	گ =	guya	می رَم =	می روم	a	ا =	ava
بشه =	e	ه =	avad	می خواهم =	می خواهم	ā	آ =	āha
بتر =	t	ت =	dt	مَنم =	مَن هم	am	م =	ham
غُشنه =	š	ش =	ros	اگر =	اگر	e	ه =	ar

If there are two semi silent (ساکین) letters at the end of a word, delete the last letter as:

بخورند = بخورَن هُستند = هُستَن چُند = چَن

If there are گ and ذ in the begining of a word, omit گ as:

می گذارد = می دارد = می ذارد gozārad

If و precedes the alef in a word, delete alef as:

می توانم = می توئم بتوانم = بتوئم tavān

If ی comes at the end of a preposition, delete it as:

روی زمین = روزمین توی اتاق = توأتاق برای من = برام برای تو = برات

If ت follows س in a word then ت is dropped and س takes ُ. In this

case, **أست** is an exception and it is converted into **ه** as:

دُرُست است = دُرُسّه **راست است = راسّه**

Some common words and verbs particularly in present form are converted in colloquial Persian as mentioned. Read the following vocabulary alphabetically from right to left.

آخر = آخه	آدم ها = آدما	آن = اون	است = ه
اگر = آگه	این است = اینه	اینجا هم = اینجا	این هم = اینم
باران = بارون	باشد = باشه	بام = بوم	بازد = باره
ببندید = ببندین	بتوانم = بتونم	بچه ها = بچا	بخواهد = بخواد
بخورند = بخورن	بخورید = بخورین	برای شان = تراشون	برسید = ترسین
برود = بره	بشوم = بشم	بشوی = بشی	بشود = بشه
بشویم = بشیم	بشوید = بشین	بگذارم = بذارم	بگذاری = بذاری
بگذارند = بذاره	بگذاریم = بذاریم	بگذارند = بذارن	بلند = بلن
بنه = آره	بنده = من	بهار = باهار	پایم = پام
تان = تون	تمام = تمام	تورا = تورو	توی = تو
جان = جون	خوان = خوون	چطور = چه طو	چطور است = چطوره
چقدر = چقد	چند = چن	چه چیز = چی	چیزها = چیزا
چه هستند = چین	حالتان = حالتون	حمام = خموم	خانه = خونه
خدمت تان = خدمتون	خسته = خنه	خندان = خندون	خوب = حُب
خوب است = خوبه	خوردند = خوردن	دارد = داره	دانستن = دونستن
دُرُست = دُرُس	دفعه = دُفه	دندان = دندون	دوستانم = دوستام
دیدنی است = دیدنیّه	دیگر = دیگه	را = رو	راست = راس
راستی = راسی	را هم = رم	رفته ام = رفتم	رفته ای = رفتی
رفته است = رفته	رفته ایم = رفتیم	رفته اید = رفتید	رفته اند = رفتن

زَحْفَت نکشید = زَحْفَت نکشیں سرد آست = سردہ شدہ ای = شُدی شُلُوع = شولوغ
 شُما = شماها گرم آست = گرمہ ما = ماها مان = مون
 مُحال آست = ماحالہ مثل = مِثْل معمولی = معمولی مگر = مگہ
 مَن هَم = مَنہم

می آورم = می آرم می آوری = می آری می آورد = می آرہ
 می آوریم = می آریم می آورید = می آریں می آورند = می آرَن
 می آیم = میام می آیی = میایی می آید = می باد
 می آید = می آیین می آیند = میان می افتد = می یفتہ
 می افتید = می یفتین می افتند = می یفتن می بُرد = می بُرہ
 می توانم = می توانم می خندد = می خندہ می خوابد = می خوابہ
 می خواند = می خونہ می خواهم = می خوام می خواهی = می خوی
 می خواهد = می خواد می خواهیم = می خوایم می خواهید = می خواین
 می خواهند = می خوان می خورد = می خورہ می خورید = می خورین
 می خورند = می خورَن می دهم = می دم می دہی = می دی
 می دہد = می دہ می دیم = می دیم می دہید = می دین
 می دہند = می دَن می روم = می رم می روی = می ری
 می رود = می رہ می رویم = می ریم می روید = می رین
 می روند = می رَن می رند = می رنہ می رنید = می رنین
 می رند = می رَنن می رسد = می رسہ می رسید = می رسین
 می شنوم = می شنم می شوم = می شم می شوی = می شی

می شود	=	می شه	می شویم	=	می شیم	می شوید	=	می شین
می شوند	=	می شن	کجا است	=	کو	می کند	=	می کنه
می گذارم	=	می دارم	می گذاری	=	می داری	می گذارد	=	می داره
می گذاریم	=	می داریم	می گذارید	=	می دارید	می گذارند	=	می دارن
می گویم	=	می گم	می گویی	=	می گی	می گوید	=	می گه
می گویم	=	می گیم	می گوید	=	می گید	می گویند	=	می گن
می فهمد	=	می فهمه	می فهمید	=	می فهمین	می نشینم	=	می شینم
می نشینی	=	می شینی	می نشیند	=	می شینه	می نشینیم	=	می شینیم
می نشینید	=	می شینین	می نشینند	=	می شینن	نیست	=	نیس
و	=	و	وقت	=	وخت	وقتها	=	وقتا
یعنی	=	ینی	هستم	=	م	هستی	=	ی
هست	=	ه	هستیم	=	یم	هستید	=	ین
هستند	=	هستن	همه هم	=	همه م	هیچ چیز	=	هیچی
پک	=	په						

Read the following story in colloquial Persian and translate it.

روباہ و خُروس =ox and Crow

خُروس: به به = چه قدر خوب است! چه بهار زیبایی! چه شکوفه
های رنگ و وارنگی! سفید، قرمز، صورتی، آبی، بنفش، زرد. به به از این هوا.
چه بوی گلی! گویی همه جا عطر ریختن = ریخته اند. همه جا قشنگه = قشنگ
است. همه چیز تَر و تازه س = تازه است. خُدای مَن، چه همه زیبایی!

روباه: این صدای چی بود؟ صدای خروس بود؟ آره = بله، صدای خروس بود. خودش = خودش است. زود برم = بروم، شاید بتونم = بتوانم، شکارش کنم. خیلی گشتمه = گرسنه ام، چن = چند روزه هیچ چی = چیز نخوردم = نخورده ام. خدایا کمکم کن. سلام عرض می کنم، آقا خروس. از دیدار شما خیلی خوشحالم = خوشحال هستم. خوب عزیزم! حالت چطوره = چه طور است؟ خوش می گذره = می گذرد؟ آوازت رو = را شنیدم، خیلی خوشم اومد = آمد. واقعاً صدای خوبی داری! بینم، چرا رفتی بالای درخت؟ مگه = مگر خدای نکرده، از من می ترسی؟ ما که باهم بد نیستیم. دشمنی که نداریم. من تو رو = را خیلی دوس = دوست دارم. بیا پایین به = یک خرده، با هم قدم بزنیم. بین چه هوای خوبییه = خوبی است. بیا به = یک کمی راه بریم = برویم، تو بازم = باز هم با اون = با آن صدای قشنگت برام = برای من آواز بخون = بخوان.

خروس: آره = بله، راس = راست میگی = می گویی. هوا خیلی خوبه = خوب است. صحرام = صحرای من خیلی سبز و قشنگه = قشنگ است. صدای منم = من هم بد نیس = نیست. ولی من تورو = را نمی شناسم. فقط می دونم = می دانم که تو به = یک روباهیه = روباه هستی. منم = من هم به = یک خروسم = خروس هستم. روباه و خروس نمی تونن = نمی توانند با هم دوس = دوست باشن = باشند. برا اینکه = برای این که روباه دشمن خروسه = خروس است. آدم عاقل با دشمن خودش راه نمی ره = نمی رود. من باید مواظب خودم باشم. من با

دُشْمَنِ خُودَم دوستی نمی کنم. نمی خوام = نمی خواهم با تو دوستی کنم.
 روباه: چی = چه گفتی؟ گفتی دُشْمَن؟ دُشْمَنِ کُودومه = کدام است؟ تو چقد =
 چقدر بد بینی = بد بین هستی! مَن هیشوقت = هیچوقت دُشْمَن تو نیستَم. تو
 اِشتباه می کنی. مَن همیشه دوست تو آم = تو هستَم. تو مِگه = مگر خَبر نداری
 که شیر، پادشاه جنگل، دُستور داده = داده است که همه حیوونا = حیوانها باید
 باهم دوس = دوست باشن = باشند و هیچ حیوونی = حیوان حق نداره = ندارد
 به حیوون = حیوان دیگه = دیگر آزار بَرسونه = بَرساند. حالا گرگ و گوسفند
 بام = باهم دوستن = دوست هستند. سگ به روباه دیگه = دیگر کاری نداره =
 ندارد. مُرغِ خونگی = خانگی سوار شغال میشه = می شود با هم می رن = می
 رَوند تو = نوی صَحرَا گردش می کنن = می کنند. مَن تَعَجُّب می کنم که تو از
 هیچ چی = هیچ چیز خَبر نداری.

روباه: بینم، کُجارو = را نگاه میکنی؟ چرا به خرفای = خرفهای مَن گوش
 نمیدی = نمی دهی؟

خُروس: چرا! گوش میدم = می دهم. مِگه = مگر به حیوونی = بِک حیوان
 داره = دارد از طَرَفِ آبادی میاد = می آید اینجا. نمی دونم = نمی دانم چه
 حیوونیه = حیوانی است. به = بِک کمی اَزت = از تو بزرگتره = بزرگتر است،
 گوشای = گوشهای بَهنی داره = دارد. داره = دارد خیلی تُند به طَرَفِ ما میاد =
 می آید. صدایش می شنوم.

روباه: راس = راست میگی = می گویی؟ باید هرچه زودتر فرار کنم و بخونم =

به خانه ام پناه ببرم.

خُروس: کجا میری = می روی؟ چرا اینقدر ترسیدی = ترسیده ای؟ صبر کن، بینم چه حیوونی = حیوانی داره = دارد میاد = می آید. شاید به = يك روباه باشه = باشد.

روباه: نه جونم = جانم، از نشونیایی = نشانیهایی که میدی = می دهی معلومه = معلوم است که به = يك سگه = سگ است. ما با سگا = سگها میونه خوبی = میانه خوبی نداریم.

خُروس: مگه = مگر تو نگفتی که دیگه = دیگر میون حیوونا = میان حیوانها دشمنی وجود نداره = ندارد؟ مگه = مگر تو نگفتی همه باهم دوس هستن = دوست هستند؟ منتظر باش اونا = آنها از این جا میرن = می روند. پس چرا از سگ می ترسی؟

روباه: چرا، گفتم. ولی می ترسم که این سگا = سگها منم = مثل تو دستور شیر رو = را نشنیده باشن = باشند.

The Iranian calendar (تقویم) begins on first Farvardin (21st March). Farvardin is the first month of the Iranian calendar. First six months have thirty-one days, next five months have thirty days, the last month Isfand has twenty-nine days and in the leap year (سال کبیسه), it has thirty days.

			Iranian months
January	ژانویه		فروردین
February	فوریه		اردیبهشت
March	مارس		خرداد
April	آوریل		نیر
May	مه		مرداد
June	ژوئن		شهریور
July	ژوئیه		مهر
August	آگوست / اوت		آبان
September	سپتامبر		آذر
October	اکتبر		دی
November	نوامبر		بهمن
December	دسامبر		اسفند
Body Parts		اعضای بدن	
Abdomen	معدہ	Elbow	آرنج
Arm	بازو	Eye	چشم
Armpit	بغل	Eyeball	مرؤمک
Artery	سُرخرگ	Eyebrow	ابرو
Back	پُشت	Eyelash	مژگان

Backbone	سُتُونِ فُقرات	Eyelid	پَلک
Beard	ریش	Face	رو، چهره، قیافه
Blood	خون	Finger	انگشت
Bone	اُسْتُخْوَان	Finger, index	انگشتِ سَبَابِه
Brain	مَغز، مُخ	Finger, little	انگشتِ کُوجَک
Breast	پستان	Finger, middle	انگشتِ میّان
Buttock	سُرین، کُفل	Finger, ring	انگشتِ حَلَقَه
Calf	ساق	Fist	مُشت
Cheek	گوَنه	Foot	پا
Chest	سینه	Foot-sole	کُف پا
Chin	زَنُخْدان	Forearm	ساعِد
Collarbone	اُسْتُخْوَانِ تَرَقُوّه	Forehead	پیشانی، جَبین
Ear	گوش	Gullet	مَری
Earlobe	بَنّا گوش	Gum	لِثّه
Hair	مو	Nostril	سُورَاخِ بَینی
Head	سَر	Palm	کُف دَسْت
Heart	قَلب	Palate	سَقّ / سَقَفِ دَهان
Heel	پاشنه	Phalange	بَندهای انگشت
Intestine	روده	Shoulder	دُوش، شانِه
Jaw	آروارِه	Skin	پوست، جِلد

Joint	بَند، مَفَصَّل	Skull	جُمُجْمِه
Kidney	کُلِيه، قُلُوه	Spleen	طَحَال، اِسْپِرَز
Knee	زانو	Stomach	شَکَم
Leg	ساق	Tooth	دَنَدان
Lip	لَب	Temple	شَقِيقَه
Lever	جِگر	thigh	زَان
Moustache	سَبیل	Throat	گَلو
Mouth	دَهان	Thumb	شَسْت
Muscle	ماهیچه	Uterus	زَهْدان، رَحِم
Nail	ناخن	Urinary bladder	مَثانِه
Navel	ناف	Vein	رَگ، وَرید
Neck	گَرْدَن	Vertebra	مُهرِه
Nipple	نولِ پستان	Waist	کَمَر
Nose	بینی	Wrist	مُج

Relations نِسْبَتِها

Adopted daughter	دُختر خوانده	Mother-in-law	مادر زن / شوهر
Adopted son	پسر خوانده	Mother's sister	خاله
Aunt	عمّه	M. sister's husband	شوهر خاله
Brother	برادر	Nephew	پسر برادر / خواهر

Daughter	دختر	Niece	دختر برادر / خواهر
Daughter-in-law	زن پسر	Sister	خواهر
Father	پدر	Sister's husband	شوهر خواهر
Father-in-law	پدر شوهر زن	Sister-in-law	خواهر زن / شوهر
Friend	دوست	Son	پسر
Grand father	پدر بزرگ	Son-in-law	داماد
Grand mother	مادر بزرگ	Step-brother	نابرداری
Guest	مهمان	Step-sister	ناخواهري
Heir	ميراث خوار	Step-son	ناپسري
Host	میزبان	Wife	زن / همسر
Husband	شوهر	Wife's sister's husband	با جناح / هم زلف
Keep	معتوقه		
Lover	عاشق		
Mother	مادر		
Mother's brother	دایی		
حرفه ها Professions			
Actor	هنر پيشه / بازیگر	Compositor	حروف چین
Announcer	مجری	Computer-operator	اپراتور رایانه
Architect	معمار	Confectioner	شیرینی فروش

Astrologer	مُنَجِّم، طالع بین	Contractor	پیمان کار
Astronomer	ستاره شناس	Cook	آشپز
Author	نویسنده	Coolie	باربر، حمال
Baker	نانوا، خَبّاز	Correspondent	خبرنگار
Barber	آرایشگر، سلمانی	Decorator	آرایشگر
Beautician	آرایشگر	Dentist	دندان پزشک
Beggar	گدا	Diarist	روز نامه نویسی
Biologist	زیست شناس	Director	مدیر
Boatman	قایقران	Doctor	دکتر
Bookbinder	صّخاف	Draper	بَرّاز / پارچه فروش
Book seller	کتاب فروش	Dresser	زخم بند
Brazier	فلز کار	Driver	راننده
Broker	دلال	Druggist	دارو فروش
Butcher	قصاب	Dyer	رنگرز
Captain	ناخدا	Economist	مُتَخَصِّصِ اِقْتِصاد
Carpenter	نَجّار، درودگر	Editor	ویراستار
Cashier	صندوقدار	Electrician	مکانیک برق
Chemist	شیمی دان	Enameller	مینا ساز
Clerk	دبیر / مُنشی	Engineer	مُهندِس
Coachman	سورچی	Examiner	مُمتَحِن / اِمْتِحان کننده
Cobbler	کفّاش / پینه دوز	Farmer	کِشاوَر
Fisherman	ماهیگیر	Pilot	خَلَبان

Gardner	باغبان	Postman	پُستچی
Geologist	زمین شناس	Proprietor	مالک
Goldsmith	زرگر، طلا ساز	Publisher	ناشر
Grocer	عطار	Retailer	خرده فروش
Hawker	دست فروش	Sailor	ناخدا
Inspector	بازرس	Scientist	عالم
linguist	زبان شناس	Sculptor	مجسمه ساز
Magician	جادوگر	Seismologist	زلزله شناس
Manager	مدیر	Shopkeeper	مغازہ دار، دکان دار
Mason	بنا	Sorcerer	جادوگر
Merchant	بازرگان	Surgeon	جراح
Messenger	پیگ، پیامبر	Sweeper	رُفتگر
Midwife	دایہ، ماما	Tailor	خیاط
Milkman	شیر فروش	Teacher	آموزگار
News agent	روز نامہ فروش	Treasurer	صندوقدار
News reader	گویندہ اخبار	Turner	خراط
Nurse	پرستار	Waiter	گارسون
Painter	نقاش	Washerman	رختشو
Pathologist	پاتولوژیست	Watchman	پاسبان
Perfumer	عطر فروش	Weaver	بافندہ، جولا، نساج
Photographer	عکاس	Whole seller	عمدہ فروشی
Physician	پزشک	Writer	نویسنده

Cereals & Eatables

غلات و خورده‌نیها

Barley	جو	Fine flour	آرد سفید
Beef	گوشت گاو	Flour	آرد
Been	لوبیا	Food	غذا
Biscuit	بیسکویت	Gram	نُخود
Black bean	لوبیای چشم بلبلی	Grass pea	ماش
Bran	سبوس	Green bean	لوبیای سبز
Bread	نان	Gruel	فرنی
Beakfast	صبحانه	Honey	عسل
Butter	کره	Ice	یخ
Cake	کیک	Ice-cream	بستنی
Cheese	پنیر	Jam	مربا
Clarified butter	روغن	Kidney-bean	لوبیای قرمز
Coffee	قهوه	Lentil	عدس
Comfit	نقل	Loaf	قُرص نان
Condensed milk	شیر غلیظ شده	Loaf-sugar	کله قند
Cream	سر شیر	Lunch	ناهار
Curd	ماست	Maize	دُرَت، بلال
Dinner	شام	Meat	گوشت

Feast	مهمانی، ضیافت	Milk	شیر
Millet	اَرَزَن	Sugar	شکر
Mustard	خَرْدَل	Sugar-candy	نَبَات
Mutton	گوشت گوسفند	Supper	شام
Navy bean	لوبیای سفید	Sweet	شیرینی
Oil	روغن	Syrup	شربت
Pickle	ترشی	Tea	چای
Pork	گوشت خوک	Venison	گوشت آهو
Pulses	حبوبات	Wheat	گندم
Rice	برنج	Wine	شراب، مشروب
Sauce	سس	Whey	دوغ
Sesame	کنجد		
Spilt peas	لپه		
Fruits میوه			
Almond	بادام	Cashewnut	بادام هندی
Apple	سیب	Cherry	گیلاس
Apricot	زرد آلو	Chestnut	بلوط
Banana	موز	Citran	ترنج

Guava	زیتون ہندی	Cocoanut	نارگیل
Blackberry	زغال اختہ	Currant	کشمش
Date	خرما	Peach	شفتالو، ہلو
Fig	انجیر	Pear	گلابی، امرود
Grape	انگور	Pineapple	آناناس
Groundnut	بادام زمینی	Pistachio	پستہ
Mango	انبہ	Plum	آلو
Mulberry	شاہ توت	Pomegranate	انار
Melon	خرنیزہ	Sugarcane	نیشکر
Olive	زیتون	Walnut	گردو
Orange	پرتقال، نارنج	Watermelon	ہندوانہ
Papaya	خرنیزہ درختی		

سبزیجات Vegetables

Beet	لبو، چغندر	Cucumber	خیار
Brinjal	بادنجان	Fenugreek	شنبلیله
Cabbage	کلم	Garlic	سیر
Carrot	ہویج	Green pea	نخود سبز

Cauliflower

گل کلم

Chilli

فلفل سرخ

Coriander

گشنیز

Flowers گلها

Buttercup

Marigold آلاله

همیشه بهار

Chrysanthemum

Narcissus داودی

نرگس

Corn rose

Rose شقایق

گل رز، سرخ

Daisy

Starwort مروارید

مینا

Dahlia

Sunflower کوکب

آفتاب گردان

Jasmine

Tuberose یاسمین

مریم

Hyacinth

Tulip سنبل

لاله

Lily

Yellow rose سوسن

زرد

Lotus

Violet نیلوفر آبی

بنفشه

Aquatic animals حیوانات آبی

Alligator

Oyster تمساح

صدف

Conch

Shark صدف حلزونی

کوسه ماهی

Crab

Snail خرچنگ

حلزون

Fish

Snake ماهی

مار

Frog	وَزَغ، قورباغه	Turtle	سنگ / لاک پُشت
Hippopotamus	اَسبِ آبی	Tadpole	بَچَہ قورباغه
Otter	سَمورِ آبی	Whale	وال

Animals حیوانات

Ape	بوزینه	Leopard	پَلنگ
Bear	خِرس	Lion	شیر
Bitch	سگِ مادہ	Mare	اَسبِ مادہ
Bull	گاؤ نر	Mole	موشِ کورِ زمینی
Calf	گوسالہ	Mongoose	نَمسِ ہندی
Camel	شُتر	Mule	اَسْتَر، قاطر
Cat	گربه	Ox	گاؤ نر
Colt	کُرۂ اَسب	Pig	خوک، گراز
Cow	گاؤ	Pony	اَسبِ کوتاہ
Deer	آھو	Porcupine	خار پُشت
Dog	سگ	Puppy	تولہ سگ
Donkey	خَر، اُلاغ	Rabbit	خَرگوش
Elephant	فیل، پیل	Rat	موش
Fawn	بَچَہ آھو	Rhinoceros	کَرگدن
Fox	روباه	Sheep	گوسفند

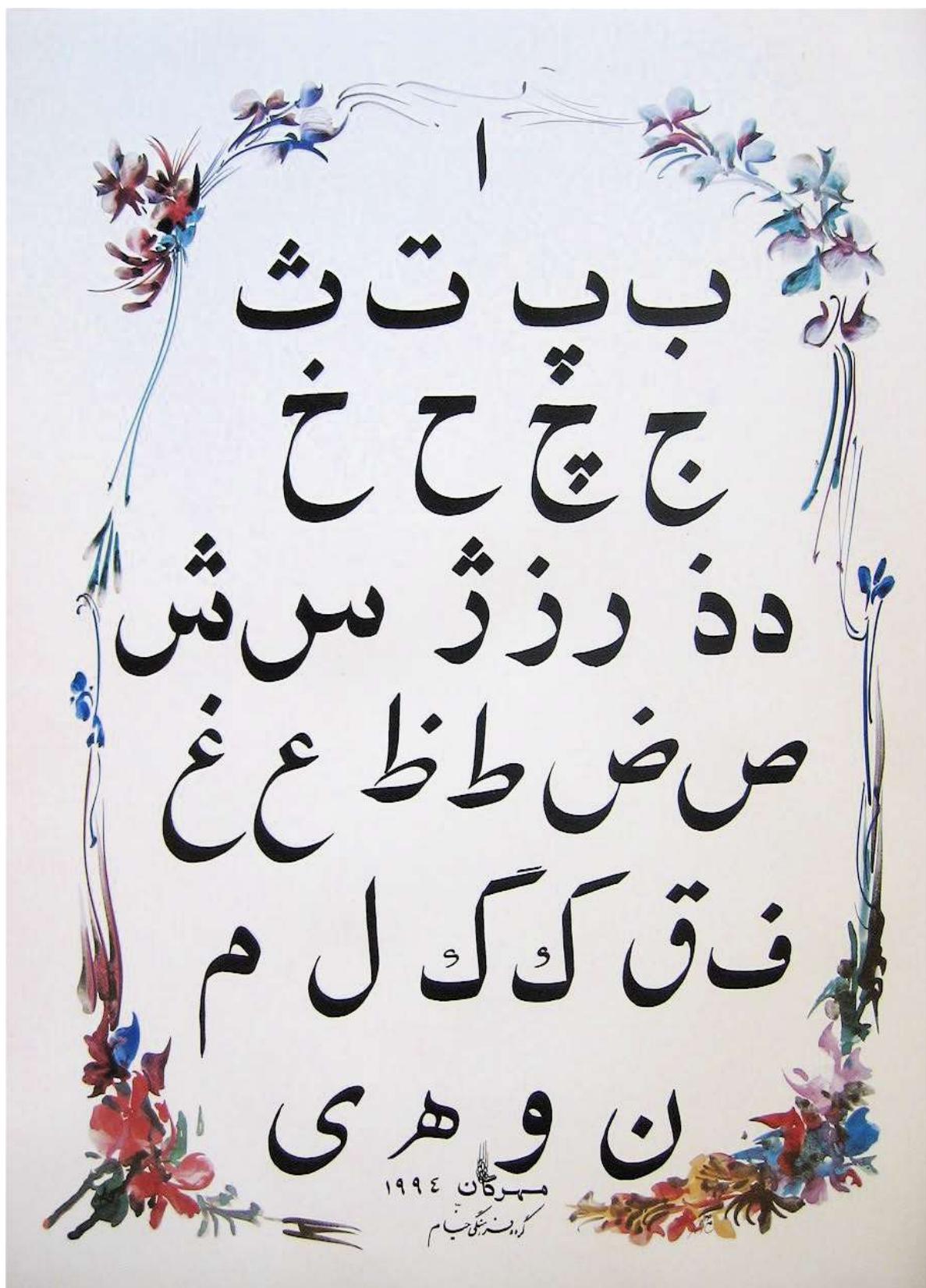
Goat	بُر	Squirrel	سَنَجَاب
Horse	اَسَب	Stag	گَوْزَن
hyaena	کَفْتَار	Tiger	بَیْر
Jackal	شُغال	Wolf	گُرگ
Lamb	بَرَه	Zebra	گور خَر
Insects حشرات			
Ant	مور، مورچه	Grasshopper	مَلَخ
Bee	زَنبُور	Lady bug	کَفشدوزک
Beetle	سوسک	Louse	شِپش
Bug	ساس	Mosquito	پشه
Butterfly	پروانه	Spider	عَنکَبوت
Cockroach	سوسک گرمايه	Termite	موريانه
Cricket	جیر جیرک	Tick	کَنه
Fire-fly	کرم شبناب	Wasp	زَنبُور طَلائی
Fly	مَگس	Weevil	شِپشه، سوسه
Reptiles خَرَنَدِگان			
Adder	مار جَعْفَری	Earthworm	کرم خاکی
Boa	اَزْدَر، اَزْدَها	Leech	زَالو
Centipede	صَدِپا	Lizard	مارمولک، سوسمار

Chameleon	حرباء، آفتاب پرست	Silkworm	کرم پیله / ابریشم
Cobra	مار عینکی	Scorpion	گزدم، عقرب
Crocodile	تمساح	Snake	مار
Birds پرندگان			
Bat	خفاش، شبیره	Owl	جغد، بوم
Chicken	جوجه خروس	Parrot	طوطی
Cock	خروس	Partridge	کبک
Crane	کَلَنگ	Peacock	طاووس
Crow	کلاغ، زاغ	Pigeon	کبوتر
Cuckoo	قمری، فاخته	Quail	بلدرچین
Duck	أَرْدَك	Raven	کلاغ سیاه
Eagle	عقاب	Sparrow	گنجشک
Falcon	شاهین، باز	Swallow	پرستو، چلچله
Hen	مرغ خانگی	Swan	قو
Kite	غلیواج، زغن	Vulture	گرگس
Magpie	کلاغ جاره، زنگی	Weaver bird	مرغ جولا
Nightingale	بَلْبَل	Woodpecker	دارکوب
Ostrich	شتر مرغ		

[illegible]

		Tense						زمان
Pr. Sub.	Present	Future	Past Sub.	Past Perfect	Pr. Perfect	Past Conti.	Past Indefi.	
مُضارع التّامی	مُضارع اخباری	آئنده	ماضی التّامی	ماضی بعید	ماضی نقلی	ماضی استمراری	ماضی ساده	
بروم	می روم	خواهم رفت	رفته باشم	رفته بودم	رفته ام	می رفتم	رفتم	من
بروی	می روی	خواهی رفت	رفته باشی	رفته بودی	رفته ای	می رفتی	رفتی	تو
برود	می رود	خواهد رفت	رفته باشد	رفته بود	رفته است	می رفت	رفت	او
برویم	می رویم	خواهیم رفت	رفته باشیم	رفته بودیم	رفته ایم	می رفتیم	رفتیم	ما
بروید	می روید	خواهید رفت	رفته باشید	رفته بودید	رفته اید	می رفتید	رفتید	شما
بروند	می روند	خواهند رفت	رفته باشند	رفته بودند	رفته اند	می رفتند	رفتند	آنها

Persian Alphabet and numbers										
ذ	د	خ	ح	ج	ج	ث	ت	پ	ب	ا
z	d	kh	h	ch	j	ɬ	t	p	b	-
[z]	[d]	[x]	[h, Ø]	[tʃ]	[dʒ]	[s]	[t]	[p]	[b]	[ʔ, ʊ] [æ, Ø]
غ	ع	ظ	ط	ض	ص	ش	س	ژ	ز	ر
gh	ʕ	z	t	z	s	ʃ	s	zh	z	r
[ɣ] [q, ʕ, x]	[ʔ, Ø]	[z]	[t]	[z]	[s]	[ʃ]	[s]	[ʒ]	[z]	[r]
ی	ه	و	ن	م	ل	گ	ک	ق	ف	
y	h	w	n	m	l	g	k	q	f	
[j, i, e]	[h, Ø]	[v, u] [ɛ, æ]	[n]	[m]	[l]	[g]	[k]	[q, ʕ]	[f]	
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۰	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	

तिग्मेन नस्तेजसा सं शिशाधि ।

ऋग्वेद (6/15/9)

(हे ईश्वर ! तू अपने तीक्ष्ण तेज से हमें सत् मार्ग में प्रेरित कर, हमें उत्तम शिक्षा प्रदान कर ।)

قُلْ اِنِّى هِدَانِى رَبِّى اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيْمٍ
دِيْنًا قِيًّا مِّلَّهُ اِبْرَاهِيْمَ حَنِفًا وَاَمَّا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ
(قرآن)

بگو پروردگارم مرا به راه راست هدایت کرده است.
دینی پایدار، آیین ابراهیم حق گرای، و او از مشرکان نبود.

(दस्तूरे-मुक्कदमातीये-फ़ारसी)

دستور مقدماتی فارسی

ELEMENTARY PERSIAN GRAMMAR

Dr. Rajinder Kumar.

(دکتر راجندر कुमार)

(مترجم)

Chandragupta Bhartiya

(چندرگپتا بھارتیہ)

(دستورے-مقدماتی-فارسی)

دستورِ مقدماتی فارسی

ELEMENTARY PERSIAN GRAMMAR

Dr. Rajinder Kumar

(دکتر راجندر کمار)

(مترجم)

Chandragupta Bhartiya

(چندرگپتا بھارتیہ)